Victor Hugo

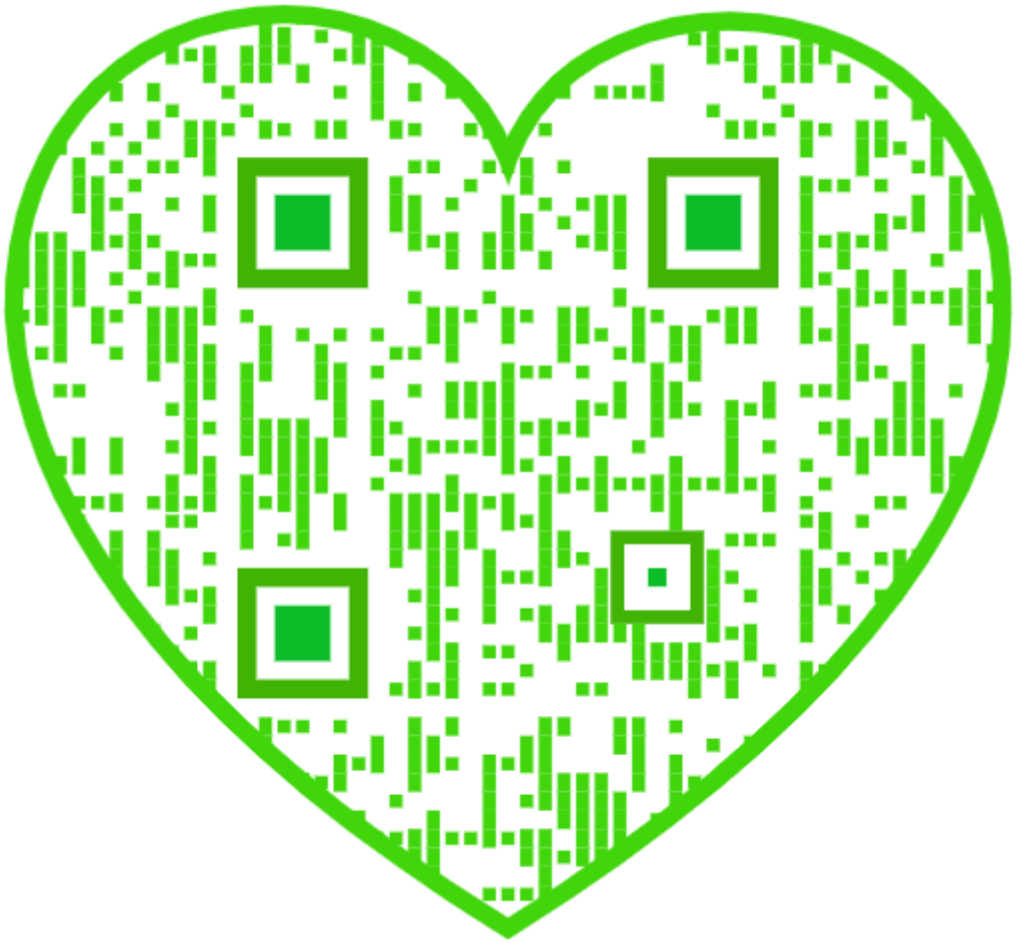

DE MAN DIE LACHT

VICTOR HUGO

DE MAN DIE LACHT

DERDE DEEL

UITGEVERSMAATSCHAPPIJ „MINERVA"
AMSTERDAM

DERDE BOEK.

BEGIN VAN DEN OMMEKEER.

EERSTE HOOFDSTUK.

Tadcaster Inn.

Londen had in dien tijd maar één brug, met huizen er op: London Bridge. Die brug verbond Londen met Southwark, een voorstad, bestraat en geplavleid met kiezel uit de Theems, een doolhof van straatjes en steegjes, alles dicht op elkaar gebouwd, en evenals de Londensche City een bonte verzameling van steenen gebouwen, overbevolkte woningen en houten hutten, een licht ontvlambare warklomp, waar een brand overal zijn gading vond. De ramp van 1666 had het bewezen.

Southwark werd toen uitgesproken als Soedriek; tegenwoordig zegt men Soesork of zoo iets. De beste manier trouwens om Engelsche namen uit te spreken is ze heelemaal maar niet uit te spreken en maar een of ander geluid te maken. Als een Engelschman *Southampton* zegt hoort men immers niets meer dan *Stpntn*.

In dien tijd sprak men *Chatham* zoo uit, dat een Franschman er uit meende te verstaan *Je t'aime*.

Het Southwark dier dagen heeft met het Southwark van heden evenveel overeenkomst als een klein dorp heeft met een groote stad. Het was toen een gehucht, nu is het een city. Toch bracht de scheepvaart er al veel leven en drukte. In den zwaren kademuur van de Theems waren ringen ingemetseld, waaraan lichters en verdere riviervaartuigen werden vastgemeerd. Deze muur heette de muur van Effroc of Effroc Stone.

Effroc is de Saksische naam van York. Volgens de legende was van die kade eens een hertog van Effroc in het water gevallen en verdronken. Het water was er dan ook voor iemand als een hertog wel wat te diep. Bij eb stond er nog altijd goed zes vaam water. Het was een uitstekende ligplaats, zelfs voor zeeschepen en het oude Hollandsche beurtschip „Volgraad", dat eenmaal per week heen en weer voer van Rotterdam naar Londen, had hier zijn ankerplaats. Ook lagen er booten die heen en weer voeren, twee maal in de week meest, naar Deptford, Greenwich en Gravesend, bij vloed uitzeilend en ook bij vloed weer binnenvallend. Het traject naar Gravesend, een afstand van twintig mijlen werd afgelegd in zes uren.

De „Volgraad" was van een model dat men tegenwoordig alleen nog maar ziet in museums. Het leek wel wat op een jonk. Terwijl in die dagen Frankrijk Griekenland imiteerde, nam Holland zich China tot voorbeeld. De „Volgraad" dan was een zware logge tweemaster met een hoog voor- en een dito achterdek, zonder leuningen, zoodat er niets was wat tegen overboord slaan beveiligde. Er gebeurden dan ook nogal eens ongelukken op deze boot. De „Volgraad" ging altijd rechtstreeks naar Holland en deed onderweg geen andere haven aan, ook Gravesend niet.

Een ouderwetsche onderwal, gedeeltelijk rotsblokken, gedeeltelijk metselwerk, liep langs den voet van den muur, hoog genoeg, dat men er bij elken waterstand op kon loopen; deze onderwal was voor het verkeer van de daar gemeerde schepen met den wal zeer geriefelijk. In den kademuur zelf waren van afstand tot afstand trappen. Het was hier de zuidgrens van Soutwark. De muur had een borstwering, waarover de voorbijgangers konden leunen om over de rivier te zien. Aan den overkant van het water waren nog niets dan groene velden.

Stroomopwaarts van de Effroc Stone, in de bocht van de Theems, bijna tegenover het paleis van St. James, niet ver van de promenade, die toen Foxhall (Vauxhall wellicht) heette, bevond zich, tusschen een pottery waar porcelein werd gemaakt en een glasblazerij waar men flesschen in allerlei kleur fabriceerde, een dier ruime met gras begroeide terreinen, die in Engeland bowlinggreens worden genoemd, dus zooveel als een sportterrein, toenmaals speciaal voor het

balspel. Uit dit woord bowling-green is het Fransche boulingrin ontstaan. Men heeft tegenwoordig zoo'n terrein in het klein binnenshuis, het bestaat uit een tafel, bekleed met groen laken inplaats van met gras, en het heet een biljart.

Het is moeilijk in te zien waarom de Fransche taal ook nog het woord boulingrin moest vormen, waar zij toch al boulevard (boulevert) had, wat toch ook hetzelfde is als bowling-green. Het is vreemd, dat een zoo ernstig personage als de dictionaire zich aan zulke nuttelooze overdadigheden schuldig kan maken.

Het bowling-green van Southwark heette Tarrinzeau Field; het had vroeger behoord tot de goederen van de baronnen Hastings, die ook baron waren van Tarrinzeau en Mauchline. Van de lords Hastings was het Tarrinzeau Field overgegaan aan de lords Tadcaster, die het hadden geëxploiteerd als publieke gelegenheid, evenals later in Parijs de hertog van Orleans het Palais Royal. Daarna was het Tarrinzeau Field als een stuk bouwterrein in bezit gekomen van de parochie.

Het Tarrinzeau Field diende toen langen tijd als een soort permanent kermisplein, vol met kramen en tenten etc. van goochelaars en andere kunstenmakers, straatmuzikanten, enz., en het krioelde er doorloopend van kijkgraag publiek, dat er kwam om den duivel te zien, zooals de aartsbisschop Sharp het uitdrukte. Waarmee hij bedoelde: om naar een of andere voorstelling te gaan kijken.

Op dit veld, waar het het heele jaar feest was, kwamen verscheidene herbergen uit, die elkander over en weer aan bezoekers hielpen. Al die herbergen hadden er een behoorlijk bestaan. Die herbergen waren eenvoudig loodsen, alleen des daags bewoond. Na sluiting stak de waard de sleutel bij zich en ging weg. Een enkele maar onder die herbergen was een huis. Dat was de eenige woning op het heele bowling-green, niet meegerekend de tenten en spellen der kermisgezelschappen, die er het eene oogenblik zijn en het volgende al weer verdwenen zijn, gezien den zwerflust en de weinige bestendigheid van dat volkje. Kermisgasten leidden een wortelloos leven, nergens kunnen zij vasten grond vinden. Die eene herberg dan heette Tadcaster Inn, naar de oude eigenaars van het huis, en was meer een logement dan een kroeg en meer een hotel dan een

logement. Hij had een koetspoort en een vrij ruime binnenplaats.

De koetspoort, die van de binnenplaats op het kermisplein voerde, was zooveel als de legitieme ingang van Tancaster Inn, en daarnaast was een kleinere lage bastaarddeur, door welke het publiek in- en uitging. Het zijdelingsche heeft altijd de voorkeur. Deze zijdeur was de eenige die gebruikt werd. Zij gaf toegang tot de gelagkamer, een ruim vertrek, waar altijd tabaksrook stond, en voorzien van tafels en laag van zoldering. De eerste verdieping had een venster, waaronder het uithangbord van de herberg bevestigd was. De groote deur, doorloopend op slot en gegrendeld, bleef altijd dicht.

Om op de binnenplaats te komen moest men zoodoende de gelagkamer door.

Het personeel van Tadcaster Inn bestond uit den waard en een jongen. De waard heette master Nicless. De jongen heette Govicum. Master Nicless — ongetwijfeld heette hij Nicholas, wat in de Engelsche uitspraak echter Nicless wordt — was een schraapzuchtige, vrekkige, bangelijke weduwnaar, doodsbenauwd voor de wet en al wat daarmee in verband stond. Hij had verder ruige wenkbrauwen en dichtbehaarde handen. Wat den 14-jarigen jongen betreft, die de gasten bediende en antwoordde op den naam Govicum, dat was een snuiter met een groot, vroolijk hoofd en een voorschoot voor. Hij droeg het haar kortgeknipt, teeken van dienstbaarheid.

Hij sliep in de gelagkamer, in een kast, die vroeger gediend had voor hondenhok. In die kast was een raampje, dat uitkwam op het kermisveld.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Openlucht-welbespraaktheid.

Op een tamelijk kouden en zeer winderigen avond, die iedereen die zich op straat bevond alle reden gaf zich zooveel mogelijk te haasten, liep een man over het Tarrinzeau Field en bleef bij den muur van Tadcaster Inn plotseling stilstaan. Het was op het einde van den

winter van 1704 op 1705. Deze man, die naar zijn kleeding te oordeelen zeeman scheen te zijn, leek een stevige knaap en had een fraaie gestalte, iets wat den hovelingen verboden, maar bij de lieden uit de volksklasse geduld wordt. Waarom bleef hij daar zoo staan? Om te luisteren. Waar luisterde hij naar? Naar een stem, die weerklonk, van een binnenplaats naar het scheen, aan den anderen kant van den muur; die stem klonk wel wat ouwelijk maar toch zoo krachtig en duidelijk, dat zij buiten best viel te volgen. Tevens hoorde men, ook van den kant van die binnenplaats, een geroezemoes alsof daar een groot aantal menschen bijeen was. De stem zeide:

— Mannen en vrouwen van Londen, hier ben ik. Ik feliciteer u en wensch u van harte geluk, dat ge het voorrecht hebt Engelschen te zijn. Gij zijt een groot volk. Ik zal u meer zeggen: gij zijt een groot volkje. Uw vuistslagen komen nog beter aan, dan uw degenstooten. De wereld staat verwonderd over uw grage maag. Gij zijt een natie die andere naties opeet. Een grootsche taak is u opgelegd. Dat leegzuigen van de heele wereld maakt Engeland tot een heel bijzonder land. In staatkunde en in philosophie, in de behandeling van koloniën, in bevolking en in industrie, alsmede in de begeerte om anderen alleen kwaad te doen als het wat opbrengt, zijt gij onvergelijkelijk en niet te overtreffen en staat de heele wereld van u versteld. Het oogenblik nadert, dat de aarde in tweeën zal worden verdeeld, met een schutting er tusschen, waarop aan den eenen kant staat te lezen: Hier wonen de menschen, en aan den anderen kant: Hier wonen de Engelschen. Ik constateer dat tot uw glorie, ik, die zelf noch Engelschman, noch mensch ben, daar ik de eer heb docter te zijn. En een docter is dat alles bij elkaar. Heeren, ik geef les. Waarin? In twee soorten zaken, die, waarvan ik wat weet en die waarvan ik niets weet. Ik heb geneesmiddelen en die verkoop ik, en ik heb gedachten, en die geef ik cadeau. Komt zoo dicht bij als u kunt en luistert. De wetenschap noodigt u uit door mijn mond. Zet uw ooren open. Zijn ze klein, dan gaat er maar weinig waarheid door; zijn ze groot, dan kunnen ze veel onzin opvangen. Dus, opgelet. Ik geef onderricht in de Pseudodoxia Epidemica. Ik heb een kameraad die op uw lachspieren werkt, ik werk op uw verstand, hij laat u lachen, ik laat u denken. Wij wonen samen in

dezelfde houten doos, want de lach is evengoed van goede familie als de wetenschap. Toen men aan Democritus vroeg: Waarom wil je zooveel weten? gaf hij ten antwoord: Om te lachen. En als men mij vraagt: Waarom lach je zoo? dan antwoord ik: Omdat ik zooveel weet. Zooals ge ziet, ik lach niet. Ik ben de rectificator van alle dwalingen die menschelijk zijn. Ik maak er mijn werk van uw hoofden van spinrag te zuiveren. En dat is hard noodig. God laat toe dat het volk zich bedriegt en bedrogen wordt. Maar zoo nauw moet ge niet kijken, ik erken openlijk dat ik in God geloof, ook als ik het niet met hem eens ben. Maar als ik vuiligheid zie — en gebreken en dwalingen zijn vuiligheid — dan veeg ik het in een hoek. Hoe weet ik al wat ik weet? Dat raakt u niet, dat gaat mij alleen aan. Iedereen heeft daarvoor zijn eigen kunstjes. Lactantius ging als hij wat weten wou naar een bronzen kop van Virgilius en kreeg altijd dadelijk antwoord; paus Sylvester II liet zich inlichten door de vogels; de vraag is nu of de vogels praten kunnen of dat die paus kwinkeleeren kon. Dat weten we niet. Het gestorven kind van rabbi Eleazer heeft een gesprek gevoerd met den heiligen Augustinus. Onder ons gezegd, geloof ik niet veel van al die dingen, behalve van het laatste. Het gestorven kind kan gesproken hebben, goed, maar het had onder zijn tong een plaatje van goud met allerhande teekens erin gegraveerd. En het zal zich maar verbeeld hebben dat het dood was of de heilige Augustinus zal zich maar verbeeld hebben dat het sprak. En dan is het wonder verklaard. Gij ziet hoe ik mijn best doe om achter de waarheid te komen en dat ik maar niet eenvoudig zeg dat het niet waar is, want dat is gemakkelijk, Ik scheid zorgvuldig het misschien ware van 't zeker onware. En dan zijn er nog een massa andere dwalingen en misverstanden, die vast en zeker ook wel in uw hoofden zijn ingedrongen en waarvan ik u wensch te verlossen. Dioscorides dacht, dat er een godheid zat in het vergiftige bilzenkruid. Chrysippus dacht hetzelfde van de dolle kervel. Josephus en tot Homerus toe van weer andere gewassen. Ze hadden het allemaal mis. Wat er in die andere planten zit, is geen god, maar 'n booze geest. Ik heb dat nagegaan en zoo bevonden. Het is ook niet waar, dat de slang die Eva verleidde een menschengezicht had, evenals Cadmus. — Garcias de Horto, Cadamosto en Joannes Hugo,

aartsbisschop van Trier ontkennen dat het voldoende zou zijn een boom door te zagen om een olifant te vangen. Ik ben dat niet met de heeren eens. Burgers, alle verkeerde meeningen en misverstanden zijn in de wereld gekomen door het optreden van Lucifer. Onder de heerschappij van zoo'n vorst kan het niet anders of er moeten meteoren van dwalingen en verderf op ons neerkomen. Vrienden, de Romeinsche consul Claudius Pulcher, die de heilige hoenders in zee liet werpen, omdat ze geen goede voorteekens wilden geven, en uit straf daarvoor een zware nederlaag leed, was enkel een slachtoffer van Lucifer, die in de heilige hoenders was gevaren en ze belette goede voorteekens te geven. Dat Beëlzebub keizer Vespasianus de macht schonk om kreupelen te laten loopen en blinden ziende te maken was op zichzelf uitstekend, maar hij had er alles behalve mooie bedoelingen mee, waar ge uit zien kunt, dat men ook door goed te doen kwaad kan doen. Gentlemen, past op en neemt u in acht voor de geleerden die werken met bryoniawortel en weittewijfjesadders, en die u oogzalf aansmeeren bestaande uit honig en hanebloed. Leert de leugens te doorzien. Zoo is het niet juist, dat Orion is geboren uit een natuurlijke behoefte van Jupiter; de waarheid is, dat Mercurius dat gesternte op die wijze geschapen heeft. Het is verder niet waar dat Adam een navel had. Toen St. George den draak versloeg had hij geen dochter van een heilige aan zijn zijde. Het is onmogelijk dat de Heilige Hieronymus in zijn studeerkamer op den schoorsteenmantel een pendule had staan; eerstens leefde hij in een grot, hij had dus geen studeerkamer, ten tweede had hij geen schoorsteenmantel, en ten derde bestonden er nog geen pendules. Wat men nog meer wil bewijzen? Onderzoekt de dingen, gaat na wat men u wijsmaakt. O brave menschen die hier naar luistert, als men u vertelt dat ge van het ruiken van valeriaankruid een hagedis in uw hersens krijgt, dat uit het cadaver van een os, honigbijen ontstaan en horzels uit een dood paard, dat een mensch als hij dood is zwaarder weegt dan toen hij leefde, dat bokkebloed esmerald oplost, dat een rups, een vlieg en een spin tegelijk op denzelfden boom een teeken zou zijn dat er hongersnood, oorlog en pest komt, dat de vallende ziekte te genezen is met een worm, die te vinden is in den kop van een ree — geloof daar dan niemendal van, want dat zijn allemaal praat-

jes. Maar waar ge van op aan kunt, en wat waar is, is dit: de huid van de zeekoe beveiligt tegen onweer, de pad voedt zich met aarde en hij krijgt daarvan een steen in zijn kop; de roos van Jericho bloeit daags vóór Kerstmis; geen slang kan de schaduw van de esscheboom verdragen; de olifant heeft geen gewrichten en moet staande slapen tegen een boom geleund; als ge een hane-ei laat uitbroeden door een pad, krijgt ge een schorpioen die salamanders legt, een blinde krijgt het gezicht terug door de eene hand op de linkerkant van het altaar te leggen en de andere op zijn oogen; maagdelijkheid sluit het moederschap niet uit. Beste vrienden neemt deze bewezen waarheden ter harte. En dan kunt ge aan God gelooven op twee manieren: zooals de dorst aan de lavende-vrucht, of zooals de ezel aan de zweep. En nu zal ik u mijn personeel voorstellen.

Op dit oogenblik deed een rukwind de blinden en vensters van de herberg, het eenige huis op Tarrinzeau Field, rammelen. Het was als een protest uit hoogere sfeeren. De spreker wachtte een oogenblik en nam toen weer het woord.

— Een interruptie. Best. Laat je maar hooren, noordenwind. Geachte aanwezigen, ik maak me niet gauw kwaad. De wind houdt van tegenspreken net als alle kluizenaars. Niemand houdt hem gezelschap daarboven. Zoodoende steekt hij zijn mond maar in dingen die hem niet raken. Ik vat den draad weer op en ga verder. Gij ziet hier een artistengezelschap. Wij zijn met ons vieren. *A lupo principium.* Ik begin bij mijn vriend, die een wolf is. Dat steekt hij niet onder stoelen of banken. Hier ziet ge hem. Hij is verstandig, fatsoenlijk en bij de pinken. De voorzienigheid is misschien wel van plan geweest hem professor te maken, maar daarvoor moet je een beetje zoo-zoo zijn en dat mankeerde hem. Ik kan hier aan toevoegen dat hij vrij van vooroordeel is en heelemaal geen aristocraat, en zoo bij gelegenheid acht hij zich niet te hoog voor een vertrouwelijk praatje met een teefje van het hondenras, hoewel hij toch recht zou hebben op een wolvin. Zijn erfgenamen, als die er mochten zijn, vereenigen waarschijnlijk, dank zij hun samengestelde afkomst, op bevallige wijze het keffen hunner moeder met het huilen van hun vader. Want hij kan huilen. Hij huilt met de menschen waarmee hij in het bosch is. Hij kan, en

daaruit blijkt de invloed der beschaving, zijn natuurlijke stem ook veranderen en legt dan een voorkeur aan den dag voor blaffen. Het is een bewonderenswaardig dier. Een verbeterde hond. En vrienden, eerbied voor den hond. De hond — dat merkwaardig soort van dier — zweet op zijn tong en lacht met zijn staart. Gentlemen, Homo evenaart in verstand en overtreft in hartelijkheid de gladharige Mexicaansche wolf, de u allen welbekende wonderbaarlijke xoloïtzeniski. Laat ik niet vergeten er bij te voegen dat hij gewillig en bescheiden is. Waar hij zich maar vertoont weet hij zich nuttig te maken. Hij is gedienstig en hulpvaardig, maar in stilte. Als hij goeddoet weet zijn linkerpoot niet wat de rechter doet. Zoo is zijn aard. Van dien anderen, mijn tweeden vriend, zal ik maar een woord zeggen: Het is een monster. Als ge hem goed aankijkt, zult ge versteld staan. Als kind is hij door zeeschuimers achtergelaten aan het strand van den woesten oceaan. De vierde van ons gezelschap is een blinde. Is dat iets buitengewoons? Heelemaal niet. We zijn allemaal blind. De vrek is blind, want hij ziet wel zijn goud, maar niet zijn rijkdom; de verkwister is blind, want hij ziet wel het begin maar niet het einde. De coquette is blind, want ze ziet niet haar rimpels. De geleerde is blind, want hij ziet alleen wat hij weet en dat is heel weinig. De brave is blind, want hij heeft geen erg in de schurken. De schurk is blind, want hij ziet God voorbij. God is blind, want toen hij de wereld schiep heeft hij niet gemerkt, dat de duivel op de loer stond om de boel in de war te schoppen. Ik zelf ben ook blind, want ik sta hier maar te praten en zie niet eens dat ik voor dooven sta. Deze blinde, die tot onze troep behoort, is een mysterieuse priesteres. Vesta zou haar brandhout hebben toevertrouwd. Zij heeft in haar karakter aanminnige duisterheden als kale plekken in de vacht van een schaap. Ik houd haar voor een koningsdochter, maar ik sta er niet voor in. Voorzichtig wantrouwen is het kenmerk der wijsheid. Wat mij betreft, ik roer mijn tong en ik maak drankjes en poeiers. Ik verlicht uw verstand en ik verlicht uw hardlijvigheid en andere ongemakken, en wat ik u ook te slikken geef het is voor uw heil. *Chirurgus sum.* Ik genees koortsen, miasmen en pestillentiën. Zoowat al onze ontstekingen en welke kwalen ook, zijn werkingen van het lichaam om zich van vuilnis te ontdoen, en goed behandeld

bespaart elke ziekte u andere ziekten die erger zijn. Versta mij niet verkeerd, ik raad u niet aan nu maar zoo gauw mogelijk te zien aan anthrax, miltvuur of negenoog te komen. Bovendien is dat een dom euvel dat nergens goed voor is. Men kan er dood van gaan, maar dat is ook alles. Ik ben allerminst een bruut of een buffel. Ik eer de welsprekendheid en de poëzie en ik leef met deze godinnen op den voet van de onschuldigste vertrouwelijkheid. Ik wil eindigen met een raad. Heeren en dames wie of wat ge ook zijt, mankeert u wat, zijt ge ziek, komt bij mij, maar kweekt zelf in uzelven deugd, bescheidenheid, eerlijkheid, rechtvaardigheid en liefde. Op die manier kan iedereen op de wereld zijn potje bloemen in zijn venster hebben. Dames en heeren, ik heb gezegd. De voorstelling gaat beginnen.

De man, blijkbaar een matroos, die al dien tijd buiten was blijven staan luisteren, ging nu de herberg binnen, liep de gelagkamer door, betaalde een paar stuivers entreegeld, die het bijwonen van de voorstelling bleek te kosten, en ging de binnenplaats op, die hij vol publiek vond. Achter op die binnenplaats stond een groote barak op wielen, van voren open en op een soort van platform zag de nieuwe bezoeker staan een oud man, gehuld in een berenhuid, een jonge man die er uitzag of hij een masker voor had, een blond jong meisje, en een wolf.

— Heerejé, riep hij uit, wat een lollig gezelschap is dat hier.

DERDE HOOFDSTUK.

Tom-Jim-Jack vaste bezoeker.

De Green Box, men heeft hem zeker wel herkend, was in Londen gearriveerd. Hij was terechtgekomen in Southwark en Ursus had hier dadelijk de voorkeur gegeven aan het bowling-green, vooral ook wijl dit het voordeel bood, dat het er altijd kermis was, zelfs in den winter.

Het had hem genoegen gedaan den dom van de Sint-Paulus te kunnen zien.

Londen, alles bij elkaar genomen, is geen kwade stad. Dat ze een dom heeft, toegewijd aan Paulus, is

louter uit bravour en om te toonen wat ze durfde. De ware heilige kathedraal is de Sint Pieter. Paulus staat aangeschreven als iemand met verbeeldingskracht, en in kerkelijke zaken staat verbeeldingskracht gelijk met ketterij. Paulus is slechts heilig, omdat men verzachtende omstandigheden heeft laten gelden. Hij is in den hemel gekomen door de poort van de kunst, en niet door die van de vroomheid.

Een kathedraal is een strijdleus. Petrus verpersoonlijkt Rome, de stad van het dogma; Paulus belichaamt Londen, de stad van het schisma.

Ursus, wiens philosophie zoo ruim van opvatting was dat zij alles omvatte, was juist de man om zich in zulke schakeeringen te verdiepen, en wat hem in Londen zoo aantrok was misschien wel een zekere voorliefde voor Paulus.

De groote binnenplaats van Tadcaster Inn beschikbaar vindende, had hij dadelijk besloten daar zijn standplaats te nemen. De Green Box scheen expres voor die binnenplaats gemaakt; tezamen vormden zij een schouwburg op en top. De binnenplaats was vierkant, geheel ingesloten tusschen muren. De wagen door de koetspoort op de binnenplaats getrokken, werd opgesteld tegen den achtermuur van de plaats, recht tegenover de vensters van de bovenverdiepingen van de herberg. Een houten balkon, overdekt met een luifel, liep langs de ramen der eerste verdieping. De vensters van de gelagkamer waren de benedenloges, de open binnenplaats was het parterre, en het balcon was 't balcon. De wagen, achter op de binnenplaats geplaatst, had zoodoende een volledige schouwburgzaal voor zich. Het was geheel in den trant van den schouwburg de Globe, waarin „Othello", „Koning Lear" en „De Storm" werden gespeeld.

Naast de Green Box was een hoek van de plaats ingericht als stal.

Ursus had de onderhandelingen omtrent den huurprijs van de standplaats gevoerd, en de waard, meester Nicless had, uit eerbied voor de wetten en verordeningen, den wolf alleen willen toelaten tegen een extra vergoeding. Het bord met „Gwynplaine — de Man die Lacht" er op, was van de Green Box losgemaakt en aangeslagen naast het uithangbord van de herberg. Bij de deur, die van de gelagkamer naar de binnenplaats voerde, werd een kassa geimproviseerd: er werd een

leege ton neergezet met nu eens Fibi en dan eens Vinos er naast als „burelist". Het ging dus toen al ongeveer net als nu. Eerst betalen dan naar binnen. Onder het reclamebord „de Man die Lacht" werd een plakaat opgehangen, waarop met vette letters het groote stuk van Ursus, „Chaos verwonnen", werd aangekondigd.

Het middengedeelte van het balcon, recht tegenover de Green Box, werd afgeschoten met twee houten zijwanden en tot gereserveerde loge verheven. Een glazen deur gaf toegang tot het afgeschoten gedeelte van het balcon, en het bood ruimte voor een tiental bezoekers, in twee rijen geschaard.

— We zijn nu in Londen, had Ursus gezegd, en we krijgen nu ook wel eens deftig publiek.

Hij had deze eereloge laten meubileeren met de beste stoelen die de herberg bezat, en toen zich daaronder een groote fauteuil bleek te bevinden, bekleed met trijp, had hij die in het midden laten zetten, voor het geval dat eens een wethoudersvrouw het theater met een bezoek zou vereeren.

Dadelijk was men begonnen voorstellingen te geven en onmiddellijk was er een groote toeloop van publiek.

De loge voor deftig bezoek bleef echter leeg.

Deze misrekening daargelaten was het succes zoo groot, dat naar spullebaas-heugenis zoo iets niet was gezien. Heel Southwark liep uit om den Man die Lacht te bewonderen.

De overige kermisgasten die op het Tarrinzeau Field hun tenten hadden opgeslagen, stonden versteld van het succes van Gwynplaine. Zij gevoelden zich als vinken, die zich het voer voor den mond zagen wegpikken door een sperwer. Gwynplaine verzwolg hun publiek.

Behalve het gewone kermisvolk der degenslikkers en kunstenmakers, waren er op het bowling-green ook groote spellen. Zoo was er een circus, waarin alleen vrouwen optraden en waaruit van 's morgens tot 's avonds doorloopend de tonen klonken van alle soorten muziekinstrumenten — hakkeborden, trommen, bekkens, micamons, bellen, fluiten, schalmeien, gongs, chevrettes, doedelzakken, Duitsche horens, Engelsche triangels, pijpen, fistules, flajos en flagolets. Er was een groote ronde tent, waarin springtoeren werden vertoond, die onze moderne bergbeklimmers, zooals Dulma, Bordenave en Meylonga, met verbazing zouden

hebben vervuld. Er was sinds eenige dagen ook een rondreizend beestenspel, waar onder andere een dansende tijger te zien was, die door den temmer gestriemd, opsprong naar de zweep om die met zijn bek te pakken te krijgen. Zelfs naar dezen komiek met muil en klauwen keek niemand meer om.

Nieuwsgierigheid, bijval, recettes, publiek, alles ging naar den Man die Lacht. In minder dan geen tijd was het pleit beslecht. Alleen de Green Box was nog in tel.

— „Chaos verwonnen" is Chaos Victorie, zei Ursus; die voor zich aanspraak meende te mogen maken op minstens de¦ helft van het gemeenschappelijk succes.

Het succes van Gwynplaine was enorm. Het bleef echter beperkt tot de naaste omgeving. Het schijnt, dat roem zich niet gemakkelijk voortplant over het water. De naam van Shakespeare heeft er honderddertig jaar over gedaan om van Engeland naar Frankrijk te komen; het water is een hooge scheidsmuur en als Voltaire — waar hij later spijt genoeg van heeft gehad — Shakespeare niet geholpen had er overheen te klauteren, wie weet of dan Shakespeare thans nog niet aan de andere zijde van den muur zou staan, en zich vergenoegen moest met Engeland, als gevangene eener insulaire glorie.

De glorie van Gwynplaine kwam niet over de Londenbrug. Zij nam niet de afmetingen aan van een groote-stadssucces. Tenminste in den eersten tijd niet. Maar Southwark was voor de eerzucht van een clown ook groot genoeg. Ursus zei eens: — De recettetasch wordt dagelijks dikker, net als een meisje dat niet opgepast heeft.

Het gezelschap speelde behalve „Chaos verwonnen" ook wel eens „Ursus Rursus".

In de pauzen gaf Ursus proeven van zijn vaardigheid als buikspreker en verbaasde het publiek met zijn engastrimythische prestaties; hij imiteerde elke stem uit de toeschouwers, die zich daarvoor maar aanbood, elk lied, elk geluid, dat hem werd voorgedaan, zoo verwarrend duidelijk, dat de geïmiteerde personen er zelf van stonden te kijken; soms ook bootste hij het geroezemoes van het publiek na en maakte een lawaai of hij alleen een heel gezelschap was. Het was wel een zeer opmerkelijk talent van dezen zoo talentvollen ouden heer.

Ook hield hij wel, naar men gehoord heeft, voor het aanwezige publiek, redevoeringen als een tweede Cicero, verkocht onder de hand medicamenten, behandelde ziekten en genas nog daarenboven de zieken.

Southwark was opgetogen. Ursus was tevreden over den bijval dien zij in Southwark vonden, maar aanvaardde hem als iets wat vanzelf sprak.

— Wij zijn hier onder de oude Trinobanten merkte hij op.

En hij liet er op volgen:

— Die ik natuurlijk niet verwar, alleen al uit overwegingen van goeden smaak, met de Atrobaten, die Berks hebben bevolkt, noch met de Belgen, die zich hebben gevestigd in Somerset, noch met de Parijzenaars, die York hebben gesticht.

Bij elke voorstelling vulde de binnenplaats van de herberg, in schouwburgzaal herschapen, zich met een even haveloos als enthousiast publiek, bestaande uit waterdragers en andere dragers, scheepstimmerlui, koetsiers van de kaai, en zeevolk dat aan het passagieren was en zijn gage verdeed aan pret en vrouwen. Ook kwamen er allerlei nietsdoeners en slampampers, en dikwijls zag men er ook blackguards: soldaten die voor straf hun militaire rok binnenste buiten moesten dragen; wijl dat binnenste zwart was noemde men ze Blackguards, waarvan het Fransche *blaguers* afkomstig zou zijn. Al dat volkje stroomde van de straat den schouwburg binnen en bleef bij het wegvloeien gedeeltelijk in de gelagkamer hangen. De vertering daar gemaakt, was meester Nicless' aandeel in het succes.

Onder al dat volk dat men gemakshalve maar gewoon is aan te duiden als het bezinksel, trok er een bijzonder de aandacht; hij was grooter van persoon dan de rest der vaste bezoekers, steviger, sterker, minder armoedig, vierkanter van schouders; hij was gekleed in de gewone dracht van het volk, maar niet haveloos, stelde zich gewoonlijk aan als een bezetene, baande zich met de vuist een weg tot vlak vooraan, droeg een soort pruik, vloekte, tierde, ging te keer, had nooit smerige handen noch ooit luchtjes van den arbeid aan zich, stond altijd klaar om iedereen te lijf te gaan en maakte nooit bezwaar als er schade was aangericht, die te betalen.

Deze tamelijk vaste bezoeker was de persoon die

wij na Ursus' redevoering dien kreet van geestdrift hoorden uiten.

Als kenner blijkbaar was hij onmiddellijk door den Man die Lacht betooverd. Hij woonde niet alle voorstellingen bij. Maar als hij er was, dan nam hij onder het publiek de leiding; het applaus voerde hij op tot dollen bijval; de toejuichingen stegen dan op, niet tot het plafond, want dat had de schouwburg niet, maar tot de wolken, die er meestal wel waren. (Zelfs ontzag de regen zich niet soms in stroomen op Ursus' meesterstuk neer te dalen).

Zoodat die persoon weldra Ursus' aandacht trok en ook Gwynplaine op hem begon te letten.

Zij hadden een toegewijden vriend in dezen onbekenden bezoeker.

Ursus en Gwynplaine hadden wel graag nader kennis met hem willen maken, of ten minste willen weten wie hij was.

Op een avond dat master Nicless toevallig even bij Ursus achter de coulissen, dat wil zeggen in de keuken van de Green Box was, wees hij hem dien persoon onder het publiek aan en vroeg:

— Kent u dien man?

— Natuurlijk.

— Wat is het voor iemand?

— Een zeeman.

— Hoe heet hij? vroeg Gwynplaine, die er bij was komen staan.

— Tom-Jim-Jack, antwoordde de waard.

En het trapje achter aan de Green Box afgaande, om zich weer naar de herberg te begeven, liet master Nicless zich de volgende, van diepzinnigheid onverstaanbare opmerking ontvallen:

— Jammer dat hij geen lord is! Dat zou me een stuk kanalje zijn!

Hoewel nu geïnstalleerd in een herberg, had het groepje uit de Green Box toch niets in zijn levenswijze veranderd, en het liet zich met niemand in, evenmin als vroeger. Hoogstens wisselden zij nu en dan een paar woorden met den waard, maar met de bezoekers, vaste of toevallige van de herberg, bemoeiden zij zich niet, en zij bleven als tevoren aan elkaar gehecht.

Sedert zij in Southwark waren had Gwynplaine de gewoonte aangenomen, na de voorstelling en na het avondmaal en het verzorgen van de paarden, een

luchtje te gaan scheppen, terwijl Ursus en Dea hun respectieve slaapsteden opzochten. Zoo tusschen elf uur en middernacht liep hij dan buiten de herberg op het kermisveld wat heen en weer. Als de geest van iets vervuld is, dan voelt men zich gedreven tot nachtelijk ronddwalen en tot wandeltochtjes bij het licht der sterren; de jonkheid is een tijd van geheimzinnige onrust en onbestemde verwachting; vandaar den drang tot doelloos dolen in de stilte van den nacht. Op dat late uur was er niemand meer op het kermisveld, dan hoogstens een paar waggelende dronkaards, zonderling onzekere silhouetten vormend in donkere hoeken; de verlaten kroegen sloten, in de gelagkamer van Tadcaster Inn werden de lichten uitgedaan, aan een enkel tafeltje zat hoogstens bij een kaars nog een late drinkebroer, een vage lichtschijn drong uit de donkere massa der herberg door de ramen naar buiten, en Gwynplaine in gedachten verzonken, vergenoegd, mijmerend, ontroerd zich inspannend om die kalme oogenblikken van geluk vast te houden en zich verdiepend in zijn wonderlijk lot, liep dan een poosje voor de half openstaande deur heen en weer. En hij dacht aan Dea, aan alles, aan niets, aan zijn geluk als een klare bron ontspringend uit zijn duister ongeluk. Als vastgehouden aan de plek waar Dea rustte, verwijderde hij zich zelden van de herberg. Zoo wat buiten heen en weer loopen was al wat hij behoefde.

En dan ging hij naar binnen, vond de Green Box in diepe rust en legde zich ook zelf ter ruste.

VIERDE HOOFDSTUK.

Samenspanning van tegenstrijdigheden tegen het algemeene gevaar.

Succes baart nijd en haat, vooral bij wie er door te gronde dreigt te gaan. Zelden brengt de opgeslokte wie hem opslokt, hulde. De Man die Lacht maakte, het viel niet te ontkennen, opgang. De overige spullebazen in het rond wisten niet wat te beginnen. Schouwburgsucces werkt als een siphon, zuigt het publiek weg en veroorzaakt ledigheid rondom. De concurrent

aan den overkant kan zijn matten wel oprollen. Naarmate de recettes van de Green Box omhoog gingen, in diezelfde mate, het is licht te begrijpen, gingen de recettes der omliggende gelegenheden naar beneden. Plotseling bleven alle tenten leeg, met geen mogelijkheid was er volk meer in te krijgen. Het was als een zandlooper, waarvan de Green Box het onderste glas was — alles liep erin, ten koste van de anderen. Elke schouwburg kent dat wisselend getij; is het vloed bij den een, dan is het tegelijkertijd eb bij de anderen.

Het kermisvolkje dat op Tarrinzeau Field zijn talenten ten beste gaf, raakte toen het zich zoo door den Man die Lacht op den achtergrond zag gedrongen, in rep en roer, en men wist niet hoe men het had. Alle kunstenmakers, clowns, krachtmenschen en goochelaars, sloegen nijdige blikken op Gwynplaine. Die was toch maar goed-af met zijn wildebeestesnuit!

De moeders onder de paardrijdsters en koorddanseressen, die kinderen hadden met normale of zelfs lieve gezichten, beschouwden geërgerd hun voor het bedrijf zoo waardeloos kroost, wezen het naar Gwynplaine en zeiden: Had je maar liever een snoet als die daar! En het gebeurde dan wel dat ze haar kleuters in een vlaag van drift afrosten omdat ze zoo welgeschapen waren.

Menigeen zou, als ze maar geweten had hoe ze doen moest, van haar kind dadelijk een Gwynplaintje gemaakt hebben. Een engelenkopje dat niets inbrengt haalt toch ook zeker niet bij een duivelsgezicht dat volk trekt. Eens hoorde men de moeder van een allerliefst cherubijntje, dat al Cupidorolletjes speelde, smalen: — Ze hebben ons opgeknapt met onze knappe kindertjes! Ik had ook liever zoo'n Gwynplaine gehad, daar is nog eens wat mee te beginnen. En haar zoontje de vuist toonend, voegde ze er aan toe: — Als ik je vader kende, zou ik hem je inpeperen.

Gwynplaine was een kip die gouden eieren legde. Wat een wonderwezen! Er was maar één roep over hem in alle tenten etc. op het heele kermisveld. Alle kermisgasten, als lui van het vak verrukt, maar als gedupeerde concurrenten buiten zich zelf, beschouwden Gwynplaine en klemden de tanden op elkaar. De woede weet ook te bewonderen, en dat heet dan nijd. En die uit zich in gehuil. Men probeerde bij „Chaos verwonnen" den boel in de war te schoppen, men

maakte tijdens de voorstelling herrie, men floot, siste, schreeuwde. Voor Ursus was dat een reden om Hortensiaansche redevoeringen te houden, en voor vriend Tom-Jim-Jack een gelegenheid om een paar van die vuistslagen uit te deelen, die verstoorde orde dadelijk herstellen. De vuistslagen van Tom-Jim-Jack verhoogden Gwynplaine's belangstelling en Ursus' hoogachting jegens hem. Van verre evenwel; want het Green Box-troepje liet zich met niemand in, en wat Tom-Jim-Jack betreft, deze aanvoerder van hun vast publiek was zooveel als een vrijwillige ordebewaarder, geheel uit eigen beweging, zonder zich ook nader met hen te willen inlaten, overigens even woest als de rest, nu eens dagelijksche bezoeker, dan weer een tijdlang zoek, met iedereen op goeden voet en met geen sterveling bevriend.

De nijdige haat jegens Gwynplaine, door de harde knuisten van Tom-Jim-Jack voor een oogenblik bedwongen, was in geenen deele bezworen. Nu het met herriemaken niet ging, probeerden de gedupeerde kermisbazen van Tarrinzeau Field het met een gemeenschappelijk beklag. Ze wendden zich tot de autoriteiten. Dat is de gewone gang van zaken. Tegen een succes, dat je hindert, tracht je eerst de menigte te mobiliseeren en gaat dat niet, dan tracht je de overheid te mobiliseeren.

De dominees uit den omtrek steunden gaarne het beklag der kermisgasten. De Man die Lacht bedreigde ook den preekstoel. Hij veroorzaakte niet slechts ergerlijke leegten in de tenten, maar ook zelfs in de kerken. De kapellen van de vijf parochies van Southwark kregen haast geen volk binnen hun muren. Men verzuimde het stichtelijk woord om Gwynplaine te gaan zien. „Chaos verwonnen", de Green Box, de Man die Lacht, al die afschuwelijkheden des duivels wonnen 't van de welsprekendheid van den kansel. De stem des roependen in de woestijn, *vox clamantis in deserto*, herinnert zich in zoo'n geval het gebod: dwingt ze in te gaan. En roept daartoe gaarne de hulp in van den sterken arm. De geestelijken van de vijf parochies beklaagden zich bij den bisschop van Londen, en deze beklaagde zich bij hare majesteit.

De klacht der kermisgasten was gebaseerd op de belangen van den godsdienst. Zij verklaarden, dat die werd aangerand en bespot. Zij signaleerden Gwynplaine

als duivelskunstenaar en Ursus als een beschimper van den godsdienst.

De geestelijken van hun kant stelden zich op het standpunt van de maatschappelijke orde. Zij namen het op voor de wet, die volgens hen geschonden werd, en lieten de rechtzinnigheid er buiten. Dat was slimmer. Want men was in den tijd, dat het scepticisme den kop begon op te steken — de vrijdenker Locke was nog eerst pas geleden, 28 October 1704, gestorven, en zijn ideeën werden verbreid door Bolingbroke, een van wiens discipelen Voltaire was.

Later was er een Wesley noodig om den Bijbel te restaureeren, evenals er een Loyola noodig was geweest om het pausdom te herstellen.

De Green Box zag zich op die manier tusschen twee vuren geplaatst; de hansworsten bestookten haar met behulp van de pentateuch, en de geestelijken legden haar het vuur aan de scheenen met behulp van de politieverordeningen. De hemel en het kermisbedrijf keerden zich tegen haar, waarbij de geestelijken voor de kermis en de koorddansers voor den hemel in het krijt traden. De Green Box werd door de priesters aangebracht als een hinderpaal voor de orde, en door de degenslikkers als een heiligschennis.

Had men daar voorwendsels voor? gaf zij haar vijanden vat? Ja. Waarin dan? Hierin: zij had een wolf. Een wolf is in Engeland een vogelvrijverklaarde. Bloedhond en buldog, goed; een wolf, geen denken aan. Engeland mag wel den hond die blaft, maar niet zijn soortgenoot die huilt; wel den hoenderhof, niet het woud. De rectors en vicarissen der vijf parochies van Southwark herinnerden in hun requesten aan de talrijke koninklijke en parlementaire besluiten, waarbij de wolf buiten de wet werd gesteld. En zij concludeerden zoo ongeveer, dat Gwynplaine achter de tralies gezet en de wolf afgemaakt of ten minste hoe dan ook verwijderd moest worden. Er werd daarbij niet weinig geschermd met het algemeen belang, het gevaar, dat zoo'n wild dier opleverde, etc. Bovendien beriepen ze zich op de Faculteit. Zij haalden het verdict aan van het college der tachtig medici van Londen, een corps geleerden, dat dateerde uit den tijd van Hendrik VIII, dat, evenals de Staat, een zegel had, dat den zieke meer juridisch kwelde dan dat het medisch hem hulp verleende, dat het recht had, wie zijn verordeningen over-

trad, in de gevangenis te laten zetten, en de medische wetenschap, behalve met vele soortgelijke voor de volksgezondheid gewichtige ontdekkingen, ook had verrijkt met zekere gegevens omtrent het tevoren alleen maar vermoede feit: dat als een wolf een mensch het eerst ziet, die mensch voor zijn leven heesch is. Behalve nog het gevaar van verscheurd te worden.

Kortom, Homo was het voorwendsel.

Ursus kreeg door wenken van den waard de lucht van wat er broedde. Hij werd ongerust. Hij was bang voor die dubbele klauw, politie en justitie. Om bang voor de overheid te zijn is het voldoende, bang voor haar te zijn; en het is niet noodig iets te hebben misdreven. Ursus was hoegenaamd niet gesteld op eenigerlei contact met de sheriffs, provosts, bailiffs en coroners. Zijn begeerte deze officieele gezichten van nabij te aanschouwen was gelijk nul. Hij had evenveel lust om kennis te maken met een magistraat als de haas om in aanraking te komen met een jachthond.

Hij begon er spijt over te voelen, dat hij naar Londen was gegaan.

— Het betere is de vijand van het goede, mompelde hij, zorgende, dat de anderen hem niet hoorden. Ik dacht altijd dat dat spreekwoord overdreven was, maar ik zie, dat ik ongelijk had. De zotste waarheden zijn juist de ware waarheden.

Tegen al die samenspannende machten, spullebazen, die zich opwierpen als strijders voor den godsdienst, priesters, die het opnamen voor de medische faculteit, had de arme Green Box, om Gwynplaine verdacht van hekserij en om Homo van watervrees, maar één ding voor zich, een ding echter, dat in Engeland een zeer machtige factor is; de manicipale inertie, de officieele traagheid. De Engelsche vrijheid is ontstaan uit den laat-maar-waaien-geest bij de overheid. Het is met de vrijheid in Engeland als met de zee rondom Engeland: eb en vloed. Langzaam rijzen de zeden boven de wetten. Een gruwelijke wetgeving, bedolven onder gewoonte en gebruik, een barbaarsche strafwet heenschemerend door de practijk der zeer groote vrijheid, dat is Engeland.

De Man die Lacht, „Chaos verwonnen", Homo de wolf, mochten tegen zich hebben de koorddansers, de geestelijken, de bisschoppen, het Lagerhuis, het Hoogerhuis, hare majesteit, heel Londen, heel Engeland,

zij konden gerust zijn zoolang de plaatselijke overheid van Southwark het niet noodig achtte het hen lastig te maken. De Green Box was het meest gezochte amusement van de voorstad, de Southwarksche overheid wist dat en hield zich onverschillig. In Engeland beteekent onverschilligheid protectie. Zoolang de sheriff van het graafschap Surrey, waaronder Southwark ressorteerde, zich niets aan hen gelegen liet liggen, kon Ursus vrijelijk ademhalen en Homo zijn kop rustig op zijn wolvenpooten neervleien.

Waar nu de vijand het niet zoo ver kon krijgen, dat tegen hen werd opgetreden, bereikte hij alleen dat zij nog grooter toeloop kregen. Het ging er de Green Box voorloopig niet slechter om. Integendeel. Het drong weldra tot het publiek door, dat er tegen haar werd geintrigeerd. De populariteit van de Man die Lacht nam daardoor nog toe. Het publiek houdt wel van zoo'n atmosfeer. Verdacht te zijn is een aanbeveling. Het volk schaart zich instinctmatig aan de zijde van wat door de wet wordt bedreigd. Iets waartegen men de overheid te hulp roept, krijgt dadelijk al het bekoorlijke van de verboden vrucht, en men haast zich er van te proeven. En een applaus, waarmee men iemand ergert, vooral als die iemand het gezag is, is een pikant vermaak. En als de kans wordt geboden om door een gezelligen avond het onderdrukte te steunen en oppositie te voeren tegen het gezag, dan is de toeloop verzekerd. Men heeft, onderwijl men zich vermaakt, het streelend bewustzijn op te komen voor het verdrukte. De kermistenten bleven doorgaan met hun gewroet tegen den Man die Lacht — zij hadden niets beters kunnen bedenken om zijn succes te verhoogen. Het getier van den vijand bevestigt en verhoogt slechts de zege. Een vriend is weliswaar het prijzen eer moede, dan een vijand het schelden. Maar schelden doet geen kwaad. Dat is iets wat vijanden niet schijnen te weten. Zij kunnen het schelden niet laten, en daarin bestaat, voor wie zij willen treffen, het nut. Dat zij hun mond niet kunnen houden, houdt de belangstelling levendig. De menigte bleef toestroomen om „Chaos verwonnen" te zien.

Ursus hield wat hij van meester Nicless te weten kwam omtrent de intriges en de aanklachten tegen hem bij de overheden, voor zich, sprak er niet over met Gwynplaine, om diens spel niet in gevaar te

brengen door hem ongerust te maken. Geen bezorgdheid voor den tijd.

VIJFDE HOOFDSTUK.

De wapentake.

Het kwam er echter toe, dat hij juist uit voorzichtigheid die voorzichtigheid meende te moeten prijsgeven, en Gwynplaine wat heilzame ongerustheid te moeten bijbrengen. Het is waar, dat hij daartoe overging naar aanleiding van een zaak, die in Ursus' oogen ernstiger nog was dan het gewroet van de kermis en van de kerk. Gwynplaine had, toen men bezig was de recette te tellen, een op den grond gevallen farthing opgeraapt, had dit muntstukje zitten bekijken, en had in het bijzijn van den kastelein op het contrast gewezen tusschen de nietige farthing, en het beeld, dat er op stond, dat in de persoon van koningin Anna de parasitische heerlijkheid van den troon vertegenwoordigde, en hij had daar allesbehalve eerbiedige dingen over gezegd. Master Nicless had dit oververteld, het ging van mond tot mond, en Fibi en Vinos brachten het over aan Ursus. Deze stond er versteld van. Zulke dingen te zeggen was hoogstgevaarlijk. Majesteitsschennis. Hij nam Gwynplaine eens ferm onder handen.

— Jij mag je afschuwelijke snuit wel een beetje houden. Er bestaat een algemeene wet voor de grooten: nietsdoen; en een voor de kleinen: niets zeggen. De arme is maar in één hoekje veilig: mondje dicht. Voor hem bestaat alleen dit eenlettergrepig woord: ja. Jaknikken en ja en amen zeggen, dat mag hij. Ja tegen den rechter. Ja tegen den koning. Als de groote lui er lust in hebben, laten ze ons stokslagen geven, mij zelf is dat overkomen, dat is hun voorrecht, en hun grootheid wordt er niet minder om als ze ons de beenderen kraken. De ossifraga is wel degelijk een soort arend. Eerbied voor den scepter, die nummer één is onder de stokken om mee te slaan. Respect is voorzichtigheid, kruiperigheid is zelfbehoud. Wie den koning beleedigt stelt zich bloot aan hetzelfde gevaar als een meisje, dat het wagen zou een leeuw zijn manen af te knippen. Ik hoor dat je allerlei mallepraat hebt uitgekraamd over

de farthing, of anders gezegd de liard, en dat je kwaad hebt gesproken van dat auguste muntstuk, waar je op de markt een achtste van een zoute haring voor krijgen kan. Neem je in acht. Maak geen gekheid. Vergeet niet dat er zoo iets bestaat als straf. Neem de wetgevende waarheden ter harte, want ze zijn hard. Je bent in een land waar men het recht heeft om elkeen, die een driejarig boompje velt, gewoon op te hangen. Vloekers worden kromgesloten in de boeien. De dronkaard wordt in een ton gedaan, van onderen zonder bodem, zoodat hij kan loopen, van boven met een gat erin, waar zijn hoofd doorsteekt, en op zij twee gaten, waar zijn handen door steken, in dat vat, waarin hij alleen kan loopen of staan, maar niet liggen, wordt hij door de stad gevoerd. Wie binnen de muren van Westminster Hall iemand een klap geeft, gaat voor zijn leven de gevangenis in en zijn goederen worden verbeurd verklaard. Wie in het paleis van den koning iemand een klap geeft, die wordt de rechterhand afgeslagen. Een tik en een bloedneus en je bent een eenarm. Wie voor het hof van den bisschop wordt overtuigd van ketterij, wordt levend verbrand. Voor een kleinigheid hebben ze Cuthbert Simpson geradbraakt. En voor drie jaar, in 1702, nog niet lang geleden zoo je ziet, heeft men een booswicht, Daniël Defoe geheeten, tot den schandpaal veroordeeld, omdat hij de driestheid gehad had de namen bekend te maken van de leden van het Lagerhuis, die den vorigen dag in het parlement het woord hadden gevoerd. Wie majesteitsschennis begaat jegens hare majesteit, die wordt het lichaam opengesneden, het hart wordt hem uit de borst getrokken en hij wordt met zijn eigen hart in zijn gezicht geslagen. Prent dit alles goed in je geheugen. Laat je nooit een onvoorzichtig woord ontvallen, en maak je bij de minste reden tot ongerustheid uit de voeten. Dat is de tactiek die ik er op nahoud en die ik iedereen aanraad. Neem je in courage de vogels tot voorbeeld en in spraakzaamheid de visschen. Voor het overige heeft Engeland ook nog dit bewonderenswaardige, dat zijn wetgeving zeer menschelijk en mild is !

Na die waarschuwing was Ursus nog eenigen tijd ongerust; Gwynplaine niet. De vermetelheid der jonkheid ontstaat grootendeels uit gebrek aan ondervinding. Evenwel had het den schijn of er ook niet de

minste reden was tot ongerustheid, want de eene week verstreek na de andere, en niets wees er op, dat de uitlatingen over de koningin gevolgen zouden hebben.

Ursus, wij weten het, was rusteloos en bewegelijk van aard, zoo ongeveer als een eekhoorn, en hij had zijn oogen en zijn ooren overal.

Op een dag, kort na zijn preek tot Gwynplaine, gebeurde het, dat Ursus een blik wierp door het raampje in de wand; en zoo naar buiten kijkende scheen hij hevig te schrikken.

— Gwynplaine!

— Wat?

— Kijk eens.

— Waarzoo?

— Op het veld.

— Wat dan?

— Zie je dien daar?

— Dien man in 't zwart?

— Ja.

— Dien met een soort wapenstok in zijn hand?

— Ja.

— Wat zou dat?

— Wat dat zou, Gwynplaine, dat is de wapentake.

— Wat is dat, een wapentake?

— Dat is de schout-hoofdman over honderd.

— En wat is de schout-hoofdman over honderd?

— In het Latijn is het *praepositus hundredi*.

— Wat wil dat zeggen *praepositus hundredi*?

— Het is een officier waar iedereen bang voor is.

— Wat is het dat hij daar in zijn hand heeft?

— Dat is het ijzeren wapen.

— Het ijzeren wapen? wat is dat?

— Een soort staf van ijzer.

— En wat doet hij daar mee?

— Hij heeft er den eed op afgelegd, daarom heet hij de wapentake.

— En wat verder?

— Hij raakt er de menschen mee aan.

— Met die ijzeren staf?

— Ja, met zijn ijzeren wapen.

— De wapentake raakt menschen aan met zijn ijzeren wapen?

— Juist.

— Wat heeft dat te beteekenen?

— Dat heeft te beteekenen: je moet mee.

— En moet je dan mee?
— Ja.
— Waar naar toe?
— Weet ik dat?
— Maar hij zegt je toch zeker waar je mee naar toe moet?
— Neen.
— Maar men kan het hem toch vragen?
— Neen.
— Ik begrijp het niet.
— Hij zegt niets, en jij mag ook niets zeggen.
— Maar....
— Hij raakt je aan met zijn staf en dan is het uit. Dan moet je mee.
— Maar waarheen dan?
— Hem maar achterna, enkel hem maar volgen.
— Maar waarheen dan?
— Waar hij verkiest, Gwynplaine.
— En als men zich verzet?
— Dat wordt men opgehangen.

Ursus keek nog eens door het raampje, haalde diep adem, en zei:

— Goddank, hij gaat voorbij, hij komt niet om ons.

Ursus was waarschijnlijk wat onredelijk ongerust over de onvoorzichtigheid van Gwynplaine en over de mogelijke gevolgen die zijn woorden na zich konden sleepen.

Master Nicless, die hun gesprek had gehoord, had er niet het minste belang bij het arme troepje van de Green Box in ongelegenheid te brengen. De Man die Lacht was een aardig melkkoetje voor hem. „Chaos verwonnen" had tweeërlei succes; het deed in de Green Box de kunst triomfeeren en het bevorderde in master Nicless' taveerne de dronkenschap.

ZESDE HOOFDSTUK.

De muis verhoord door de katten.

Er begeurde nog iets, waar Ursus hevig van schrok. En dezen keer betrof het hem persoonlijk. Hij werd gedagvaard om op Bishopsgate te verschijnen voor een

commissie, bestaande uit drie allesbehalve geruststellende personages. Deze drie personages waren drie doctoren, alle drie belast met toezicht te houden; de een was docter in de godgeleerdheid, vertegenwoordiger van den deken van Westminster; de ander was docter in de geneeskunde, gedelegeerde van het College der Tachtig; de derde was docter in geschiedenis en burgerlijk recht, gedelegeerde van Gresham college. Deze drie deskundigen *in omni re scibili* oefenden politietoezicht uit op wat er in het openbaar gesproken werd, eerstens in de honderddertig parochies van Londen, verder in de drie-en-zeventig parochies van Middlessex, waarbij ook de vijf parochies van Southwark waren gevoegd. Deze theologische jurisdicties bestaan nog altijd in Engeland en doen hoogst-nuttig werk. 23 December 1868 werd bij vonnis van het Court of Arches, bekrachtigd bij besluit van de Privy Council, de predikant Mackonochie veroordeeld tot een berisping en in de kosten, omdat hij op een gewone tafel kerkkaarsen had aangestoken. Met de liturgie is het geen gekscheren.

Ursus dan kreeg op een goeden dag een bevelschrift om voor deze doctoren-gedelegeerden te verschijnen; gelukkig werd hem dit persoonlijk afgegeven, zoodat hij het verborgen kon houden. Zonder er iemand iets van te zeggen, gaf hij aan de sommatie gevolg, bevend bij de gedachte, dat hij in de verste verte kon worden gehouden voor iemand dien men wellicht verdenken kon van misschien weerspannig of ongehoorzaam te zijn jegens wie of wat dan ook. Hij, die het anderen zoo op het hart drukte toch voorzichtig te zijn, hij kreeg een harde les. *Garrule, sana te ipsum.*

De drie toezichthoudende en gedelegeerde doctoren hielden zitting te Bishopsgate, in een der benedenzalen; boven hun hoofd zag men in den muur de bustes van Minos, Eacus en Rhadamanthus, de drie rechters van de onderwereld; zij waren gezeten achter een tafel waarvoor een laag bankje stond.

Ursus, binnengeleid door een zwijgenden, strengen stafdrager, kwam de zaal in, zag het drietal, en gaf dadelijk bij zichzelf elk hunner den naam van den hellerechter dien hij boven zijn hoofd had.

Minos, de eerste van het drietal, de expert in de theologie, gaf hem een teeken plaats te nemen op het bankje.

Ursus boog beleefd, dat is te zeggen, haast met zijn neus tot op den grond, en wetende, dat men beren met honig vangt en doctoren met Latijn, zei hij, van eerbied half gebogen staan blijven:

— Tres faciunt capitulum.

En met neergeslagen oogen, toonbeeld van de ontwapende nederigheid, nam hij plaats op het bankje.

Elk der drie doctoren had voor zich liggen een bundel papieren, waarin hij zat te bladeren.

Minos begon:

— U spreekt in het openbaar?

— Ja, antwoordde Ursus.

— Wat geeft u daar het recht toe?

— Ik ben philosoof.

— Dat geeft geen recht daartoe.

— Ik ben ook kermisreiziger, zei Ursus.

— Dat is wat anders.

Ursus herademde, maar zoo, dat het niet was te merken. Minos hernam:

— Als kermisreiziger kunt u spreken, maar als philosoof hebt u te zwijgen.

— Ik zal er om denken, zei Ursus.

En hij dacht bij zichzelf: — Mooi, ik mag spreken, maar ik moet zwijgen. Hoe zou ik dat moeten aanleggen!

Hij zat te beven. De controleur Gods vervolgde:

— Gij zegt in het openbaar onbehoorlijke dingen. Gij randt den godsdienst aan. Gij loochent de tastbaarste waarheden. Gij verbreidt afschuwelijke dwaalbegrippen. Gij hebt bijvoorbeeld gezegd, dat de maagdelijkheid het moederschap uitsloot.

Ursus sloeg schuchter de oogen op.

— Dat heb ik niet gezegd. Ik heb gezegd, dat het moederschap de maagdelijkheid uitsloot.

Minos werd zichtbaar verlegen en mompelde:

— Zoo ja, dat is dan het tegenovergestelde.

Het was in geenen deele het tegenovergestelde, integendeel, precies hetzelfde. Maar Ursus had den eersten stoot afgeweerd.

Minos, van zijn stuk gebracht door het antwoord van Ursus, verzonk in de diepte van zijn stompzinnigheid, waardoor een pijnlijk zwijgen ontstond.

De expert in geschiedenis, die voor Ursus Rhadamantus was, dekte Minos' aftocht door een uitval zijnerzijds:

— Beklaagde, u hebt op allerlei gebied krasse meeningen en dwalingen verkondigd. U hebt ontkend, dat de slag van Pharsalus verloren is gegaan doordat Brutus en Cassius een neger waren tegengekomen.

— Ik heb gezegd, stamelde Ursus, dat het kwam omdat Caesar een beter veldheer was dan zij.

De geschiedenisman ging zonder overgang over tot de mythologie.

— U hebt de schandelijke handelwijze van Actaeon, die een slapende godin bespiedde, niet zoo erg genoemd.

— Ik geloof, dat de man, die naar een naakte vrouw kijkt, zich niet hoeft te schamen.

— Dan hebt u het mis, zei de rechter op strengen toon.

Rhadamanthus keerde tot de geschiedenis terug.

— Sprekende van de rampen, de ruiterij van Mithridates overkomen, hebt u de kracht der kruiden en planten betwist. U hebt ontkend, dat door het gewas securiduca de hoefijzers der paarden losgaan en afvallen.

— Pardon, antwoordde Ursus. Ik heb gezegd, dat alleen de plant sferra-cavallo dat kon veroorzaken. Ik ontken de deugd van geen enkele plant.

En zachter voegde hij erbij:

— En van geen enkele vrouw.

Door dit toegiftje bij zijn antwoord overtuigde Ursus zichzelf, dat, hoe weinig op zijn gemak hij ook was, zijn gevatheid hem toch niet in den steek liet. Ursus was op dat oogenblik een en al angst en tegelijkertijd een en al tegenwoordigheid van geest.

— Verder, hernam Rhadamantus, hebt u verklaard, dat het een onnoozelheid was van Scipio, toen hij de poorten van Carthago wilde openmaken, daarvoor als sleutel het Ethiopuskruid te gebruiken, aangezien het Ethiopuskruid niet de eigenschap bezit sloten te verbreken.

— Ik heb gezegd, dat hij beter gedaan had het Lunariakruid te nemen.

— Dat is een kwestie van opvatting, mompelde Rhadamantus, op zijn beurt van de wijs geraakt. En de expert in de geschiedenis was voor het oogenblik uitgepraat.

De man van de theologie, Minos, was inmiddels tot zichzelf gekomen, en hielp nu zijn collega uit de verlegenheid. Hij had den tijd gehad zijn notities te raadplegen.

.... u verkondigt en verbreidt onwaarschijnlijke dingen....

— U hebt beweerd, dat het operment een arsenicumproduct zou zijn en daarbij gezegd, dat het vergiftig is en dat het dus gevaarlijk is daarmee te scheren. De bijbel ontkent dat.

— De bijbel ontkent het, zuchtte Ursus, maar het arsenicum is het met mij eens.

Het personage, in wien Ursus Eacus zag, die de expert in de medicijnen was, en die nog geen woord had gesproken, liet zich nu ook hooren, en richtte met zijn oogen plechtig half dicht geknepen zijn blik uit de hoogte op Ursus. En hij zei:

— Dat antwoord is niet onredelijk.

Ursus dankte hem met zijn onderdanigsten glimlach.

Minos trok een leelijk gezicht.

— Ik ga voort, hernam hij. Antwoord. U hebt gezegd, dat het niet waar is, dat de basilisk de koning der slangen is onder den naam Cocatrix.

— Zeer eerwaarde, ik heb den basilisk hoegenaamd niet te kort willen doen, ik heb zelfs gezegd, dat hij het hoofd van een mensch heeft.

— Dat kan wel wezen, hernam Minos streng, maar u hebt er op laten volgen, dat Poerius er een had gezien met de kop van een valk. Bent u in staat dat te bewijzen?

— Dat zal moeilijk gaan, zei Ursus.

Hier voelde hij dat hij zwak stond.

Minos zich hiervan ook bewust, sloeg nu toe.

— U hebt gezegd dat een jood, die christen wordt, niet te vertrouwen is.

— Maar ik heb er bij gezegd, dat een christen, die jood wordt, nog minder is te vertrouwen.

Minos sloeg een blik in het dossier van beschuldigingen.

— U verkondigt en verbreidt onwaarschijnlijke dingen, U hebt verteld, dat de Grieksche sofist Elianus een olifant spreuken had zien schrijven.

— Niets van aan, zeer eerwaarde. Ik heb wel gezegd, dat de leerdichter Oppianus een hippopotamus een philosophisch vraagstuk had hooren behandelen.

— U hebt verklaard dat het niet waar is, dat een schotel van beukenhout vanzelf vol komt met alle gerechten, die men kan verlangen.

— Ik heb gezegd, dat zoo'n schotel alleen dan die eigenschap heeft, als de duivel hem u heeft gegeven.

— Aan mij gegeven?

— Neen, aan mij, eerwaarde. Neen, ook niet, ik bedoel aan wien ook, aan iedereen.

En bij zichzelf dacht Ursus: — Ik weet niet meer wat ik zeg. Maar van zijn innerlijke verlegenheid, hoe groot ook, was door zijn gebogen houding, niet veel te zien. Hij streedt er tegen met alle kracht.

— Dit alles, hernam Minos, wijst op een zekere vereering van den duivel.

Nu hield Ursus zich weer goed.

— Zeer eerwaarde, ik ben geen duivelloochenaar. Het geloof aan den duivel is de keerzijde van het geloof aan God. De een bewijst het bestaan van den ander. Wie niet een beetje aan den duivel gelooft, gelooft ook niet veel aan God. Wie aan de zon gelooft moet aan de schaduw gelooven. De duivel is de schaduw van God. Wat is de schaduw? Het bewijs, dat het licht bestaat.

Ursus improviseerde hier een onpeilbaar diepzinnige wijsgeerige en religieuse combinatie. Minos wist niet wat daartegen in te brengen en verzonk weer in stilzwijgen.

Ursus haalde wat ruimer adem.

Maar hij was er nog niet. Er kwam opeens een onverhoedsche aanval van Eacus, den expert in de medicijnen, die Ursus zoo genadig in bescherming genomen had tegen den expert in de theologie, maar nu ineens van bondgenoot aanvaller werd ! Hij legde zijn vuist op zijn dossier, dat zeer dik was en heel wat beschuldigingen scheen te behelzen. En hij slingerde Ursus de volgende aanklacht in het gezicht.

— Het is bewezen dat kristal gesublimeerd ijs is; het is uitgemaakt en het staat vast dat ijs in duizend jaren in kristaal verandert en dat kristal in duizend eeuwen in diamant verandert. Dat alles is door u ontkend.

— In geenen deele, antwoordde Ursus op zwaarmoedigen toon. Ik heb er alleen op gewezen dat de kans zoo groot is dat het ijs in duizend jaren smelt, en dat duizend eeuwen een heele tijd is om te overzien.

Zoo ging het verhoor door, de vragen en de antwoorden waren als een geklikklak van degens.

— U hebt geloochend dat er planten zijn die kunnen spreken.

— Volstrekt niet. Maar daarvoor moeten ze gegroeid zijn onder de galg, heb ik gezegd.

— Neemt u aan dat de mandragora schreeuwen kan?

— Neen, maar wel dat ze zingen kan.

— U hebt ontkend, dat de vierde vinger van de linkerhand bijzondere eigenschappen bezit.

— Daar herinner ik me niets van, wel ben ik van meening dat niezen door het linker neusgat ongeluk beteekent.

— U hebt u grof en oneerbiedig uitgelaten over den vogel phenix.

— Zeer geleerde heer rechter, ik heb alleen gezegd dat Plutarchus, toen hij schreef, dat de hersenen van den vogel phenix iets zeer teers waren, dat hoofdpijn veroorzaakte, de plank mis was, aangezien de vogel phenix nooit bestaan heeft.

— Dat had u niet mogen zeggen. De einnamalcus, die zijn nest maakt van kaneelstokken, de rhintacus-die Parisatis haar vergiften hielp bereiden, de manucodiatus of anders gezegd de paradijs-vogel, en de semenda, die drie snavels heeft zijn allen ten onrechte voor den vogel phenix gehouden; maar de phenix heeft bestaan.

— Als u het zegt wil ik het wel gelooven.

— U bent een domme ezel.

— Ik zeg niet dat ik wat anders ben.

— U hebt toegegeven, dat vlier keelontsteking geneest, maar er bij gezegd dat dat niet kwam omdat er aan haar wortel een wonderdoende uitwas groeit.

— Ik heb gezegd dat het komt omdat Judas zich aan een vlierboom opgehangen heeft.

— Inderdaad een aannemelijke meening, bromde de theoloog Minos, verheugd den medicus Eacus zijn steek onder water van daar straks te kunnen terug geven.

Eigenwaan kan het minste stootje niet verdragen. Eacus stoof op:

— Zwervend heerschap u dwaalt met den geest al evenzoo als met de beenen. U houdt er zonderlinge en zeer verdachte meeningen op na. U laat u in met tooverij. U staat in betrekking tot onbekend gedierte. U spreekt tot het plebs over dingen die u zelf verzint, en waar niemand ooit van gehoord heeft, zooals onder anderen van hoemorrheus.

— De hoemorrheus is een slang die Triomellius beweert gezien te hebben.

Dit antwoord bracht de wetenschappelijke verontwaardiging van doctor Eacus min of meer van de wijs.

Ursus vulde aan.

— De hoemorrheus bestaat net zoo goed als de welriekende hyena en als de civetkat, die beschreven is door Castellus.

Eacus redde zich er uit met een nog krassere beschuldiging.

— Ik heb hier de letterlijke tekst van iets wat door u gezegd is, iets wat nog sterker op verstandhouding met den duivel wijst. Hoor maar.

En met den neus op het dossier las Eacus hard op:

— „Twee planten, de thalagssigle en de aglaphotis geven in het donker licht. Overdag zijn het bloemen, des nachts sterretjes."

En Ursus scherp aanziende.

— Hoe verantwoordt u dat?

Ursus antwoordde:

— Dat was beeldspraak. Elke plant is een lamp. Bloemengeur is te vergelijken met licht.

Eacus bladerde even in zijn notities.

— O ja.... U hebt geloochend dat de otter evengoed als de bever castoreum geeft.

— Ik heb niet anders gezegd dan dat het misschien verstandig is voorzichtig te zijn met wat Aetius daaromtrent leert.

Eacus viel heftig uit:

— Oefent u de geneeskunde uit?

— Ja, de geneeskunde beoefen ik een beetje, stemde Ursus schuchter toe.

— Op levenden?

— In den regel niet op dooden, zei Ursus.

Ursus antwoordde doorloopend gevat en helder, maar op diep-onderworpen toon, een bewonderenswaardig mengsel van kalme zekerheid en zich nietig voelende nederigheid. Hij sprak zoo innemend-vriendelijk en zoo onvangbaar slagvaardig, het nietige oudje toonde zich zoo de meerdere van zijn meerderen, dat Eacus er zijn geduld bij verloor en behoefte gevoelde grof te worden.

— Wat wauwelt u ons nu voor? viel hij uit.

Ursus hield zich verbaasd en zei alleen:

— Wauwelen doen de jongen en zuchten doen de ouden. Helaas, het laatste is mijn deel.

Eacus zei streng:

— Wees gewaarschuwd en onthoud wel: als u een zieke helpt en hij sterft, wacht u de doodstraf.

Ursus waagde een vraag:

— En als hij geneest?

— In dat geval, antwoordde de docter, zijn stem verzachtend, wacht u de doodstraf.

— Dat maakt niet veel verschil, zei Ursus.

De doctor ging voort:

— Als de zieke sterft, dan straft men de roekelooze domheid; volgt er genezing dan straft men de domme roekeloosheid; in beide gevallen de galg.

— Die bijzonderheid was mij niet bekend, mompelde Ursus. Ik dank u voor de waarschuwing. Men kan ook niet van alle voortreffelijkheden van de wet op de hoogte zijn.

— Pas dan maar op.

— Met godsvruchtige stiptheid zal ik dat doen.

— Wij weten precies wat u uitvoert.

— Ik zelf weet dat niet altijd, dacht Ursus.

— Wij zouden u in de gevangenis kunnen laten zetten.

— Dat begin ik te begrijpen, eerwaarde heeren.

— U ziet nu in dat al uw meeningen en opvattingen ongeoorloofde dwalingen zijn.

— Mijn philosophie vraagt excuus.

— Men beschuldigt u van ongeoorloofde handelingen.

— Daarin vergist men zich volkomen.

— Er wordt van u gezegd dat u zieken geneest.

— Ik ben het slachtoffer van lastertaal.

Het drietal fronste de geduchte wenkbrauwen; de drie geleerde gezichten naderden elkander en fluisterden wat met elkaar. Ursus zag in zijn verbeelding een ezelskop zich afteekenen boven de drie met macht bekleede hoofden; het intieme en diepzinnig geknor dier drie-eenheid duurde eenige minuten, gedurende welke Ursus aan alle kou en aan alle hitte van den doodsangst ten prooi was; eindelijk keerde Minos, die praeses was, zich tot hem en snauwde hem toe:

— Maak maar dat je wegkomt!

Ursus had eenigszins de gewaarwording van Jonas toen de walvisch hem uitspuwde.

Minos lichtte toe:

— We laten je voor ditmaal gaan!

Ursus zei bij zichzelf:

— Ik zal wel oppassen dat je me hier niet weer krijgt. Bonjour geneeskunst ! Het is uit met ons.

En hij voegde er in het diepst van zijn gemoed aan toe:

— Voortaan laat ik de lui zorgvuldig krepeeren.

Bijna dubbelgevouwen groette hij allen, de doctoren, de bustes, de tafel en de muren en ging, achteruit loopende, steeds met het gezicht eerbiedig naar het drietal gekeerd, naar de deur, verdwijnend haast als een schaduw die wegsmelt.

Hij verliet de zaal zoo bedaard als een onschuldige, en zette het in de straat op een loopen als een schuldige. De lui van de justitie hebben als men met hen te doen krijgt iets zoo drukkends en duisters, dat men, zelfs vrijgesproken, ze ontvlucht.

Onderwijl hij maakte dat hij wegkwam, bromde hij:

— Daar ben ik nog net even doorgeglipt. Och ja, onder de geleerden ben ik maar als een wilde uit het bosch en zij de tamme huisdieren. De doctoren kunnen de ware geleerdheid niet uitstaan. De valsche wetenschap is het uitwerpsel van de echte wetenschap; en men bedient er zich van om de philosophen den mond te snoeren. De philosophen kweeken sofisten en zoodoende hun eigen vervolgers. De drek van de lijster mest de mare-takken, waarvan de vogellijm wordt gemaakt, waarmee men de lijsters vangt. *Turdus sibi malum cacat.*

Wij beweren niet dat Ursus een toonbeeld was van kieschheid. Hij had de onbeschaamdheid de woorden te kiezen die zijn gedachten uitdrukten. Hij had geen beteren smaak dan Voltaire.

Ursus keerde naar de Green Box terug, maakte master Nicless wijs dat hij zijn tijd zoek had gebracht met een allerliefst meisje achterna te loopen, en repte met geen woord van zijn avontuur.

Alleen fluisterde hij 's avonds Homo in het oor:

— Jij mag het weten. Ik heb vandaag de drie koppen van Cerberus overwonnen.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Een deftig goudstuk onder het ordinaire kopergeld.

Er gebeurde weldra weer iets bijzonders.

Tadcaster Inn werd meer en meer het brandpunt der vroolijkheid van het vroolijke kermisveld. Nergens ging het zoo lustig toe als hier, nergens was het zoo'n gezellige drukte. De waard en zijn boy konden het werk: ale, stout en porter schenken — niet meer af. Des avonds was er in de gelagkamer met haar hel verlichte vensters, geen plaatsje onbezet. Er werd gezongen en geschreeuwd, de groote, oude vuurhaard, gewelfd als een oven, met een traliescherm er voor en tot boven toe gevuld met kolen, werd flink gestookt. Het was er gezellig van warmte, licht en leven.

Op de binnenplaats, dat is te zeggen in den schouwburg, was het nog drukker.

Avond aan avond stormde uit de voorstad een zoo talrijk publiek als Southwark maar kon opleveren naar de voorstellingen van „Chaos overwonnen", dat, wanneer het doek omhoog ging, dat wil zeggen, als de zijwand van de Green Box werd neergelaten, er geen plaats meer te krijgen was. Alle vensters aan den achtergevel van het huis wemelden van toeschouwers; het balcon was tot barstens gevuld. En op de binnenplaats zelf zag men niet dan een golvend veld van gezichten.

Alleen het compartiment bestemd voor hooge bezoekers bleef altijd onbezet.

Dat gereserveerde middenvak van het balcon bleef maar steeds afsteken bij al die volte als een donkere leegte. Nooit was daar iemand. Overal menschen, behalve daar.

Op een avond echter was er iemand.

Het was een Zaterdagavond, voor de Engelschen de uitgaansavond bij uitnemendheid, die bij voorbaat schadeloos moet stellen voor de verveling van den Zondag. De zaal was propvol.

Wij zeggen de zaal. Shakespeare had langen tijd als schouwburg ook niet anders dan de binnenplaats van een herberg en hij noemde die ook zijn zaal: Hall.

Toen het doek werd weggetrokken voor de proloog van „Chaos verwonnen", en Ursus, Homo en Gwyn-

plaine naar voren traden, nam Ursus als gewoonlijk, alvorens te beginnen, met een oogopslag op hoe het stond met het bezoek, en hij had een oogenblik van ontroering.

Het compartiment voor „den adel" was bezet.

In het midden van de loge zat op de fauteuil van trijp een dame. Zij had niemand bij zich.

Zij was alleen en toch vulde zij de loge.

Sommige wezens trekken den blik tot zich als een schitterend licht. Deze lady was zulk een wezen, waar men het oog niet van kon afwenden; evenals Dea, maar van geheel anderen aard. Dea was bleek, deze lady gloeide van warmbloedig leven, Dea was de kwijnende morgenstond, deze lady de volfelle dageraad. Dea was mooi, deze lady was heerlijk. Dea was de onschuld, de ingetogenheid, de blankheid, het reine albast; deze dame was het purper, en men voelde, dat zij den blos geenszins vreesde.

Haar schittering overvulde de loge, en zij zat daar in het midden, onbewegelijk, in de volle majesteit van een verheerlijkten afgod.

Te midden van de armelijke, havelooze menigte straalde zij met den vurigen gloed van een edelsteen, zij overstroomde die menigte met zoo fel licht, dat zij als in schaduwen verdronk, en al die obscure gezichten zonken weg in onzichtbaarheid, als de sterren bij den opgang der zon. Haar pracht verdonkerde alles in grauwe vervanging.

Aller oogen richtten zich op haar.

Onder de menigte bevond zich Tom-Jim-Jack. Hij ging als de anderen in de schittering dezer verschijning te loor.

In het eerst had het publiek alleen maar aandacht voor deze vrouw, men lette meer op haar dan op de voorstelling, wat de eerste effecten van „Chaos verwonnen" niet weinig schaadde.

Hoewel ze daar zat als een droomverschijning, was ze, voor wie zich in haar nabijheid bevonden, toch een wezen van vleesch en bloed. Het was wel werkelijk een vrouw. Zij was misschien zelfs te veel vrouw. Zij was groot van persoon, jong en krachtig, en gaf overmoedig zooveel naakt te aanschouwen als ze maar kon. Zij droeg zware oorhangers van paarlen en die bizarre bijouterieën, die clefs d'Angleterre, Engelsche sleuteltjes, werden geheeten. Haar kleed was van Siameesch

mousseline met goud geborduurd, een groote luxe,want zulke robes kostten in die dagen minstens zeshonderd daalders. Een groote agraaf van diamanten sloot haar chemise met laag decolleté, een wulpsche mode dier dagen; dat chemise was hetzelfde om zijn fijnheid beroemde linnen, waarvan Anna van Oostenrijk lakens bezat zoo rag-fijn, dat ze door een ring konden worden gehaald. Overigens was deze lady als gepantserd met edelgesteenten, in allerlei kleuren en vormen in haar kleed gewerkt. Haar wenkbrauwen waren zwart geverfd met Oost-Indische inkt, en armen, ellebogen zelfs de palmen der handen en de toppen der vingers waren op het verleidelijkst en schier provoceerend geblanket. En over dat alles de niets-ontziende heftige wil schoon te zijn. Wat zij dan ook tot onweerstaanbaarheid toe was. Het was de panther, die, als ze het wou kat kon zijn, en liefkozen. Haar eene oog was blauw, het andere donker.

Evenals Ursus beschouwde Gwynplaine die vrouw.

De Green Box was steeds min of meer een fantasmagorische illusie, „Chaos verwonnen" was meer een droom dan een stuk, en de spelers maakten op de toeschouwers steeds den indruk van een vizioen; ditmaal echter meenden de spelers zelf een vizioen te zien; de zaal bracht het tooneel in vervoering, en het tooneel beheerschte niet slechts de zaal, maar de zaal ook 't tooneel. De betoovering sloeg op de spelers terug.

De ongewone bezoekster had alleen oog voor de spelers en dezen alleen voor haar.

Door den afstand en in den schemerigen nevel van het schouwburg-halfdonker, waren de bijzonderheden voor den spelenden troep niet te onderscheiden; en de bezoekster was als een zinsbegoocheling.

Het was ongetwijfeld een menschelijk wezen, maar was het niet tevens een fantastisch gedrocht? Deze felle lichtstraal in hun duisternis deed hen duizelen. Het was als het verschijnen van een onbekende planeet aan den hemel, die daar kwam uit de wereld der gelukzaligen op aarde. Die stralende figuur scheen nog grooter dan zij was. Op die vrouw wemelde en trilde een sterrengetintel, als een Melkweg in den nacht. Dat met fonkelend gesteente bezaaide wezen scheen een stuk firmament. Die agraaf van diamanten was, wie weet, een plejade. De heerlijke vorm van haar boezem

scheen bovennatuurlijk. Deze astrale verschijning voor zich ziende, voelde men de plotselinge ijzige nadering van de sferen des geluks. Het was uit de glorie van een paradijs, dat dit onbewogen gelaat vol verterenden gloed zich neerboog naar de armelijke Green Box en haar armzalig publiek. Nieuwsgierigheid van het grootsche, die bevrediging zoekende zelf voorwerp werd van de nieuwsgierigheid van het nietige. Het hooge vergunde het lage het even te aanschouwen.

Ursus, Gwynplaine, Vinos, Fibi, de menigte, iedereen en alles werd door die schittering overweldigd, behalve Dea, die van niets afwist in haar duisternis.

Er was in die aanwezigheid iets van een verschijning; maar geen der gedachten, die men gewoonlijk aan dat woord verbindt, werd door die figuur verwezenlijkt, zij had niets doorschijnends, niets onbestemds, niets neveligs of onstoffelijks, het was een verschijning, maar van vleesch en bloed, welgedaan en welvarend. En toch was het in dit milieu, waarin zij zoo weinig paste en in heel die vreemde omgeving, voor Ursus en Gwynplaine als een vizioen. Er bestaan trouwens ook vette, welgedane volgezogen fantomen — men noemt ze vampiers. Deze of gene schitterende vorstin, die voor de menigte toch ook is als een vizioen, en die per jaar dertig millioen zuigt uit een uitgemergelde bevolking, ziet er ook zoo krachtig en welgedaan uit.

Achter die dame, in haar schaduw, zag men haar page, el mozo, een knaap nog, met fijn besneden trekken, mooi als een meisje en ernstig van uiterlijk. Een zeer jonge en heel deftig-uitziende groom was in die dagen de mode. De page was gekleed, geschoeid en gekapt in vuurrood fluweel, en hij had op zijn met goud afgezet mutsje een bosje veeren van het weversvogeltje, wat een teeken was van zeer hoogen huize en te kennen gaf, dat men in dienst stond van een zeer hooge dame.

De lakei is een stuk van zijn heer en van dezen als een lichaamsdeel, en wie deze dame zag, moest ook wel haar sleepdragenden page zien. Het geheugen neemt in zich op dikwijls buiten ons toedoen; en zonder dat Gwynplaine er zich van bewust was, lieten de ronde wangen, het ernstig voorkomen, het mutsje met gouden rand en de vederbos van den page dier lady eenigen indruk achter in zijn geest. De page deed van zijn kant niets om ook te worden gezien; de aandacht te trekken is oneerbiedig; hij hield zich op den achter-

grond, bleef stil en onbewegelijk achter in de loge staan, zoover naar achteren als de gesloten deur het toeliet.

Hoewel dus haar sleepdrager bij haar was, was deze dame in haar loge niettemin alleen, aangezien zoo iets als een dienstbare niet meetelt.

Maar hoezeer de dame in de loge de aandacht van het publiek ook afleidde, alsof het een personage was, die ook een rol in het stuk vervulde, het effect, dat de ontknooping van „Chaos verwonnen" maakte, was toch machtiger. De indruk was als altijd, onweerstaanbaar. Misschien zelfs was er in de zaal door de aanwezigheid van deze bezoekster — immers een toeschouwer kan soms door zijn persoonlijkheid het effect van het schouwspel verhoogen — wel een hoogere electrische spanning nog dan gewoonlijk. De aanstekelijkheid van Gwynplaine's lach was heviger dan ooit. De heele zaal verviel in een onbeschrijfelijke epilepsie van hilariteit, en boven alles uit hoorde men den breeden, zwaren schaterlach van Tom-Jim-Jack.

Alleen de onbekende dame, die de vertooning had zitten aanstaren met de onbeweeglijkheid van een steenen beeld en met de oogen van een geestverschijning, lachte niet.

Schimverschijning, maar zonnestraal.

Toen de voorstelling was afgeloopen, de zijwand weer was opgetrokken, en de Green Box zich weer van de wereld had afgesloten, opende Ursus de bus met de recette en ledigde ze op de tafel.

Het was een hoop kopergeld, waaronder men echter plotselijk een goudstuk, een Spaansche gouden onza, zag blinken.

— Dat is zij ! riep Ursus.

Deze gouden onza temidden van al dat armelijke, afgesleten, verbogen, roestig kopergeld, het was inderdaad een herhaling van de aanwezigheid van die lady onder dat havelooze voorstadsvolk.

— Ze heeft haar plaats betaald met een quadruppel ! riep Ursus vol geestdrift.

Op dit oogenblik hoorde men buiten aan de Green Box master Nicless, men liet hem binnen, hij ging zonder iets te zeggen naar 't raampje aan den achterkant van den wagen, stak zijn arm naar buiten, opende het luikje in den achtermuur, waartegen de Green Box

stond opgesteld, door welk luikje men naar buiten kon zien — en gaf Ursus door een gebaar te verstaan dat hij moest komen kijken. Een karos als bepluimd met gepluimde lakeien, met fakkeldragers, en bespannen met prachtig opgetuigde paarden reed juist weg in vollen draf.

Ursus nam de quadruppel eerbiedig tusschen duim en vinger, liet ze master Nicless zien en zei:

— Het is een godin.

Zijn oogen vielen toevallig op de karos, die juist van het kermisveld den weg opreed en op de imperiale waarvan de toortsen der lakeien een gouden kroon met acht fleurons verlichten.

En hij riep uit:

— Meer nog. 't Is een hertogin.

De karos verdween. Het geluid der wielen stierf weg.

Ursus bleef eenige oogenblikken in sprakelooze verbazing voor zich staan staren, tusschen zijn vingers, nu als monstrans fungeerend, de onza geheven houdend zooals men dat de hostie doet.

Daarop legde hij hem op tafel en begon, steeds het oog op het goudstuk gevestigd, den lof te zingen van „de lady" en te informeeren wie het wel zijn kon. Master Nicless kon hem niet veel inlichtingen geven. Het was werkelijk een hertogin. Zeker. Den titel wist men. Maar hoe zou ze heeten? wist men dat maar. Master Nicless was de karos van nabij wezen bekijken, en kon meedeelen dat hij met wapens bedekt was, dat er lakeien bij waren, in volle livrei, dat de koetsier een pruik had zoo groot, dat men meende te doen te hebben met een lord-kanselier, en dat de koets er een was van dien zeldzamen vorm dien men in Spanje cochetumbonu noemt, een bijzonder rijk type, van boven gedekt met een zerk als een graf, wat wel het mooiste was waar een kroon op kan steunen. De page was een vlug, lenig ventje, zoo mignon dat hij onder het rijden op de voettree buiten het portier kon blijven zitten. De dames hadden deze aardige wezentjes om haar sleep op te houden. En ook om boodschappen voor haar te doen. En Ursus had zeker wel den vederbos op de muts van dien snaak opgemerkt? Dat was iets heel bijzonders. Er stond een zware boete op het dragen van die veeren als men daar het recht niet toe had. Master Nicless had ook de dame van nabij gezien. Het leek, vond hij, wel een koningin. Zooveel rijkdom

verhoogt nog de schoonheid. Het vel lijkt blanker, het oog fierder, gang en tred edeler, de gratie losser en meer achteloos. Niets evenaart de onbeschaamde sierlijkheid dier handjes die nooit werken.

Master Nicless beschreef het heerlijke van die blanke huid, blauw door-aderd, van die hals, die schouders, de armen, alles geblanket, de oorhangers van paarlen, het kapsel gepoederd met goudstof, die overvloed van gesteente, al dat robijn, al dat diamant.

— Toch nog niet zoo schitterend als haar oogen, mompelde Ursus.

Gwynplaine had nog geen woord gezegd.

Dea luisterde toe.

— En weet u, zei de waard, wat het vreemdste van alles is?

— Wat dan? vroeg Ursus.

— Ik heb haar zien instappen in het rijtuig.

— Ja, en wat zou dat?

— Zij is niet alleen ingestapt.

— Wel mogelijk.

— Er is iemand, dien wij allemaal kennen, bij haar in het rijtuig gegaan.

— Zoo? wie dan?

— Raad eens.

— De koning? raadde Ursus.

— We hebben geen koning, zei master Nicless. We staan tegenwoordig niet onder een koning. Probeer het nog eens, raad eens wie bij de lady in het rijtuig is gestapt.

— Jupiter, zei Ursus.

De kastelein antwoordde:

— Tom-Jim-Jack.

Gwynplaine, die nog niets had gezegd, scheen te schrikken, en riep uit:

— Wat? Tom-Jim-Jack ?

Er was een oogenblik van stomme verbazing; alleen Dea hoorde men zacht zeggen:

— Kan er niet voor gezorgd worden dat die dame hier niet meer komt?

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Verschijnselen van vergiftiging.

De „verschijning" kwam niet terug.

Zij kwam niet terug in de zaal, maar zij kwam wel terug in den geest van Gwynplaine.

Gwynplaine was er geheel en al van in de war.

Het kwam hem voor dat hij voor de eerste maal van zijn leven een vrouw had gezien.

En hij kwam dadelijk tot den halven val van daar over te gaan tobben. Men moet zich wachten voor de mijmering die zich opdringt en terugkeert en maar niet wil verdwijnen. Het mijmeren doordringt den geest en bedwelmt als een scherp odeur. Het mijmeren staat tot het denken als een kunstmatig parfum tot den geur eener bloem. Het is soms de gisting eener vergiftige gedachte, en verpest de innerlijke atmosfeer als een verstikkende rook. Men kan zich met mijmeren evenzeer vergiftigen als met bloemengeur. Zelfmoord door geestelijke bedwelming, exquis en sinister.

Zelfmoord van de ziel is verkeerde gedachten te voeden. Deze zijn voor den geest als vergif. Zij verleiden en overreden met schijnschoone woorden, lokken in den strik, halen die dan toe, en maken dan hun medeplichtige van je. Zij verstikken je in de drogredenen die ze je aan de hand doen. In het begin schijnt dit even onschuldig als interessant. Maar het sleept je mee. Het gaat met het mijmeren als met het spel, eerst slachtoffer ervan, tenslotte misdadiger er door.

Gwynplaine mijmerde.

Nooit nog had hij de Vrouw gezien.

Hij had er de schaduw van gezien in al die vrouwen uit het volk, en hij had er de ziel van gezien in Dea.

Nu had hij de echte, de volkomen, de ware vrouw gezien.

Een warme, levende huid, waaronder men voelde dat heftig bloed stroomde, lijnen en omtrekken die den regelmaat hadden van het marmer en de bewegelijkheid van de golven, een hoogmoedig, koudgevoelloos gezicht, dat tegelijkertijd afwees en aantrok, bedwelmend door overmatig schoon, haren als overgoten met den gloed van een brand, een galanterie van opschik en tooi die alle wellustige instincten uit-

straalde en wakker riep, een ten toon spreiden van naakt dat een trotsch begeeren verried, zich omringd te weten door begeerige oogen van stomme aanbidders, een ongenaakbare coquetterie, het onbereikbare omgeven door het onweerstaanbare, de verzoeking, alle kunstgrepen ter verleiding te baat nemend om de bezwekenen rampzalig te maken, een belofte voor de zinnen en een bedreiging voor den zinnelooze die vervulling durfde hopen; een dubbele verontrusting, die van het begeeren en die van de vrees. Dat was het wat hij gezien had. Hij had een vrouw gezien.

Hij had meer en minder gezien dan een vrouw: het wijfje.

En tegelijkertijd een godin van den Olympus.

Een wijfje der goden.

De verborgenheid der sexe was hem geopenbaard.

En waar? in het ongenaakbare.

Op oneindigen afstand.

Welk een ironie van het lot; de ziel, het zuiver hemelsche, dat had hij als iets stoffelijks in handen, het was Dea; en de sexe, het zuiver aardsche, hij zag in de diepte der hemelen, het was deze vrouw.

Een hertogin!

Meer dan een godin, had Ursus gezegd.

Welk een afgrond!

Zelfs in den droom zou men duizelen van zulk een diepte.

Zou hij de dwaasheid begaan over die onbekende te mijmeren? Hij verzette er zich tegen.

Hij herinnerde zich alles wat Ursus van die hoogere, die koninklijke wezens gezegd had; de breedsprakige uitwijdingen van den ouden wijze, die hij als zinledig gebabbel had aangehoord, werden nu steunpunten voor hem om zich aan vast te klampen; vaak ligt er over onzen geest slechts een zeer dunne korst van vergetelheid, en als wij het noodig hebben komt wat de geest eens onder andere omstandigheden heeft opgenomen, wel weer voor den dag; hij haalde zich die verheven wereld, zooals Ursus hem die geschetst had, weer voor den geest, die wereld der grootmachtigen, waartoe ook die vrouw behoorde, onverzoenlijk tegengesteld aan de wereld daaronder, die van het volk, waartoe hij behoorde. En behoorde hij wel eens tot het volk, hij die zich zien liet voor geld? Was zijn plaats niet onder wat onder was? Voor het eerst

sinds hij tot de jaren des onderscheids was gekomen gevoelde hij om zulke redenen zich beklemd, dat hij was die hij was, over zijn vernedering, zooals wij het thans zouden noemen. Al wat Ursus zoo bloemrijk wist te schilderen, al zijn schijnbaar zoo droge en zinlooze opsommingen, zijn lyrische tafereelen en zijn dichterlijke ontboezemingen omtrent kasteelen en parken en fonteinen met colonnaden, zijn soms vervelende lofliederen op de rijkdommen der machtigen, dat alles kwam hem nu duidelijk in zijn volle beteekenis voor den geest, maar nu als tastbare werkelijkheid hoog boven hem zwevend in de wolken. Dat hooge drukte hem. Dat een mensch een lord, een heer en meester der wereld kan zijn, was hem voorgekomen als een hersenschim. En toch was het zoo. Het ongeloofelijke was een feit — er waren van die machtige, goddelijke wezens, er waren lords! Maar waren zij van vleesch en bloed als wij? Het kon haast niet. Hij voelde zich als op den bodem van een afgrond, aan alle kanten omringd door hooge muren, en op ondenkbare hoogte boven zijn hoofd, ontwaarde hij, als door de opening van een diepe put, dat oogverblindend gewemel van azuur, gedaanten, stralen, dat de berg der goden is, de Olympus der machtigen. En temidden van die glorie schitterde de hertogin.

Hij gevoelde jegens die vrouw een niet in woorden weer te geven vreemd verlangen, gevoed door de onbereikbaarheid.

En steeds weer drong die drukkende tegenstrijdigheid zich aan hem op: vlak bij zich, binnen zijn bereik, in tastbare werkelijkheid te zien de ziel, en op onbereikbare hoogte, in de diepten van het ideaal, het lichaam.

Geen dezer gedachten kwam klaar en duidelijk in hem op. Er was een dichte nevel in zijn geest. Wat hem zoo bezighield, wisselde elk oogenblik van vorm, en golfde heen en weer. Maar hij gevoelde zich daardoor verzinken als in duisternis.

En ook namen zijn gedachten geen vasten vorm aan van hoop of verlangen. Hij stelde zich niet voor, zelfs in zijn onzinnigste mijmering, de stoute opstijging te beproeven tot de hertogin. Gelukkig voor hem!

Het schudden van zulke ladders, als men er eenmaal toe komt den voet er op te zetten, kan duur te staan komen; men meent op te stijgen tot den Olympus,

en men komt terecht in een gekkenhuis. Een bepaalde stap in die richting zou hem in het verderf hebben gestort. Maar niets van dien aard kwam in de verste verte bij hem op.

Bovendien, zou hij die vrouw ooit weerzien? waarschijnlijk niet. In vuur en vlam geraken voor een glans, die even aan den horizon trilt en dan verdwijnt, zoover gaat de menschelijke dwaasheid toch niet. Smachtende oogen opslaan naar een ster, is bij wijze van spreken iets, dat zich laat begrijpen, men is zeker haar terug te zien, zij is blijvend, haar terugkeer zeker. Maar kan men verlieven op een bliksemstraal?

Zoo mijmerde hij maar door. De afgod in de loge, zoo majestueus en zoo verleidelijk, rees telkens uit den chaos in hem schitterend op, om dan weer te verbleeken en te vervagen. Soms was ze ineens uit zijn gedachten en hield hij zich met wat anders bezig, en dan plotseling stond haar beeld weer voor hem. Het was een dobberen heen en weer, en verder niets.

Het benam hem nacht op nacht den slaap. De slapeloosheid is even vol van droomen als de slaap.

Het is ondoenlijk de duistere evoluties, die zich in het brein voltrekken in hun ware vaagheid aan te geven. De woorden, die ter onzer beschikking staan, hebben daarvoor een te stellige beteekenis, zijn veel scherper omlijnd dan de gedachten, niet onbestemd genoeg. De gedachten wasemen op en vloeien in elkander, de woorden zijn stellig en bepaald; de woorden zijn een tusschen oevers voortgeleide stroom, de gedachten zijn een oeverlooze zee. De zeggingskracht heeft grenzen, de gedachte niet.

In de sombere diepten die wij in ons omdragen kan zich tegelijk zooveel afspelen, dat in dit geval al wat in Gwynplaine omging Dea volkomen ongemoeid liet. Dea was en bleef het gewijde middelpunt van zijn geest. Niets kon haar te na komen, niets haar in zijn ziel doen wankelen.

En niettemin, de menschelijke ziel is nu eenmaal vol van zulke tegenstrijdigheden, woedde er in hem een conflict. Was hij zich daarvan bewust? ternauwernood.

In het binnenste van zijn innerlijk wezen, waar hij als ieder mensch zijn zwakke punten had, worstelden, dat gevoelde hij wel, sterke hartstochten om de overhand. Ursus had hem dat duidelijk kunnen maken, voor Gwynplaine was het duister.

Twee instincten streden in hem om den voorrang: het ideaal en de sexe. Zulke worstelingen tusschen den zwarten engel der duisternis en den witten engel des lichts spelen zich af op den rand der afgronden onzer ziel.

Ten slotte werd de zwarte engel neergeworpen.

Op een dag keerde de onbekende vrouw niet in Gwynplaine's geest terug, op eens dacht hij heel niet meer aan haar, hij was los van haar en weer vrij.

De strijd tusschen de twee beginselen, het duel tusschen het aardsche en het hemelsche in hem, had zich afgespeeld in de duisterste schuilhoeken van zijn innerlijk wezen, in zoo onpeilbare diepten in hem, dat hij er zich niet dan zeer onduidelijk rekenschap van had kunnen geven.

Maar dit was zeker, dat hij geen minuut opgehouden had Dea te vereeren.

Het was over hem gekomen en voorbijgegaan als een felle koorts, maar het was nu voorbij. Dea alleen bleef over.

Gwynplaine zou zelfs zeer verwonderd zijn geweest als men hem gezegd had, dat Dea ook maar een oogenblik in gevaar had kunnen komen.

Na twee weken was de schim, die deze zielen scheen te bedreigen, vervluchtigd.

Er was weer niets in Gwynplaine dan een vuur, het hart, en een vlam, de liefde.

Trouwens, zooals we reeds zeiden, „de hertogin" had zich niet weer in den schouwburg laten zien.

Wat Ursus heel natuurlijk vond. „Een quadrupeldame" is een zeldzame verschijning. Zoo iets komt eens een keer, betaalt voor tien, en verdwijnt weer voor altijd. Het zou wat al te mooi zijn als zoo iets nog terug kwam ook.

Wat Dea betreft, zij sprak hoegenaamd niet van die dame, die er een keer geweest was. Ze lette waarschijnlijk goed op, en kon uit allerlei kleinigheden wel opmaken dat het maar voor één keer geweest was dat bezoek, zoo uit de verzuchting van Ursus als uit nu en dan een veelbeteekenende opmerking, zooals: goudgeld ontvang je natuurlijk niet elken dag ! Zij zelf sprak heel niet van die „dame". In dat zwijgen openbaarde zich een duister instinct. De ziel neemt haast onwillekeurig van die geheimzinnige voorzorgen van wier verborgen bedoeling ze zich niet altijd zelf

bewust is. Over iemand zwijgen schijnt een poging die iemand te verwijderen, te verbannen. Door naar hem te vragen vreest men hem terug te roepen. Men houdt hem met zwijgen buiten, als met een gesloten deur.

Men vergat het heele incident.

Was het zelfs wel zooiets geweest? Was er dan iets gebeurd? Had men kunnen zeggen dat er een schaduw was gerezen tusschen Gwynplaine en Dea? Dea wist het niet, en Gwynplaine wist het ook niet. Neen. Er was niets wezenlijks in het heele voorval. De hertogin zelf verbleekte snel in het verre perspectief als iets denkbeeldigs. Het was maar een oogenblik van verward gemijmer geweest van Gwynplaine, en dat was nu over. Een beetje mijmeren laat evenmin als een damp die optrekt eenig spoor na, en als de wolk is voorbijgedreven, is de liefde in de ziel evenmin verzwakt als aan den hemel de zon.

NEGENDE HOOFDSTUK.

De afgrond roept om den afgrond.

Nog iemand zag men niet terug: Tom-Jim-Jack. Plotseling vertoonde hij zich heel niet meer in Tadcaster Inn.

Dengenen, die in de gelegenheid waren de twee kanten van het elegante leven der groote seigneurs van Londen te volgen, zou het wellicht zijn opgevallen, dat omstreeks denzelfden tijd de „Weekly Gazette" tusschen twee uittreksels uit parochiale registers in de mededeeling bevatte, „dat Lord Dirry-Moir op order van hare majesteit Londen had verlaten teneinde in het witte eskader, dat op de kust van Holland kruiste, het bevel op zich te nemen over zijn fregat".

Ursus merkte dat Tom-Jim-Jack niet meer kwam; en hij vroeg zich af wat daar de reden van kon zijn. Tom-Jim-Jack was weggebleven juist sedert den dag dat men hem bij de dame van de quadrupel in de koets had zien stappen. Hoe zat dat dan toch met dien Tom-Jim-Jack, die er zoo maar van door ging met hertoginnen die hem met open armen schenen te verwachten!

Wat kon men daar al niet uit opmaken ! en er al niet van denken; en er van zeggen ! Waarom Ursus zich wel wachtte er iets van te zeggen.

Ursus had wat ondervinding opgedaan en hij wist in welke moeilijkheden men kon komen door onvoorzichtige nieuwsgierigheid. De nieuwsgierige moet niet uit het oog verliezen wie hij is en wie klein is moet zich niet mengen in zaken van de grooten. Door te luisteren waagt men zijn oor, door te bespieden waagt men zijn oog. Niets hooren en niets zien dat is maar het beste. Tom-Jim-Jack was in die vorstelijke koets gestapt; de kastelein was getuige geweest van die opstijging. Die matroos plaats nemend naast een zoo groote dame, dat had iets van een wonder, dat Ursus op zijn hoede deed zijn. De grillen van het leven der grooten hebben de geringen der aarde te ontzien als iets heiligs. Het kruipend gedierte dat men armen noemt heeft als het iets ongewoons ziet gebeuren, in zijn hoeken en gaten weg te kruipen en daarmee uit. Doen of men nergens erg in heeft is een kracht. Doe je oogen toe als je het geluk niet hebt blind te zijn; stop je ooren dicht als je het niet hebt getroffen doof te zijn; verlam je tong als je het gebrek hebt niet stom te zijn. De grooten doen en laten wat ze willen, de kleinen doen en laten wat ze kunnen; zoo is het gesteld in de wereld en we hebben ons daarbij neer te leggen. Laten we de mythologische machten geen ergenis geven; in welke gedaante ze zich ook vertoonen, hun diepen eerbied betoonen, hoe ze zich ook aan ons voordoen. Als de hoogere sferen gelieven af te dalen in de lagere of deze tot zich willen opheffen, dan hebben wij, als onkundig van hun motieven, ons daar buiten te houden. Voor ons onbeduidende wezens is alles wat wij in die hoogere sferen meenen waar te nemen, slechts gezichtsbedrog. Gedaantewisselingen zijn het voorrecht der goden; transformaties en schijngestalten der grootmachtige personages, die hoog boven onze hoofden zweven, zijn als wolken wier wezen wij niet begrijpen en die het gevaarlijk is na te gaan. Te veel belangstelling ergert en prikkelt de Olympiërs bij hun evoluties van vermaak en pleizier, en een onverwachte donderslag zou u wel eens kunnen leeren dat die stier, te nieuwsgierig door u aangegaapt, Jupiter zelf is. Sla den vermommenden mantel der machtigen niet open, want het zou u duur te staan komen. Onver-

schilligheid is gezond verstand. Bemoei je met niets, dat is het veiligst. De levenswijsheid van het insect is: Houdt je dood, dan zal niemand zich de moeite geven je dood te maken. Ursus dacht er evenzoo over en handelde er naar.

De kastelein, die er ook niets van begreep interpelleerde op zekeren dag Ursus.

— Merkt u wel dat we Tom-Jim-Jack heel niet meer zien?

— Hé, zei Ursus, ik heb er niet op gelet.

Master Nicless zei toen halfluid nog wat, ongetwijfeld over het spoorloos verdwijnen van Tom-Jim-Jack met die hertogelijke karos, een oneerbiedige en gevaarlijke opmerking waarschijnlijk, die Ursus wel zorgde niet te hooren.

Toch speet het Ursus, dat een bezoeker als Tom-Jim-Jack wegbleef; daar was hij artist voor. Hij gevoelde iets als teleurstelling. Hij sprak daarover uitsluitend tot Homo, die eenige vertrouweling van wiens discretie hij zeker was. Hij fluisterde den wolf in het oor:

— Sinds dat Tom-Jim-Jack niet meer komt, voel ik als mensch een leegte en als dichter iets kils.

Deze ontboezeming in het hart van een vriend verlichtte Ursus.

Met Gwynplaine sprak hij in het geheel niet over deze zaak; en deze van zijn kant liet er zich ook met geen woord over uit.

Trouwens, wat kon een Tom-Jim-Jack meer of minder Gwynplaine schelen, vol als deze was van Dea.

Wat er was voorgevallen, was nu zoo goed als geheel uit Gwynplaine's geheugen weggewischt. En Dea vermoedde zelfs niet dat er zoo iets als een innerlijke strijd had plaats gehad. Men hoorde nu ook niet meer spreken van klachten over den Man die Lacht. De nijd scheen hem te hebben losgelaten. Zoo was alles in en om de Green Box nu weer rustig. Geen actie meer tegen haar, noch van de acteurs, noch van de priesters. Het dreigend grommen was verstomd. Enkel nog maar applaus, geen nijdige herrie meer. Het lot heeft van die plotselinge opklaringen. De vreugdestralende hemel van Gwynplaine en Dea was voor het oogenblik volkomen onbewolkt. Hun gelukszon had nu ongeveer haar hoogtepunt bereikt en kon niet hooger meer. Er is een woord dat zulke toestanden uitdrukt: apogeum. Het geluk kan niet maar blijven stijgen, evenmin als de zee. En

hoogtepunten zijn zelden blijvend, na stijgen dalen, na vloed eb; volmaakt gelukkigen bevinden zich op zoo'n verontrustend hoogtepunt.

Men kan op twee manieren ongenaakbaar zijn: door te hoog te staan en door te laag te staan. Het laatste is misschien even benijdenswaardig als het eerste. De arend is minder beveiligd voor het doodelijk schot nog, dan 't fusiediertje voor vertreding. Als er iemand op de wereld was, die deze veiligheid van het nietig kleine genoot, dan was het, we merkten het reeds op, dit tweetal, Gwynplaine en Dea; en nooit tevoren zoo volkomen als nu. Nog meer dan eerst leefden zij enkel voor elkander en door elkander, en overal was het voor hen paradijs. Het hart verzadigt zich met liefde als met een goddelijk zout, dat het voor bederf bewaart; vandaar de onverbrekelijke gehechtheid van dezulken, die elkaar al sedert 's levens dageraad beminnen, en de frischheid van zulke liefde tot in grijzen ouderdom. De liefde vermag de harten te balsemen voor het leven. Om Philemon en Baucis te worden moet men als Daphnis en Chloë beginnen. Zulk een ouderdom, een avonddalen als een morgenstond, scheen weggelegd voor Gwynplaine en Dea. In afwachting daarvan stelden ze zich nog maar tevreden jong te zijn.

Ursus volgde die liefde als een geneesheer een ziektegeval. Hij was een voorstander van wat toen heette de Hypocratische methode, die zooveel mogelijk overliet aan de natuur. Als zijn scherpziend oog op het teere, bleeke meisje viel, dan bromde hij:

— 't Is maar gelukkig, dat ze gelukkig is.

Of wel hij zei:

— Ze is gelukkig voor haar gezondheid.

Hij schudde dan het hoofd en verdiepte zich in een geschrift van den Arabischen arts en wijsgeer Avicenna, vertaald door Vopiscus Fortunatus, te Leuven, 1650, waarvan hij een exemplaar bezat; en hij las dan nog eens het gedeelte dat handelde over hartkwalen.

Dea voelde zich bij eenige inspanning dadelijk vermoeid, transpireerde 's nacht en had last van duizeligheid, en Ursus had haar naar we weten voorgeschreven overdag een paar uur rust te nemen. Op een keer dat zij zoo op de berenhuid in slaap was gevallen en Gwynplaine er niet was, boog Ursus zich over haar heen, legde zacht het oor op haar borst ter hoogte van het hart en scheen

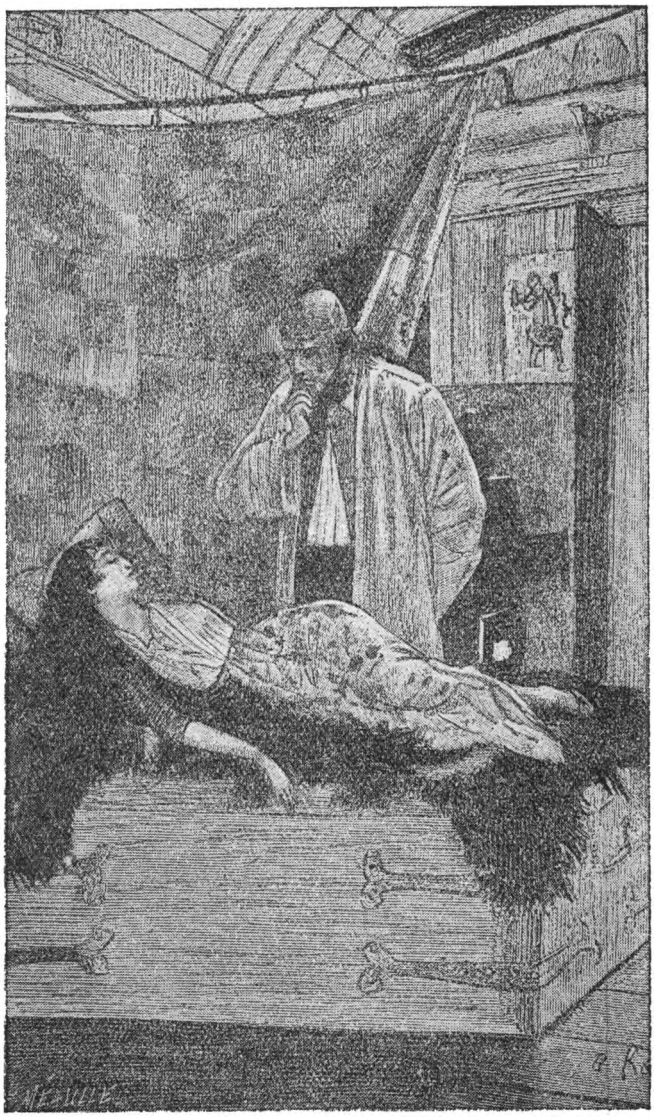

....'t Is maar gelukkig, dat ze gelukkig is....

een oogenblik te luisteren; zich weer oprichtend mompelde hij: — Een zware schok zou ze niet moeten hebben. Dan zou het teere schepseltje heel gauw breken.

„Chaos verwonnen" had nog altijd grooten toeloop. Het succes van den Man die Lacht scheen onuitputtelijk. Alles kwam naar de voorstellingen toestroomen; niet enkel Southwark meer, maar Londen ook al een beetje. En bleef de kwantiteit van het bezoek gelijk, de kwaliteit werd steeds beter, er kwamen niet meer enkel matrozen en koetsiers; naar de meening van master Nicless, groot kenner van het kanalje, waren er nu avond aan avond onder het publiek heel wat gentlemen en edellieden, vermomd als menschen uit het volk. De vermomming is een der voorrechten van het hooge, en was toen zeer in de mode. Dat die aristocratie zich zoo onder het plebs mengde was een goed teeken en bewees dat het succes zich uitbreidde en Londen had bereikt. De glorie van Gwynplaine had haar entree gedaan bij het groote publiek. En dat was letterlijk zoo. In heel Londen was de Man die Lacht het onderwerp van den dag. Zelfs in de Mohoch-club, druk bezocht door de lords, werd over hem gesproken.

In de Green Box wist men dat alles nauwelijks; men stelde er zich tevreden mee onder elkaar gelukkig te zijn. Dea's hoogste genot was het elken avond Gwynplaine te verlossen door haar hand op zijn woesten kroeskop te leggen. In de liefde gaat niets boven een gewoonte. Heel het leven trekt er zich in samen. Het weer-verschijnen van de sterren is een gewoonte van het heelal. Heel de hemel is als een verliefde en de zon zijn minnares.

Het licht is een schitterende caryride, die de wereld draagt. Iederen dag steunt gedurende een plechtige minuut de met nacht bedekte aarde op de herrijzende zon. De blinde Dea gevoelde op het oogenblik dat zij haar hand op het hoofd van Gwynplaine legde, evenzoo een terugkeer van warmte en hoop.

Twee zoo in duisternis gehulde wezens zijn, elkaar beminnen in de volheid der verlaten stilte, men zou wel de eeuwigheid zoo willen doorbrengen.

Op een avond dwaalde Gwynplaine — het gemoed vervuld van die overmaat van geluk, die als bedwelming met te sterke parfums iets als een onbehagelijkheid door te veel teweegbrengt — na afloop van de voorstelling als naar gewoonte wat op het kermisveld heen en weer, zonder zich verder dan een honderd pas van

de Green Box te verwijderen. Er zijn van die uren dat de mensch verlichting moet hebben voor zijn overvol gemoed. De nacht was donker, maar de hemel helder met sterren bezaaid. Het kermisveld was nu verlaten, rondom alle barakken over het Tarrinzeau Field verspreid, zweefde rust en vergetelheid.

Een enkel licht was nog niet uit, de lantaren van Tadcaster Inn, die nog open was, in afwachting dat Gwynplaine binnen kwam.

Het had zooeven middernacht geslagen in de vijf parochies van Southwark, eenigen tijd hadden de klokken door elkander geklonken, allen verschillend van klank en tempo.

Gwynplaine dacht aan Dea. Waaraan zou hij anders denken? Maar dien avond, zonderling verward, met streelende bekoring gemengd met onrust, dacht hij aan Dea, zooals een man denkt aan een vrouw. Hij maakte zich daar een verwijt van. Dat was schennis. Maar de doffe drang der sexe begon zich te doen gelden. Met zacht maar dringend ongeduld; hij stond als op den onzichtbaren drempel van het volle leven; eenerzijds de reine, ongerepte liefde, anderzijds de vrouw. Hij vroeg zich onrustig af of hij zulke gedachten wel mocht dulden en het was hem of zijn innerlijk wezen bloosde.

De Gwynplaine van tot nu toe begon langzamerhand op te gaan in de verborgenheid van den vollen mensch. De vroegere begeertelooze jongeling begon een vreemde onrust te ontwaren. De mensch heeft een oor des lichts voor geestelijke dingen, en een oor der duisternis, waarin de instincten fluisteren. In dat duistere oor trachtten onbekende stemmen hem te doen begrijpen wat zij van hem wilden. Hoe rein van ziel de jonge mensch in zijn liefdedroomen zij, tenslotte komt een begin van stoffelijke zinnelijkheid zich in zijn droomen mengen. Wat eerst de ziel vervulde en bevredigde verliest zijn klaarheid. Wat men voor zichzelf niet weten wil, maar door de natuur gewild wordt, doet zijn intrede in bewustzijn en geweten. Gwynplaine ontwaarde een maar half begrepen verlangen naar het stoffelijke, waarnaar alle verzoekingen uitgaan, en wat Dea schier geheel ontbrak. In zijn opgewondenheid, die hem onnatuurlijk voorkwam, herschiep hij Dea, met misschien gevaarlijk levendige verbeeldingskracht, en trachtte dat schier onstoffelijke wezentje in vol-vertrouwlijken

vorm te zien. Naar u, o vrouw, gaat ons begeeren uit.

Het paradijs zonder meer begint de liefde tenslotte tegen te staan. Zij wil de koortsiggloeiende huid, het felle leven, de brandende kus, die onherstelbaar is, loshangende haren omhelzing met een doel. Het ijle boeit niet duurzaam. Het ethische drukt zwaar. Te veel hemel in de liefde is te veel brandstof in het vuur; de vlam verstikt erin. Dea minder engel en meer mensch, de bedwelmende benadering die in twee wezens het wondervol geheim der schepping viert, dit was het stralend droombeeld dat in Gwynplaine's phantasie spookte. Een vrouw ! Hij hoorde in zijn binnenste dien fellen schreeuw der natuur. Als een Pygmalion, in droomtoestand een Galathea modelleerend uit 't azuur des hemels, vervormde en herschiep hij in zijn geest in zinnelijke opgewondenheid het reine beeld van Dea; een beeld te hemelsch en te weinig Edensch; want Eden dat is Eva, en Eva was maninne, begeerend en begeerd als sexewezen, een vleeschelijke moeder, een aardsche voedster, de gewijde schoot van generaties, de van melk gezwollen borsten, de verzorgster van de nieuwgeboren wereld; en bij dat alles passen vleugels niet. De maagdelijkheid is maar voorbereiding tot het moederschap.

Tot dusver evenwel was in Gwynplaine's droomen Dea verheven geweest boven het vleesch. In deze oogenblikken van opwinding trachtte hij in zijn geest haar neer te trekken naar de aarde; hij haalde den draad in die elk vrouwelijk wezen aan de stof gebonden houdt: de sexe. Geen dier teere vogels, aan dien draad gevangen, kan altijd boven het zinnelijke blijven zweven. Dea evenmin als wie ook was verheven boven deze wet, en Gwynplaine, hoewel nog maar half daaraan toegevend, ontwaarde een onbestemd verlangen dat zij zich aan die wet zou onderwerpen. Dit verlangen woelde in hem, in weerwil van hem zelf; en hoe hij het trachtte te verbannen, het keerde halsstarrig terug. Hij zag nu Dea als vol-menschelijk wezen; zij zweefde voor zijn geestesoog in nog ongeziene gedaante, niet meer als geestelijk, maar als zinnelijk wezen en niet meer in extase hem verheerlijkend, maar hem begeerlijk en begeerend wenkend met het hoofd op de peluw. Hij schaamde zich voor deze vizioenen; het was hem als een poging tot ontwijding; hij verzette zich tegen die gedachten, wende er zich van af en schudde ze van zich, maar keerde er toch telkens tot terug; en het scheen hem een laag-

hartige aanslag op het reine. Nog zweefde Dea voor hem in een wolk van reinheid. Haar van die wolk ontdoende beefde hij of hij een kleed oplichtte. Het was in de maand April.

De ruggegraat heeft zwakke punten en wat de geest houdt opgericht heeft ook zijn zwakke droomen.

Hij liep zonder te weten waarheen met de afgetrokken onzekerheid van het doelloos dwalen in de eenzaamheid. Alleen-zijn baart verstrooidheid. Waar gingen zijn gedachten naar uit? Hij had het voor zichzelf niet durven bekennen. Naar den hemel boven hem? Neen. Naar een bed. Gij sterren, waart er getuigen van.

Waarom spreekt men toch van verliefd zijn? Men moet liever zeggen bezeten zijn. Bezeten zijn van een boozen geest is een uitzondering; bezeten zijn door de vrouw is de regel. Elke man is onderhevig aan die vervreemding van zichzelf. Wat is een bekoorlijke vrouw toch een heks!

De ware naam der liefde is slavernij.

Men wordt door de ziel eener vrouw tot lijfeigene gemaakt. En door haar lichaam ook. Soms meer nog door het lichaam dan door de ziel. De ziel heeft slechts lief, het vleesch is een dwingeland.

Men belastert den demon. Hij heeft Eva niet verleid. Eva heeft hem verleid. De vrouw is begonnen.

Lucifer kwam kalm voorbij. Hij zag de vrouw. En hij werd Satan.

Het vleesch is het omhulsel van het onbekende. En wonderlijk verschijnsel; het lokt door ingetogenheid, het is onweerstaanbaar in zijn eerbaarheid. En het heeft nog schaamte, deze schaamtelooze.

Wat Gwynplaine in deze oogenblikken beroerde en hem vasthield was de lokking van het omhulsel. Welk een wilde onrust als begeerte naar de naaktheid woedt. Wat kan dan nog behoeden voor den val! Welk een duisternissen rondom Venus' blankheid!

Iets in Gwynplaine riep met luider stem om Dea. Dea als de zijne, Dea als zijn vrouw, Dea vleesch en bloed. Dea met ontblooten boezem. Hij verjoeg bijna den engel om de vrouw te aanschouwen. Mysterieuse crisis, die elke liefde doormaakt, en waarin het ideaal gevaar loopt. Het is de spanning die voorafgaat aan de schepping.

Oogenblik van hemelsche corruptie van loslating van het ideaal en grijpen naar de volheid des levens.

De liefde van Gwynplaine jegens Dea vierde in deze oogenblikken bruidsnacht in den geest. De maagdelijke liefde is maar een overgang. Het oogenblik was gekomen. Gwynplaine begeerde haar als vrouw.

Hij was aangeraakt door de begeerte naar een vrouw.

Hij was op de steile helling, waarvan men slechts het begin ziet.

De roepstem der natuur, hoe onduidelijk en verward, is onverbiddelijk.

De vrouw, en die geheel, welk een afgrond !

Gelukkig was er voor Gwynplaine geen andere vrouw dan Dea. Zij was de eenige die hij begeerde. En de eenige die hem zou kunnen begeeren.

De algemeene levensdrang had Gwynplaine aangegrepen en liet niet van hem af.

De lente was daarbij de machtige bondgenoote tegen den weerlooze. Zij overstroomde hem met alle bedwelmende geuren der herbegonnen levenwekking in de natuur; omringde hem met de benevelende atmosfeer van het nieuwe bruidsfeest der aarde. Hij liep voort, verrukt, ontdaan. De zwevende geuren aller levenssappen in arbeid, de prikkelende uitwasemingen opstijgend als een donkere vloed, het verdoovend ontluiken van giftige nachtgewassen, het teere geritsel van dartele nestjes, overal verscholen, het ruischen der wateren en der takken, de zwaar-gezwollen bevruchting overal in het rond, de algemeene paardrang, de malsche warmte, heel het mysterieus ontwaken van April en Mei, het is de machtige openbaring der alomtegenwoordige sexe, fluisterend noodend ten wellust met onweerstaanbaren drang ziel en lichaam beide. Het ideaal is daartegen machteloos in zijn verweer.

Wie Gwynplaine dien nacht daar zoo had zien drentelen, had zeker gedacht: Kijk, wat een dronkaard !

Hij liep schier als een beschonkene te waggelen onder het gewicht van zijn tweestrijd, van de lente en van den nacht.

De rust op het kermisveld was zoo volkomen en het was om hem heen zoo stil, dat hij nu en dan hardop sprak.

Het gevoel dat men toch niet gehoord wordt, brengt er toe overluid te spreken.

Hij liep langzaam voort, met het hoofd voorovergebogen, de handen op den rug, de vingers nerveus uitgespreid.

Opeens was het hem, alsof hij iets tusschen de uitgespreide vingers voelde glijden.

Hij keerde zich snel om.

Hij had in zijn hand een papier en voor zich een menschelijk wezen.

Dat menschelijk wezen was hem blijkbaar van achteren genaderd met de sluipende voorzichtigheid eener kat en had hem dat papier tusschen de vingers gestoken.

Dat papier was een brief.

De gedaante, voldoende verlicht door de schemering der sterren, was klein, welgevormd, jong en gekleed in een vuurroode livrei, van onder tot boven zichtbaar door de openstaande grijze overjas van het model dat toenmaals capenoche genoemd werd, een Spaansch woord dat nachtcape beteekent. Op het hoofd droeg hij een purperen kapje in den trant van een kardinaalshoed, maar afgezet met een galon als kenmerk van dienstbaarheid. Op dat mutsje wapperde een bos veeren.

Hij bleef onbeweeglijk voor Gwynplaine staan. Men had hem kunnen houden voor een silhouet uit droomenland.

Gwynplaine herkende den page van de hertogin.

Voor Gwynplaine een kreet van verrassing kon uiten, hoorde hij de fijn-weeke stem tegelijk kinderlijk en vrouwelijk, van den page, die zeide:

— Zorg dat u morgennacht om dezen tijd aan het begin van de Londenbrug bent. Ik zal er ook zijn. Ik zal dan met u meegaan.

— Waarheen? vroeg Gwynplaine.

— Waar u verwacht wordt.

Gwynplaine sloeg de oogen op den brief, dien hij werktuigelijk in de hand hield.

Toen hij ze weer opsloeg, was de page er niet meer.

Op eenigen afstand was in de vage schemering die over het kermisveld hing een onduidelijke vorm zichtbaar, die zich snel verwijderde. Het was de kleine lakei, die zijns weegs ging.

Hij sloeg een hoek om en was niet meer te zien.

Gwynplaine zag de page verdwijnen en bekeek weer den brief. Er komen in het leven oogenblikken voor dat wat je overkomt niet tot je doordringt; sprakelooze verbazing houdt je minutenlang op een afstand van het feit. Gwynplaine hield den brief dicht bij zijn oogen, alsof hij hem wou gaan lezen; maar hij bemerkte

dat het niet ging, om twee redenen: eerstens omdat hij den brief nog niet geopend had; ten tweede omdat het nacht was.

Het duurde een paar minuten voor het tot hem doordrong dat er in de herberg een lantaren was. Hij deed een paar stappen, maar onzeker en waggelend, alsof hij niet wist welken kant hij uit zou gaan. Een slaapwandelaar wien een spookverschijning een brief heeft gebracht zou zoo wezenloos staan draaien.

Eindelijk kwam hij tot zichzelf, rende toen meer dan hij liep naar de berberg, bleef stilstaan in den straal licht, die door de halfgeopende herbergdeur naar buiten viel, en beschouwde bij dat schijnsel nog eens het couvert van den brief. Het cachet droeg geenerlei stempel, en op de envelop stond: Aan Gwynplaine. Hij verbrak het cachet, scheurde de enveloppe open, haalde den brief eruit, hield dien in het licht en las het volgende:

„Jij bent afzichtelijk en ik ben mooi. Jij bent komediant en ik hertogin. Ik ben de eerste, jij bent de laatste. Ik wil je. Ik bemin je. Kom."

VIERDE BOEK.

DE FOLTERKELDER.

EERSTE HOOFDSUK.

De verzoeking van Sint-Gwynplaine.

De eene vuurstraal doorboort nauwelijks de duisternis de andere zet een vulkaan in brand.

Vonken zelfs zijn in haar uitwerking soms enorm. Gwynplaine las en herlas het briefje. Hij las wel goed, het stond er duidelijk: Ik bemin je.

En hij schrok van die woorden, en vreemde gedachten vlogen hem door den geest.

De eerste was, dat het hem in het hoofd was geslagen.

Ja, dat moest het zijn. Het kon niet anders. Wat hij meende te hebben gezien kon geen werkelijkheid zijn. De spookverschijningen van de duisternis dreven hun spel met hem, ongelukkige. Het mannetje in het vuurroode pak was een vurig visioen geweest. Soms in het nachtelijk uur komt het onwezenlijke, door onze verbeelding verdicht tot iets zichtbaars, den spot met ons drijven. Na den draak wat met hem te hebben gestoken was het illusoire wezen weer verdwenen, hem, Gwynplaine zinneloos achterlatend. De duisternis schept vermaak in zulke streken.

De tweede gedachte, die hem niet minder verbijsterde was, dat hij toch volkomen bij zinnen was.

Een visioen? Geen sprake van. Hoe kwam hij er bij! En die brief dan? Had hij dan geen brief in zijn hand, hem zooeven gebracht? Hier, was dat soms geen gewone hoegenaamd niet denkbeeldige, volkomen werkelijke enveloppe, met zegel, papier en schrift? Die brief was hem

toch bekend van wie hij kwam. Wat was er voor bovennatuurlijks in dit avontuur! Men had een pen genomen en inkt en was gaan schrijven. Men had een kaars aangestoken en den brief gesloten met was. En stond op de envelop niet duidelijk leesbaar zijn naam? Aan Gwynplaine. Het papier was geparfumeerd. Alles was heel gewoon. Den kleinen page had hij dadelijk herkend. Die dwerg was een groom. Dat vuurrood pakje was een livrei.

Duidelijk was gezegd, dat hij morgen op dit uur verwacht werd aan het begin van de Londenbrug. Was de Londenbrug soms iets denkbeeldigs, had zij iets van een vizioen? Neen, neen, alles klopte, alles was heel natuurlijk. Hij ijlde niet en hij was niet van zijn zinnen beroofd. Alles was tastbare werkelijkheid. Hij, Gwynplaine, voelde en constateerde en was zich klaar bewust volkomen bij zijn verstand te zijn. Het was geen zinsbedrog, dat onmiddellijk weer vervloeide en zich oploste in niets; het was wezenlijkheid, een feit, omringd door tastbare bewijzen. Neen, hij, Gwynplaine, was niet zinneloos; hij droomde niet. En hij herlas den brief.

Goed, geen visioen dus, klare werkelijkheid

Maar dan was het heelemaal om van te duizelen.

Er was een vrouw, die hem begeerde.

Hem begeerde, hem? In dat geval moest men maar nooit meer het woord „ongelooflijk" uitspreken. Een vrouw was er, die hem begeerde! een vrouw, die zijn gezicht had gezien! een vrouw, die niet blind was! En wie was die vrouw? Een monster, als hij? Neen. Een Venus. Een zwerfster, de eerste de beste van de straat? Neen. Een hertogin.

Wat stak daarachter, wat had dat te beteekenen? Wat een gevaar zulk een zege! maar wat bleef er anders over dan er zich blindelings in te storten?

Hoe was het mogelijk! die vrouw! de sirene, de verschijning, de lady, de bezoekster die als een vizioen in de loge was verschenen, de schitterende geheimzinnige! Want zij was het! Zij en niemand anders.

De gloed van den beginnenden brand verhitte zijn geheele wezen. Die onbekende van omhoog dacht aan hem! dezelfde die hem zoo verontrust had! En zijn onstuimige gedachten omtrent die vrouw, na den avond van haar bezoek, kwamen weer met dezelfde hevigheid in hem op, heropgeroepen door het somber vuur, dat

in hem woelde. Het vergeten is niets dan een palimpsest. Als een felle beroering er op inwerkt komt al het uitgewischte uit den ondergrond van het ontstelde geheugen weer naar boven. Gwynplaine meende die gedaante uit zijn geest te hebben verbannen, maar hij vond er haar terug, zij was er voor goed ingeprent, zij had zich ingegrifd, buiten zijn toedoen, in zijn hersens als straf voor zijn schuldig gedroom. Zonder dat hij het wist, had de scherpe gravure zijner droomen diep ingebeten in zijn brein. Thans bleek welk kwaad er toen was gesticht. En die mijmering van toen, van nu af wellicht onherstelbaar, hij gaf er zich opnieuw met vervoering aan over.

Dus er was dan toch een die niet van hem gruwde ! De vorstin daalde van haar troon, de afgod van zijn altaar, het standbeeld van zijn voetstuk, het fantoom uit zijn nevelwolk ! Uit de onbereikbare verten van het onmogelijke kwam dat wezen van hooger orde op hem toezweven ! Die verheven godin, die stralende dageraad, die Nereïde, fonkelend van edelgesteenten, dat wezen uit ongenaakbare sferen, schitterend van schoonheid en jeugd, boog uit haar hoogen hemel zich neer naar een Gwynplaine ! Haar wagen van morgenrood, getrokken tegelijkertijd door bekoorlijke duiven en door vuursnuivende draken, liet zij stilhouden boven Gwynplaine, en zij riep hem toe: Kom ! Hem, Gwynplaine, viel de verblindende glorie te beurt dat een dier gezaligden uit den hemel van rijkdom en almacht zich kwam neerzetten aan zijn voeten ! Die vrouw, als men een zoo verheven en souverein wezen zoo noemen mocht, die vrouw bood zich aan, en gaf zich, leverde zich over ! Het was om te duizelen ! De Olympische godin gaf zich veil ! aan wien? aan hem, aan een Gwynplaine ! Begeerige armen strekten zich uit een stralenkrans naar hem uit om hem te drukken aan den boezem eener prinses ! En zulks zonder smet. Want der majesteit is alles rein. Het licht wascht de goden van alle zonden. En deze godin die hem riep wist wien ze tot zich riep. Het was haar niet onbekend welk een verschrikkelijk wezen Gwynplaine was. Zij had het masker gezien dat op zijn gelaat was gelegd ! en dat masker deed haar niet walgen. Gwynplaine werd bemind desondanks.

Neen, hij werd bemind juist daarom ! Verre van de hertogin met afkeer te vervullen trok dat masker

haar juist aan! Gwynplaine werd meer dan bemind, hij werd begeerd. Hij werd maar niet genadig aangenomen, neen, uitgekozen. Hij, uitgekozen.

Hoe was het mogelijk! daar in de sferen dier vrouw, in die vorstelijke omgeving van geen rekenschap schuldige heerlijkheid en van vrijmachtig welbehagen, waren toch prinsen, zij kon dus een prins nemen; er waren lords, ze kon dus een lord nemen; er waren welgevormde, jonge fiere mannen, ze kon Adonis kiezen. En wien nam ze? Een monster! Uit de gesternten van den hemel om haar heen kon ze zich den machtigen zesvleugeligen serafijn uitkiezen, en zij koos de nietige rups uit het slijk. Eenerzijds alle hoogheid en heerlijkheid, alle grootheid, alle weelde, alle glorie; anderzijds een hansworst. En de hansworst kreeg de voorkeur! Wat gaf voor die vrouw daarbij dan toch den doorslag, wat voor balans deed haar liefde naar dien kant overslaan? Zij nam zich den hertogelijken hoed van het hoofd en smeet hem neer op het platform van een clown! Zij nam zich het Olympisch aureool van het hoofd en legde dien om den ruigen kop van een monster! Dat was de wereld onderstboven gekeerd, de wriemelende insecten boven en de gesternten van den aardschen hemel naar beneden; Gwynplaine voelde zich in die omkeering meegesleept, en hij duizelde van dat verblindend schel licht, dat van hem maakte een schitterend hemellichaam in een riool. Een van de almachtigen der aarde, in opstand tegen de schoonheid en den gouden luister van haar hemel, gaf zich veil aan den verdoemde der buitenste duisternis, gaf een Gwynplaine de voorkeur boven een Antinoüs, voelde zich in een aanval van nieuwsgierigheid aangetrokken tot de grauwe donkerte, daalde er in neer, en uit dien afstand der godin van haar troon, rees omhoog, gekroond en gepurperd, het koningschap van den ellendige. „Jij bent afzichtelijk — ik bemin je". Deze woorden raakten Gwynplaine in de gevoelige plek van den hoogmoed. De hoogmoed is de ziel waaraan alle helden kwetsbaar zijn. Gwynplaine voelde zich gevlijd in zijn ijdelheid als monster. Dat hij bemind werd was juist omdat hij misvormd was. Evenmin als de Jupiters en Apollo's, misschien minder nog dan zij, had hij zijns gelijke; ook hij was een wezen zonder wedergade. Hij voelde zich boven de menschen verheven, en zoozeer mon-

ster, dat hij een god was. Vreeselijke verblinding!

Maar, wie was nu eigenlijk die vrouw? wat wist hij van haar? Alles en niets. Het was een hertogin; dat was hem bekend; hij wist verder, dat ze mooi was, dat zij rijk was, dat zij pages in livrei had en lakeien, en fakkeldragers om haar koets, die een kroon voerde. Hij wist, dat zij liefde voor hem gevoelde, tenminste, dat zij dat verklaarde. Van al het overige wist hij niets. Hij kende haar titel, maar hij wist niet haar naam. Hij kende haar gedachte, maar wist niets van haar leven. Was zij getrouwd, weduwe, meisje? was ze vrij om over zichzelf te beschikken? bonden haar plichten ten deze van welken aard ook? Tot welke familie behoorde zij? Lagen er rondom haar gevaren, valstrikken, hinderlagen, klippen? Van het galante leven in de weelderige hooge sferen; dat er op die bergtoppen spelonken zijn waar perverse gedrochten droomen en mijmeren te midden der geraamten van reeds verslonden prooien der liefde; tot welke tragisch cynische monsterachtigheden de verveling kan leiden eener vrouw, die zich boven de mannen verheven acht; van dat alles had Gwynplaine niet het minste begrip; hij had zelfs geen ondervinding of inzicht in het leven genoeg in zijn geest om tot eenigerlei vermoeden te komen van wat die hertogin kon bewegen haar oog te laten vallen op hem; in de onderste maatschappelijke lagen, waarin hij leefde, is men omtrent vele dingen slecht ingelicht; maar wel was hij zich bewust, dat er ook bij dat licht schaduw moest zijn. Hij gaf er zich rekenschap van, dat alles in deze zaak, hoe klaar ook, duister was. Begreep hij er iets van? Neen. Probeerde hij het te raden? Nog minder. Wat zag hij achter dien brief? Een ingang met twee deuren, en verder een breken met het verleden dat hem onrustig maakte. Eenerzijds de uitnoodiging. Anderzijds een raadsel.

De uitnoodiging en het raadsel, deze twee monden, spraken beide, de een lokkend, de ander dreigend, hetzelfde woord: Heb den moed!

Nooit misschien had het valsche toeval een toeleg omzichtiger voorbereid, en een wezen zoo precies in het zwakste oogenblik van zijn leven overvallen met een zoo onweerstaanbare verzoeking. Gwynplaine, geprikkeld door de lente en door den stijgenden vloed van doorbrekend leven, worstelde juist met den vleienden dringenden droom van het vleesch. In dezen

achterlijken volwassene, op zijn vierentwintigste jaar nog ongerept, was de onbedwingbare oude mensch, waarover niemand onzer triomfeert, eindelijk ontwaakt. En in dat oogenblik, op het hoogtepunt van de crisis, kwam de lokkende roepstem tot hem en vertoonden zich aan zijn blikken, begeerig naar hem uitgestrekt, de verblindend blanke armen der sfinx. De jonkheid is een hellend vlak. Gwynplaine had er zich op begeven, nu stiet men hem voort. Wie? het lentegegij. Wie? de voorjaarsnacht. Wie? die vrouw, die hem riep. Als het geen lente is, valt het makkelijker deugdzaam te zijn. De bloeiende gewassen, het zijn evenveel verleiders ! de liefde steler, de lente de heler.

Gwynplaine was geheel in de war.

Aan wat niet goed is gaat als een damp des kwaads vooraf, dien het geweten niet kan verdragen. De eerbaarheid in verzoeking gebracht ontwaart aanvankelijk een instinctmatigen afkeer van wat hem belaagt. Wat de bekoring verleidelijks toont, geeft een geur af die den sterke afschrikt en den zwakke bedwelmt. Gwynplaine had die geheimzinnige gewaarwording van onbehagelijkheid.

Dilemma's zweefden hem vluchtig maar hardnekkig voor den geest. De misslag, die hem lokkend voor oogen stond, nam een vasten vorm aan. Morgen en te middernacht, bij de Londenbrug, de page ! zou hij gaan? Ja ! drong het vleesch. Neen ! waarschuwde de geest.

Evenwel, laten wij het zeggen, hoe vreemd het op het eerste gezicht moge lijken, de stellige vraag: Zou hij gaan? ontweek hij voor zichzelf en stelde haar geen enkele maal met beslistheid. Laakbare handelingen verschuilen zich en trekken zich terug in verborgen hoeken. Evenals te sterke dranken drinkt men ze niet met een enkelen teug. Men zet het glas neer, om even te bekomen, de eerste slok is wel wat te scherp. Het is zeker, dat Gwynplaine zich een weg op voelde dringen waarvan hij niet kon zien waar hij heen voerde.

En hij huiverde. Het was hem of hij den grond onder zich voelde afbrokkelen en instorten. En hij wilde terug, dat onbekende niet in, dat hem omringde met raadsels. Hij deed de oogen dicht. Hij trachtte zichzelf in den waan te brengen, dat dit heele avontuur maar verbeelding was, dat hij overspannen was, en het hem in zijn hoofd was geslagen. Ja, zoo was het maar

het beste. Hij kon niet verstandiger doen, dan zich maar wijs maken, dat hij niet wijs was.

Hij was ten prooi aan een fatale overspanning. Elk menschelijk wezen zoo door de verzoeking verrast en besprongen, heeft in zijn leven zulke tragische worstelingen met zichzelf. En degene, die zulk een strijd gadeslaat, beluistert met deelneming de stooten van den somberen stormram der verzoeking tegen een geweten.

Ach, Gwynplaine stond de verzoeking te woord. Waar de plicht duidelijk en klaar voor ons ligt, is te woord staan al de nederlaag.

Een opmerkelijke bijzonderheid was hierbij wel, dat de verregaande schaamteloosheid van het heele geval, die een verdorven gemoed zou hebben afgeschrikt, hem niet eens opviel. Wat cynisme was, was hem onbekend. De gedachte, dat een vrouw zich hier veil gaf, kwam nauwelijks bij hem op. Hij was ook niet bij machte zoover door te denken. Hij was zelf te eerlijk en te onergdenkend om voet te geven aan ingewikkelde veronderstellingen. Hij zag van die vrouw slechts de grootheid. En ach, hij voelde zich vereerd en gevleid. Zijn ijdelheid zag niets dan zijn victorie. Dat hij het voorwerp kon zijn van een onnatuurlijk begeeren, dat met liefde niets had uit te staan, om zoo iets te vermoeden, had hij veel meer doorzicht moeten hebben, dan het eerlijke gemoed in den regel bezit. Hij zag wel „ik bemin je", maar bemerkte niet de veelzeggende toevoeging: „ik wil je".

De bestiale zijde van de godin ontging zijn ongeoefend oog.

Ook 't menschelijk gemoed staat bloot aan invallen en invasies. De ziel heeft haar Vandalen, de verkeerde gedachten, die, wat er goeds in ons is, komen vernielen. Duizend gedachten van dien aard overstelpten Gwynplaine, de een na de ander, en soms allen tegelijk. En toen werd het in hem leeg en stil. En met beide handen tegen zijn slapen gedrukt, bleef hij in de duisternis voor zich staan staren, alsof hij opging in de beschouwing van een landschap van den nacht.

Opeens werd hij gewaar, dat wat hem zoo bezig had gehouden, van hem geweken was, dat het als het ware uit zijn gedachten was. Zijn mijmering was gekomen tot het donkere punt waar zij zich verliest in grondelooze diepten.

Hij merkte nu ook, dat hij nog altijd buiten was. Het zou wel al omstreeks twee uur in den morgen zijn.

Hij stak den brief, dien de page gebracht had, in zijn borstzak, maar bemerkende, dat hij hem zoodoende op zijn hart droeg, haalde hij hem er weer uit, en frommelde hem in het eerste het beste zakje in zijn kleeren, liep op de herberg toe, ging die, zonder leven te maken, binnen, droeg zorg den kleinen Govicum niet wakker te maken, die aan een tafeltje gezeten, met zijn armen als hoofdkussen, in slaap was gevallen, sloot de deur, stak aan de lantaren in de gelagkamer een kaars aan, schoof de grendels voor, draaide de sleutel om in het slot, bewoog zich werktuigelijk met de omzichtigheid van iemand die laat thuis komt, ging het trapje van de Green Box op, sloop de oude woonwagen, die hem als slaapkamer diende, binnen, wierp een blik op Ursus, die lag te slapen, blies zijn kaars uit, en bleef nog op.

Een uur verstreek. Tenslotte afgemat, zich misschien verbeeldend dat te bed gaan gelijk staat met slapen gaan, ging hij zonder zich te ontkleeden liggen, en kwam er zelfs toe de oogen dicht te doen als om blijk te geven dat het hem ernst was met te gaan rusten. Maar de storm van emoties woedde met onverminderde hevigheid in hem voort, zonder een oogenblik te bedaren. De slapeloosheid is voor den mensch een tuchtiging van den nacht. Gwynplaine leed zwaar dien nacht. Voor de eerste keer van zijn leven was hij over zichzelf niet tevreden. Pijnlijke wroeging vergalde zijn gestreelde ijdelheid. Wat te doen ! De dag begon al aan te breken. Hij hoorde Ursus opstaan en hield zich slapend. Maar tot rust kwam hij niet. Hij dacht maar steeds aan dien brief. Alle woorden die hij behelsde kwamen verward dooreen voor zijn oogen dansen. Bij de stormen in het binnenste der ziel is het denken soms als een zee met hooggaande golven en tot haar diepste diepten in beroering, zich verheffend als een springvloed en terugvallend in wervelende draaikolken, teruggeslagen door de klippen, onder hagelbuien en slagregens uit donkere onweerswolken, door felle bliksemstralen vaneengescheurd, een kokende branding en nutteloos worstelen daartegen, wanhopige pogingen tot ontkoming, schipbreuk en ondergang voor oogen, duisternis en chaos als eenige horizon. Al wat de door stormen geteisterde oceaan ontzaggelijks en geweldigs heeft

is ook in den mensch. Gwynplaine was ten prooi aan die foltering.

Op het hoogtepunt van den storm in zijn binnenste, terwijl hij daar onbeweeglijk terneerlag met gesloten oogen, hoorde hij een lief stemmetje zacht zeggen: — Slaap je nog, Gwynplaine? — Hij opende de oogen en ging overeind zitten, de deur van het slaapkamertje was half open en in de opening stond Dea. In haar oogen en om haar lippen zweefde als altijd een glimlach. Zij stond daar zoo vriendelijk bekoorlijk, zoo onbewust rein in haar teere onopzichtige, eenvoudige schoonheid. Het was een gewijde seconde. Gwynplaine beschouwde haar, bevend over al zijn leden, verblind, ineens ontwaakt. Ontwaakt, waaruit? uit zijn slaap? neen, uit zijn slapeloosheid. Het was Dea, ja zij was er nog, hij had haar nog. En plotseling ontwaarde hij in het diepst van zijn wezen dat de storm was bezworen en een vredig neerdalen van het goed op het kwaad, door de wonderlijke werking van dien zielvollen blik; de vriendelijke blinde, zelf zoo donker en toch verlichtend, verdreef enkel door haar aanwezigheid alle duisternis uit zijn gemoed, het wolkengordijn voor zijn geest werd als door onzichtbare handen weggetrokken, en Gwynplaine zag in zijn ziel weer het klare azuur. En hij werd plotseling weer, door de wondermacht van dat liefderijk gezichtje de sterke, de groote, de goede, onschuldige Gwynplaine, de liefde van dat wezentje waardig. De ziel, evenals de schepping, is vatbaar voor zulk een mysterieusen ommekeer. Beiden zwegen, zij de heldere reinheid, hij de bezworen afgrond, zij als een bovenaardsch wezen, hij daardoor in zijn val gestuit en boven het fel bewogen gemoed van Gwynplaine ging Dea schitterend op als de morgen over een een uitgewoede, weer kalme zee.

TWEEDE HOOFDSTUK.

De Green Box in onrust.

Wat is een wonder soms toch eenvoudig! Het was in de Green Box het uur van het ontbijt, alles

stond klaar, en Dea kwam enkel maar even kijken waar Gwynplaine toch bleef.

— Ben jij het ! zei Gwynplaine, en alles was daarmee weer bij het oude. Hij had geen anderen horizon meer en geen ander visioen meer dan dezen hemel waarin hij bij Dea was.

Wie nooit gezien heeft hoe na den storm de tot rust komende zee dadelijk weer glimlacht, alsof er niets is gebeurd, die kan zich geen voorstelling vormen van zulk een stilling en zulk een overgang. Niets kalmeert zoo snel als de diepte. Dat komt van haar vermogen alles te verzwelgen en in zich te doen verzinken. Zoo is het ook met het menschelijk gemoed. Niet altijd evenwel.

Dea had zich maar te vertoonen, en alle licht en alle leven dat in Gwynplaine was brak weer door en de nevels in hem klaarden op en het was een algemeene aftocht van al die spokige visioenen die hem hadden bestormd. Wat een vredestichtster is toch de liefde !

Eenige oogenblikken later zaten zij tegenover elkander. Ursus tusschen hen in, Homo aan hun voeten. De theepot stond op een lichtje op tafel. Fibi en Vinos waren buiten den wagen aan hun werk.

Het ontbijt, evenals het avondeten, gebruikten zij altijd in de middenruimte, die bij de voorstelling voor tooneel diende. Hun plaatsen aan de smalle tafel waren zoo, dat Dea met den rug naar het schot zat dat de voorste afdeeling van de middelste scheidde, het dichtst dus bij den ingang van de Green Box.

Gwynplaine zat vlak over haar, en hun knieën raakten elkander, Gwynplaine schonk Dea thee in.

Dea blies met bevallig vertrokken mondje in haar kopje thee. Opeens moest ze niezen. Boven de tafel steeg op dit oogenblik een klein rookwolkje op, bij het theelichtje zag men een vlam en een stukje papier dat verbrandde. Van die rook moest Dea niezen.

— Wat is dat? vroeg ze.

— Niets, antwoordde Gwynplaine.

En zijn lachgezicht vertrok tot een glimlach die echt was.

Hij had den brief van de hertogin verbrand.

Het geweten van den man die liefheeft is de beschermengel der beminde vrouw.

Het vernietigen van dien brief was voor Gwynplaine een onbegrijpelijke verlichting, en hij voelde zijn heldhaftigheid als een arend zijn vleugels.

Het was hem of met die rook de verzoeking optrok en verdween, en dat tegelijk met dat papier ook de hertogin in asch verteerde.

Ieder eenvoudig zijn eigen kopje thee opdrinken gaat bij zoo'n ontbijt van verliefden natuurlijk niet; het moet samen uit een kopje, en dat, het spreekt eveneens vanzelf, onder aanhoudend gesnap. Verliefd gekeuvel is tjilpen van musschen. Kinderachtigheden, Moeder de Gans en Homerus waardig. Waar twee verliefde harten zijn is de poëzie niet ver te zoeken, en waar twee kussen een samenspraak houden daar is ook de muziek dicht in de buurt.

— Moet je hooren, Gwynplaine.

— Ja.

— Ik heb gedroomd dat wij beesten waren en dat we vleugels hadden.

— Vleugels, dus vogels, zei Gwynplaine.

— Niet enkel maar vogels, minstens engelen, bromde Ursus.

Zoo ging hun morgenkout voort.

— Als je eens niet bestond, Gwynplaine....

— Wat dan?

— Dan wist ik zeker dat er geen Lieve Heer bestond.

— De thee is te heet. Pas op, je brandt je, Dea.

— Blaas dan even voor me.

— Je ziet er uit om te stelen vanmorgen!

— Ik heb je een heeleboel te vertellen.

— Zeg maar op.

— Ik hou heel veel van je.

— Maar ik nog veel meer van jou.

Ursus meesmuilde terzijde:

— Daar hoor ik nu toch van op — dat is nog eerst eens nieuws.

Als men elkaar liefheeft is ook de stilte zoet. Het is of de liefde zich dan verdicht, om zich weer zacht uit te zetten.

Er was even zoo'n stilte, die Dea het eerst verbrak:

— Als je eens wist! 's avonds als we spelen en als ik dan mijn hand op je hoofd leg.... — dan merk ik dat je een edel hoofd hebt, Gwynplaine!.... En als ik je haren onder mijn vingers voel, dan moet ik altijd huiveren, maar enkel van blijdschap, en dan zeg ik bij mezelf: in al die zwarte donkerheid om mij heen, zoo eenzaam en zoo triestig, om bang te worden voor

mijzelf en voor alles, heb ik toch een steun, hier is hij. En dat ben jij.

— O, en jij bent ook weer mijn steun op de wereld, zei Gwynplaine. Jij bent mijn alles, Dea. Maar waarom zeg je dat zoo? Is er iets?

Dea antwoordde:

— Ik weet het niet. Ik voel me gelukkig.

— O, en ik ook, zei Gwynplaine.

Nu meende Ursus weer even tusschenbeide te moeten komen, en zei een beetje streng nogal:

— Zoo jullie bent allebei gelukkig. Pas dan maar op, het is in de wereld of dat niet mag. Ik heb je al meer gewaarschuwd. Als je zoo gelukkig bent, zorg dan dat ze jullie niet zien. Stel je tevreden met een zoo klein plaatsje als maar eenigszins mogelijk is. Het geluk moet zich verstoppen, en wegkruipen, dat het niet de aandacht trekt. Maak je nog kleiner dan je bent, als je er kans toe ziet. De hemel meet de grootte van het geluk toe naar de kleinheid der gelukkigen. Wie het zoo naar den zin gaat moet zich verbergen als een boosdoener. Jullie windt je op met je geluk, nietige glimwormen dat je bent; te duivel, pas op of je trekt de aandacht, en dan loopt men over je heen, en het is uit. Wat heeft al die verliefderigheid te beteekenen? Ik ben geen kinderjuffrouw om toe te zien dat verliefde kuikens maar niets doen dan zitten te trekkebekken. En schei nou maar uit of loop naar den duivel.

En voelende dat hij zijn stuurschen toon toch niet vol kon houden en die zure woorden haast met teerheid en aandoening in zijn stem, verborg hij die emotie maar onder een onverstaanbaar gebrom.

— Vader, zei Dea, waarom is u kwaad op ons!

— Omdat ik er niet van hou dat men al te gelukkig is, was Ursus' antwoord.

Hier vond Ursus weerklank bij Homo. Men hoorde hem onder tafel grommen.

Ursus bukte en legde zijn hand op Homo's schedel.

— Zoo, jij ook hè, jij bent ook uit je humeur. Je knort en zet je grijze haren overeind op je ouë wolvenkop. Je houdt ook niet van dat gevrij. Dat is omdat je zoo verstandig bent. Goed hoor, maar hou nou maar je gemak. Je hebt je laten hooren en laten blijken hoe je er over denkt, en nu stil.

De wolf begon opnieuw te grommen.

Ursus keek onder tafel.

— Koest, Homo ! niet koppig wezen, ouë philosoof.

Maar de wolf kwam overeind en liet zijn tanden zien en keek den kant uit naar de deur.

— Wat wil je toch? zei Ursus.

En hij pakte Homo in zijn nekvel.

Dea lette niet op het gebrom van het dier, al haar gedachten waren bij Gwynplaine, wat hij gezegd had vervulde haar met milde blijdschap, zij was in dien toestand van extase, die blinden zoo eigen is, die hun soms in hun binnenste heerlijke zangen schijnt te hooren te geven en hun met wie zal zeggen welke ideale muziek het licht schijnt te vergoeden dat hun ontbreekt. De blindheid is een kerker die het oor scherpt voor de eeuwige harmonie.

Onderwijl Ursus met Homo bezig, zich bukte, zat Gwymplaine voor zich uit te kijken.

Hij was op het punt een kop thee te drinken ; hij kwam er niet toe, hij zette het kopje op tafel werktuigelijk, als gedreven door een veer, die zich ontspant, zijn vingers bleven uitgestrekt, hij bleef onbewegelijk zitten staren, en het was of hij zijn adem inhield.

Achter Dea stond in de deuropening een gedaante, een man.

Die man was geheel in het zwart en droeg de uniformcape van de justitie. Zijn pruik viel tot op zijn oogen, en hij had in de hand een ijzeren staf met aan beide uiteinden een kroontje.

Die staf was kort en massief.

Men stelle zich een afschuwelijk Medusahoofd voor, plotseling zich vertoonend te midden der heerlijkheid van het paradijs.

Ursus, die als het ware voelde dat er iemand was, en die het hoofd had opgericht, zonder den kop van Homo los te laten, herkende den geduchten bezoeker.

Hij begon over het heele lichaam te beven.

En hij fluisterde Gwynplaine in het oor:

— Het is de wapentake.

Gwynplaine herinnerde zich wat Ursus daarvan gezegd had.

Haast was hem een kreet van verrassing ontsnapt. Maar hij kon hem nog weerhouden.

De ijzeren staf aan beide einden uitloopend in een kroontje was het „ijzeren wapen."

Het ijzeren wapen, op hetwelk de officieren der stede-

lijke justitie bij hun benoeming den ambtseed moesten afleggen, was zooveel als het legitimatiebewijs van de vroegere wapentakes der Engelsche politie.

Achter den man met de pruik zag men in het halfdonker van het voorkamertje den ontstelden kastelein staan.

De bezoeker, zonder een woord te uiten, als een personificatie van de zwijgende Themis der oude oorkonden, strekte zijn rechterarm uit, over de van geluk stralende Dea heen, en tikte met zijn staf Gwynplaine op den schouder, terwijl hij met den duim van zijn linkerhand over zijn schouder heen naar de deur van de Green Box achter zich wees. Dit dubbele gebaar, even gebiedend als zwijgend, beteekende: Mij volgen.

Pro signo exeundi, sursum trahe, zegt de Normandische oorkonde.

De persoon, die werd aangeraakt met het ijzeren wapen had geen ander recht dan dat van te gehoorzamen. Niet de minste tegenspraak duldde dit zwijgend bevel. De rauwe Engelsche strafwetten bedreigden den weerspannige.

Bij die kille aanraking door de wet ging Gwynplaine een rilling door de leden en hij bleef als versteend zitten.

Als hij in plaats van vluchtig even met de ijzeren staf op den schouder getikt, daarmee met alle kracht op het hoofd was geslagen, had hij niet heviger kunnen ontstellen. Hij zag zich gesommeerd om den officier van justitie te volgen. Maar waarom? Het was hem een raadsel.

Ursus, van zijn kant niet minder ongerust, zag tal van redenen, die de oorzak konden zijn van deze arrestatie. Hij dacht aan de kermiscollega's en aan hun bondgenooten, de geestelijken, aan de aanbrengers, die alles wat er in de Green Box gesproken werd overbriefden, aan zijn wolf, dien booswicht, aan wat hem zelf overkomen was met de drie inquisities van Bishopsgate; en — en dat was het ergste — aan de onvoorzichtige en gevaarlijke uitlatingen van Gwynplaine over de koninklijke macht. Hij was geheel ontdaan.

Dea zat nog steeds met een glimlach op het gelaat.

Gwynplaine, noch Ursus zei een woord. Beiden hadden zij dezelfde gedachte: Dea niet ongerust te maken. En ook de wolf scheen te begrijpen dat dat noodig was,

want hij hield op te grommen. Trouwens Ursus liet hem niet los.

Buitendien wist Homo heel goed, wanneer het geraden was zijn gemak te houden. Wie heeft niet wel eens bij dieren een zeker overleg waargenomen, als het zaak is op te passen?

Gwynplaine stond op.

Tegenstand zou niet baten, dat wist Gwynplaine, hij herinnerde zich de woorden van Ursus; zelfs een vraag doen was niet geoorloofd.

Hij bleef voor den wapentake staan.

Deze hief de ijzeren staf, die nog steeds op Gwynplaine's schouder rustte, nu op en hield hem een oogenblik verticaal, wat een bevel inhield, en waarvan iedereen toenmaals de beteekenis kende; het wilde zeggen:

— Deze persoon en niemand anders moet volgen. De overigen blijven waar ze zijn. Geen woord.

Geen gevolg van nieuwsgierigen. De politie hield daar toen evenmin van als nu, en doet liefst haar werk in alle stilte.

Deze manier van aanhouding heette met een rechtsterm sequestration of the person, beslaglegging op den persoon.

De wapentake keerde zich om, met een enkele beweging, als een stuk mechaniek, draaibaar om een spil, keerde het gezelschap den rug toe, en richtte zich met magistralen, statigen tred naar den uitgang van de Green Box.

Gwynplaine keek Ursus vragend aan.

Ursus antwoordde pantomimisch met schouderophalen, handgebaren en fronsen der wenkbrauwen, al hetgeen beteekende: ik weet het ook niet, maar ga maar kalm mee.

Gwynplaine wierp een blik op Dea. Zij zat in gedachten. En nog altijd glimlachte ze, onkundig van wat er omging.

Hij drukte zijn vingertoppen op zijn lippen en wierp haar een onuitsprekelijk teederen blik toe.

Ursus, eenigszins van zijn schrik bekomen nu hij tenminste den rug van den wapentake zag inplaats van diens aangezicht, maakte van het oogenblik dat hun nog restte gebruik om Gwynplaine in het oor te fluisteren:

— Bij je leven, zeg geen woord vóór ze je wat vragen.

Zorgvuldig alle gerucht vermijdende, gelijk men zulks pleegt te doen in de kamer van een zieke, nam Gwynplaine zijn hoed en zijn mantel van den muur, en trok zijn mantel zoo hoog op en zijn hoed zoo laag neer als hij maar kon, zoodat van zijn gezicht zoo goed als niets was te zien; daar hij zich niet had ontkleed, had hij nog het costuum aan, waarin hij optrad en ook nog zijn leeren athletenriem om. Hij wierp nogmaals een blik op Dea. De wapentake, de buitendeur van de Green Box bereikt hebbend, hief zijn staf omhoog en ging het trapje af, dat naar buiten voerde. En Gwynplaine ging hem toen achterna, alsof dat geheimzinnig personage aan een onzichtbaren keten hem meetrok. Ursus zag Gwynplaine de Green Box verlaten. De wolf liet op dat oogenblik een klagend gegrom hooren. Maar Ursus liet hem zich stil houden, en fluisterde hem toe: Hij komt dadelijk weerom.

Op de binnenplaats deed master Nicless, een en al onderworpenheid en ontsteltenis, zijn best Vinos en Fibi te beduiden dat ze zich kalm moesten houden; met ontzetting zagen deze toe hoe Gwynplaine door den man in het zwart met den ijzeren staf werd weggeleid.

Zij stonden daar als twee steenen beelden, die meisjes, het leken twee stalactiten.

Uit een halfgeopend raampje, stak het ontstelde gezicht van Govicum.

De wapentake liep eenige passen voor Gwynplaine uit zonder zich om te keeren en zonder naar hem om te zien, met de ijzige kalmte van de zekerheid de wet te zijn.

Zoo ging het tweetal als een lijkstoet de binnenplaats over, de donkere gelagkamer door en het kermisveld op. Voor de deur van de herberg stond behalve een groepje publiek, de quorum, aan het hoofd van een escouade politie. De toeschouwers, ontsteld en zwijgend, weken uiteen en lieten het tweetal door, met het Engelsche ontzag voor den constabel. De wapentake ging de kant uit van het Little Strand, een complex van straatjes langs de Theems. En Gwynplaine, ingesloten tusschen twee gelederen gendarmen, doodsbleek en zonder ander teeken van leven dan dat hij liep, in zijn mantel gehuld als in een doodskleed, verwijderde zich langzaam van de herberg, sprakeloos achter den zwijgenden geweldige aan, als een standbeeld, dat een spook achterna loopt.

DERDE HOOFDSTUK.

Lex, Rex, Fex.

Arrestaties zonder opgave van redenen, waarover een Engelschman van tegenwoordig zich ten hoogste zou verbazen, waren in die dagen in Groot-Brittanië een zeer gebruikelijke politiemaatregel. Men nam daar zijn toevlucht toe vooral in meer delicate aangelegenheden, waarvoor in Frankrijk de lettres de cachet dienst deden, en in weerwil van het habeas corpus. Tot in den tijd van George II kwam dat voor, en een der beschuldigingen tegen Walpole ingebracht was, dat hij Neuhoff op deze manier had doen arresteeren, althans zulks had toegelaten. De beschuldiging was waarschijnlijk tamelijk ongegrond aangezien Neuhoff, koning van Corsica, achter slot werd gezet door zijn schuldeischers.

Inhechtenisneming in alle stilte en vrijheidsberooving zonder aanzegging der motieven, bij het heilige veemgerecht in Duitschland iets heel gewoons, waren geoorloofd op grond der Germaansche rechtsgebruiken, die de eene helft der oud-Engelsche wetgeving beheerschten, en werden in bepaalde gevallen zelfs voorgeschreven door de Normandische rechtsgebruiken, die de andere helft beheerschten. Het hoofd der paleispolitie van keizer Justinianus heette „de keizerlijke zwijger," *silentiarius imperialis*. De Engelsche magistraten, die deze manier te baat namen om zich van iemands persoon te verzekeren, steunden daarbij op talrijke Normandische rechtsregels: — *Canes latrant, sergentes silent.* — *Sergenter agere, id est tacere....* — Zij citeerden Lundulphus Sagax, paragraaf 16: — *Facit imperator silentium.* — Zij beriepen zich op een handvest van 1307, van koning Philips: — *Multos tenebimus bastonerios qui, obmutescentes, sergentare valeant.* — Alsook de statuten van Hendrik I van Engeland, hoofdstuk III: — *Surge signo jussus. Tacitirnior esto. Hoc est esse in captione regis.* — Zij hielden zich aan de letter van deze presciptie, die beschouwd werd als een deel der oude leenheerlijke vrijheden van Engeland: — „Onder de burggraven staan de dienaren van den zwaarde, dewelke met den zwaarde gerechtelijk zich verzekeren van al dezulken die zich met slecht gezelschap in laten, lieden, schuldig aan eenigerlei misdaden, en

voortvluchtigen en verbannenen,,... en hebben den plicht zich van dezulken zoo voortvarend en zoo stil omzichtig te verzekeren, dat de vreedzame en rustige lieden in vrede kunnen leven en er schrik en vreeze kome, over de boosdoeners." — Op deze wijze gearresteerd worden was gevat worden „met den scherpen zwaarde" (Vetus Consuetudo Normanniae MS I. part. Sect. I., capt. II). De rechtsgeleerden verwezen daarenboven naar het hoofdstuk *servientus spathae* in de Charta Ludovici Hutini pro Normannis. Uit *servientes spathae* is bij de geleidelijke toenadering van het laaglatijn tot onze idiomen *sergentes spadae* ontstaan.

De stille arrestaties waren het tegendeel van die met veel ophef en intimideerend vertoon, en hielden de waarschuwing in dat het raadzaam was te zwijgen, dat het een nog niet ten volle opgehelderde aangelegenheid betrof, die misschien zonder ruchtbaarheid, met gesloten deuren moest worden berecht, dat er bij het geval min of meer redenen van staat in het spel konden zijn.

Op deze wijze heeft volgens sommige kroniekschrijvers Eduard III Mortimer van het bed zijner moeder, Isabella van Frankrijk, doen lichten. Wat echter meer dan twijfelachtig is, want het is bekend dat de koning den gunsteling zijner eerzuchtige moeder in handen kreeg door de stad waar hij zich ophield te belegeren.

Warwick, de King-maker, had een bijzondere voorliefde voor deze methode om zich van personen die hem in den weg stonden te verzekeren.

Cromwell maakte er ook gebruik van en in het bijzonder in Connaught; en het was op deze stille en omzichtige manier, dat men te Kilmacaugh de hand legde op Trailie Arcklo, bloedverwant van den graaf van Ormond.

In gewone tijden beteekenden dergelijke aanhoudingen niet altijd een gevangenneming, dikwijls werd men alleen zoo gehaald om onverwijld in een of andere zaak te worden gehoord en getuigenis af te leggen, en het stilzwijgen dat daaromtrent werd in acht genomen had voor den persoon in kwestie het voordeel dat hij minder in opspraak kwam.

Voor de verbeelding van het volk, dat met al deze nuances heel weinig op de hoogte was, was een dergelijke wegvoering altijd iets vreeselijks.

Engeland, dit houde men wel in het oog, was in 1705 en heel wat later nog, niet wat het nu is. Het ensemble was zeer verward en dikwijls zeer oppressief; Daniel

Defoe, die kennis had moeten maken met de schandpaal, karakteriseert ergens de maatschappelijke orde in Engeland met de woorden: „De ijzeren handen van de wet". En men had niet slechts de wet, maar ook de willekeur. Men denke maar aan Steele, uitgesloten van het parlement, aan Locke, uit zijn leeraarsambt ontzet, aan Hobbes en Gibbon, gedwongen het land te ontvluchtten, aan Charles Churchill, Hume, Priestley, gekweld en vervolgd; aan John Wilkes, in den Tower gevangen gezet. Wie zal ze tellen de slachtoffers van de instructie tegen het *seditious libel* of opruiend schotschrift, als hoedanig elk geschrift werd aangemerkt dat zich tegen heerschende meeningen keerde. De inquisitie had min of meer navolging gevonden in heel Europa; haar politie-praktijken hadden school gemaakt. Een monsterachtige aanslag op alle rechten was in Engeland mogelijk, getuige de „Gazetier cuirassé" Midden in de 18de eeuw liet Lodewijk XV in Piccadilly schrijvers, die hem niet welgevallig waren, oplichten en ontvoeren. Daar staat tegenover dat George III in Frankrijk, in de volle Parijsche Operazaal, de hand kon leggen op den pretendent. Het waren twee zeer lange armen; die van den koning van Frankrijk reikte tot in Londen, die van den koning van Engeland tot in Parijs. Zoo was het gesteld met de vrijheden.

Men bedenke bij dit alles dat stille terechtstellingen achter de gevangenismuren veelvuldig voorkwamen; eerst stil doen verdwijnen en dan uit den weg ruimen, wel een afschuwelijke taktiek, waartoe Engeland in de tweede helft der 19e eeuw is teruggekeerd; aldus de wereld het vreemde schouwspel biedend van een groot volk, dat goede resultaten verwacht van de slechtste middelen, en dat, met het verleden en den vooruitgang vóór zich, de een voor den ander aanziet en den nacht voor den dag houdt.

VIERDE HOOFDSTUK.

Ursus bespiedt de politie.

Volgens de uiterst strenge politiewetten dier dagen, we zeiden het reeds, hield de tot een persoon gerichte

sommatie den wapentake te volgen voor alle andere toevallig daarbij aanwezigen het bevel in, te blijven waar zij waren en zich nergens mee te bemoeien.

Dit bevel gold natuurlijk ook in het geval van Gwynplaine, maar toch waagden enkele nieuwsgierigen het den stoet, die den „Man die Lacht" wegleidde, van verre te volgen.

Daaronder bevond zich ook Ursus.

Ursus was zoo ontsteld en verslagen geweest als men in zoo'n geval maar zijn kan. Maar hij was al zoo vaak door de verrassingen van het zwerversleven overvallen, en had al zoo vaak de boosaardigheden van het onverwachte ondervonden, dat hij als een oorlogsschip ten allen tijde gevechtsgereed was, en zoo riep hij ook nu onmiddellijk de gansche bemanning, dat wil zeggen al zijn bezinning in 't geweer.

Hij haastte zich niet langer dan strikt noodig ontsteld, radeloos etc. te zijn en begon de zaak nuchter te overwegen. Hoofdschudden en handenwringen hielp hier niets, de zaak moest onder de oogen worden gezien.

Bij een ramp den toestand onder de oogen zien, dat is ten allen tijde de plicht van ieder die geen zot is.

Niet zich in beschouwingen verdiepen, maar handelen. Onmiddellijk. Ursus overlegde.

Wat viel er te doen?

Angst voor Gwynplaine zeide hem den stoet achterna te gaan, angst voor zichzelf zeide hem dat niet te doen; zoo zag hij zich geplaatst tusschen twee vuren.

Ursus voelde zich zoo dapper als een mug en zoo onbewogen als 'n kruidje-roer-mij-niet. Hij beefde ervan. Niettemin nam hij 'n heldhaftig besluit, hij zou de wet dan maar braveeren en den wapentake achterna gaan, zoo bezorgd was hij omtrent hetgeen er met Gwynplaine zou gebeuren.

Hij moest wel heel erg bang zijn dat hij zooveel moed wist te vinden. Tot welke dappere daden kan de vrees een haas al niet brengen!

De gems springt in zijn radeloosheid wel over afgronden. Moedig zijn tot roekeloosheid toe is een der vormen van den angst.

Gwynplaine was eer ontvoerd dan gearresteerd. Het was zoo snel in zijn werk gegaan dat het kermisveld, waar het trouwens op dit vroege morgenuur nog tamelijk stil was, er weinig of niets van had gemerkt. In de tenten etc. op Tarrinzeau Field wist blijkbaar

nog geen sterveling dat een wapentake zooeven „De Man die Lacht" was komen halen. Anders was het heele veld al op de been geweest.

Gwynplaine, dank zij zijn mantel en zijn hoed, die op zijn gezicht elkander bijna raakten, zou onderweg waarschijnlijk door niemand worden herkend.

Alvorens Gwynplaine achterna te gaan, nam Ursus een voorzorgsmaatregel. Hij nam master Nicless, den boy Govicum, Fibi en Vinos terzijde, en drukte hun op het hart omtrent het gebeurde toch vooral niets te zeggen tegen Dea, die nog van niets wist, en zich geen woord dienaangaande te laten ontvallen; dat men haar als ze vroeg waar Gwynplaine en Ursus waren maar wat op de mouw moest spelden van boodschappen in de omgeving en wat dies meer zij; dat het trouwens gauw tijd zou zijn; dat ze haar uurtje rust ging nemen en dat voor ze weer wakker werd hij, Ursus, wel al weer terug zou zijn, en Gwynplaine ongetwijfeld ook, want dat het toch niet anders kon zijn dan een misverstand, een mistake, zooals men in Engeland zegt; dat het hem en Gwynplaine gemakkelijk zou vallen dit den magistraten en de politie aan het verstand te brengen; dat hij de vergissing met de vinger zou aanwijzen, en dat in een ommezien beiden weer terug zouden zijn. In elk geval, niemand mocht Dea een woord zeggen van wat er gaande was. Toen hij hen hiervan voldoende doordrongen had, ging hij heen.

Het viel Ursus gemakkelijk den stoet te volgen zonder zelf te worden opgemerkt. Hoewel hij zich op zoo groot mogelijken afstand hield zorgde hij Gwynplaine en zijn geleide niet uit het oog te verliezen. Matiging in het moedsvertoon is de bravour der vreesachtigen.

Het was zeer wel mogelijk in weerwil van het vertoon van plechtigheid, dat Gwynplaine enkel maar werd gehaald om voor den magistraat te verschijnen, ter zake van een of andere onbeduidende overtreding.

Ursus bedacht bij zichzelf dat binnen enkele oogenblikken al blijken zou of het inderdaad zoo iets betrof.

Die opheldering zou zoo meteen aanschouwelijk worden gegeven en wel door den kant dien de stoet zou uitgaan zoodra hij aan de grenzen van het Tarrinzeau Field en aan het begin van den doolhof van Little-Strand zou zijn gekomen.

Ging de stoet linksaf, dan werd Gwynplaine naar het stadhuis van Southwark geleid. En dan was er geen

reden voor ernstige bezorgdheid; een of andere overtreding van deze of gene verordening, een strenge vermaning van den magistraat, twee of drie shillings boete, en Gwynplaine zou weer kunnen gaan, en de voorstelling van „Chaos verwonnen" zou dien avond kunnen plaats hebben als gewoonlijk. Niemand zou iets van de zaak gemerkt hebben.

Ging de stoet rechtsaf dan zag het er ernstig uit.

Dien kant uit waren allesbehalve geruststellende plaatsen. Op het oogenblik dat de wapentake, aan het hoofd van de twee rijen gendarmen met Gwynplaine tusschen hen in het stegenbuurtje bereikte, bleef Ursus in ademlooze spanning staan turen. Er zijn oogenblikken waarin de heele mensch zich concentreert in de oogen.

Welken kant zou het uitgaan?

Men ging rechtsaf.

Ursus beefde op zijn beenen en steunde tegen den muur om niet te vallen.

Is er wel iets zoo weinig gemeens als de ontboezeming: Ik wil weten wat er aan de hand is, dan weet ik waaraan ik me heb te houden ! die ons zoo licht ontsnapt als iets ernstigs dreigt? In den grond is men er heelemaal niet op gesteld het te weten. Men vreest zekerheid te hebben van wat men ducht. Instinctmatig heeft men liever nog maar de onzekerheid die nog hoop laat. Men wil het niet voor zichzelf erkennen, maar men zou de zekerheid liefst willen ontloopen, en als men zich die niettemin heeft verschaft, heeft men er spijt van.

Zoo ging het ook Ursus. Hij dacht terwijl hem een huivering over de leden liep:

Dat loopt mis. Wat helpt het me nu dat te weten? dat zou ik altijd nog vroeg genoeg gehoord hebben. Moet ik me daarvoor in gevaar begeven met ze achterna te loopen?

En daar de mensch enkel uit tegenstrijdigheden bestaat, verdubbelde hij, terwijl hij deze woorden mompelde, zijn schreden. Zijn angst onderdrukkend begon hij wat harder te loopen om wat dichter bij den stoet te komen en in den doolhof der straten van Southwark den draad tusschen Gwynplaine en hem niet te verliezen.

Vanwege zijn plechtstatigheid was de stoet wel gedwongen langzaam te loopen.

De wapentake ging aan het hoofd, de officier van de recherche sloot den stoet.

Alle plechtigheid die zich maar denken laat omgaf dien officier. Zijn costuum hield het midden tusschen den keurigen dos van een Oxfordschen docter in de muziek en de strenge en sobere dracht der godgeleerden van Cambridge. Hij was gekleed als een edelman en droeg daarover heen een soort lange mantel gevoerd met Noorsch hazebont. Zijn verschijning was deels Gothisch, deels modern, want hij droeg een pruik als Lamoignon en kanten mouwboorden als Tristan l'Hermite. Zijn groot rond oog was op Gwynplaine gevestigd met al de onbewegelijke strakheid van het oog der nachtuilen. Hij liep in de pas. Men had zich moeilijker een geduchter manneke kunnen voorstellen.

Ursus, een oogenblik in de kronkelende straatjes het spoor van den optocht bijster, kreeg den stoet bij de kerk Saint Mary Over-Ry weer in het oog; hij was op het stuk land daarvoor even opgehouden door een troepje vechtende kinderen en honden, een heel gewoon incident in de straten van Londen. Dogs and boys zeggen de oude politieregisters, die de honden voor de kinderen noemen.

Een persoon die door de politie hier of daar werd heengebracht was zoo iets bijzonders niet, en daar ieder zijn bezigheden had, waren de nieuwsgierigen van voor de herberg huns weegs gegaan. Niemand dan Ursus was den stoet achterna gegaan.

De stoet ging langs de twee recht tegenover elkaar staande kapellen van de Recreative Religionists en het Hallelujaverbond, twee secten die thans nog bestaan.

Vervolgens kronkelde de stoet zich straat in straat uit, maar bij voorkeur nog onbebouwde terreinen en stille lanen kiezend; zoo ging het zigzagsgewijs verder.

Eindelijk werd er halt gehouden en wel in een smalle steeg, zonder huizen, behalve een paar ellendige krotten, maar aan weerskanten begrensd door een muur; de muur links was laag, die rechts zeer hoog. De hooge muur was zwart en in Saksischen trant gemetseld, met kanteelen, schorpioenen en zwaargetraliede zeer smalle luchtgaten. Nergens een venster, hier en daar in den muur openingen als schietgaten en slechts een enkele ingang, een laag poortje met een getralied kijkgat en een massieven klopper, en zoo verzekerd met zware sloten en bouten, dat men meer ijzer zag dan hout.

Er bevond zich behalve de wapentake met zijn gevolg geen levend wezen in deze steeg. Geen winkels, geen voorbijgangers. Toch hoorde men vlakbij een gegons en geratel van stemmen en voertuigen. Waarschijnlijk lag de voorkant van dit donkere gebouw aan een drukke straat, en dan mogelijk wel aan de hoofdstraat van Southwark, die van den weg van Canterbury tot de Londenbrug liep.

In de heele steeg was, behalve de stoet waarvan Gwynplaine het middelpunt was, geen ander menschelijk wezen te zien dan Ursus, wiens aschgrauw profiel ten halve van achter de hoek van den muur vooruitstak, kijkende naar wat hij vreesde te zullen zien.

Hij had zich zoo geposteerd, dat hij kon zien zonder te worden gezien.

De stoet had voor het lage poortje stilgehouden.

Gwynplaine stond in het midden, de gerechtsdienaars in een halven kring om hem heen, de wapentake met zijn ijzeren staf thans achter hem.

De politie-officier hief den klopper op en gaf drie slagen op de deur.

Het kijkgat ging open.

— In naam der koningin!

De zware deur van eikenhout en ijzer draaide op haar scharnieren, een trieste, kille opening, als de ingang van een hol, werd zichtbaar, een somber laag gewelf verloor zich in het donker.

Ursus zag Gwynplaine onder dat gewelf verdwijnen.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Een droeve plaats.

Achter Gwynplaine ging de wapentake naar binnen.

Vervolgens de politie-officier.

Vervolgens het heele geleide.

Het poortje sloot zich weer.

De zware deur viel hermetisch terug in haar omlijsting van gesteente, zonder dat men zag wie haar opende of wie haar sloot. De grendels schenen vanzelf weer voor te schuiven. Zulke middeleeuwsche mechanismen om schrik en ontzag in te boezemen zijn in heel

oude tuchthuizen nog wel te zien. Een deur met een onzichtbaren wachter — dat gaf den drempel eener gevangenis overeenkomst met den drempel van het graf.

Dit poortje was de kleine ingang van de gevangenis van Southwark.

Niets in dien door de eeuwen beknaagden grauwen steenklomp verzachtte het barsch, hardvochtig voorkomen, een gevangenis eigen.

Oorspronkelijk een heidensche tempel, door de oude Catieuchlans gebouwd voor hun goden, de Mogonen, koninklijk paleis onder Ethelwolf en versterkte burcht van Edward den Belijder, eindelijk onder Jan-zonder-Land in 1199 tot de waardigheid van kerker verheven — ziedaar in het kort de geschiedenis der gevangenis van Southwark. Deze gevangenis, vroeger doorsneden door een straatweg, evenals Chenonceaux door een rivier, was een paar eeuwen lang een gate geweest, een stadspoort; toen had men den doorgang dichtgemetseld. Er zijn in Engeland meer gevangenissen van dat soort; zoo in Londen Newgate, te Canterbury Westgate, te Edinburg Canongate. De Parijsche Bastille was oorspronkelijk ook zoo'n poort.

Zoowat alle Engelsche gevangenissen zijn eender van bouw: van buiten zware muren, van binnen een bijenkorf van cellen en cachotten. Niets zoo drukkend als die Gothische kerkers, waarin de spin en de justitie hun webben spreiden, en waarin John Howard toen zijn licht nog niet had laten stralen. Al die kerkers had men als het oude gehenna van Brussel Treurenberg kunnen noemen.

Men gevoelde bij het aanschouwen van die barbaarsche, rauw-hardvochtige constructies eenzelfde afschuw als de oude zeevaarders ontwaarden bij het gezicht van de helsche verblijven der slaven, waarvan Plautus spreekt, de ketenrammelende eilanden, ferricrepiditae insulae, wanneer zij daar dicht genoeg langs voeren om het rammelen der ketenen te hooren.

De gevangenis van Southwark, een oude plaats van exorcisme en foltering, had langen tijd voornamelijk gediend als tuchthuis voor heksen en toovenaars; daarop doelde het volgende tweeregelig vers, dat op een steen boven het achterpoortje gegraveerd stond:

Sunt arreptitii vexati daemone multo
Est energumenus quem daemon possidet unus.

Met welke versregels het fijne onderscheid werd aangegeven tusschen van een enkelen duivel en door meerdere duivels bezetenen.

Boven de inscriptie was als herinnering aan het bestaan van zooiets als de doodstraf, plat tegen den muur een steenen ladder bevestigd die oorspronkelijk van hout was geweest; maar men had hem in steen laten veranderen door hem eenigen tijd te begraven in den grond in de omgeving van de plaats Aspley-Gowis, in de nabijheid van de abdij van Woburn, welke grond versteenende eigenschappen had.

Het tuchthuis van Southwark, thans sinds lang gesloopt, was dus eigenlijk een poort, waarvan de doorgang was dichtgemetseld; aan beide straten die die doorgang vroeger verbond had het een ingang; in de drukke hoofdstraat de hoofdingang, bestemd voor de autoriteiten, en in het stille achterstraatje het lage poortje, de ingang der zuchten, bestemd voor de rest der levenden. En ook voor de dooden; want als in dit tuchthuis een gevangene stierf, dan werd het lijk door het achterpoortje naar buiten gebracht. Een invrijheidstelling als een andere.

De dood is een vrijlating in het oneindige.

Gwynplaine was het tuchthuis binnengeleid door den achteringang.

Zooals wij reeds zeiden waren er in het straatje langs den achterkant der gevangenis geen huizen, het was niets meer dan een met ruwe keien geplaveide smalle passage tusschen twee evenwijdig loopende muren. Er is in Brussel een straatje in dien trant, dat den toepasselijken naam draagt van Eenmansstraat. De twee muren waren ongelijk; de hooge muur was de gevangenis, de lage muur was het kerkhof. Deze lage muur om den doodenkuil van de gevangenis was weinig meer dan een manslengte hoog. De ingang was tegenover het poortje van de gevangenis. De gestorvenen hadden enkel maar het straatje over te steken. Op nauwelijks twintig schreden van hun sterfbed was hun grafkuil. Tegen den hoogen gevangenismuur was een beulsladder aangebracht en recht daarover was in den lagen muur van het kerkhof een doodshoofd gebeiteld. De eene muur gaf den anderen in somberheid niet veel toe.

ZESDE HOOFDSTUK.

Welke magistraten er scholen onder de pruiken van voorheen.

Wie op ditzelfde oogenblik een kijkje had genomen aan den voorkant dezer gevangenis, in de hoofdstraat van Southwark, zou voor den monumentalen officieelen ingang van het tuchthuis een reiskoets hebben zien staan, als zoodanig herkenbaar aan haar imperiale. Een kring van nieuwsgierigen stond om het voertuig geschaard. Het was voorzien van een wapenschild en het personage dat men er uit had zien stappen was de gevangenis binnengegaan; waarschijnlijk een magistraat, meende de menigte. In Engeland waren de magistraten dikwijls adellijke personen en zij hadden bijna altijd het recht een wapen te voeren. In Frankrijk sloten blazoen en toga elkaar bijna uit; de hertog van Saint-Simon zegt, sprekende van de magistraten: „Lieden van dat slag". In Engeland was het voor een edelman volstrekt geen oneer rechter te zijn.

In Engeland bestaan ambulante magistraten, zij heeten judges of circuit, en het lag dus voor de hand in die karos het voertuig te zien van een magistraat die een rondreis deed. Maar dan was het toch vreemd dat het voor een magistraat gehouden personage niet uit het voertuig zelf was gestapt, maar uit de voorbox, die in den regel niet de plaats is voor den meester. Nog iets opmerkelijks: men kon in dien tijd in Engeland reizen op twee manieren, met de diligence voor een shilling per vijf mijlen, en „by post", tegen anderhalf pence per mijl en twee stuivers voor den postillon bij iedere pleisterplaats. Een particulier rijtuig, dat zich de weelde veroorloofde met postpaarden te reizen betaalde per paard en per mijl evenveel shillings als de reizigers by post stuivers. En nu was het rijtuig dat voor de gevangenispoort van Southwark stond te wachten bespannen met vier paarden en er waren twee postillons bij — een vorstelijke luxe. En wat de toeschouwers bevreemdde en hun nieuwsgierigheid niet weinig prikkelde was, dat het voertuig zoo zorgvuldig gesloten was. Alles was opgehaald of neergelaten, elke opening waar men naar binnen had kunnen zien was gemaskeerd; van buiten kon men hoegenaamd niets

van het binnenste van het rijtuig zien en waarschijnlijk kon men van binnen evenmin naar buiten zien. Er scheen zich trouwens niemand meer in het voertuig te bevinden.

Southwark behoorde tot het graafschap Surrey en dus ressorteerde het tuchthuis van Southwark onder den sheriff van Surrey. Algemeen waren in Engeland de rechtsgebieden scherp begrensd. Zoo werd de Tower van Londen gerekend tot geen enkel graafschap te behooren; met andere woorden, hij hing legaal om zoo te zeggen in de lucht. De eenige autoriteit dien de Tower had te erkennen was zijn eigen constable die den titel voerde van custos turris. De Tower had zijn eigen jurisdictie, zijn eigen kerk, zijn eigen gerechtshof en een eigen overheid. Het gezag van de custos of constable strekte zich uit behalve over Londen over een-en-twintig gemeenten. In Engeland worstelen de legale vreemdsoortigheden de eene in de andere; zoo stamde het ambt van meester kanonier van den Londenschen Tower.

Andere wettelijke eigenaardigheden lijken nog zonderlinger. Het hof der Engelsche admiraliteit bijvoorbeeld ontleende zijn rechtspleging aan die van Rhodes en Oleron (een nu Fransch, maar voorheen Engelsch eiland).

De sheriff van een graafschap was een gewichtig persoon. Hij was altijd esquire, en soms ridder. In de oude oorkonden wordt hij gekwalificeerd als spectabilis, „man van aanzien", een titel tusschen illustris en clarissimus, minder dan de eerste, meer dan de tweede. De graafschappelijke sheriffs werden voorheen door het volk gekozen. Maar Eduard II en na hem Hendrik VI, trokken deze benoemingen aan de kroon, en zoo werden de sheriffs een emanatie des konings. Allen ontvingen sindsdien hun ambt van zijne majesteit, behalve de sheriff van Westmoreland, die erfelijk was, en de sheriffs van Londen en Middlessex, die gekozen werden door de livery van de Common Hall. De sheriffs van Wales en Chester hadden zekere rechten van belastingheffing. Dit alles bestaat nog heden ten dage in Engeland, maar slijt onder de wrijving der zeden en der ideën langzaam uit en het geheel heeft niet meer hetzelfde aspect van voorheen. De sheriff van het graafschap had de ambulante rechters te escorteeren en te beschermen. Zooals men twee armen heeft had

de sheriff twee officieren: als rechterarm de ondersheriff, als linkerarm de justice of the quorum. Deze laatste, bijgestaan door den wapentake, nam verdachten van diefstal, moord, opruiïng, landlooperij en andere misdrijven in hechtenis, nam hen in verhoor en hield hen onder verantwoordelijkheid van den sheriff in verzekerde bewaring zoolang tot een ambulant rechter in hun zaak uitspraak had gedaan. Het verschil tusschen den ondersheriff en den justice of the quorum, in hun hiërarchische verhouding tot den sheriff, bestond hierin dat de eerste hem vergezelde en de tweede hem assisteerde. De sheriff had twee gerechtshoven (courts): een vast, centraal gerechtshof, het country court of provinciale gerechtshof, en een rondtrekkend hof, de sheriff's turn. Hij vertegenwoordigde aldus eenheid en alomtegenwoordigheid. Als rechter kon hij zich doen bijstaan en voorlichten door een sergens coifae, een rechtsgeleerde-specialist, die als teeken van zijn bevoegdheid onder zijn zwarte baret een witlinnen kapje droeg. De sheriff kwam van tijd tot tijd in de gevangenissen opruiming houden; als hij in een plaats van zijn rechtsgebied verscheen, had hij de bevoegdheid de zaken der gedetineerden in kort geding te berechten, en hij velde dan eigenlijk maar twee vonnissen: vrijspraak of doodstraf; men noemde dat jail delivery, ruimte maken in de gevangenis. De sheriff legde de acte van beschuldiging en de motiveering van het vonnis voor aan de vier-en-twintig gezworenen; konden dezen zich met zijn opvatting vereenigen, dan schreven zij er onder: billa vera, en in het tegenovergestelde geval zetten zij eronder: ignoramus; dan was de aanklacht vernietigd en de sheriff kon de bill verscheuren. Als tijdens de beraadslaging een gezworene kwam te overlijden, iets wat rechtens zijn vrijspraak tengevolge had en hem van alle schuld ontsloeg, dan was het de sheriff die zijn invrijheidsstelling gelastte. Vooral was de sheriff geacht en gevreesd wijl hij belast was met de tenuitvoerlegging van „alle bevelen van zijne majesteit"; in omschrijvingen als deze schuilt veel willekeur; hij was de gevolmachtigde van den almachtige.

Het gevolg en de staf van den sheriff bestonden uit de vergers, de coroners en de clerks of the market en hij had altijd een sterk geleide van bereden manschappen in livrei. „De sheriff, zegt Chamberlayne,

is het leven van de justitie, van de Wet en van het Graafschap".

In Engeland is de ontwikkelingsgang van wetten en gewoonten, hun afbrokkeling eenerzijds en verjonging anderzijds, altijd een langdurig en haast onmerkbaar proces. In onze dagen, het behoeft nauwelijks opgemerkt, is nòch de sheriff, nòch de wapentake, nòch de justice of the quorum meer wat zij in dien tijd waren. In het Engeland van voorheen was er in de bevoegdheden nogal verwarring, en de vaag omschreven competenties werden met de meeste vrijmoedigheid overschreden, iets wat heden ten dage onmogelijk zou zijn. Politie en justitie zijn nu meer gescheiden, hun bevoegdheden vloeien niet meer zoo ineen. De namen zijn gebleven, de functies hebben zich gewijzigd. Wij gelooven dat het woord wapentake bijvoorbeeld zijn vroegere beteekenis geheel heeft verloren. Het duidde vroeger een functie aan, thans enkel nog maar een gebiedsindeeling; vroeger heette de honderdman of centurion zoo, thans is het de naam der kantons, waarin de Noordelijke graafschappen van Engeland zijn onderverdeeld; in de Zuidelijke graafschappen heet zulk een wapentake een hundred.

De Engelsche sheriff van dien tijd had alleen zoowat dezelfde macht als in Frankrijk de lieutenant civil de Paris en de lieutenant de police tezamen hadden. Van den civielen luitenant van Parijs wordt in een oud procesverbaal d.d. 22 Juli 1704, gezegd: „De heer lieutenant civil heeft niets tegen op onderlinge ruzies en twisten, want daarbij is altijd wel wat voor hem te halen", waaruit vrij duidelijk blijkt, hoe er over dezen functionaris gedacht werd. Wat den lieutenant de police betreft, dat was een geducht personage, met velerlei en niet precies omschreven bevoegdheden; zijn meest typische vertegenwoordiger was René d'Argenson, wiens gezicht naar het zeggen van Saint Simon aan de drie rechters der onderwereld gelijk deed denken.

Die drie rechters der onderwereld, men heeft ze gezien in Bishopsgate te Londen.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Ontsteltenis.

Toen Gwynplaine het lage poortje, op al zijn grendels knarsend, weer achter zich hoorde dichtvallen, ging hem een rilling door de leden. Het was hem of de deur die zich daar sloot de grens vormde tusschen het licht en de duisternis, scheiding maakte tusschen de wereld der levenden en het verblijf der dooden, en dat hij nu van alles wat de zon bestraalt was afgesneden, dat hij zich nu aan gene zijde van wat het leven is bevond. Het werd hem bang om het hart. Wat wou men van hem? Wat had dit alles te beteekenen?

Waar was hij?

Het was donker om hem heen; hij zag niets dan zwarte donkerte. Hij was als een blinde. Toen de deur dichtviel had ook het kijkgat zich gesloten. Een opening die licht doorliet was er niet, evenmin een lantaren. Dat was een voorzorg in dien tijd. Het was verboden den ingang van een tuchthuis te verlichten, de nieuw aangekomene mocht niet de plaatselijke gesteldheid kunnen opnemen.

Gwynplaine tastte met de handen om zich heen en bevond, dat er links en rechts een muur was; hij was in een gang. Allengs liet de vale kelderschemer, die men weet niet waar vandaan komt en in donkere ruimten hangt, en waaraan het oog zich snel aanpast, hem hier en daar een flauwen omtrek onderscheiden. De gang begon zich in vage lijnen voor hem af te teekenen.

Gwynplaine, die de geduchte middelen, waarover de straffe hand der gerechtigheid beschikte, alleen maar kende uit de overdreven voorstellingen, die Ursus er wel eens van gegeven had, voelde zich als door een zware, duistere hand gegrepen. Zich in de macht te weten van het onbekende der wet is iets, wat doet huiveren. Ook wie anders elk gevaar moedig onder de oogen durft te zien, voelt tegenover de justitie zich den schrik om het hart slaan. Waarom? Dat komt, omdat de menschelijke justitie maar iets schemerachtigs is, waarin de rechter zich beweegt op den tast. Gwynplaine hield zich aan wat Ursus hem gezegd had: dat hij zijn mond moest houden tot hem wat gevraagd

werd; hij wilde liefst zoo gauw mogelijk weer bij de zijnen, bij Dea zijn; hij voelde zich in de macht van lieden, die met hem doen konden wat zij verkozen en wilde geen vat geven. Opheldering verlangen beteekent soms zijn toestand verergeren. Maar aan den anderen kant begon dit avontuur zulk een ernstig aanzien te krijgen, dat hij zich niet kon bedwingen en zich niet kon weerhouden een vraag te doen.

— Heeren, vroeg hij, waar brengt u me naar toe?

Hij kreeg geen antwoord.

De wet op de stille arrestaties verbood dat trouwens, de nog altijd geldende Normandische tekst daarvan bepaalde nadrukkelijk: A silentariis ostio praepositis introducti sunt.

Dit zwijgen ontmoedigde Gwynplaine. Tot nog toe had hij zich sterk gevoeld; hij was zichzelf genoeg; zichzelf genoeg zijn is kracht. Hij had geleefd als een kluizenaar, zich verbeeldend, dat wie zich met niemand inlaat, niets heeft te duchten. En daar voelde hij zich plotseling onder den zwaren druk der afschuwelijke gemeenschapsmacht. Hoe moest hij zich verweeren tegen die vreeselijke naamlooze, de wet? Tegenover dat raadsel voelde hij zich machteloos. Angsten van hem onbekenden aard hadden het zwakke punt in zijn wapenrusting gevonden. Daar kwam nog bij, dat hij dien nacht niet geslapen had, en nog niets had gegeten; ternauwernood met de lippen een kop thee aangeraakt. Hij had den nacht doorgebracht in een toestand van overspanning, en hij had nog een gevoel of hij koorts had. Hij had dorst, honger misschien. Een ontevreden maag maakt het heele lichaam van streek. Sinds den vorigen avond werd hij overstelpt met verrassingen. Het is waar, de emoties, die hem kwelden, hielden hem op de been — zonder den storm is het zeil maar een vodderige lap. Maar hij voelde de zwakheid van het gezwollen zeil, dat onder den druk van den storm dreigt aan flarden te scheuren. Zijn krachten begonnen hem te begeven. Het was hem of hij zoo het bewustzijn zou verliezen. In zwijm vallen, een uitkomst voor de vrouw, is voor den man iets vernederends. Hij verzette er zich tegen met alle macht, maar hij beefde over al zijn leden.

Hij had de gewaarwording van iemand, die den grond onder zijn voeten voelt wegzinken.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Jammerklachten.

De stoet zette zich weer in beweging.

De wapentake ging de gang in, Gwynplaine volgde hem.

Geen inschrijving vooraf op een griffie. Geenerlei bureau met registers, geen enkele formaliteit. De gevangenissen van dien tijd waren allerminst papperastisch. Zij bepaalden er zich toe achter je dicht te vallen, dikwijls zonder dat je wist waarom. De gevangenissen vroegen enkel maar om gevangenen en daarmee uit.

Doordat de gang zoo nauw was, moest de stoet zich verlengen. Men liep een aan een achter elkaar; voorop de wapentake, achter hem Gwynplaine, achter dezen de politie-officier, en vervolgens de gendarmen achter elkaar, de gang achter Gwynplaine verstoppend als met een kurk. De gang werd nauwer en nauwer; weldra kon Gwynplaine aan weerskanten met zijn ellebogen de muren raken; het gewelf had van afstand tot afstand een bocht, en was aan die punten zoo laag, dat men het hoofd moest bukken om voort te kunnen gaan. Hard loopen was hier ondoenlijk; vluchten was hier niet anders mogelijk, dan voetje voor voetje. Deze koker liep, als gezegd, niet rechtuit, maar met bochten; ingewanden liggen altijd in kronkels, die van een gevangenis zoowel als die van het lichaam. Hier en daar, nu rechts, dan links in den muur, gaven vierkante openingen, afgesloten met zware traliën, trappen te zien, waarvan de een naar boven, de andere naar beneden voerde. Men kwam voor een gesloten deur, zij ging open, men ging er door, zij sloot zich weer. Een paar stappen verder stond men voor een deur, die hen evenzoo doorliet, evenzoo een derde. Al die deuren gingen open en dicht als vanzelf. Er was geen sterveling bij te zien. De gang werd steeds nauwer en steeds lager, zoodat men al niet meer rechtop kon loopen. De muren dropen; van het gewelf droppelde water, de vloer van den corridor was glibberig, vochtig, rondom alles slijmerig en kleverig als het binnenste van een darmbuis. De vale schemer, die er was in plaats van licht, werd steeds dichter, er hing een zware be-

nauwde lucht. Bijzonder luguber was het bij dit alles dat de gang zacht hellend afliep.

Men moest goed opletten om te bemerken, dat men daalde. In het donker schijnt een pad, dat, hoe zacht ook, naar omlaag voert, niets goeds te voorspellen.

In de duisternis zich langs haast onmerkbare hellingen nederwaarts te voelen leiden naar onbekende dingen, dat is wel het uiterste van benauwende geheimzinnigheid.

Afdalen is het bekende verlaten en zich begeven in onbekende onderwerelden, vol phantastische verschrikking.

Hoe lang liepen zij zoo voort? Gwynplaine had het niet kunnen zeggen.

Op de pijnbank van den angst schijnen minuten uren.

Opeens bleef de stoet stilstaan.

Men kon geen hand voor oogen zien.

De gang werd hier weer wat wijder.

Gwynplaine hoorde vlak naast zich een geluid waarvan alleen de Chineesche gong een denkbeeld kan geven, het was als een dreunende slag op den wand van den afgrond.

De wapentake had zijn staf laten neerkomen op een ijzeren plaat.

Die plaat was een deur.

Geen deur die draaide, maar een deur, die rechtstandig omhoog ging, als een schuifraam.

Een snerpend gekras liet zich hooren als in het binnenste van den muur en opeens zag Gwynplaine voor zich een vierkant van licht.

De ijzeren klapdeur was omhoog geschoven en verdwenen in een spleet van het gewelf.

De muur had zich als het ware geopend.

Het licht dat men zag was geen daglicht; slechts het rosse schijnsel eener lantaren. Maar in deze tastbare duisternis had dit matte schijnsel op de verwijde pupil van Gwynplaine het eerste oogenblik de uitwerking van een fellen bliksemstraal.

Het duurde eenige seconden voor hij iets kon zien. Het is even ondoenlijk in het verblindende iets te onderscheiden als in het donker.

Maar allengs stelde zijn oog zich weer in op het licht, zooals het zich tevoren had ingesteld op de duisternis, hij kon weer onderscheiden; het schijnsel eerst te sterk voor hem, was trouwens maar zwak.

Hij waagde het een blik door de gapende opening vóór hem te werpen.

Hij stond vlak voor een zeer steile steenen trap, die met een twintigtal treden naar beneden voerde en afdaalde in een diepen kelder. De verweerde treden dier trap waren zeer hoog en zeer smal, het geheel dus zeer steil; een leuning was er niet; het was als een reeks richels, uitgehouwen in een steenklomp.

De kelder was rond en had een kruisbooggewelf, van het punt waar Gwynplaine stond keek men er in als in een put of in een kuil, maar dan een leeuwen- of tijgerkuil.

Hij was niet bevloerd of geplaveid. Zijn bodem was de kille, vochtige aarde van de diepte.

In het midden van den kelder droegen vier lage wanstaltige pijlers een ingebouwden koepel met logge spitsbogen, en de binnen in dezen koepel samenloopende ribben van die pijlers teekenden zoo ongeveer het binnenste van een bisschopsmijter.

Deze koepel, die deed denken aan de pinacles, waaronder men voorheen de sarcophagen plaatste, reikte tot het gewelf der ondergrondsche ruimte en vormde daarin een soort middenvertrek, als men een vertrek kan noemen, iets wat aan alle zijden open is en in plaats van vier muren vier pilaren heeft.

Midden in den koepel hing op manshoogte boven den grond een ronde, koperen lantaren, getralied als een gevangenisvertrek. Deze lantaren verspreidde onder de pijlers, op het gewelf en op den vaag zich afteekenenden ronden keldermuur een rossig licht, doorsneden door dikke stralen schaduw.

Dit licht was het, dat Gwynplaine een oogenblik verblind had. Nu was het voor hem niet meer dan een rooden glans, die haast vruchteloos met het donker kampte.

Ander licht was er in den kelder niet. Geen venster, geen deur, geen lichtgat.

Tusschen de vier pijlers, ter plaatse waar het meeste licht viel, lag plat op den grond een witte gedaante, waarvan de aanblik deed huiveren.

Die gedaante lag op den rug. Men zag een hoofd met gesloten oogen, een lichaam, waarvan de romp onzichtbaar was, een vormelooze massa van iets, dat niet viel te onderscheiden, de vier ledematen zoo uitgestrekt dat zij met den romp een Andreaskruis vormden en

met vier kettingen zoo dicht mogelijk naar de vier pijlers getrokken; de gedaante lag dus met armen en beenen kruiselings aan de vier pijlers geketend. De kettingen waren bevestigd aan ijzeren ringen aan den voet van elken pijler. De gedaante, onbewegelijk in de gruwzame houding van het vierendeelen, had de kille bleekheid van een lijk. Het was naakt; het was een man.

Gwynplaine stond boven aan den trap als versteend toe te zien.

Op eens hoorde hij kermen.

Het lijk leefde nog.

In de nabijheid van die spokige gedaante onder een der bogen van den koepel, aan weerskanten van een grooten armstoel dien een groote vlakke steen tot verhevenheid diende, stonden twee mannen in lange donkere kleeren; en in den armstoel zat somber, onbewegelijk, sinister, een grijsaard in een rooden tabbaard gehuld met een bouquetje rozen in de hand.

Als Gwynplaine in deze dingen minder onwetend ware geweest, dan zou die ruiker rozen hem hebben ingelicht. Magistraten, die hun ambt rechtstreeks van den vorst ontvingen, mochten recht spreken met bloemen in de hand. Dat recht heeft nog heden ten dage de lord-mayor van Londen. De taak der eerste bloemen van de nieuwe lente was de rechters recht te helpen spreken.

De grijsaard in den armstoel was de sheriff van het graafschap Surrey.

Hij had het majestueus gestrenge voorkomen van een Romein, bekleed met het priesterschap.

De armstoel was de eenige zetel, die er in den kelder aanwezig was.

Naast den armstoel zag men een tafel staan, bedekt met papieren en boeken; op die tafel was de lange witte staf van den sheriff neergelegd.

De personen, die links en rechts van den sheriff stonden, waren twee doctoren, de een in de geneeskunde, de ander in de rechtsgeleerdheid; de laatste herkenbaar aan het witte kapje der rechtsgeleerden op zijn pruik. Beiden waren in hun zwart ambtsgewaad, de een van rechter, de ander van geneesheer. Deze twee soorten van menschen zijn hun leven lang in den rouw over de dooden, die onder hun handen vielen.

Achter den sheriff zat op den, als een stoep verhoogden steen, een griffier met schrijfgereedschap naast zich, een kartonnen portefeuille op de knieën en op die portefeuille een blad papier; hij had een ronde pruik op het hoofd, en hij zat met de pen in de hand te wachten. Deze griffier behoorde tot de klasse van de dusgenaamde keepers of the bag, klerken met de tasch, wat bleek uit de leeren tasch, die naast hem lag. Die zakken, waarin alles bij elkaar was wat op de te behandelen zaak betrekking had, werden justitie-bags genoemd.

Tegen een der pijlers stond met over elkaar gekruiste armen een persoon, gekleed in leeren buis en leeren broek. Dat was een beulsknecht.

Al deze wezens schenen in hun doodsch-plechtige houding rondom den geketenden man versteend. Niemand hunner bewoog zich of sprak een woord.

Er lag over dit heele tooneel een monsterachtige stilte.

Wat Gwynplaine hier aanschouwde was een torture chamber, folterkamer. Er waren er vele zoo in Engeland. De grafkelder van Beauchamp Tower heeft langen tijd als zoodanig dienst gedaan, evenals de kelder van Lollard's Prison. Nog thans is in Londen op dit gebied te zien de kelder, genaamd: „the Vaults of Lady Place." Men ziet daar nog de haard, waarin de brandijzers werden verhit.

Verder hadden alle gevangenissen sinds den tijd van koning Johannes gebouwd — en het tuchthuis van Southwark was daar een van — hun folterkelder.

Wat hier verhaald wordt kwam in die dagen in Engeland veelvuldig voor, en zou als bij crimineele procedures de wetten in volle strengheid werden nageleefd, nog heden ten dage kunnen plaats hebben, want al die wetten bestaan thans nog. Engeland biedt het eigenaardige schouwspel van een barbaarsche strafwet, die in goede verstandhouding leeft met de vrijheid. En de eene houdt de andere in bedwang.

Maar erg geruststellend ziet de toestand er toch niet uit. Als er eens een crisis uitbrak zou een herleving der oude barbaarschheden niet onmogelijk zijn. De Engesche rechtspleging is een getemde tijger, schijnt slechts fluweelen pootjes te hebben, maar daarin liggen nog altijd wreede klauwen verscholen.

De wetten, die klauwen korten, schijnen wel raadzaam.

De wet stoort zich weinig of niet aan het recht. Eenerzijds de strafwet, anderzijds de humaniteit. De philosofen protesteeren, maar het zal nog wel wat duren eer de menschelijke justitie en de gerechtigheid een zijn.

Eerbied voor de wet! dit woord is van Engelsche herkomst. In Engeland eert men zoozeer de wetten, dat men er nooit toe komen kan ze in te trekken, op of te heffen. Men redt zich uit de moeilijkheden, die hieruit onvermijdelijk moeten voortvloeien, door een verouderde wet eenvoudig niet meer ten uitvoer te leggen. Een verouderde wet raakt in onbruik evenals een oude vrouw; maar de eene sterft van zelf, de andere niet en niemand waagt het de hand aan haar te slaan. Men past ze niet meer toe en daarmee uit. Men laat die oudjes onder de wetten alle vrijheid te meenen nog jong en frisch te zijn. Ze mogen gerust meenen, dat ze nog bestaan. Deze hoffelijkheid heet eerbied voor de wet.

De Normandische Justitia is een tanig, gerimpeld en afgeleefd oudje; menig Engelsch rechter weerhoudt dit niet haar nog lonkjes toe te werpen. Met aandoenlijke teederheid bewaart men de afschuwelijke reliquiën dier oude rechtspleging, alleen omdat ze Normandisch is. Wat is er walgelijker, en meer uit den tijd dan de galg! Maar in Engeland kon het in 1867 nog gebeuren, dat een man — de fenian Burke — werd veroordeeld om in vier stukken te worden gehouwen — in naam van een vrouw — de koningin.

Toch heeft in Engeland het folterrecht nooit bestaan. De geschiedenis zegt het zelf. De brutaliteit van de geschiedenis is soms haast vermakelijk.

Matthew van Westminster constateert met voldoening dat „de Saksische wet, zeer element en zachtaardig", de misdadigers niet strafte met den dood, en hij voegt er bij: „Men bepaalde er zich toe hun den neus af te snijden, de oogen uit te steken en de geslachtsdeelen af te nemen." Meer niet!

Gwynplaine, ontdaan door het schouwspel, dat zich aan hem vertoonde, begon over al zijn leden te beven. Wat hij zag deed hem gruwen. Hij zocht zich te herinneren, welke misdaad hij toch wel kon hebben bedreven. Eerst die geheimzinnige wegvoering door den zwijgenden wapentake, en nu de aanblik van een pijniging. In plaats van wat te hooren, kreeg hij wat te zien, in plaats van opheldering de marteling met het

schouwspel eener foltering. Het raadsel waarvoor deze monsters der wet hem plaatsten, werd ieder oogenblik duisterder.

De menschelijke gedaante daar op den grond uitgestrekt liet ten tweeden male een jammerkreet hooren.

Gwynplaine had te midden van zijn ontsteltenis de gewaarwording of men hem zacht aan den schouder stiet.

Dat deed de wapentake.

Gwynplaine begreep, dat hij naar beneden moest, de trap af.

Hij gehoorzaamde.

Trede voor trede daalde hij in dien moordkuil af. De treden waren zeer smal en tamelijk hoog en een leuning was er niet. Men moest voorzichtig zijn. Achter Gwynplaine volgde op een afstand van twee treden de wapentake, zijn ijzeren staf rechtop voor zich uit houdend, en echter den wapentake de politie-officier.

Terwijl Gwynplaine die trap afdaalde, had hij een gevoel of hij alle hoop maar moest laten varen. Het was of bij elke stap hem een stuk leven werd ontscheurd. Bij elke trede werd het doffer en donkerder in zijn geest. Hij bereikte de onderste trede, en bleef doodsbleek staan.

Het rampzalig wezen dat aan de vier pijlers lag geketend, bleef kermen.

Uit het schemerdonker klonk het bevel:

— Hier komen.

Het was de sheriff, die dat zei en het bevel was gericht tot Gwynplaine.

Deze deed een stap in de richting van wie hem riep.

— Dichter bij, zeide de stem.

Gwynplaine deed nog een stap.

— Nog dichter, hoorde hij zeggen.

De politie-officier kwam onhoorbaar naar Gwynplaine toe en fluisterde hem in het oor, zoo ernstig, dat het plechtig klonk.

— U staat voor den sheriff van het graafschap Surrey.

Gwynplaine liep naar voren tot vlak bij den gefolterde, in het midden van den kelder onder het koepeltje. De wapentake en de politie-officier bleven waar zij waren en lieten Gwynplaine alleen naar voren gaan.

Toen Gwynplaine onder den koepel kwam en den gruwel van nabij beschouwde en zag, dat dit uitgesperde voorwerp toch werkelijk een levend wezen was, klom zijn ontsteltenis tot afgrijzen.

De man, daar op den grond uitgestrekt en geketend, was geheel en al naakt, behalve dan die stuitende, vuilaardig-zedige lap, die men zou kunnen noemen het vijgeblad van de schande der wet, en die bij de Romeinen succingulum heette en bij de Gothen christipannus, waarvan het oud-Gallische jargon cripagne gemaakt heeft. Jezus aan het kruis was ook naakt op die lap na.

De rampzalige lijder dien Gwynplaine voor zich zag liggen, scheen een persoon tusschen de 50 en 60 jaar. Zijn schedel was geheel kaal. Om zijn kin hingen wat grauwe baardstoppels. Zijn oogen waren gesloten en zijn mond stond wijd open. Heel zijn gebit was zichtbaar. Zijn beenig, vleeschloos gezicht verschilde niet veel van een doodshoofd. Zijn armen en beenen, door de kettingen uitgerekt naar de vier steenen pijlers, vormden een X. Op buik en borst lag een ijzeren plaat, en op die plaat waren vijf of zes zware steenen gestapeld. Zijn gekerm klonk nu eens als een gekreun, en zette zich dan weer uit tot een gekerm.

De sheriff steeds met zijn ruiker rozen in de hand, nam met zijn vrije hand zijn witten staf van de tafel en hief hem omhoog, onder het uitspreken van de formule:

— Gehoorzaamheid aan hare majesteit.

Toen legde hij hem weer op de tafel neer.

En toen hield hij, langzaam als op de maat van klokgelui, zonder een gebaar, even roerloos als de gefolterde, de volgende toespraak.

— Man die hier ligt, in ketenen gebonden hoor voor de laatste maal de stem der justitie. Gij zijt uit uw kelder gehaald en naar deze gevangenis gevoerd. Volgens de bepalingen der wet ondervraagd in de voorgeschreven termen — formaliis verbis pressus — hebt gij tot hiertoe, zonder acht te geven op wat u is voorgelezen en ter uwer kennis is gebracht, hetgeen wij zoo aanstonds nogmaals zullen herhalen, gedreven door een geest van ongehoorde en zinnelooze weerspannigheid goedgevonden u te verschuilen in stilzwijgen, en hebt geweigerd op de vragen van uw rechter te antwoorden. Dit is 'n verfoeilijk en goddeloos verachten van de wetten, en bezwaart u, afgezien van de overige strafbare handelingen, u ten laste gelegd, met het misdrijf van gehoor-weigering aan de wet.

De rechtsgeleerde, die rechts van den sheriff stond onderbrak den spreker en zeide met een onverschillig-

heid, die in deze omgeving onbeschrijfelijk naargeestig klonk.

— Schuldig aan Overhernessa. Wetten van Alfred en Godrun. Hoofdstuk zes.

De sheriff ging voort:

De wet wordt door een ieder geëerbiedigd uitgenomen door de boosdoeners, die de bosschen verontrusten waar de hinden hun jongen werpen.

Als een klok na een klok herhaalde de rechtsgeleerde deze zonderlinge formule in het Latijn:

— Qui faciunt vastum in foresta ubi damae solent founinare.

— Wie weigert den magistraat te antwoorden, vervolgde de sheriff, wordt verdacht van alle ondeugden. Hij wordt in staat geacht tot alle kwaad.

De rechtsgeleerde noemde een dozijn ondeugden op:

— *Prodigus, devorator, profusus, salax, ruffianus, ebriosus, luxuriosus, simulator, comsumptor patrimonii, elluo, ambro, et gluto.*

— Alle ondeugden, vervolgde de sheriff, veronderstellen alle misdaden. Wie niets bekent erkent alles. Wie geen antwoord geeft op de vragen van den rechter, is metterdaad leugenaar en moordenaar.

— Mendax et parricida, citeerde de rechtsgeleerde.

De sheriff ging voort:

— Mensch, het is ganschelijk niet geoorloofd de gerechtigheid voor het hoofd te stooten door te zwijgen. Wie dat doet slaat de hand aan de wet en is als een Diomedes waar hij een godin beleedigt. Zwijgen tegenover de justitie is een vorm van rebellie. Schennis der justitie is majesteitsschennis. Het is in vermetelen overmoed de justitie hoonen. Wie zich onttrekt aan het verhoor, vergrijpt zich aan de waarheid. De wet heeft daarin voorzien en weet dezulken te achterhalen. De Engelschen beschikken daarvoor van oudsher over kuil, vork en boeien.

— Anglica charta, jaar 1088, zei de rechtsgeleerde.

En steeds sprekend op den toon van gedachtelooze onverschilligheid ging hij voort:

— *Ferrum et fossam, et furcas, cum aliis libertatibus.*

De sheriff vervolgde.

— Daarom, mensch, aangezien gij hebt goedgevonden in uw zwijgen te volharden, niettegenstaande in het volle bezit uwer geestvermogens en volkomen bekend met de dingen, die de justitie van u verlangt

te weten, en aangezien gij in helsche halsstarigheid den rechter geen gehoor gaaft, zijt gij ter pijne verwezen en overeenkomstig de crimineele statuten onderworpen aan het uiterste middel der scherpe tortuur. De wet eischt, dat ik u authentiek ervan verwittig wat u is geschied. Gij zijt in dezen kelder gebracht, gij zijt ontkleed, gij zijt naakt op den grond gelegd op den rug, uw vier ledematen zijn uitgestrekt en met ketenen gebonden aan de vier pijlers van de wet, een ijzeren plaat is u op het lichaam gelegd en daarop zijn zooveel steenen geplaatst als gij kondt verdragen. „En meer dan dat," gebiedt de wet.

— Plusque, stemde de rechtsgeleerde toe.

De sheriff vervolgde:

— Aldus aan pijniging onderworpen zijt gij, om die te doen beëindigen, door mij, sheriff van het graafschap Surrey, nadrukkelijk gesommeerd te antwoorden en te spreken en gij hebt met duivelsche verstoktheid volhard in zwijgen, hoewel blootgesteld aan pijn en banden en alle gereedschap der tortuur.

— Attachiamenta legalia, zei de rechtsgeleerde.

— Op uw verder weigeren in halsstarrige verstoktheid, zei de sheriff is naar geest en letter der edicten en voorschriften ter zake de pijniging voortgezet, daar de wet in standvastigheid niet mag onderdoen voor de onbuigzaamheid van den delinquent. Den eersten dag zijn drank en voedsel u onthouden.

— Hoc est super jejunare, zei de rechtsgeleerde.

Het bleef even stil. Men hoorde alleen het benauwde hijgen van den rampzalige onder dien hoop steenen.

De rechtsgeleerde voltooide zijn interruptie:

— Adde augmentum abstinentiae ciborum diminutione. Consuetudo britannica, artikel vijfhonderd vier.

Zoo spraken deze beide mannen, de sheriff en de doctor in de rechten, beurt om beurt en deze onverstoorbare eentoonigheid verhoogde nog het sombere van het afgrijselijk schouwspel; een lugubere stem en een sinistere stem; het was als de priester van de pijnbank en zijn helpers, de bloedige mis opdragend van de wet.

De sheriff nam weer het woord:

— Den eersten dag zijn drank en voedsel u onthouden. Den tweeden dag is voedsel u gegeven zonder drank; men heeft u drie stukken roggebrood in den mond gebracht. Den derden dag is u drank gegeven en

geen eten. Men heeft u in drie keeren en in drie glazen een pint water in de keel gegoten, geschept uit de goot der gevangenis. De vierde dag is aangebroken. Het is de dag van heden. Bijaldien gij nu nog bij uw zwijgen blijft, zult ge in dezen toestand worden gelaten tot het leven uit u is geweken. Aldus gebiedt de wet.

De rechtsgeleerde, die den letterlijken tekst der wet waarop gedoeld werd steeds bij de hand had, bevestigde:

— Mors rei homagium est bonae legi.

— En terwijl ge den ellendigen dood der schande zult voelen naderen, vervolgde de sheriff, zal niemand u bijstaan of hulpe bieden, ook al stroomt het bloed u uit den mond en uit alle uitgangen van het lichaam, van het hoofd tot aan de lendenen.

A throtebolla, zei de rechtsgeleerde, et pabu et subhircis, et a grugno usque ad crupponum.

De sheriff ging voort:

— Mensch, geef wel acht. Want de gevolgen zijn voor uw verantwoording. Indien ge uw verfoeilijk zwijgen opgeeft, en zoo gij tot bekentenis komt, zoo wordt ge enkel maar gehangen, en ge verkrijgt recht op het meldefeoh, bestaande in een som geld.

— Damnum confitens, zei de rechtsgeleerde, habeat le meldefeoh. Leges Inae, hoofdstuk twintig.

— Welke som, lichtte de sheriff toe, u zal worden uitgekeerd in doitkins, suskins en galihalpens, zijnde dit het eenige geval waarin deze muntsoorten geldig zijn, overeenkomstig de bepalingen van het statuut van afstand uit het derde jaar van Hendrik V, en gij zult het recht en het genot hebben van het scortum ante mortem, en vervolgens den beul worden overgeleverd om te worden terechtgesteld door worging. Dat zijn de voordeelen der bekentenis.

De sheriff zweeg en wachtte. De delinquent gaf geen teeken van leven.

De sheriff hernam:

— Mensch, het zwijgen is een toevlucht, waarvan meer te duchten dan te hopen is. Halsstarrigheid is verdoemelijk en misdadig. Wie tegenover de justitie zwijgt is een rebel jegens de Kroon. Volhard niet in die majesteit schennende ongehoorzaamheid. Denk aan uw vorstin. Verzet u niet langer tegen onze verheven koningin. Geef haar antwoord door mij te antwoorden. Wees een trouw onderdaan.

De ongelukkige slaakte een jammerkreet.

De sheriff ging voort:

— Aldus, na de twee-en-zeventig eerste uren van het verhoor onder pijn en banden, is nu aangebroken de vierde dag. Mensch, geef wel acht, het is de beslissende dag. Ten vierde dage bepaalt de wet de confrontatie.

— Quarta die, frontem ad frontem adduce, mompelde de rechtsgeleerde.

— De wet, hernam de sheriff, heeft in haar wijsheid dien dag daarvoor vastgesteld, om te verkrijgen wat onze voorouders noemden „het oordeel van het koude bloed." overmits dat de ure is waarin de mensch geloofd kan worden op zijn ja en op zijn neen.

De rechtsgeleerde herhaalde in zijn wettenlatijn:

— Judicium pro frodmortell, quod homines credendi sint per suum ya et per suum na. Charter Adelstan. Eerste deel, bladzijde honderd-drie-en-zeventig.

De spreker wachtte even, boog toen zijn streng gelaat over den weerspannige en zei:

— Mensch, die daar op den grond ligt uitgestrekt....

Hij wachtte weer even.

— Mensch, hoort gij mij?

De man op den grond gaf geen teeken van leven.

— In naam der wet, zeide sheriff, open uw oogen.

De oogleden van den man bleven gesloten.

De sheriff keerde zich tot den geneesheer, links naast hem.

— Docter, onderzoek den man.

— Probe, da diagnosticum, zei de rechtsgeleerde.

De geneesheer stapte met magistrale plechtigheid van den steen, ging naar den gefolterde, boog zich over hem, luisterde op den mond, nam aan hand, oksels en heup, den polsslag op, en richtte zich weer overeind.

— Wat is uw bevinding? vroeg de sheriff.

— Hij hoort nog, zei de geneesheer.

— Kan hij nog zien? vrieg de sheriff.

De geneesheer antwoordde bevestigend.

Op een teeken van den sheriff kwamen de politieofficieren en de wapentake naderbij. De wapentake ging aan het hoofdeinde van den lijder staan; de politieofficier hield halt achter Gwynplaine.

De geneesheer ging wat achteruit en bleef staan tusschen de pijlers.

En toen begon de sheriff, zijn bouquet rozen bewegend als een priester zijn wijkwast, den gemartelde

opnieuw toe te spreken, nu met luider stem en op strenger toon:

— O, ellendige, spreek! de wet tuchtigt je alvorens je te verdelgen. Je wilt je stom houden, denk aan het graf dat voor eeuwig stom is, je wilt je doof houden, denk aan de verdoemenis, die voor eeuwig doof is en je niet zal hooren. Denk aan den dood, die nog erger is dan wat je nu lijdt. Bedenk, we gaan heen en laten je hier zoo achter in dit cachot, zonder verder naar je om te zien. Luister, mijn evennaaste, want ook ik ben christen! Luister, mijn zoon, het is een grijsaard, die je toespreekt! Geef acht op wat ik eisch, want je lot is in mijn handen, en dat lot zal vreeselijk zijn. De verschrikking van de wet is de majesteit van den vertegenwoordiger der wet. Bedenk dat ik zelf sidder voor wat je mij dwingt te doen. Mijn plicht, mijn macht te doen gevoelen, drukt mij als een zware last. Dwing me niet tot het uiterste. Ik ben vervuld van den heiligen ijver der kastijding. O, ongelukkige, heb de heilzame en betamelijke vreeze der justitie, en gehoorzaam mijn bevel. Het oogenblik der confrontatie is daar en je moet antwoorden. Verhard je niet in het verzet. Houd niet vol tot geen inkeer meer mogelijk is. Bedenk dat wij er terstond een eind aan kunnen maken. Levend-doode, half al gestorvene, geef acht op mijn woorden. Als je daar niet uitgestrekt en gebonden langzaam wilt omkomen na uren of dagen of weken van doodsstrijd en zieltogen, onder het gewicht van die steenen, verlaten en eenzaam in dezen kelder, zonder licht en zonder lucht, levend begraven, vergeten, reddeloos, ten prooi aan de ratten en de wezels, gebeten en beknaagd door al het gedierte der duisternis, terwijl rondom de menschen komen en gaan en koopen en verkoopen, en de rijtuigen af en aan rollen in de straten daar boven je hoofd; als je niet wilt langzaam bezwijken hier aan deze plaats, waar geen hoop meer is, in deze plaats der gerechtigheid, waar weening is en knersing der tanden, zonder heelmeester en zonder priester om je pijnen te stillen en je ziel te vertroosten; als je niet langzaam wilt wegzinken in het graf als een drenkeling in de golven, dan, o mensch bezweer en nogmaals bezweer ik je, hoor naar mij! veroordeel jezelf niet tot een zoo vreeselijk lot, heb mededoogen met jezelf, doe wat van je geëischt wordt, buig het hoofd voor de justitie, gehoorzaam, open de oogen, en zeg of je dezen man herkent!

De ongelukkige verroerde zich niet en sloeg de oogen niet op.

De sheriff wisselde een blik, eerst met den politie-officier, toen met den wapentake.

De politie-officier nam Gwynplaine den hoed af en ontdeed hem van zijn mantel, nam hem bij de schouders en plaatste hem zoo, dat het licht van de lantaren van den kant van den geketenden man gezien, recht op zijn gezicht viel. Het geschonden gelaat van Gwynplaine kwam nu scherp uit met vreemde helderheid te midden van de donkerte dezer afschuwelijke plaats.

Toen bukte de wapentake zich, greep het hoofd van den gevangene, draaide het den kant uit waar Gwynplaine stond, en opende toen met zijn beide duimen en wijsvingers de gesloten oogleden. De verwilderde oogen van den gefolterden man werden zichtbaar.

De man zag Gwynplaine.

En toen uit zichzelf het hoofd opheffend en de oogen wijd openend, staarde hij in dat monsterachtige lachgezicht.

Men zag het gemartelde lichaam huiveren. En de ongelukkige riep:

— Hij is het! zeker! hij is het!

En zijn gezicht vertrok zich tot een grijns, die het even afschuwelijk maakte als dat van Gwynplaine.

— Hij is het! herhaalde hij.

Toen zonk het hoofd weer achterover op den grond en de oogen sloten zich weer.

— Griffier, schrijf op! beval de sheriff.

Gwynplaine, hoe ook aangegrepen door het vreeselijk tooneel waarvan hij getuige was, had in het bewustzijn niets te hebben misdreven, tot dusver zijn innerlijke kalmte bewaard. Maar de uitroep van dien ongelukkige: Hij is het! en dat verontrustend: Griffier, schrijf op! deed hem verstijven van schrik. Hij meende hieruit te moeten begrijpen, dat een misdadiger hem aanwees als dader of medeplichtige van wat dan ook, dat die als afgeperste herkenning hem tot een lotgenoot maakte van dien ellendige, en dat hij wellicht zoo aanstonds diens plaats zou innemen, om, evenals hij, tot bekentenis van wie weet wat te worden genoodzaakt. Gwynplaine verloor bij die vreeselijke gedachte alle zelfbedwang en hij begon onsamenhangende betuigingen van onschuld te stotteren, het eerste het

beste wat hem in zijn onsteltenis voor den geest kwam, noodkreten van den doodsangst in haast zinnelooze wartaal.

— Het is niet waar. Ik ben het niet. Ik ken dien man niet. Hij kan mij ook niet kennen, want ik ken hem ook niet. Moet ik daarvoor gehaald worden, zoodat ik misschien vanavond niet kan optreden! Wat wil men van mij? Ik verzoek, dat men mij de vrijheid geeft. Het is verschrikkelijk. Waarom ben ik in dezen kelder gebracht? Gaat dat maar zoo? Zeg dan maar meteen, dat er voor ons menschen geen wetten bestaan en dat men met ons maar kan doen wat men wil. Heeren, ik herhaal, dat ik het niet ben. Ik ben onschuldig aan alles wat men van mij zeggen kan. Ik weet zeker dat ik niets heb gedaan. Ik wil weg. Wat men mij aandoet is onrechtvaardig. Ik weet niets af van dien man. Laat men het maar onderzoeken. Iedereen weet wat ik doe. Men is mij komen halen als een dief. Waarvoor dient dat allemaal. Wat weet ik van dien man hier? Ik speel op de kermis en op de markten. Ze noemen me de Man die Lacht. De heele stad is me al gaan zien, zoolang we hier zijn, op het Tarrinzeau Field. En al vijftien jaar verdien ik op die manier eerlijk mijn brood. Ik ben vijf-en-twintig jaar. We wonen in de Tadcaster Inn. Ik heet Gwynplaine. En laat me hier nu toch vandaan brengen, heer rechter. Het gaat toch niet aan zoo maar misbruik te maken van de onmacht van een armen jongen zooals ik. Laat uw gevoel spreken en heb medelijden met iemand, die niets heeft gedaan en die weerloos is en niet weet tot wie zich te wenden. U hebt maar een armen kermiskunstenaar voor u.

— Ik heb voor mij, viel de sheriff in, lord Fermain Clancharlie, baron Clancharlie en Hunkerville, markies van Corleone op Sicilië, en pair van Engeland.

En opstaande en Gwynplaine zijn armstoel wijzend, ging de sheriff voort:

— My lord, uw lordschap gelieve plaats te nemen.

VIJFDE BOEK.

DE ZEE BONDGENOOT DER VERGELDING.

EERSTE HOOFDSTUK.

Duurzaamheid van brooze dingen.

Soms geeft het noodlot ons een beker waanzin te drinken. Een hand strekt zich uit het onverwachte naar ons uit en reikt ons plotseling de geheimzinnige kelk, gevuld met een bedwelmenden ommekeer in ons leven.

Gwynplaine begreep er niets van.

Hij keek om, om te zien tot wien die woorden gesproken werden.

Te scherpe klanken verdooven het oor; te sterke emoties verdooven den geest. Er is een grens voor het begrip zoowel als voor het gehoor.

De wapentake en de politie-officier gingen naar Gwynplaine toe en namen hem onder de armen, en hij voelde dat men hem naar den armstoel leidde, van welken de sheriff was opgestaan.

Hij liet hen begaan en ging zitten, zonder te trachten zich rekenschap te geven van wat er met hem gebeurde.

Toen Gwynplaine gezeten was, trokken de wapentake en de politie-officier zich terug achter den armstoel, waar zij onbewegelijk bleven staan.

De sheriff legde nu zijn ruiker rozen op den hoogen steen, zette een bril op, dien de griffier hem toereikte, en nam van tusschen de dossiers die de tafel bedekten een blad perkament op. Dat blad perkament was geel

en groen doorloopen, vergoord, gevlekt, verteerd en op tal van plaatsen gescheurd; het was zeer klein gevouwen geweest en zat zoo vol vouwen, dat men het met beide handen moest vasthouden om het vlak te houden; het was aan een zijde beschreven. Staande bij het licht van de lantaren en het perkament dicht onder de oogen houdend, las de sheriff met zijn plechtigste stem daaruit het volgende op:

„In naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes,

„Op den dag van heden, den 29sten Januari van het jaar onzes Heeren 1690,

„Is aan de onbewoonde kust van Portland kwaadwillig verlaten, met de bedoeling het daar te doen omkomen van honger, koude en gebrek, een kind, een knaap, zijnde tien jaar oud.

„Dat kind is lord Fermain Clancharlie, eenige wettige zoon van wijlen lord Linnaeus Clancharlie, baron Clancharlie en Hunkerville, markies van Corleone op Sicilië, pair van het koninkrijk Engeland, en van wijlen Ann Bradshaw, zijn wettige echtgenote.

„Dat kind is erfgenaam der goederen en titels van zijn vader. Om die reden is hij verkocht, verminkt, onkenbaar gemaakt en ontvoerd, overeenkomstig den wil van zijn zeer geëerbiedigde majesteit, den koning.

„Het kind is daarna opgeleid en afgericht voor kunstenmaker op kermissen en dergelijke publieke plaatsen.

„Het is op den leeftijd van twee jaar en na den dood zijns vaders verkocht, en den koning is de som van tien pond sterling betaald als de prijs van het kind met inbegrip van vrijstellingen.

„Lord Fermain Clancharlie is op gemelden leeftijd van twee jaren gekocht door mij ondergeteekende, schrijver van deze regelen, en hij is verminkt en onkenbaar gemaakt door een Vlaming uit Vlaanderen, genaamd Hardquanonne, eenige bezitter der geheimen en procédés van doctor Conquest.

„Het kind werd door ons bestemd voor de lachbewerking. *Masca ridens*.

„Te dien einde heeft Hardquanonne op hem verricht de operatie *Bucca fissa usque ad aures*, doortrekking van de monspleet tot aan de ooren, die met bijkomende bewerkingen het gelaat voor altijd in de mimiek zet van den schaterlach.

„Het kind, door een middel alleen aan Hardquanonne bekend, gevoelloos gemaakt, zoodat het gedurende de bewerking buiten kennis was, weet niet dat het zoodanige operatie heeft ondergaan.

„Het weet ook niets van zijn afkomst.

„Het droeg bij ons den naam Gwynplaine.

„Het kind was nog te jong en zijn geheugen nog te weinig ontwikkeld om te begrijpen of te kunnen onthouden wat met hem geschied is, aangezien het toen het verkocht en gekocht werd nog nauwelijks twee jaar oud was.

„Hardquanonne is de eenige die de operatie Bucca fissa kan verrichten, en hierbedoeld kind is het eenige, dat de toepassing ervan heeft doorstaan en overleefd.

„Deze operatie is zeer bijzonder en de misvorming blijft het heele leven bij, zoodat na lange jaren, dit kind, zelfs als het al grijsaard is daaraan nog kenbaar zal zijn.

„Ten dage dat wij dit schrijven, is Hardquanonne, die al deze feiten kent en er het voornaamste aandeel in heeft gehad, gedetineerd in de gevangenissen van zijne hoogheid den prins van Oranje, in den volksmond bekend als koning Willem III. Hardquanonne is gearresteerd en op hem is de hand gelegd als behoorende tot degenen genaamd Comprachicos of Cheylas. Hij bevindt zich in de gevangenis van Chatham.

„Het kind is ons in Zwitserland, aan het meer van Genève, tusschen Lausanne en Vevey, in het huis aldaar door zijn ouders tot hun dood bewoond, verkocht en ter hand gesteld door den eenigen huisknecht van wijlen lord Linnaeus, welke huisknecht kort daarna evenzoo is overleden, zoodat deze teere en geheime zaak niemand hier op aarde bekend is dan aan Hardquanonne, die zich bevindt in het cachot van Chatham, en aan ons, die sterven gaan.

„Wij ondergeteekenden, hebben den kleinen jongen lord, door ons van den koning gekocht, acht jaren bij ons gehouden, om voordeel van hem te trekken in ons bedrijf.

„Den dag van heden, Engeland ontvluchtend om het lot van Hardquanonne te ontgaan, en uit vrees voor de strafvervolgingen, bevolen door het parlement, hebben wij gemeld kind, Gwynplaine, wiens ware naam is lord Fermain Clancharlie, bij het vallen van den avond aan de kust van Portland achtergelaten.

„Wij nu hebben geheimhouding gezworen aan den koning, maar niet aan God.

„Dezen nacht, in volle zee, door den wil der voorzienigheid overvallen door een fellen storm, ten prooi aan wanhoop en met den dood voor oogen, geknield voor Hem, Die ons leven kan redden en onze zielen misschien zal willen behouden, niets meer te vreezen hebbend van de menschen en alles van onzen Heer, met als hoop en toevlucht niets dan ons berouw, berustend in ons lot en gelaten ons stellend in handen der gerechtigheid hierboven, boetvaardig ons slaande op de borst, leggen wij deze verklaring af, vertrouwen haar toe en geven haar over aan de zee om er mee te doen naar welbehagen des Almachtigen. En dat de Allerheiligste moeder Gods ons genadig zij en ons bijsta. Amen. En hebben geteekend".

De sheriff zich onderbrekend, zeide:

— Volgen de onderteekeningen. Allen in verschillend schrift.

En hij begon weer te lezen:

— Doctor Gerhardus Geestemunde. — Asuncion. — Een kruisje, en daarnaast: Barbara Fermoy, van het eiland Tyryff, een der Hebriden. — Gaïzdorra, captal. — Giangirate. — Jacques Quatourze, van Narbonne. — Luc Pierre Capgaroupe, uit het bagno van Mahon".

De sheriff hield weer even op en zeide:

— Volgt een noot van dezelfde hand als de tekst en als de eerste onderteekening.

En hij las:

— Van de drie man equipage is de schipper overboord geslagen door een stortzee, de beide overgeblevenen teekenen hieronder: — Galdeazun. — Ave Maria, van beroep dief.

De sheriff, nu en dan de lezing van het document met een uitroep onderbrekend, ging voort:

— Aan den voet van het blad staat geschreven: „In zee, aan boord van de Matutina, een Biscaysche kog uit de golf van Pasages". Dit blad is een stuk perkament van de kanselarij en heeft het watermerk van koning Jacobus II. Op de marge van den tekst staat nog met dezelfde hand geschreven: „Nevenstaande verklaring is door ons geschreven op de keerzijde van den koninklijken order, ons ter hand gesteld ter onzer ontlasting inzake den koop van het kind door

ons gekocht. Het blad omkeerend zal men gemelden order daar gesteld vinden".

De sheriff keerde het blad om en hield het dicht bij het licht. Men zag op het eerste gezicht niets dan een blanco bladzij, als men van blanco spreken kan bij de zoodanige bevuiling. In het midden van die bladzij stonden drie woorden geschreven, en wel twee latijnsche woorden: jussu regis, en een onderteekening: Jeffreys.

— Jussu regis, Jeffreys, las de sheriff, het eerste op plechtige toon, den naam met stemverheffing.

Gwynplaine was als iemand wien een dakpan van het droompaleis op het hoofd is gevallen.

Hij begon hardop tot zichzelf te spreken, wezenloos alsof hij ijlde:

— Gerhardus, ik ken hem, het was de doctor, ik was zoo bang voor hem. En Gaïzdorra, captal, dat wil zeggen de aanvoerder. Er waren ook vrouwen onder hen, Asuncion en die andere. En ook de Franschman, Capgaroupe heette hij. Die dronk altijd uit een platte flesch met riet eromheen en een naam erop gewerkt in rood.

— Wellicht dan deze flesch, zei de sheriff.

En hij zette een voorwerp op de tafel dat de griffier juist uit den justitiezak had gehaald.

Het was een veldflesch, omvlochten met riet. Zij had blijkbaar heel wat avonturen doorgemaakt. Men kon zien dat ze lang in het water had gelegen. Zij was als bedekt met schelpjes en draadjes zeewier. Zij was bekorst en doorvlamd met alle roest van den oceaan. Om den hals was een kring pek waaruit men kon opmaken dat ze hermetisch gesloten was geweest. Zij was nu ontkurkt en geopend. Een stop van geteerd touw, die blijkbaar als kurk had gediend, stak halverwege in den hals.

— De verklaring, waarvan zooeven voorlezing is gedaan, zei de sheriff, is klaarblijkelijk door de onderteekenaars toen zij den dood voor oogen hadden en geen redding meer konden hopen in de flesch gedaan. De boodschap, gericht aan de justitie is haar door de zee getrouwelijk overgebracht.

En met alle plechtigheid die hij in zijn stem vermocht te leggen, ging de sheriff voort:

— Gelijk de berg Harrow uitnemend koren voortbrengt en het fijne meel levert waarvan het brood wordt gebakken voor de koninklijke tafel, evenzoo

bewijst de zee Engeland alle diensten die zij kan, en als er een lord verloren gaat spoort ze hem op en brengt hem terug.

Toen hernam hij:

— Op deze flesch staat inderdaad een naam in roode letters.

En zijn stem verheffende, richtte hij zich weer tot den onbewegelijk terneer liggenden gevangene:

— Misdadiger, uw naam is het, die hier staat. Zoo zijn de ondoorgrondelijke wegen waarlangs de waarheid, verloren in de diepte der menschelijke handelingen, van den bodem naar de oppervlakte komt.

De sheriff nam de flesch en keerde een der zijden, die waarschijnlijk ten behoeve der justitie van de aanzetsels der zee was gereinigd, naar 't licht. In 't rieten omhulsel waren met rood bies, hier en daar door het water en den tijd zwart geworden, twaalf letters gevlochten, wel op tal van plaatsen gebroken, maar toch nog duidelijk leesbaar; zij vormden het woord Hardquanonne.

En de sheriff, dien bijzonderen toon aannemend, die zich met niets vergelijken laat en dien men de toon der justitie zou kunnen noemen, sprak den gevangene toe als volgt:

— Hardquanonne! toen door ons, sheriff, deze flesch, waarop uw naam is aangebracht, u voor de eerste maal is voorgelegd, vertoond en getoond, hebt ge terstond, buiten pijn en banden, verklaard haar te herkennen als u te hebben toebehoord; toen u vervolgens voorlezing werd gedaan van haar inhoud, vervat in het perkament daarin gevouwen en ingesloten, hebt gij te dezer zake geen enkele verklaring meer willen afleggen, en in de hoop ongetwijfeld dat het verloren kind daarin aangeduid, onvindbaar zou zijn en gij alsnog door te zwijgen aan uw bestraffing zoudt kunnen ontkomen, geweigerd te antwoorden. Tengevolge van welke weigering door ons is overgegaan tot herhaald verhoor onder scherpe pijniging waarbij van gemeld document, waarin is gesteld en vervat de bekentenis en belijdenis uwer medeplichtigen, u ten tweeden male voorlezing is gedaan. Met geen ander gevolg. Heden, op den vierden dag, die wettelijk is aangewezen als de dag der confrontaties, is degene, die op tijd en plaats in de schriftelijke bekentenis genoemd, werd verlaten, u voorgeleid, waarop de

duivelachtige hoop, u aan de justitie te kunnen ontrekken, u heeft begeven, en gij het zwijgen hebt verbroken, en de verklaring hebt afgelegd uw slachtoffer te herkennen....

De gefolterde opende de oogen, hief het hoofd een weinig op en begon te spreken met een stem, waarin de aangrijpende klank lag van den doodsstrijd, en met een niet te schetsen kalme gelatenheid, onder dien hoop steenen met tragische inspanning de woorden uitbrengend, waartoe hij bij elke lettergreep dat soort grafzerk dat hem drukte met zijn borst moest omhoog heffen. Men hoorde hem zeggen:

— Ik heb gezworen het geheim te bewaren en dat heb ik gedaan zoolang ik kon. Menschen als ik zijn te vertrouwen en houden hun woord tot in de hel. Langer te zwijgen is nu nutteloos. Goed. Daarom spreek ik nu. Zeker, hij is het. Wij hebben het met ons beiden gedaan, de koning en ik, de koning met zijn bevel, ik met mijn kunst.

En Gwynplaine aanstarend, eindigde hij:

— Lach nu maar voor eeuwig — je bent nu goed af.

En zijn eigen gelaat vertrok tot iets als een lach.

Dat was voor de tweede maal, nu nog afschuwelijker dan de eerste keer, men had het er voor kunnen houden dat het gezicht een oogenblik verwrongen werd door pijn.

De lach gleed weer weg, het opgeheven hoofd zonk neer, de oogleden sloten zich weer.

De sheriff nam, nu de gevangene had uitgesproken, weer het woord:

— Van al hetgeen acte wordt genomen.

Hij liet den griffier den tijd de afgelegde verklaring op te teekenen en hernam toen:

— Hardquanonne, de confrontatie tot herkenning geleid hebbende, en na derde lezing van de verklaringen uwer medeplichtigen, thans bevestigd door uw bekentenis en belijdenis van schuld, onthef ik u van banden en verdere scherpe middelen en stel u ter beschikking van hare majesteit om te worden terechtgesteld door ophanging, als schuldig aan kinderhandel.

— Als plagiarius, zei de rechtsgeleerde. Hetgeen beteekent koopen en verkoopen van kinderen. Visigothische wet, boek zeven, derde titel, paragraaf Usurpaverit; en Salische wet, een-en-veertigste titel, paragraaf twee; en Saksische wet, titel een-en-twintig,

De Plagio. En Alexander Nequam, waar hij zegt: Qui pueros vendis, plagiarius est tibi nomen; dat is: Gij die kinderen koopt, uw naam is plagiarius.

De sheriff legde het perkament op de tafel, zette zijn bril af, nam het bouquet weer op, en zei:

— Het verhoor onder pijn is geëindigd. Hardquanonne, betuig hare majesteit uw dank.

Op een teeken van den politie-officier kwam de man in het leeren pak naar voren.

Deze persoon, een beulsknecht, „groom of the gibbet" zooals de oude charters zoo iemand noemen, ging naar den gevangene, nam een voor een de steenen weg, die op zijn lichaam waren gestapeld, bevrijdde hem van de ijzeren plaat, waardoor de mishandelde romp van den ongelukkige bloot kwam, en maakte de kettingen los, waarmede hij aan handen en voeten aan de pijlers was gebonden.

De gevangene, ontlast van de steenen en bevrijd van de ketens bleef onbewegelijk liggen, met gesloten oogen, armen en beenen uitgestrekt.

De beulsknecht tilde een zijner handen op en liet die weer los; de hand viel terug. De andere hand opgetild en losgelaten, viel eveneens terug. Dezelfde proef met de voeten had hetzelfde gevolg, de hielen vielen hoorbaar terug op den grond. Bloote voeten van een op den grond uitgestrekt lichaam hebben iets onuitsprekelijk stars.

Nu kwam de dokter naderbij, haalde uit zijn jaszak een klein stalen spiegeltje en hield het Hardquanonne voor den wijdopenstaanden mond; vervolgens sperde hij met de vingers de oogleden open. Zij sloten zich niet weer. De glazige oogappels bleven onbewegelijk strak.

De dokter richtte zich op en zei:

— Hij is dood.

En hij voegde erbij:

— Hij heeft gelachen, en daardoor is hij bezweken.

— Het is van geen belang, zei de sheriff. Na de bekentenis was leven of dood slechts een formaliteit.

Daarop met zijn bouquet rozen naar Hardquanonne wijzend, gelastte hij den wapentake:

Het lijk vanavond van hier brengen.

De wapentake antwoordde bevestigend met een hoofdknik.

En de sheriff vervolgde:

— De begraafplaats is hier immers tegenover de gevangenis?

De wapentake knikte weer bevestigend.

De griffier zat inmiddels te schrijven.

De sheriff, die in de eene hand het bouquet had, nam in de andere zijn witten staf, ging recht voor Gwynplaine staan, die nog altijd in den armstoel zat, maakte een diepe buiging, boog vervolgens — wat evenzeer een houding van plechtige eerbied is — het hoofd achterover, en sprak Gwynplaine, zonder het oog van hem af te wenden als volgt toe:

— Wij, Philip Denzill Parsons, ridder, sheriff van het graafschap Surrey, bijgestaan door Aubrey Dominick esquire, onzen klerk en griffier, en door onze officieren en ambtenaren, voorzien van desbetreffende bijzondere en rechtstreeksche bevelen van hare majesteit, ingevolge onze opdracht en krachtens de rechten en bevoegdheden van ons ambt, en daarenboven met speciale machtiging van den lord-kanselier van Engeland, de proces-verbalen en acten, ter zake opgemaakt en bekrachtigd, gezien de door de admiraliteit overgelegde stukken, na verificatie der daarin gegeven en met handteekeningen voorziene voorstelling van zaken, de verklaringen gelezen en gehoord na confrontatie met den eenig levenden getuige, alzoo volledig en omstandig gerechtelijk onderzoek ingesteld zijnde en de onderhavige zaak tot klaarheid gebracht, en gebleken te zijn overeenkomstig de waarheid, verwittigen wij u en doen u weten, dat rechtens is komen vast te staan, dat gij zijt Fermain Clancharlie, baron Clancharlie en Hunkerville, markies van Corleone op Sicilië, pair van Engeland, en moge God uw lordschap helpen.

Bij deze woorden maakte hij opnieuw een eerbiedige buiging.

De rechtsgeleerde, de dokter, de politieofficier, de wapentake, de griffier, alle aanwezigen, uitgezonderd de beulsknecht, volgden dit voorbeeld en bogen diep voor Gwynplaine.

— O, riep Gwynplaine, maak me toch wakker uit dezen droom.

En hij stond op, bleek en ontdaan.

— Dat kom ik juist doen, u wakker maken, zei een stem, die zich nog niet had laten hooren.

Uit den donkeren hoek achter een der pilaren trad

een man naar voren. Deze persoon was de kelder niet binnengekomen sinds de ijzeren schuifdeur het politiegeleide had doorgelaten, blijkbaar bevond deze man zich dus al hier toen Gwynplaine deze donkere plaats werd binnengeleid, moest hij ook getuige zijn van het onderzoek, en was hij evenals de anderen daar in een of andere hoedanigheid en functie. Deze man was zwaarlijvig van gestalte, had een hofpruik op het hoofd en had een reismantel aan; hij scheen al vrij bejaard en maakte den indruk van een uiterst correct man.

Hij maakte een buiging voor Gwynplaine eerbiedig en ongedwongen, net de sierlijke bewegelijkheid van den hoveling en zonder de houterige stijfheid van den magistraat.

— Ziet u, zei hij, ik kom zooveel als u wekken. U moet maar denken, dat u sinds vijf en twintig jaar in een droom hebt geleefd. Het wordt nu tijd te ontwaken uit dien langen slaap en op te staan. U dacht Gwynplaine te heeten en u heet Clancharlie. U dacht dat u tot het volk behoorde, en u behoort tot den hoogsten adel. U meent, dat uw plaats is onderaan en achteraan, en uw plaats is vooraan en bovenaan. U verbeeldt u dat u een kermisclown bent, en u bent een der rijksbestuurders in dit land. U meent arm te zijn, u bent rijk. U denkt, dat u klein bent, u bent groot. Wordt dus wakker, mylord!

Deze woorden schenen Gwynplaine allerminst gerust te stellen, hij mompelde zacht:

— Wat beteekent dat toch allemaal?

— Het beteekent, mylord, antwoordde de kleine, dikke man, dat mijn naam is Barkilphedro, dat ik ben officier bij de admiraliteit; dat die flesch daar, de veldflesch van Hardquanonne, door de zee is aangespoeld en is gevonden aan de kust, dat zij bij mij is ingeleverd om door mij te worden ontzegeld, overeenkomstig den plicht en het voorrecht verbonden aan mijn ambt, dat ik haar heb geopend, zulks in tegenwoordigheid van twee beëedigde gezworenen van het Jetsam Office, twee hooggeachte leden van het parlement, te weten William Blathwaith, voor de stad Bath, en Thomas Jervoise voor Southampton, dat deze twee gezworenen van den inhoud van de veldflesch kennis hebben genomen en daarvan schriftelijk verklaring hebben afgelegd, en het proces verbaal der opening met mij mede hebben onderteekend; dat ik vervolgens terzake

rapport heb uitgebracht aan hare majesteit, dat op last der koningin alle vereischte nasporingen en formaliteiten met de omzichtigheid die in een zoo teere aangelegenheid geboden is, verricht en vervuld zijn, dat de laatste daarvan, de confrontatie, zooeven hier heeft plaats gehad; het beteekent, kortom dat van nu af u een inkomen hebt van een millioen rente, het beteekent dat u lord bent van het vereenigd koninkrijk van Groot-Brittanië, rechtens lid van de hoogste lichamen der wetgevende en der rechterlijke macht, bevoegd tot het dragen van purper en hermelijn, de gelijke der prinsen van den bloede, de gelijke van koningen en keizers, dat gij de pairskroon op het hoofd krijgt, en dat gij weldra trouwen gaat met een hertogin, dochter van een koning.

Onder deze gedaantewisseling, die over hem losbrak als een onweer, verloor Gwynplaine het bewustzijn.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Wie dwaalt vergist zich niet.

Dit heele avontuur was het gevolg van het eenvoudige feit dat een soldaat aan het zeestrand een aangespoelde flesch had opgeraapt.

Dat had zich toegedragen als volgt. Van elk feit gaat een ingewikkeld samenstel van nieuwe feiten uit.

Op een dag vond een der vier kanonniers, die het garnizoen uitmaakten van Castle Calshor, aan de kust bij laag water in het zand een met riet omvlochten veldflesch, blijkbaar aangespoeld met den vloed. Die flesch, beschimmeld en bekorst, was dichtgemaakt met pek. De soldaat had de flesch meegenomen en afgegeven aan den bevelvoerenden officier van het kasteel; deze had haar als strandvondst opgezonden aan de admiraliteit, en zoo was zij terecht gekomen bij Barkilphedro, wiens bureau de strandvondsten had te behandelen. Barkilphedro had de veldflesch geopend, en toen hij kennis had genomen van den inhoud was hij daarmee naar de koningin gegaan. De koningin had zich onmiddellijk tot twee harer raadsleden gewend, nl. den lord-kanselier, die volgens de wet de „guardian of the king's conscience" is, en tot den

groot-maarschalk, adviseur in heraldieke en genealogische aangelegenheden. Thomas Howard, hertog van Norfolk, katholiek pair, erfelijk groot-maarschalk van Engeland, had door zijn adjunct, den graaf-maarschalk Henry Howard, graaf van Bindon, laten weten, dat hij zich bij voorbaat vereenigde met de zienswijze van den lord-kanselier. Lord-kanselier was Wiliam Cowper, niet te verwarren met zijn naamgenoot, den vermaarden anatoom en commentator van Bidloo, en die in Engeland een verhandeling over de spieren publiceerde omstreeks denzelfden tijd, dat in Frankrijk Etienne Abeille een werk over de beenderen in het licht gaf. Een wondheeler en een lord, dat is natuurlijk lang niet hetzelfde. Lord William Cowper was vermaard, wijl hij, naar aanleiding van de zaak van Talbot Yelverton, burggraaf Longueville, de stelling had durven verkondigen: „dat ter handhaving der Engelsche constitutie de restauratie van een pair van meer gewicht nog is dan de restauratie van een koning". De veldflesch bij Calshor gevonden had in hooge mate zijn belangstelling gaande gemaakt. De verkondiger eener theorie heeft wel graag eens de gelegenheid die in toepassing te brengen. En het gold hier de restauratie van een pair. De zaak werd zorgvuldig onderzocht. Gwynplaine, wijd en zijd bij name bekend door het plakaat op den kermiswagen, viel gemakkelijk op te sporen. Hardquanonne eveneens. Deze was nog in leven. De gevangenis verkalkt den mensch en houdt hem daardoor goed, als tenminste instandhouden goedhouden is. Wie eenmaal in de Bastilles terecht kwam werd tamelijk ongemoeid gelaten. Men veranderde niet veelvuldiger van cachot dan men van doodkist verandert. Hardquanonne bevond zich nog in de gevangenis van Chatham. Hij was dus voor het grijpen. Men bracht hem van Chatham over naar Londen. Tegelijkertijd werden inlichtingen ingewonnen in Zwitserland. Alles klopte precies. Men lichtte uit de plaatselijke registers te Vevey en te Lausanne de trouwacte van den balling lord Linnaeus, het geboortebewijs van diens zoon, de acten van overlijden van beide ouders, men verschafte zich al deze stukken „om te dienen waar noodig," in duplo, en behoorlijk gewaarmerkt. Dit alles was geschied strikt in het geheim, met wat men toen noemde „royal promptitude", en met de „stilzwijgendheid van den mol", aanbevolen en in toe-

passing gebracht door Bacon, en later door Blackstone als wet gehuldigd voor alle staats- en kanselarij-zaken en alle dusgenaamde senatoriale en parlementaire aangelegenheden.

Het *jussu regis* en de onderteekening Jeffreys werden geverifieerd met het schrift van Jacobus II. Voor wie pathologisch, als geestelijke afwijking, de grillen onder de leuze „zoo behaagt het ons en zoo is onze wil", heeft bestudeerd, is dat jussu regis niets bijzonders. Maar waarom zou Jacobus II, die zoodanige handelingen had te verbergen, daarvan schriftelijke bewijzen hebben nagelaten, waarmee toch tot zelfs het welslagen dier handelingen toe in gevaar werd gebracht? Uit cynisme. Uit hooghartige onverschilligheid. Men denkt misschien, dat er alleen vrouwen zijn, die alle schaamte hebben afgelegd ! dat is een dwaling, de „reden van staat" verkeert in hetzelfde geval. *Et se cupit ante videri.* Een misdaad plegen en zich daar een blazoen van maken, de geschiedenis hangt ervan aan elkaar. De koning tatoueert zich evengoed als de galeiboef. Men heeft alle reden om hetzij den gendarm of de geschiedenis te ontloopen, men kan er niet toe komen, is er te zeer op gesteld bekend en herkend te worden. Ziehier mijn arm, beschouw die figuren — symbolen van de liefde, een vlammend hart met een pijl er doorheen, ge hebt niet den verkeerde voor, de bandiet Lacenaire, dat ben ik ! zoo spreekt de een. Jussu regis. Ik ben het, de koning, Jacobus II, getuigt de ander. Ook de misdadiger is trotsch op zijn daden en hoort zich graag als de bedrijver genoemd. Onbeschaamd roem dragen op zijn wandaden, volstrekt niet onder stoelen of banken schuiven wat men aandurfde, de ontdekking van het misdrijf door een bravourstukje zoo al niet schier forceeren dan toch mogelijk maken, dat zijn zoo eenige der brutaliteiten van den misdadiger. Christina van Zweden liet in het koninklijk kasteel te Fontainebleau haar minnaar Monaldeschi op vermoeden van hoogverraad en ontrouw, onder haar oogen vermoorden en verklaarde: „Ik ben koningin van Zweden, ook hier in het paleis van den koning van Frankrijk." Er zijn tirannen, die zich stil houden, zooals Philips II. De een is meer een schorpioen, de ander meer een luipaard. Jacobus II behoorde tot dit laatste soort. Hij had, zoo men weet, een joviaal en vriendelijk gelaat, en verschilde in dit opzicht weer

van Philips II, die graag den duisteren opperheer uithing. Philips II was somber, Jacobus was gemoedelijk. Men kan daarom evengoed een woesteling zijn. Jacobus II was een goedig-doende tijger. Hij bedreef, evenals Philips II, zijn misdaden in de grootste kalmte en met volkomen gemoedsrust. Hij was monster bij de gratie Gods. Waarom dus zijn daden angstvallig te verbergen, te vergoelijken of wat dan ook, waar moord en alle gruwelen zijn goddelijk recht waren ! Als het hem was ingevallen als hij op de gedachte van zoo iets was gekomen, had hij ongetwijfeld ook archieven als die van Simancas nagelaten, waarin al zijn schanddaden waren geregistreerd, genummerd, gedateerd, stelselmatig gerangschikt, van etiquet voorzien en geordend, elke misdaad op haar plaats, zooals de vergiften in een chemisch laboratorium. Zijn misdaad onderteekenen is koninklijk !

Iedere daad is een wissel getrokken op den grooten onbekenden betaalmeester. Die welke betrekking had op Gwynplaine, werd nu aangeboden met het sinister endossement „Jussu regis".

Koningin Anna, bijzonder onvrouwelijk in dit opzicht, dat ze uitmuntend een geheim wist te verzwijgen, had haar lord-kanselier opgedragen omtrent deze ernstige zaak een vertrouwelijk rapport uit te brengen van het genre, bekend als „rapport voor het oor van de koningin". Dit soort rapporten heeft in alle monarchieën ten allen tijde bestaan. Te Weenen had men ten hove den „oor-adviseur" een oude Karlovingische waardigheid, de auricularius der oude Paltsgrafelijke constitutie. Degene die fluisterend spreekt met den keizer.

William, baron Cowper, kanselier van Engeland, waarin de koningin volle vertrouwen stelde, waarschijnlijk omdat hij bijziende was evenals zij en erger nog dan zij, had zijn bevindingen en zienswijze te dezer zake samengevat in een memorie, die als volgt begon: koning Salomo stonden twee vogels ten dienste, een hop, de hudbud, die alle talen kon spreken, en een arend, de simoerganka, die met zijn vleugels een karavaan van twintig millioen menschen schaduw schonk. Evenzoo, zij het in andere vormen, heeft de voorzienigheid, enz, enz. De lord kanselier constateerde dan verder het feit dat er een erfgenaam van een pairie ontvoerd en verminkt, en nu teruggevonden was. Hij laakte de daad van Jacobus II — de vader der koningin — in het minst

niet. Hij voerde er zelfs gronden voor aan. In de eerste plaats waren daar de oude monarchistische rechtsregels. E senioratu eripimus. In roturagio cadat. In de tweede plaats heeft de koning het recht van verminking. Chamberlayne had daar nadrukkelijk op gewezen. Corpora et bona nostrorum subjectorum nostra sunt: Lijf en leden der onderdanen behooren den koning toe (Chamberlayne, 2e gedeelte, hoofdstuk 4, pagina 76) en ook koning Jacobus I, glorierijker en geleerder gedachtenis, had zich daarop beroepen. Voor het welzijn des rijks waren wel hertogen van koninklijken bloede de oogen uitgestoken. Zekere prinsen, die te dicht bij den troon kwamen, zijn wel terechtertijd tusschen twee matrassen gesmoord, en op die manier gestorven aan een beroerte. En smoren is meer dan verminken. De vorst van Tunis heeft zijn vader, Muley-Assam, de oogen laten uitsteken, en zijn ambassadeurs werden daar niet minder om ontvangen door den keizer. Uit dit alles volgt dat ten allen tijde overal de regel heeft gegolden, dat de koning zoowel een lichaamsdeel als een waardigheid kan ontnemen, enz., dat is zijn wettig recht, enz. Maar de eene rechtsregel heft niet den anderen op. „Als de verdronkene nog levend weer aan de oppervlakte verschijnt, dan is het God die in de handeling des konings wijziging breng. Als de erfgenaam gevonden wordt, moet het hem toekomende worden gerestitueerd. Aldus geschiedde in het geval van lord Alla, koning der Northumberen, die ook kermiskunstenaar geweest was. Zoo diende ook gehandeld te worden in de zaak Gwynplaine, dewelke eveneens koning, dat is te zeggen lord was. Het verachtelijke van het beroep, uitgeoefend ten gevolge van force majeure onteert geenszins het blazoen; getuige Abdolmumen, die koning werd, hoewel hij tuinman was; getuige Josef, die heilig werd hoewel hij timmerman was; getuige Apollo, die God was en schaapherder werd". Kortom, de geleerde kanselier concludeerde tot teruggave aan Fermain, lord Clancharlie, ten onrechte genaamd Gwynplaine, van al zijn goederen en waardigheden, „op voorwaarde alleen dat hij, met den misdadiger Hardquanonne geconfronteerd, door dezen zou worden herkend." Zoo stelde de kanselier constitutioneel wachter van de koninklijke conscientie, die conscientie gerust. De lord-kanselier gelastte in een postscriptum, dat als Hardquanonne zou weigeren

te antwoorden, op hem toe te passen de door de wet toegelaten pijniging, in welk geval, — om te komen tot het verhoor in staat van doodsstrijd, gezegd de periode van frodmortell, bedoeld in het charter van koning Athelstan, — de confrontatie plaats zou moeten hebben op den vierden dag; wat wel de moeilijkheid tot op zekere hoogte meebracht, dat ingeval een patient den tweeden of derden dag zou komen te bezwijken, de confrontatie bezwaarlijk zou kunnen plaats hebben; maar de wet was de wet en moest naar de letter worden ten uitvoer gelegd. Voor moeilijkheden uit de wet voortvloeiende is de wet alleen aansprakelijk.

Trouwens, het stond voor den lord-kanselier vast, dat de herkenning van Gwynplaine door Hardquanonne aan niet den minsten twijfel onderhevig was.

Koningin Anna, min of meer ingelicht omtrent het misvormde uiterlijk van Gwynplaine, wou tegelijkertijd haar zuster Josiana niet tekort doen; immers zij moest huwen met lord Clancharlie, dat was tot dusver David Dirry-Moir, maar nu was de ware rechthebbende gevonden, deze kreeg niet alleen zijn titels, maar ook zijn goederen terug, het was dus duidelijk, en de koningin besliste dan ook aldus, dat hertogin Josiana, om mede die bezittingen te kunnen blijven genieten, nu moest huwen met den nieuwen lord Clancharlie, dat is te zeggen met Gwynplaine.

Het herstel van lord Fermain Clancharlie was overigens een heel eenvoudig geval, aangezien men te doen had met een wettigen, rechtstreekschen erfgenaam. Voor twijfelachtige aanspraken of voor pairies „in abeyance", opgeëischt door verdere verwanten, moest het Hoogerhuis worden geraadpleegd. Aldus, om niet te ver terug te gaan, geschiedde in 1782 inzake de baronie van Sidney, opgevorderd door Elisabeth Perry; in 1798 inzake de baronnie van Beaumont, waarop Thomas Stapleton aanspraak deed gelden; in 1803 inzake de baronie van Chandos, opgeëischt door den reverend Tymewell Brydges; in 1813 inzake de pairie der graven van Banbury, waarvoor luitenant-generaal Knullys opkwam; maar hier niets van dat alles. Geenerlei twijfelachtigheid; een volkomen klare legitimiteit; een recht waar niets viel tegen aan te voeren of in te brengen; de tusschenkomst van geenerlei lichaam was verder noodig, de koningin, haar lord-kanselier gehoord, kon zonder meer den nieuwen lord erkennen en als zoodanig toelaten.

Barkilphedro had van alles de leiding.

Door zijn voorzorg bleef de zaak zoo ondergrondsch en werd het geheim zoo hermetisch bewaard, dat noch Josiana, noch lord David de lucht kreeg van de vreemde verrassing die hun werd bereid. Josiana in haar hooghartigen trots, schiep rondom zich een steilte die het gemakkelijk maakte haar te blokkeeren. In haar ongenaakbaarheid isoleerde zij zichzelf al. En lord David werd naar zee gestuurd, naar de Vlaamsche kust. Hij was bezig zijn lordschap te verliezen zonder het minste vermoeden ervan te hebben. Er valt hierbij een bijzonderheid te vermelden. Het gebeurde dat een kapitein, Halyburton geheeten, op zes mijlen van de ankerplaats waar het smaldeel van lord David was gestationeerd, door de Fransche vloot heenbrak. De graaf van Pembroke, president van den Council, droeg dezen kapitein Halyburton voor ter bevordering tot vice-admiraal. Anna schrapte Halyburton en stelde lord David Dirry-Moir in zijn plaats, opdat hij tenminste de troost zou hebben vice-admiraal te zijn, als hij vernam dat hij lord-af was.

Anna was met den gang van zaken bijzonder ingenomen. Een monsterlijke eega voor haar zuster en een mooien rang voor lord David. Een beetje boosaardigheid was weer goed gemaakt door goedheid.

Hare majesteit had wel schik in deze heele comedie. En bovendien, zoo dacht ze bij zichzelf, ze herstelde een daad van machtsmisbruik van haar verheven vader, zij gaf de pairie een verloren pair terug, zij handelde als een groot vorstin, zij beschermde de onschuld en dat was overeenkomstig den wil van den koning der koningen, een wil dien de voorzienigheid in haar onnaspeurlijke en wonderbare wegen, enz. enz. Het is zoo zoet een daad van rechtvaardigheid te doen die onaangenaam is voor iemand waar men niet van houdt !

Voor het overige wist de koningin alleen maar dat de toekomstige echtgenoot van haar zuster gebrekkig en verminkt was, en dat had haar doen besluiten de zaak door te zetten. Van welken aard die verminking was, waar de afschuwlijkheid van Gwynplaine' in bestond, dat wist ze niet. Barkilphedro had het niet noodig geoordeeld haar daaromtrent in te lichten, uit de stukken had zij het niet begrepen, en ernaar vragen had ze niet gewild, dat was beneden haar waardigheid. Wat deed het er ook toe? Het Hoogerhuis kon haar

niet anders dan dankbaar zijn en haar rechtvaardigheid loven. De lord-kanselier, het rijks-orakel, had gesproken. De restauratie van een pair was de restauratie van het gansche pairschap. Het koningschap betoonde zich in deze aangelegenheid een volijverige en welwillende wachter van de privileges van het pairschap. Hoe de nieuwe lord er ook uit mocht zien, een gezicht is geen argument tegen een recht. Zoo ongeveer redeneerde Anna bij zichzelf, en ze ging recht op haar doel af, het groote vrouwelijke en koninklijke doel, zich voldoening te verschaffen.

De koningin bevond zich toen te Windsor, hetgeen een zekeren afstand stelde tusschen de hofintriges en het publiek. Alleen de personen die strikt noodzakelijk kennis moesten nemen van de zaak, waren op de hoogte van wat er ging gebeuren.

Wat Barkilphedro betreft, hij verheugde zich, wat aan zijn gezicht een leelijke uitdrukking te meer verleende.

Hij had het genot gesmaakt zich het eerst aan den inhoud van Hardquanonne's flesch tegoed te kunnen doen. Bij de ongehoorde ontdekking, die uit de flesch te voorschijn kwam, scheen hij eerst niet eens buitengewoon verwonderd — verbazing is goed voor kleine geesten. Bovendien, niet waar? hij had wel recht op iets dergelijks, hij die al zoo lang geduldig wachtte aan de poort van het toeval. Bij zooveel volharding moest er eindelijk toch wel iets gebeuren.

Dit nil mirari, zich over niets verbazen, maakte deel uit van zijn uiterlijk wezen. Maar dat was maar schijn, en bij zijn ontdekking had hij werkelijk verstomd gestaan. Wie door dat God en menschenmisleidend masker van onverschilligheid heen in zijn binnenste had kunnen lezen, zou daar de plotselinge overgang van neerslachtige ontmoediging tot volle zekerheid van slagen hebben waargenomen. Juist omstreeks dien tijd begon Barkilphedro tot de overtuiging te komen, dat het hem, den vijand onder het mom van slaafsche knechtschap, wel nooit gelukken zou die hooge, trotsche hertogin, die Josiana ook maar een haar te krenken. Naarmate zijn vijandschap zich machteloozer voelde, werd zij feller nog. Hij wond zich in zijn haat zoo op, dat hij als uitgeput verviel tot moedeloosheid. En giftiger werd zijn redelooze wraakzucht naarmate de kansen hopeloozer schenen, dat hij ooit in staat zou zijn ze te kunnen koelen. Hij beet en knaagde aan zijn onmacht als een

beest dat zijn gebit vermaalt. Hij was misschien op het punt het op te geven, niet die Josiana alle kwaad te wenschen, maar de hoop ooit iets tegen haar te kunnen ondernemen, niet zijn wraakzucht, maar het zoeken die te koelen. Maar wat een nederlaag, haar los te laten ! zijn haat voortaan te verkroppen, een vulkaan zijn, en zijn lava niet kunnen uitwerpen. Wat een diepe vernedering.

En plotseling, toen hij geen kracht meer had om te blijven hopen — het noodlot schept in een dergelijke samenloop behagen — kwam de flesch van Hardquanonne, van golf tot golf gesmeten, aanspoelen, voor zijn voeten. Er is in het onbekende wie zal het zeggen wat voor raadselachtigs, dat gretig zich in dienst stelt van het kwaad. In het bijzijn van twee getuigen, onverschillige ambtenaren van de admiraliteit, had Barkilphedro, eveneens onverschillig, de flesch opengemaakt, het perkament gevonden, het opengevouwen, het doorgelezen.... Men stelle zich die monsterachtige verrassing voor.

Als men het zich indenkt dan lijkt het wel vreemd dat zee en winden, eb en vloed en stormen, zich zooveel moeite kunnen geven uitsluitend om een kwaadaardig wezen helsche vreugde te verschaffen. Deze medeplichtigheid der elementen had vijftien jaar geduurd. Mysterie. Gedurende al die vijftien jaren had de oceaan zonder ophouden deze ontknooping voorbereid. De golven hadden de drijvende flesch met het geheim der koninklijke misdaad van elkaar overgenomen, de klippen hadden het brooze glazen voorwerp met voorzichtigheid ontzien, geen scheur, geen barstje had de flesch bekomen, geen wrijving en geen schuring had de kurk beschadigd, de wieren hadden het rieten omhulsel niet aangestoken met verrotting, het schelpgedierte had den naam in rood daarin gevlochten niet gedeerd, het water was niet doorgedrongen in de veldflesch, de schimmel had het perkament niet verteerd, de vochtigheid het schrift niet uitgewischt, met welke teedere zorgen had de oceaan dat drijvend voorwerp niet omringd ! En wat Gerhardus de duisternis had toegeworpen, dat had de duisternis bestemd als wapentuig voor Barkilphedro, en de boodschap door de stervenden opgedragen aan God was terechtgekomen bij een duivel. De oneindigheid had het in haar gestelde vertrouwen beschaamd, en de ironie in den loop der

dingen had het zoo beschikt, dat herstel in staat en eer van 's konings slachtoffer een giftige zegepraal moest worden van den haat; het was of het lot zich van een goed middel bediende om kwaad te stichten, en de gerechtigheid in dienst gesteld had van boosaardige wraakzucht. Aan Jacobus II werd een slachtoffer ontrukt, maar daarmede werd Barkilphedro een prooi toegeworpen. Gwynplaine opheffen was Josiana neerslaan. Barkilphedro zegevierde; en hadden nu alleen daarvoor de golven en de winden zooveel jaren lang die glazen pul, waarin het lot van zooveel wezens was besloten, meegevoerd, geschud, gestuwd, gehavend en ontzien ! was het daarvoor nu dat tot haar behoud winden, stormen, vloeden een verbond hadden gesloten ! Al die wondere krachten in beweging enkel ten behoeve van een laaghartig wezen ! het oneindige als bondgenoot van een ondier ! Het lot heeft soms van die sombere grillen.

Barkilphedro had een gewaarwording van titanische trots. Hij maakte zich diets dat dit alles zoo was bestierd louter terwille van hem. Hij gevoelde zich middelpunt en doel van dit alles.

Hij vergiste zich. Wij mogen het noodlot geen onredelijke dingen toeschrijven. Dat was de ware zin niet van het wonderlijk gebeuren, waarvan Barkilphedro's haat een wapen smeedde. De oceaan had zich het lot van een wees aangetrokken, hij had den storm te hulp geroepen om de beulen van dien wees te straffen, hij had het schip verbrijzeld dat het kind had weggestooten, hij had de terechtgestelden verzwolgen, al hun beden afgewezen en van hen niets overgelaten dan het bewijs van hun berouw; de storm had een opdracht op zich genomen uit in doodsstrijd opgeheven handen, van het sterke vaartuig dat de schanddaad droeg niets overgelaten dan een brooze flesch waarin de vergelding was besloten, de zee was van aard veranderd en van roofdier teedere moeder geworden, wiegend in haar armen niet het kind, maar zijn lot, terwijl het opgroeide onkundig van wat de afgrond voor hem deed; de golven, waaraan de flesch was toevertrouwd, hadden over het verleden, waarin een toekomst lag besloten, trouw gewaakt; de stormen waren er overheen geraasd zonder ze te deren; de stroomen hadden het brooze voorwerp over de onpeilbare diepten behouden heengedragen; de wieren, de

brandingen, de klippen, heel het wijde oppervlak van de schuimende diepte, had het mishandelde kind onder zijn bescherming genomen; de wereld der duisternis had het verborgene aan het licht gebracht; uit al die donkerte was als lichte ster de waarheid opgegaan; de banneling in zijn graf vertroost, den erfgenaam zijn erfenis hergeven, de misdaad van een koning ongedaan gemaakt, het berouwvol gebed der terechtgestelde beulen verhoord, het kleine, zwakke, prijsgegevene door alle krachten van het oneindige beschermd — dat was het wat Barkilphedro had kunnen zien in het gebeuren, dat hij voor zijn oogmerk ging misbruiken; maar hij zag niets daarvan. Het kwam niet bij hem op, dat dit alles was geschied ten behoeve van die Gwynplaine; hij drong het zichzelf op, dat het enkel was geschied om hem; en dat hij het ook wel waard was. Zoo zijn de satans.

Trouwens, om er zich over te verbazen, dat een brooze flesch vijftien jaar kan blijven drijven, zoo goed als ongedeerd, daarvoor moet men wel slecht op de hoogte zijn van de zachtmoedigheid van den oceaan jegens het zwakke en teere. Vijftien jaar is niemendal. Op 4 October 1867 vonden visscherlui van Port-Louis aan de kust van Morbihan, tusschen het eiland Groix, de punt van het schiereiland Gavres en de klippen de Errants, een Romeinsche amphora uit de vierde eeuw, door de incrustaties van de zee bedekt met arabesken. Die amphora had vijftien eeuwen op de wateren gedreven.

Hoe flegmatiek Barkilphedro zich ook hield, was toch zijn verbazing even groot als zijn vreugde.

Ineens was alles, wat hij wenschen kon, hem in handen gevallen; niets ontbrak er aan. Hij had de draden maar te vereenigen. En hij ging onmiddellijk met opgewektheid aan het werk.

Gwynplaine ! die naam was hem niet onbekend. Masca ridens ! Zooals iedereen was ook hij den Man die Lacht wezen zien. Hij had de aankondiging gelezen, die aan de herberg Tadcaster was aangeslagen, zooals men onwillekeurig een biljet leest, betreffende een of andere vermakelijkheid, die veel volk trekt; zijn aandacht was er op gevallen en hij herinnerde zich nu opeens weer wat die aankondiging behelsde, en hij kon het trouwens elk oogenblik nog eens gaan opnemen. In de spanning, die zijn ontdekking bij hem veroor-

zaakte, was het hem of dat plakaat weer verscheen voor zijn peinzend oog en zich naast het perkament der schipbreukelingen kwam plaatsen, als het antwoord naast de vraag, als de oplossing naast het raadsel, en die woorden: „Hier is te zien Gwynplaine, op den leeftijd van tien jaar, in den nacht van 29 Januari 1690 achtergelaten aan het strand van Portland" werden voor zijn blik plotseling een verblindende openbaring. En dit visioen, dit Mane hecel Pharès, verscheen hem niet op den wand eener vorstelijke feestzaal, maar aan de deur van een armzalige kermiskroeg.

Het was nu uit met die Josiana, het schitterend gebouw van haar heerlijkheid, dat reikte tot aan de wolken, kon hij nu doen instorten als een luchtkasteel. Het kind, welks staat men verduisterd had, was teruggevonden. Er bestond een werkelijke lord Clancharlie. David Dirry-Moir kon gaan. Het pairschap, rang, rijkdom en macht, dat alles ontviel dien lord David en kwam nu aan Gwynplaine. Alles, kasteelen, jachtgronden, bosschen, verblijven, paleizen, domeinen en op den koop toe Josiana, was voor Gwynplaine. En Josiana, voor haar was 't zoo mogelijk nog erger! Hoe zou ze haar leven voortaan moeten slijten? De doorluchtige, hoogmoedige — met een hansworst van de kermis; de heerlijk-mooie ongenaakbare — met een wangedrocht, dat om zijn monsterlijkheid voor geld was te zien geweest. Wie had zoo iets ooit durven hopen! Barkilphedro raakte er werkelijk van in geestdrift. Al wat de haat zich kan droomen is toch maar niets bij wat het toeval in zijn helsche vindingrijkheid vermag. Als de werkelijkheid wil, schept zij meesterwerken. Barkilphedro moest nu glimlachen over al wat hij zelf zoo al had ontworpen en zich voorgesteld. Dan was dit toch nog wat anders!

Als de ommekeer, dien hij nu kon bewerken, hem zelf had moeten meesleepen en zich ook tegen hem zelf had kunnen keeren, zou dit wellicht niet eens zijn vreugde ietwat hebben vergald of gematigd. Er bestaan kwaadaardige insecten, die er niets aan hebben als zij steken en dat toch doen, hoewel ze weten, dat hun steek hun het leven zal kosten. Barkilphedro was zoo'n kwaadaardig insect.

Maar zelfs de verdienste der belangeloosheid had hij in dit geval niet. Lord David Dirry-Moir had hem

niets te danken, en lord Fermain Clancharlie zou hem alles hebben te danken. Van beschermeling zou Barkilphedro beschermer zijn geworden En van wien? van een pair van Engeland. Hij zou een lord hebben om zoo te zeggen voor zijn eigen gebruik, een lord door hemzelf geschapen ! Hij rekende het wel zoo te kunnen aanleggen, dat de nieuwe lord van het eerste oogenblik af hem niet zou kunnen ontberen. En die lord zou de morganatische zwager zijn van de koningin ! Omdat hij zoo afschuwelijk was, zou de koningin in dezelfde mate welgevallen in hem hebben, als Josiana hem zou verfoeien. Als de onmisbare voor een zoo begunstigde, zou hij, Barkilphedro, bescheiden en gedienstig op den achtergrond zich terugtrekkend, een persoon van gewicht worden. Hij had altijd gedroomd van een carrière als geestelijke. Hij zag zich in de toekomst al bisschop.

Inmiddels genoot hij van zijn ontdekking. Wat een schitterend succes ! Wat had het toeval dat toch prachtig voor elkaar gebracht. Zijn wraak, hij noemde dit zijn wraak ! was hem door de golven zoo eenvoudigweg thuisgestuurd. Hij had niet voor niemendal zoo geduldig gewacht, zonder zich te haasten. Nu was het in orde. Hij was de klip en Josiana het wrak; Josiana zou zoo aanstonds op Barkilphedro te pletter loopen ! Hij werd er in zijn boosaardige opgetogenheid dichterlijk van.

Hij was heel handig in de kunst, die men suggestie noemt en die hierin bestaat, dat men in anderer geest een klein keepje maakt en daar eigen gedachten door naar binnen laat glijden; zonder er ooit rechtstreeks over te spreken of er zich in bepaalde woorden over uit te laten, wist hij het toch zoover te krijgen, dat Josiana ook een keertje eens Gwynplaine ging zien. Dat kon geen kwaad, meende hij. Dat zij haar gedrocht ook eens in zijn volle vernedering aanschouwde, was een pikant specerijtje in de saus, die hij haar bereidde. Die zou er later te geuriger om zijn.

Hij begon alles stil en ongemerkt voor te bereiden. Wat hij wilde was het plotselinge, het onweer moest ineens in volle hevigheid over zijn slachtoffer losbarsten. En al wat hij van het oogenblik zijner ontdekking af deed, kan niet beter worden uitgedrukt dan door deze misschien vreemd klinkende vergelijking: een bliksemstraal smeden.

Toen het eerste werk was verricht, zorgde hij, dat alle ter zake noodzakelijke formaliteiten behoorlijk en precies werden vervuld. De geheimhouding had dit in het minst niet geschaad — het zwijgen is een onderdeel van de wet.

Zoo was men genaderd tot de confrontatie van Hardquanonne met Gwynplaine. Barkilphedro was daarbij tegenwoordig geweest. Den afloop heeft men gezien.

Dienzelfden dag was een postkoets van de koningin onverwacht, op last van hare majesteit, lady Josiana van Londen komen halen om haar naar Windsor te brengen, waar Anna op dat oogenblik het seizoen doorbracht. Josiana, wie dit bezoek om wat zij in den zin had, zeer ongelegen kwam, had graag willen weigeren om mee te gaan, of haar vertrek althans een dag willen verschuiven, maar de hof-etiquette duldt zulke ongehoorzaamheden niet en er bleef haar niets anders over dan zich te schikken, onverwijld haar Londensch verblijf, Hunkerville House, te verlaten en zich naar het paleis te Windsor, Corleone-Lodge geheeten, te begeven.

Hertogin Josiana had Londen verlaten omstreeks hetzelfde uur waarop de wapentake aan de herberg Tadcaster verschenen was om de hand te leggen op Gwynplaine en hem te voeren naar de folterkelder van Southwark.

Toen zij te Windsor aankwam, werd haar door den deurwaarder van de Zwarte Roede, die de wacht heeft bij de presentiekamer, medegedeeld, dat de koningin in audiëntie was met den lord-kanselier, en haar niet voor den volgenden dag kon ontvangen; dat zij zich derhalve op Corleone-Lodge ter beschikking van hare majesteit moest houden, en dat hare majesteit haar den volgenden morgen vroeg haar bevelen zou doen weten. Josiana ging tamelijk uit haar humeur naar haar paleis, soupeerde in verre van opgewekte stemming, kreeg er hoofdpijn van, liet niemand bij zich toe dan haar page, stuurde dien toen ook weg en ging nog bij daglicht al te bed.

Bij haar aankomst had zij vernomen, dat lord David Dirry-Moir, wien op zee order was gezonden zich onmiddellijk ter beschikking van hare majesteit te komen stellen, eveneens tegen morgen te Windsor werd verwacht.

DERDE HOOFDSTUK.

Niemand verdraagt plotselinge overgangen van poolkoude tot tropenhitte.

Dat een man, ook de sterkste en meest energieke, onder de onverwachte mokerslagen der fortuin het bewustzijn verliest, is niets verwonderlijks. De mensch bezwijkt en zijgt ineen onder het onvoorziene als het rund onder het schietmasker. Franciscus d'Albescola, dezelfde, die de Turken dwong de afsluiting hunner havens met kettingen af te schaffen, bleef, toen hij hoorde, dat hij tot paus was gekozen, een dag buiten kennis. En van kardinaal tot paus is de sprong zeker minder groot, dan die van clown tot pair van Engeland.

Tegen dergelijke verstoring van het evenwicht zullen weinigen bestand zijn.

Toen Gwynplaine weer tot bewustzijn kwam en de oogen opsloeg, was het nacht. Hij bevond, dat hij in een armstoel zat, midden in een ruime zaal, gestoffeerd met fluweel in purperkleur, wanden, plafond en vloer. Men liep hier over fluweel. In zijn nabijheid stond, met ongedekt hoofd, dezelfde zwaarlijvige man in reisgewaad, die in den kelder van Southwark zoo onverwacht van achter een pilaar te voorschijn was gekomen. Behalve Gwynplaine en deze persoon, bevond zich niemand in de zaal. Voor de fauteuil, waarin hij zat, stond links en rechts een tafel, die hij beide, door de armen uit te strekken, kon bereiken; op beide stond een girandole met zes aangestoken waskaarsen. De eene tafel bevatte papieren en een koffertje; de andere allerlei ververschingen, koud gevogelte, wijn, brandy, opgediend op een verguld-zilveren blad.

Door de ruiten van een hoog venster, reikend van den vloer tot aan het plafond, liet een heldere nachtelijke hemel van April daarbuiten een halfrond van kolommen onderscheiden om een ruime binnenplaats; die kolommen leken wit, waren dus blijkbaar van wit marmer, evenals het plaveisel van den hof, in het midden ingelegd met donkerder gesteente, dat nu slechts onduidelijk afstak bij het wit van het marmer, maar bij vollen dag vermoedelijk gebleken zou zijn een reusachtig blazoen te vormen in kleurig mozaiek, naar de Florentijnsche mode. Op- en afloopende zigzag-

lijnen van balusters, konden doen vermoeden, dat in dien hof ook terrassen waren, waarvan die lijnen de trappen afteekenden. En op den achtergrond van den hof verhieven zich muren, doorbroken met hooge vensters, en daarboven daken met torentjes, heel de architectuur van een paleiscomplex, donker afstekend tegen den nachtelijken hemel als een enorme silhouet, met daarvoor een dier feërieke fonteinen, die hun water laten stroomen van bekken in bekken en tegelijk den regen en den waterval nabootsen, en waarvan de wind parelen en diamanten meevoert om er de standbeelden in het rond mee te tooien. Op rijen van zuiltjes wisselden trofeeën en helmen met wapperende pluimen af met mythologisch beeldhouwwerk.

In de zaal waarin Gwynplaine zich bevond zag men tegenover het venster een kolossale haard, even hoog als de muur, en tegen den zijwand links daarvan een dier feodale bedden, waar men in moest klimmen met een trapje en waarin men gemakkelijk overdwars kon gaan liggen. Langs de muren stond een rij van fauteuils en daarvóór een rij stoelen. Het plafond was bolvormig. In den haard brandde een groot houtvuur en aan de heldere hooggaande vlammen zou een kenner dadelijk hebben gezien, dat er esschenhout werd gebrand, een groote luxe in die dagen. De zaal was zoo ruim, dat de beide girandoles het grootste gedeelte nog donker lieten. Hier en daar wezen neergelaten en in plooien hangende deurgordijnen op gemeenschap met andere vertrekken. Heel dit ensemble had het statige, massieve voorkomen van den stijl uit den tijd van Jacobus I, trotsch en drukkend in haar ouderwetsche pracht. Evenals het vloertapijt en de bekleeding der wanden was het geheele ameublement in de kleur van purper fluweel. Nergens goud of verguldsel, behalve aan het plafond. Daar zag men in het midden in liggenden stand een enorm rond schild van vonkelend metaal, waarop een verblindend relief van wapenschilden glinsterde, en daaronder, op twee schilden accosté geplaatst, een baronnenkrans en een markiezenkroon. Was dat verguld koper? of verguld zilver? Het viel niet uit te maken. Het leek wel van goud. En in het middelpunt van dit seigneuriale plafond, van dien statigen donkeren hemel, blonk dat vonkelend schild met den gedempten gloed van een zon in den nacht.

Wie aan een zwervend leven gewend is en van nature behoefte heeft aan vrijheid, voelt zich in een paleis evenzoo te moede als in een gevangenis. Deze omgeving met al die pracht was drukkend. Alle heerlijkheid boezemt schrik in. Wie zou wel de bewoner van dit grootsche verblijf kunnen zijn? Welken kolossus behoorde al die pracht? Van welken leeuw was dit paleis het hol? Gwynplaine, nog half wezenloos, voelde zich niet op zijn gemak.

— Waar ben ik? vroeg hij.

De man, die voor hem stond, antwoordde:

— U is in uw eigen huis, mylord.

VIERDE HOOFDSTUK.

Zinsbegoocheling.

Men komt, uit welke diepte ook, niet zoo ineens maar weer boven, daarvoor is tijd noodig.

Gwynplaine voelde zich verdoofd alsof hij een duizelingwekkende val had gedaan. Hij was plotseling verplaatst in een andere wereld, waar alles zoo vreemd aandeed, dat hij aan de wezenlijkheid van dit alles maar niet kon gelooven. Het was hem onmogelijk zijn gedachten op den ommekeer, die als over hem was uitgestort, te concentreeren, het was in hem als een ordelooze vlucht van een verslagen leger, hij was ten prooi aan een paniek, die zijn wil niet bij machte was te bezweren. Het was hem of hij niet meer een enkel wezen was, maar zich oploste in deelen, die zich in alle richtingen verstrooiden. God is de arm, het lot is de slinger, de mensch is de steen. Verzet je er maar tegen, als je je het onbekende voelt ingeslingerd.

De wonderlijkste verrassingen dreven sinds eenige uren hun spel met Gwynplaine, smeten hem als het ware elkander toe, zooals de golven elkander een willoos dood voorwerp toewerpen. Eerst de brief van de hertogin, toen de onthullingen in den kelder van de Southwarksche gevangenis.

Als over een mensch het onweer van het onverwachte losbarst, dan kan hij er zich op voorbereiden, dat de slagen elkaar sneller en sneller zullen volgen. Als die

geweldige poort eenmaal opengaat, komen de verrassingen aanrollen als een stortvloed. Als de bres in uw muur eenmaal is geslagen, dan werpt de wirwar der gebeurtenissen zich erin als een dolle bende. Het buitengewone komt altijd als een lawine.

Het buitengewone verblindt ons, maakt het rondom ons nacht. Zoo voelde ook Gwynplaine zich te moede. Wat met hem gebeurde kon zijn geest niet overzien, niet verwerken. Het was hem of in het rond stofwolken dwarrelden, die zijn oog geen enkel rustpunt boden. De schok had zijn geest als verlamd. Hij was niet bij machte zich zijn toestand in te denken. Wel klaarde nu en dan het donker, dat hem drukte, even op. Opgeworpen stof zet zich weer neer. Een oogenblik werd dan zijn verdooving verlicht door een straal van begrijpen. Gwynplaine was als iemand, die voor zijn oogen een droom ziet afspelen en zich inspant om dat te volgen. Hij trachtte die wolken om zich heen te scheiden, maar dan verdichtten zij zich weer, en hij viel terug in algeheele verdooving, en zoodra hij begon te begrijpen, voelde hij zich terugtrekken in den chaos. Wie heeft die verbijstering in zijn geest niet wel eens ondervonden?

Langzaam begon zijn geest zich in het donker der gebeurtenissen te oriënteeren, zooals weinige uren geleden zijn oog zich had gewend aan het donker van het ingewand der gevangenis van Southwark. De moeilijkheid was die opeenhooping van verbijsterende sensaties eenigermate te ordenen. Om in den geest licht te ontsteken, moet er lucht zijn, die dat licht voedt. Die lucht ontbrak hier. De gebeurtenis was om zoo te zeggen niet in de ademen. Toen Gwynplaine den Southwarkschen kerker betrad, had hij zich in zijn verbeelding al geboeid gezien als een misdadiger, inplaats daarvan had men hem de pairskroon op het hoofd gezet. Hoe kon het mogelijk zijn ! Tusschen wat hij gevreesd had en wat werkelijk gebeurd was, was geen tusschenruimte genoeg, het was te snel in zijn werk gegaan, wat hij duchtte was te snel overgeslagen in het andere uiterste, dan dat zijn geest het terstond kon omvatten. De twee felle contrasten stonden te dicht bij elkander.

Gwynplaine zocht zich vrij te maken uit de schroef waarin hij beklemd zat.

Hij zei geen woord meer. Hij trok zich terug in het

instinctmatig zwijgen der groote ontroeringen, die meer dan men wel denkt toch het besef levendig houden, dat het geraden is op zijn hoede te zijn. Wie niets zegt staat het best te woord. Een onbedachte uitlating, door het raderwerk, waarmee men niet bekend is, gegrepen, kan je onder wie weet welke raderen trekken. Zoo door eigen onvoorzichtigheid vermorzeld te worden, deze angst bezielt elk, die zich klein en machteloos weet. De mensch uit de massa gaat steeds gebukt onder de vrees, dat men hem den voet op den nek zal zetten. En Gwynplaine was tot nu toe zulk een mensch uit de massa geweest.

Afwachten, zien wat er gebeurt, dat is wat men in een ongewonen toestand instinctmatig gevoelt, dat het verstandigst is. Gwynplaine bevond zich in dien toestand. Waar niets nog duidelijk is, is men omzichtig. Men is op zijn hoede en voelt werktuigelijk, dat elke onvoorzichtigheid groote gevolgen kan hebben. Men bepaalt zich tot wachten en opletten. Op wat? men weet het niet. Op wie? daar kijkt men juist naar uit.

De zwaarlijvige man herhaalde:

— U is hier in uw eigen huis, mylord.

Gwynplaine betastte zich en alles wat hij bereiken kon. Bij overmaat van verrassing en in ongeloofelijke situaties voelt de mensch allereerst behoefte er zich van te overtuigen of hijzelf wezenlijk bestaat en of de dingen, die hij meent waar te nemen, werkelijk bestaan. Hij hoorde weliswaar, dat men iets tot hem zeide; maar hijzelf was heel anders dan hij zich meende te kennen. Hij was niet meer in zijn tooneelcostuum. Hij was nu gekleed in satijn en fluweel en andere kostbare stoffen, die hij zelfs bij name niet kende; in zijn zak voelde hij een zware beurs. Even geheimzinnig als men hem in dit paleis had gebracht, had men ook zijn kleeding verwisseld.

De man die voor hem stond vervolgde: — Uw lordschap verwaardigde zich het volgende in herinnering te houden: mijn naam is Barkilphedro. Ik ben ambtenaar bij de admiraliteit. Ik ben het die de flesch van dien Hardquanonne het eerst in handen heb gekregen en daaruit dezen ommekeer in uw leven te voorschijn heb getooverd, zooals men in de Arabische sprookjes leest van een visscher die uit een flesch een reus te voorschijn laat komen.

Gwynplaine keek den man, die tot hem sprak, in het glimlachende gezicht.

Barkilphedro vervolgde:

— Behalve dit paleis, mylord, heeft u nog Hunkerville House, dat grooter is. En Clancharlie Castle, dat de zetel is van uw pairschap en dat een burcht is uit den tijd van Edward den Oudere. De bezittingen van uw geslacht bestaan uit negentien heerlijkheden met al hun dorpen en inwoners. Als lord en nobleman hebt u onder uw banier omstreeks tachtigduizend vazallen en pachters. In Clancharlie bent u heer en meester over personen en goederen en u oefent als baron er de rechtsmacht uit. De koning heeft maar één recht boven u, dat van muntslag. Den koning, dien de Normandische wet kwalificeert als opperheer, komt justitie, hof en munt toe. Munt wil zeggen geld. Maar voor het overige bent u in uw bezittingen evenzeer koning als hij in zijn koninkrijk. U hebt als Engelsch baron het recht de doodvonnissen in uw gebied te doen voltrekken aan een galg met vier paalpilaren; en op Sicilië oefent u als markies scherprecht op een schavot met zeven palen; de justitie van een gewonen lord gaat maar tot twee palen, die van een kasteelheer tot drie en die van een hertog tot acht. In de oude charters van Northumberland worden uw voorvaderen prinsen genoemd. U bent vermaagschapt aan de burggraven Valentia in Ierland, wier familienaam is Power, en aan de graven van Umfraville in Schotland, wier familienaam is Angus. U bent het hoofd van een clan, evenals Campbell, Ardmannach en Macallummore. U bezit acht riddergoederen, het zijn Reculver, Baston, Hell-Kerters, Homble, Moricambe, Gumdraith, Trenwardraith en andere. U hebt rechten op de veenderijen in Pillinmore en op de albastgroeven in Trent; bovendien is heel het land van Pennethchase van u, en in uw gebied is een vermaarde berg, waarop een heel oud stadje ligt; dat stadje heet Vinecaunton en de berg heet Moil-enlli. Dat alles bij elkaar brengt u per jaar veertigduizend pond sterling op, dat is veertig maal de vijf-en-twintigduizend francs waarmee een Fransch-man van uw rang het moet stellen.

Terwijl Barkilphedro dit alles opsomde, kwam zich bij de vele verrassingen nog een nieuwe voegen, die Gwynplaine weer opnieuw met stomme verbazing vervulde. Al die namen, die Barkilphedro opnoemde, kende hij van buiten. Hij herinnerde ze zich onmiddellijk. De herinnering is iets, wat maar een enkel woord

behoeft, om in haar geheel in gang te komen. Hij kende al die namen. Ze stonden geschreven in de laatste alinea van de twee plakaten aan den wand van den ouden woonwagen, waarin hij zijn jeugd had doorgebracht, en waar hij zoo vaak werktuigelijk naar had liggen kijken. Toen als verlaten wees hij daar in Weymouth in die hut op wielen uitgeput werd opgenomen, hing de inventaris van zijn erfenis daar al aan den wand, en des morgens, als hij in die hut ontwaakte, was het eerste waar zijn kinderoog op viel zijn pairschap met zijn schatten. Deze vreemde bijzonderheid bracht in zijn overspanning een nieuw crescendo teweeg: gedurende de vijftien jaren, dat hij van de eene kermis naar de andere was gezworven, als clown bij een reizend kermisspel, van de eene dag op de andere levend van de kruimels, die hem werden toegeworpen, had hij rondgezwalkt met de catalogus van zijn rijkdom aangeplakt op zijn ellende.

Barkilphedro tikte met zijn wijsvinger op het koffertje, dat op tafel stond.

— Mylord, hierin zijn tweeduizend guineas, die hare majesteit de koningin u doet toekomen voor uwe eerste behoeften.

Gwynplaine maakte een gebaar.

— Dat is voor mijn vader Ursus, zei hij.

— Best, mylord, antwoordde Barkilphedro. Ursus, in de herberg Tadcaster. De rechtsgeleerde, die ons hierheen vergezeld heeft en die zoo aanstonds weer vertrekt, zal het hem wel willen ter hand stellen. Misschien ga ik zelf naar Londen, en in dat geval wil ik er me wel mee belasten.

— Ik ga het hem zelf brengen, bracht Gwynplaine hiertegen in.

De glimlach verdween van Barkilphedro's lippen, en hij zei:

— Dat gaat niet.

Er is soms in de stem een klank, die de woorden als onderstreept. Barkilphedro zei dit laatste op dien toon. En zweeg als wilde hij op wat hij daar gezegd had, niet nader ingaan. Even later hervatte hij op den eerbiedigen toon van den knecht, die zich de meester voelt:

— Mylord, u bent hier op drie-en-twintig mijlen van Londen, in uw hofpaleis Corleone-Lodge, dat aan het koninklijk kasteel van Windsor grenst. Aan

niemand is het nog bekend, dat u hier bent. U bent hierheen gebracht in een gesloten koets, die aan de gevangenispoort in Southwark klaar stond. De menschen die u hierheen hebben gebracht, weten niet wie u is, maar ze kennen mij, en dat is voldoende. Wij hebben u tot in dit apartement kunnen leiden, doordat ik in het bezit ben van een sleutel ervan. Het is nacht, het heele paleis is in diepe rust, het gaat dus niet aan de menschen wakker te maken. Wij hebben nu mooi den tijd voor een paar opheldering, die trouwens kort kunnen zijn. Ik zal ze u nu geven. Ik heb daarvoor opdracht van hare majeteit.

Onder het spreken begon Barkilphedro te bladeren in een lias papieren, die naast het koffertje lag.

— Mylord, u vindt hier de documenten, die betrekking hebben op uw pairschap. Ook die van uw markiezaat op Sicilië. Verder de perkamenten en oorkonden van uw baronniën, acht in getal, voorzien van de zegels van de elf koningen, van Baldret, koning van Kent, tot Jacobus VI en I, koning van Engeland en Schotland. Hier zijn de diplomen van uw rang. Hier de pachtcontracten en verdere stukken die betrekking hebben op uw inkomsten, en de titels en omschrijvingen van uw leengoederen, allodiën, onderhoorigheden, landgoederen en domeinen. Wat u boven uw hoofd ziet in het blazoen daar aan het plafond, zijn uw beide kronen van baron en van markies. Hiernaast in uw vestiaire, is uw staatsiemantel van fluweel, afgezet met hermelijn. Vandaag nog, een paar uur geleden, hebben de lord-kanselier en de plaatsvervangende graaf-maarschalk zich naar de koningin begeven om haar in kennis te stellen van den uitslag van uw confrontatie met den comprachico Hardquanonne en om hare verdere bevelen te vernemen. De koningin heeft beschikt naar haar koninklijken wil, die gelijk staat met de wet. Alle formaliteiten zijn vervuld. Morgen, en geen dag later zal u zitting kunnen nemen in het Hoogerhuis; er wordt daar sedert eenige dagen beraadslaagd over een wetsontwerp dat door de kroon is ingediend; het behelst de jaarlijksche dotatie van den hertog van Cumberland, gemaal der koningin, met honderd duizend pond sterling te verhoogen; u kan nog deelnemen aan de discussie daarover.

Barkilphedro onderbrak zich, haalde diep adem en ging voort:

— In uw zaak evenwel staat nog niets vast. Men wordt niet pair van Engeland tegen zijn zin. Alles kan nog afspringen en weer te niet worden gedaan, tenzij u zelf meewerkt en uw verstand gebruikt. Iets stuiten voor het definitief is, gaat in staatkundige dingen heel gemakkelijk. Op dit oogenblik, mylord, rust de stilte nog op u. Het Hoogerhuis wordt eerst morgen op de hoogte gebracht. Uw geheele zaak is tot dusverre in het geheim behandeld, om redenen van staatsbelang, iets waarvoor alles en alles moet wijken, zoodat de zeer hooggeplaatste personen die op het oogenblik de eenigen zijn, die van uw bestaan kennis dragen, u en uw rechten onmiddellijk zullen vergeten als redenen van staatsbelang hun gebieden ze te vergeten. Wat in het donker is kan gemakkelijk in het donker worden gelaten. Men kan u alsnog eenvoudig laten wat u bent, temeer wijl u een broer hebt, een onwettig kind van uw vader bij een vrouw, die tijdens de ballingschap van uw vader de maîtresse van koning Karel II is geweest, weshalve uw broer van kindsbeen af ten hove bekend en een gezien personage is; aan dien broer, hoewel hij een bastaard is, zou uw pairschap toevallen. Zou u dat willen? ik veronderstel van neen. Welnu, het hangt geheel van u zelven af. De koningin moet gehoorzaamd worden. U moet hier blijven tot morgen om in een koets van hare majesteit naar het Hoogerhuis te gaan. Dus mylord, wilt u pair van Engeland worden, ja of neen? De koningin heeft groote plannen met u. Zij wil u doen huwen met een persoon van haast koninklijken bloede. Lord Fermain Clancharlie, dit is een beslissend oogenblik in uw leven. Het lot opent nooit een deur zonder een andere te sluiten. Bij zekere schreden vooruit is een stap terug niet meer mogelijk. In uw nieuwe leven moet al het oude als afgedaan worden beschouwd en als nooit te hebben bestaan. Mylord, Gwynplaine is dood. Begrijpt u?

Gwynplaine rilde even over het heele lichaam, maar hij herstelde zich.

— Ja, zei hij.

Barkilphedro glimlachte, boog, nam het koffertje onder zijn mantel, en ging weg.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Wie zich meent te verhinderen, vergeet soms.

Vanwaar komen toch die vreemde zinsbegoochelingen, die de menschelijke ziel verontrusten?

Gwynplaine was tegelijkertijd opgevoerd naar een bergtop en neergeschoten in een afgrond.

Hij duizelde.

Een dubbele duizeling beving hem — de duizeling van de opstijging en de duizeling van den val. Een fatale combinatie.

Hij voelde zich omhoog gaan, maar was zich niet duidelijk bewust, dat hij ook viel.

Een nieuwe horizon zien verrijzen, men denke zich in wat dat beteekent.

Een nieuw perspectief inspireert nieuwe gedachten. Niet altijd goede.

Hij had vóór zich het wondere vergezicht, een verraderlijk gezichtsbedrog misschien, dat een wolkenmassa biedt, die vanen scheurt en het diepe blauw des hemels weer zien laat.

Even donker als diep.

Hij was met Christus op den berg, vanwaar het oog alle koninkrijken der wereld aanschouwt.

Een berg te vreeselijker, wijl hij niet bestaat. Wie op dien bergtop zijn, zijn in een droom.

De verzoeking is er de afgrond, zoo verleidelijk, en zoo machtig, dat de hel op dien bergtop het paradijs hoopt te verlokken, en dat de Satan er Jezus meent te kunnen doen wankelen.

De eeuwigheid verblinden, welk een vreemd ondernemen!

Waar Satan een Jezus in verzoeking brengt, hoe zou een mensch daar staande blijven?

Paleizen, kasteelen, alle macht, alle weelde, alle menschelijke heerlijkheid zoover het oog reikt, overal in het rond, een wereldkaart aller genietingen, waarvan men zelf het middelpunt is — welk een verleidelijke luchtspiegeling.

En men stelle zich voor, dat de verzoeking van een dergelijk vizioen komt onvoorbereid, onverwacht, zonder waarschuwing, zonder overgang.

Iemand, die zich te slapen heeft gelegd in een kuil,

onder het gras, en wakker wordt op de spits van den hoogsten toren — dat was Gwynplaine, dat was hem overkomen.

Zinsbedrog heeft dikwijls een noodlottigen schijn van werkelijkheid. En dat niet minder, maar meer nog, als het je tegelijk den dag en den nacht tegemoet voert, uit twee draaikolken bestaat, die tegen elkaar ingaan.

Men ziet te veel, en niet genoeg.

Men meent alles te zien, en men ziet niets.

Men is, wat de schrijver van dit boek op een andere plaats noemt een „verblinde blinde".

Toen Gwynplaine alleen was, begon hij met groote stappen de zaal op en neer te loopen. De werking van de vulkaan vóór de uitbarsting.

Deze onrust, die het hem onmogelijk maakte stil te blijven zitten, belette hem niet na te denken. Deze beroering was een afrekening met zijn verleden. Hij bracht zich al wat gebeurd was te binnen. Vreemd toch, dat men altijd zoo goed geluisterd blijkt te hebben naar wat men meent ternauwernood te hebben gehoord ! De verklaring van de schipbreukelingen in den kelder te Southwark voorgelezen door den sheriff, stond hem duidelijk en precies voor den geest; schier woord voor woord herinnerde hij ze zich; hij zag daarachter heel zijn kindsheid terug.

Opeens bleef hij stilstaan, met de handen op den rug, het oog gericht naar het plafond, naar den hemel, onverschillig waarheen, als het maar hoog was.

— Eindelijk dus recht ! mompelde hij.

Het was hem als een drenkeling, die weer boven komt en weer adem kan halen. Het scheen hem toe of hij alles voor zich zag — het verleden, de toekomst, het tegenwoordige, in een plotseling fel opgegaan licht.

— Zoo, riep hij (uit de diepte van het gemoed stijgen soms onwillekeurig kreten op) zoo was het dus ! ik was lord ! En alles komt nu aan het licht. Men heeft me bestolen, verkocht, verminkt, onterfd, verlaten, geestelijk vermoord ! Vijftien jaren heeft het cadaver van mijn verwoest leven rondgedreven in zee en zoo opeens is het aan land gekropen, en het heeft zich opgericht, om zijn plaats weer in te nemen ! Ik word opnieuw geboren, neen, ik word nu pas geboren. Ik heb het altijd wel gevoeld, dat onder mijn sjovele plunje wat anders zat dan een armzalige zwerver, en als ik de lui zoo voor me zag, was ik meer van bewust,

dat zij maar de kudde waren, en dat ik niet de hond was, maar de herder! Bestuurders van volken, voorgangers van de heerschers en meesters zijn mijn voorvaderen geweest; en wat zij geweest zijn, dat ben ik nu! Ik ben edelman, ik draag een degen; ik ben baron, markies, pair, ik voer een helm, een vederbos, een kroon! En dat alles is mij ontstolen! Ik, die thuis hoorde in het licht, ben de duisternis ingeschopt! Die den vader verbanden hebben het kind verkocht. Toen hij dood was, mijn vader, hebben ze den steen der verbanning, die zijn hoofdkussen was, mij om den hals gebonden en mij zoo in 't riool gegooid. Die bandieten, die mijn kinderjaren hebben vergiftigd, hoe duidelijk zie ik ze weer voor me. Ik ben de hulpelooze prooi geweest, waaraan die roofvogels zich te goed hebben gedaan op het graf van mijn vader. Ik heb gebloed en geschreid onder de klauwen van dat afschuwelijk gedierte. Zoo hebben ze me dus weggetrapt, onder de voeten van alleman, om door iedereen te worden veracht en vertreden onder het onderste van het laagste, ik moest minder zijn dan de lijfeigene, minder dan de dienstknecht, minder dan een lastdier, minder dan een slaaf, neergeduwd hebben ze me tot waar de chaos modderpoel wordt, in de uiterste diepte waar men een wezen kan laten verdwijnen. En uit dat riool stijg ik nu omhoog en houd ik opstanding en hemelvaart! Hier ben ik! als overwinnaar!

Hij ging zitten, sprong weer op, greep met beide handen in zijn haren, begon weer heen en weer te loopen, en liet de storm, die in hem woedde, opnieuw vrijen loop.

— Waar ben ik nu? Waar ben ik eindelijk terecht gekomen? op den hoogsten top! Het hoogtepunt grootheid, de torenspits almacht heb ik nu beneden mij. Van den tempel in de lucht ben ik een der goden! het ontoegankelijke heb ik bereikt. Die hoogte, waarnaar ik uit de diepte van mijn vernedering opzag, die met haar vurige stralen mij de oogen verblindde, de ongenaakbare heerlijkheid, de onneembare sterkte der gelukkigen, ik sta er nu bovenop. Ik ben waar ik hoor. Wat een ommekeer! Wat een wenteling van het rad! ik, die onder lag, ben nu boven! Voor goed! ik ben nu lord, een wezen in purperen mantel, uit wiens handen de koningen hun kroon ontvangen en in wier handen zij eed en gelofte doen; over rijksbestuurders

en prinsen zal ik hebben te oordeelen, en van nu af zal ik werkelijk bestaan en wat zijn. Uit de diepten, waarin men mij heeft laten verdwijnen, ben ik opgeklommen tot het zenith. Ik heb een paleis in de stad en een paleis op het land, lustverblijven en parken en jachtgronden en bosschen en koetsen en millioenen, ik zal het land doen daveren van mijn opstandingsfeesten, ik zal heerschen en de wet stellen, zooals mijn vaderen, ik heb maar te bevelen en het is er, en maar te gebieden en het staat er, en de vagebond Gwynplaine, die het recht nog niet had op een bloempje in de wei, heeft nu alles maar voor het grijpen, tot de sterren aan den hemel toe!

Triestig, dat neerdalen van dat soort duisternis in een ziel. Gwynplaine had zich heel zijn leven in allerlei omstandigheden een held betoond, was het ongetwijfeld nog, doch zijn zedelijke grootheid scheen toch tegen materieele grootheid niet bestand. Droevige ruil. De stormloop van een troep booze geesten op een onbedorven gemoed. Een menschelijk wezen bij verrassing aangetast aan zijn zwakste zijde. Al die minderwaardigheden, die doorgaan voor superieur: roem en heerschzucht, de lagere instincten, felle hartstochten, matelooze begeerten, tot nu toe verre gehouden van Gwynplaine door zijn geluk en zijn ongeluk, namen nu in een woesten stormloop bezit van dit grootmoedig hart. En waar kwam dat alles door? door de vondst van een stuk perkament in een flesch aan land gespoeld van uit zee. De verkrachting van een ziel door een toeval, zulke dingen doen zich voor.

Gwynplaine dronk den hoogmoed met volle teugen, en dat benevelde zijn ziel. Een andere uitwerking is er van die tragische tooverdrank niet te verwachten.

Na de uiterlijke ommekeer kwam de innerlijke, en hij gaf zich daar niet slechts aan over, maar drong het zich op. Gevolg van lang dorsten. Is men mede schuldig aan den slag waardoor men zijn bezinning verliest? Hij had altijd een onbestemd verlangen gehad te zijn wat hij nu was. Altijd was het zijn lust geweest naar de grooten te zien, en aanzien is begeeren. De arend behoudt zijn roofvogelaard.

Groot, machtig en rijk zijn — bij oogenblikken, vond hij dat nu heel gewoon.

Weinige uren waren nog maar verstreken, en was hij al zoo ver van den dag van gisteren af!

Gwynplaine was gevallen in de hinderlaag van het betere, dat een vijand is van het goede.

Wee dengene van wie iedereen zegt: Hij is toch maar goed af!

De mensch is weerbaarder tegen tegenspoed dan tegen voorspoed. Als 't hem slecht gaat, loopt zijn karakter minder gevaar, dan als het hem goed gaat. De armoede is een Charybdis, maar de rijkdom is een Scilla. Zij, die het onweer het hoofd boden, bezwijken soms onder de stekende stralen der middagzon. Gij, die niet bang zijt voor afgronden, neemt u in acht voor wat u schijnt op te voeren naar de wolken. De opstijging zal u verheffen ten koste van het beste wat in u is. De apotheose heeft een sinister vermogen haar uitverkorenen te verlagen.

Zichzelf gelijk blijven in voorspoed valt niet gemakkelijk. Voorspoed is maar een vermomming. Niets is zoo bedriegelijk als dat masker. De voorzienigheid kan er zich achter verbergen, maar ook het noodlot.

Niet alles wat de duisternis verheldert brengt klaarheid. Het licht is waarachtig, maar een gloed kan bedriegelijk zijn. Ge meent, dat hij verlicht, en misschien sticht hij brand.

In het donker van den nacht wordt een aangestoken vetkaars een ster, een lichtend punt in de duisternis. De vlinder vliegt erin.

In hoeverre is hij verantwoordelijk?

De aanblik van het licht betoovert den vlinder, evenals de blik van den slang het vogeltje betoovert.

Is het vlinder en vogel mogelijk, dat licht en dien blik te weerstaan? Kan het dorre blad zich verzetten tegen den wind? Kan de vallende steen rebelleeren tegen de zwaartekracht?

Allemaal materieele problemen, die tevens moreele problemen zijn.

Gwynplaine was bij de uitnoodiging van de hertogin standvastig gebleven. Hij had de kracht in zich gehad een dergelijke verzoeking te weerstaan. Maar toen de stormen aan dien kant niets tegen hem vermochten, beproefden zij het van een anderen kant, want het lot, evenals de natuur, is volhardend, houdt aan. De eerste slag doet wankelen, de tweede velt neer.

Ach, is het ook niet zoo, dat eiken vallen!

Hij, die als kind van tien jaar, hulpeloos achtergelaten op de rotsen van Portland, stoutmoedig wat hem

belaagde het hoofd bood — den storm, die het vaartuig ontvoerde zonder hem, de zee, die hem die reddingsplank ontroofde, het woeste ledige, dat afmat door te wijken naar mate men nader komt, de aarde, die hem een schuilplaats ontzegde, de meedoogenlooze eenzaamheid en de valsche duisternis, den oceaan en den hemel, alle geweld van het oneindige rondom hem; hij, die niet bang was geweest en het niet op had gegeven tegenover de vijandige machten van het onbekende; hij die als kleine jongen het hoofd had geboden aan den nacht, zooals in de oudheid een Hercules het hoofd had geboden aan den dood; hij, die in die ongehoorde worsteling zijn al zoo hopelooze kansen nog hopeloozer had gemaakt door, hoewel zelf nog een kind, zich te ontfermen over een kind, en hoewel zwak en vermoeid dien last op te nemen, zoodoende het zijn vijanden nog gemakkelijker makend hem uit te putten en zijn eenige verweermiddel tegen al die monsters, zijn vlugheid, opofferend; hij, die zoo jong al, voor de wilde dieren geworpen, van zijn wieg af, dapper had stand gehouden tegen het lot; hij, die zich door de hopeloosheid van den strijd niet had laten afhouden van den strijd; hij, die plotseling al wat hij kende van het menschdom als in het niet had zien verzinken en zich toch moedig had opgericht en al wat hem belaagde zegevierend was ontkomen, hij, die daarvoor dapper koude, honger en dorst had weten te doorstaan; die, dwerg nog naar het lichaam, zich een reus had betoond naar den geest — diezelfde Gwynplaine, die de stormen en afgronden der natuur en der maatschappij had bezworen en overwonnen, bezweek onder den lichten vleugelslag van den vlinder ijdelheid!

Zoo probeert het noodlot, als het met plagen en ellenden, met onweer en beroering, met rampen en doodsangst een slachtoffer niet onder den voet weet te krijgen, een vriendelijken glimlach en de mensch, daardoor beneveld, wankelt en valt

De glimlach van het noodlot; met vriendelijkheid in het verderf lokken. Kan men zich iets vreeselijkers voorstellen? Het is het laatste middel dat den meedoogenloozen zielenbelager, die der menschen ondergang zoekt, ten dienste staat. De tijger die er verscholen zit in het lot strekt soms fluweelen klauwen naar ons uit. Dan is hij het gevaarlijkst. Elk monster is als het vriendelijkheid veinst op zijn kwaadaardigst.

Het samenvallen van een verlaging met een verhooging, waarbij men klein wordt naarmate men schijnbaar groot wordt, dat heeft elk mensch zelf wel eens ervaren. Plotselinge groei ontwricht en verwekt koorts.

Gwynplaine's hoofd duizelde onder den stortvloed van nieuwe dingen, en van de verblindende schittering van het nieuwe verschiet; een maalstroom scheen hem mee te voeren uit het donkere gisteren naar een heerlijk morgen en bij die botsing van verleden en toekomst was het hem of er twee Gwynplaines voor hem kwamen staan; achter hem een kind met lompen bedekt, voortgekomen uit de peillooze diepte van den nacht, nu ronddwalend klappertandend, uitgehongerd, en welks monsterlijk gezicht heel de wereld deed schateren van lachen; en vóór hem een schatrijke edelman, in pracht en praal, voor wie heel de wereld ontzagvol het hoofd ontblootte en boog. Hij ontdeed zich van den eene en vereenzelvigde zich met den andere. Hij maakte zich los van dat armzalige schooierskind en nam bezit van den lord. Verwisseling van kleed is soms verwisseling van ziel. Bij oogenblikken kwam hem dit alles al te veel voor als een droom. Hij was nog in de verwarring van den overgang. Hij dacht aan zijn vader. Iets ontroerends voorzeker, een vader dien men niet kent! Hij trachtte zich een voorstelling van hem te maken. Hij dacht aan dien broer, van wien men hem zooeven gesproken had. Hij had dus verwanten, familie! Hij, Gwynplaine familie! Hij verloor zich opnieuw in een phantastische opeenstapeling van buitensporigheden. Op nieuw zag hij zich schitterend en stralend van grootheid en weelde en macht, beelden zooals alleen grootheidswaanzin ze schept trokken zijn oog voorbij; het was hem of hij fanfares hoorde.

— En ik zal ze laten hooren hoe ik spreek, zei hij opeens.

Het was hem ingevallen dat hij ook zitting zou hebben in het Huis der lords, het Hoogerhuis, en hij stelde zich voor dat hij daar zijn entree deed, vervuld van de tallooze dingen die hij daar te vertellen had! Hij zou daar de eenige zijn die kon spreken uit ondervinding, de eenige die gezien had en meegemaakt, ondervonden, geleden, ondergaan; hij zou ze daar kunnen toeroepen: Ik heb alles van nabij gezien waarvan gij verre staat. Die patriciërs opgepropt met illusies en dwalingen, hij zou ze de werkelijkheid onder den neus houden, en zij

zouden beven, want hij zou ze de waarheid toonen en ze zouden hem toejuichen, want ze zouden in hem hun meerdere erkennen. Onder die almachtigen zou hij, wetend wat zij niet wisten, machtiger zijn nog dan zij; hij zou onder hen zijn als een fakkeldrager, want hij zou hun in staat stellen recht te doen. Wat een triomf!

En terwijl hij zoo zijn overspannen verbeelding den vrijen teugel liet en in den geest zwolg in al die grootheid, die hem helder en troebel tegelijk voor de oogen dwarrelde, voelde hij zich of hij opnieuw in zwijm zou vallen, hij zakte nu en dan neer in de eerste de beste fauteuil, sprong weer overeind, liep als een kind heen en weer, beschouwde het plafond, de kronen, de hiëroglyphen in het blazoen, betastte het fluweel, dat de wanden bedekte, verschoof de stoelen, bladerde in de perkamenten, las hardop de namen en titels: Buxton, Homble, Gumdrait, Hunkerville, Clancharlie, vergeleek de stempels en cachetten, bekeek de zijden tressen der koninklijke zegels, ging voor het venster staan, luisterde naar het geklater van de fontein in den hof, tuurde naar de standbeelden, telde met het geduld van een slaapwandelaar de marmeren kolommen en zeide opeens: Dit alles is toch werkelijkheid!

En hij streek met de hand over zijn kleeren van satijn en vroeg zich af:

— Ben ik dit nu vast en zeker zelf wel? Ja, ik droom niet, ik ben het.

In zijn binnenste woedde de storm voort.

Voelde hij temidden van die overspanning zijn uitputting, zijn vermoeienis? At of dronk hij, nam hij wat rust? Als hij het al deed, dan was het zonder het te weten. In een staat van felle beroering bevredigen de instincten zich op eigen gelegenheid, zonder dat wil en bewustzijn zich er mede bemoeien. Zijn gedachten waren trouwens minder gedachten dan wel een damp. Als bij 'n uitbarsting de vlammende lava doorbreekt en de vuurzeeën der diepte hun golven uitbraken, bekommert de krater zich dan om de kudden die grazen aan den voet van den vulkaan?

De uren verstreken. Het begon te dagen en het werd licht. Een heldere straal viel van buiten de zaal binnen, en drong tegelijkertijd door in Gwynplaine's gemoed.

— En Dea? fluisterde die lichtstraal hem toe.

ZESDE BOEK.

VEELZIJDIGHEID VAN URSUS.

EERSTE HOOFDSTUK.

Wat de menschenhater zegt.

Toen Ursus Gwynplaine door de gevangenispoort van Southwark had zien verdwijnen, kon hij de plek, waar hij zich had opgesteld om te zien wat er zou gebeuren, maar niet verlaten, zoo ontdaan was hij van het geval. Lang klonk in zijn oor dat knarsen van sloten en grendels, dat het tevreden gegrom schijnt van de gevangenis bij het verslinden van een slachtoffer. Hij bleef staan wachten. Waarop? Hij bleef staan turen. Waarnaar? Die onverbiddelijke deuren eenmaal gesloten, gaan niet zoo gauw weer open; als wezens der duisternis lijden zij aan gewrichtsverstijving, zij bewegen zich moeilijk, vooral wanneer 't geldt een prooi de vrijheid te geven; binnenlaten, dat gaat nog, maar laten gaan, uiterst moeilijk. Dat was Ursus wel bekend. Maar wachten is iets wat men zoo maar niet kan staken als men het wil; men wacht ondanks zichzelf; de kracht die ons drijft bij onze handeling doet zich nog gelden als de oorzaak er al niet meer is, die kracht houdt ons vast, is sterker dan wij en brengt er ons toe eenigen tijd toch nog door te gaan met wat van geen nut meer kan zijn. Doelloos blijven staan kijken, de roerlooze houding, ieder onzer kent dat bij eigen ondervinding wel, dat werktuigelijk verloren laten gaan van misschien kostbaren tijd, onmachtig zich los te rukken van hetgeen ons is overkomen. Niemand is tegen zoo iets bestand. Men weet niet wat men moet beginnen, en blijft met

een soort afgetrokken halsstarrigheid doorsuffen. Men weet niet, waarom men blijft waar men is, waar men blijft. Wat men actief begonnen is te doen, daar gaat men passief mee door. Een afmattende volharding, die alle energie verbruikt. Ursus, hoe anders ook dan andere menschen, werd niettemin als de eerste de beste vastgehouden aan de plaats waar hij was, door die mijmering met nog hopend verwachten gepaard, waarin wij vervallen bij een gebeuren dat ons overstelpt en waar wij niets tegen vermogen. Hij beschouwde beurtelings de beide verweerde muren, nu eens 't poortje met de galgeladder in den hoogen muur, dan weer het poortje met het doodshoofd in den lagen muur; hij voelde zich als beklemd tusschen de schroef, gevormd door een gevangenis en een kerkhof. In dat straatje, door ieder angstvallig gemeden, was nagenoeg geen verkeer, en Ursus kon dan hier ook gerust blijven staan rondkijken zonder de aandacht te trekken.

Tenslotte scheurde hij zich los van de plek, waar hij op de loer had gestaan, een soort schuilhoek van het toeval, vanwaar hij vruchteloos uren had staan turen. Hij verwijderde zich langzaam. Het was al laat, zoolang had de ontsteltenis hem vastgehouden. En bij de eerste schreden keek hij nog telkens om, om nogmaals een blik te werpen op het poortje waardoor Gwynplaine naar binnen was gegaan. Zijn oog stond glazig en verwilderd. Toen hij het straatje uit was vond hij als vanzelf den weg weer terug, langs welke hij eenige uren geleden gekomen was. Eenige malen keerde hij zich nog eens om, alsof hij de gevangenis nog zien kon. Zoo kwam hij in de buurt van Tarrinzeauveld. De paden die van dezen kant naar het kermisterrein voerden liepen tusschen schuttingen en hagen van tuinen door. In gedachten verzonken liep hij met de oogen op den grond gericht voort. Opeens bleef hij staan, richtte zich op en riep uit: — Zoo is het nog het beste!

En bij die woorden zette hij een gezicht of hij nu de zaak niet alleen begreep, maar er zich ook bij neerlegde.

En hij begon op zijn gewone manier binnensmonds te mopperen, waarbij zijn stem telkens wel wat luid uitklonk voor een alleenspraak.

— Heel goed zoo! dat uilskuiken! die ezel, die domkop, die praatjesmaker! dat heeft hij er nu van. Met zijn onzin over armen en rijken en het gouverne-

ment, is hij daar nu terecht gekomen. Het is een oproerling. En die had ik onder mijn dak ! Maar nu ben ik van hem af. Dat is tenminste één geluk. Vandaag of morgen had hij mijzelf ook nog in moeilijkheden gebracht. Dat wordt dwangarbeid voor hem, of zoo iets. Had hij ook maar niet zoo stom moeten zijn. Eerbied en ontzag voor de wet ! O, de ondankbare hond ! en die heb ik nou groot gebracht. Doe maar goed in de wereld ! Wat had hij er maar uit te flappen wat hem voor zijn mond kwam? Hij heeft zich met dingen bemoeid, die hem geen zier aangaan. Nou vraag ik je ! Een die zijn hand ophoudt voor heele en halve centen staat te oreeren over belastingen en over het arme volk, over alles waar hij niets mee te maken heeft ! de gekregen cent is hij gaan zitten bekijken en is er over aan 't philosofeeren gegaan, heeft alle mogelijke onzin uitgekraamd over wat er op dat muntstuk van ons koninkrijk niet deugde ! hij heeft beleedigend staan zwetsen over de munt met het beeld van hare majesteit er op ! op die geheiligde beeldenaar geschimpt, nota bene ! Wou hij dan soms de koningin weg hebben ? en dan hij zeker de baas ! Ik zeg maar eerbied voor de gestelde machten ! Waar zou het heen moeten als er geen regeering was ! Dat moet de grootste ezel toch snappen. Bij mij moeten ze met dien onzin niet aankomen, ik heb te veel ondervinding opgedaan. Ik ken het leven. Men zal misschien zeggen: Bemoei je je dan heelemaal niet met de politiek? Och, beste vrienden ik maal evenveel om de politiek als om de ruige huid van een ezel. Ik ben eens afgeranseld met de stok van een baronet. Toen heb ik bij mijzelf gezegd: kijk jongen, dat is nu de politiek, ben je er nu achter? Het volk moet zich niets verbeelden met zijn koperen duiten — mond houden en betalen, want alles moet naar de koningin en het volk mag nog dankbaar zijn, dat ze zoo goed is. Dat is toch heel eenvoudig ! Met de lords staat het precies zoo, onze geëerbiedigde hoog-verheven lords ! Ja, Gwynplaine, jongen, nou zit je achter slot. En het moet al raar loopen, als ze je niet op zijn minst naar de galeien schoppen ! en zoo hoort het ook. Het is naar recht en billijkheid dubbel en dwars je verdiende loon. 'ts Is je eigen schuld. Dan had je je mond maar moeten houden. Of denk je soms, dat je gelijk staat met een lord, ezel? De wapentake heeft je dat anders geleerd, — en hij heeft je netjes wegge-

haald, de politie heeft je meegenomen, en nu heeft de sheriff je bij de kladden. En op het oogenblik zitten de rechtsgeleerden misschien aan je te peuteren en te plukken, dat er geen draad heel aan je blijft. Daar hebben ze slag van, de heeren. Je zit in de koffer, uilskuiken! Voor jou niet pleizierig, maar voor mij des te beter. Ik mag wel blij wezen, dat ik er zoo afkom, ik mag werkelijk van geluk spreken. Hoe heb ik zoo stom kunnen wezen me die twee op den hals te halen. We leefden zoo gezellig en zoo kalmpjes met ons beiden. Homo en ik. Wat hadden ze op mijn dak te komen, die twee kleine vagebonden. Als een kindermeid heb ik ze op moeten passen toen het nog hummels waren en ik zat maar met ze opgescheept. Een prachtig stel! de een kan niet zien en de ander laat zich zien, omdat hij zoo leelijk is. En daarvoor heb je je alles moeten ontzeggen, en hoe vaak geen honger geleden? En zoo gauw zijn ze groot of natuurlijk direct aan het vrijen, om wee van te worden! Gevrij van twee stumperds, lieveling en engel en o! wat heb ik je lief den godganschen dag — erg gezellig om aan te zien! De baviaan en de mol, een fijne idylle! Dat was mijn deel op mijn ouwen dag. En op stuk van zaken de justitie in je huis. De baviaan wou aan politiek gaan doen, en daar zit ie nou achter de tralies. Gelukkig ben ik nu van hem af. Toen de wapentake hem kwam halen, was ik eerst nog zoo stom er me druk om te maken, zoo raakt een mensch in de war als hem een gelukje te beurt valt, ik kon niet gelooven, dat ik zag wat ik zag, ik meende dat het niet bestaan kon, dat ik een nachtmerrie had, dat ze mij in m'n droom voor den gek hielden. Maar neen 't is echt werk, zoo klaar als de dag. Gwynplaine zit nu goed en wel achter slot. Er blijft niets anders over dan maar te denken, dat het de hand van de voorzienigheid weer is. En die dan dankbaar te wezen, zoo is 't hoor. Die vlegel heeft me met zijn gezwets al eerder in moeilijkheden gebracht, hij heeft mijn inrichting in opspraak gebracht, en mijn arme wolf op 't kantje af er bij gelapt. Je bent nu voor de haaien, meneer Gwynplaine! En ik ben nu meteen van allebei af. Twee vliegen in één klap. Want Dea overleeft dat niet, of ik ben geen dokter meer. Als ze Gwynplaine niet meer ziet — ze ziet hem immers, zoo ze zegt, de zottin! — dan heeft ze geen reden van bestaan meer, en ze zal denken: Wat heb ik nog langer op de wereld te maken! En

dan stapt ze op, zij ook. Goeie reis. Naar den duivel met jullie allebei. Ik heb altijd het land aan ze gehad, die schepsels ! Voor mijn part.... In geen tijden ben ik zoo in mijn schik geweest !

TWEEDE HOOFDSTUK.

Wat hij doet.

Zoo kwam hij weer thuis in de herberg Tadcaster.

Het sloeg juist half zeven, een half uur over zes, half-past-six, zooals de Engelschen zeggen. Het begon al zoowat te schemeren.

Master Nicless stond aan de deur. Zijn gezicht had zich sinds den morgen nog niet kunnen ontspannen, de ontsteltenis lag er nog precies zoo op verspreid.

Zoo gauw hij Ursus met zijn stem had kunnen bereiken, had hij geroepen.

— Wel?

— Wat wel?

— Komt Gwynplaine weerom? Het wordt hoog tijd. Zoo meteen begint het publiek al te loopen. Is er vanavond voorstelling van de ,,Man die Lacht?"

— De Man die Lacht, dat ben ik, zei Ursus.

En hij keek de kastelein aan of hij moeite had zijn lachen in te houden.

Hij ging dadelijk naar de eerste verdieping, maakte het raam open, ging er uit liggen, strekte zijn arm uit, haalde de aankondiging van de ,,Man die Lacht" en van ,,Chaos verwonnen" naar binnen en ging met beide onder zijn arm weer naar beneden.

Master Nicless had hem met de oogen gevolgd.

— Waarom moet dat er af?

Ursus zette weer een gezicht of hij moest lachen.

— Ik hou er mee op, ik trek me in het particuliere leven terug.

Master Nicless meende het te begrijpen, en gaf bevel aan zijn luitenant, den boy Govicum, als er volk kwam te zeggen, dat er vanavond geen voorstelling was. Hijzelf rolde het leege fust dat bij de achterdeur dienst deed als kassa, in een hoek van de gelagkamer.

Ursus was doorgeloopen naar de Green Box.

Hij zette de beide borden met opschriften in een hoek en ging naar het vertrekje dat hij gewoon was het „vrouwenpaviljoen" te noemen.

Dea sliep.

Ze lag gekleed op haar bed en met haar goed om den hals los, zooals altijd bij haar rustuurtjes.

Bij het bed zaten Vinos en Fibi, de eene op een laag bankje, de andere plat op den grond, bedrukt te kijken.

Hoewel het al laat was, hadden ze nog niet haar godinnecostuum aangedaan, wel een teeken van diepe neerslachtigheid. Ze hadden beide nog de plunje aan waarin ze de huiselijke bezigheden verrichtten.

Ursus beschouwde Dea.

— Ze oefent zich vast, voor een heel wat langeren slaap, mompelde hij.

Hij wendde zich tot Fibi en Vinos.

— Luister eens, jullie. Het is uit met de pret.Jullie kunt je toeters wel opbergen. Goed dat jullie nog je spullen niet aan hebt gedaan. Jullie bent zoo wel leelijk als spoken, maar 't is toch goed zoo. Voorloopig hoeven jullie niet in de korte rok. Geen voorstelling vanavond. Morgen ook niet, overmorgen ook niet, en heelemaal niet meer. Met Gwynplaine is het uit, die zullen we wel niet meer zien, zoomin als ik hem hier op mijn hand heb.

Hij keek weer naar Dea.

— Dat zal een slag voor haar wezen ! Als een kaars, die wordt uitgeblazen.

En hij zette zijn wangen op.

— Poehh.... en 't is uit.

Weer was het of hij lachte.

— Gwynplaine weg, wil zeggen alles weg. Het zou mij misschien net zoo gaan als ik Homo moest verliezen. Ze doorstaat het niet. Ze zal zich verlatener gevoelen dan 'n ander. Blinden tobben veel erger over hun verdriet dan gewone menschen.

Hij ging naar het raampje achter in den wagen.

— Wat lengen de dagen alweer ! al zeven uur en nog helder dag bijna. We zullen toch maar wat licht maken.

Hij sloeg vuur en stak de lantaarn aan die van de zoldering van de Green Boxhing.

Hij boog zich over Dea.

— Ze zal kou vatten. Jullie meiden, je had haar niet zoo bloot moeten laten liggen. Er is een spreekwoord dat zegt, dat je je in April in acht moet nemen.

Ze hebben daar in Frankrijk zelfs een versje op gedicht, dat is zoo: On est en avril, n'ôte pas un fil; in onze taal is dat ongeveer. Though April be bright, keep all your wrappers tight.

Hij zag op den vloer een speld liggen glinsteren, raapte hem op en stak hem aan zijn mouw. Toen begon hij de Green Box op en neer te loopen, gesticuleerend of hij het publiek toesprak.

— Ik heb al mijn zinnen bij elkaar, alles is pluis bij me en in orde. Wat nu gebeurt is heelemaal in den haak, ik heb er volkomen vrede mee, ik heb er niets op aan te merken. Als ze wakker wordt zal ik haar de geschiedenis kort en bondig vertellen, en dan hebben we de poppen aan het dansen. Gwynplaine weg — wel te rusten Dea. Och, och, wat weet de voorzienigheid toch alles wonderlijk te besturen! Gwynplaine in de gevangenis, Dea naar het kerkhof. Natuurlijk is dat toevallig net over elkaar: gescheiden en toch hereenigd! Och, och, wat wonderlijk en onnaspeurlijk van die voorzienigheid! Een doodendans! Twee schepsels voor goed achter de schermen om in de tooneeltaal te spreken. Hun pakjes kunnen we wel opbergen en de koffer op slot. De koffer, dat is te zeggen de kist. 't Was ook niets gedaan met die twee. Zij geen gezicht en hij ook geen gezicht. Maar de goede hemelsche vader is voor ze aan 't werk, Dea krijgt nu oogen en Gwynplaine een gezicht. De dood brengt alles voor elkaar. Hoe goed en wonderlijk en weet ik wat is dat alles toch! Fibi, Vinos, hang je groote trom maar aan den spijker. Jullie talent om spektakel te maken brengt niets meer op, hartediefjes. Spelen doen we niet meer, toeteren hoeven jullie niet meer. „Chaos verwonnen" is naar de maan. De „Man die Lacht" gaat nu huilen leeren. Met toeteroetoet is het uit. Die Dea blijft maar doorslapen. Als ik haar was werd ik maar niet eens meer wakker. Waarom wakker worden om voor goed in te slapen? Zoo'n teer kanarietje kan niets hebben; als ik haar de helft vertel ligt ze al flauw. Dat is nu de politiek. Laat dat de lui een lesje wezen. En het volkje dat ons regeert heeft groot gelijk. Gwynplaine in handen van den sheriff. Dea in handen van den doodgraver. Dat staat zoowat gelijk. Een leerzame overeenkomst. Ik hoop nu maar dat de kastelein de deur op slot houdt. Dan kunnen we van avond tenminste doodgaan in den huiselijken kring, zoo gezellig onder elkaar .Ik niet natuurlijk, en Homo

evenmin. Maar Dea vast en zeker. Ik ga met m'n zoodje maar weer aan de zwerf. Ik ben nu eenmaal voor vagebond geboren. Die twee meiden zal ik het bosch maar insturen. Allebei. Ik zou anders den naam krijgen dat ik een oude losbol was. En dat wil ik niet, daar ben ik te oud voor *Turpe senilis amor*. Ik ga met Homo het land maar weer door, goeddoende, om wat te verdienen, Homo zal ook wel raar opkijken. Waar is Gwynplaine? Waar is Dea? Ouë kameraad, hou je gemak, dat gaat boven je verstand, we zijn nu weer met ons beiden. Te duivel misschien is hij net zoo blij als ik. 't Verveelde hem zeker ook, dat trekkebekken, O die deugniet, hij komt niet alleen niet terug maar laat ook niets van zich hooren. Hij laat ons zitten en heeft maling aan ons.

En nu komt Dea aan de beurt. Die zal het nog wel wat erger maken. Zoo meteen, wacht maar even. Ik hou ervan de zaken maar meteen af te doen. Ik ben niet van plan er uren om heen te draaien en allerlei uitvluchtjes te verzinnen en verhaaltjes op te disschen die haar toch niet zullen beletten ons te laten zitten. Dus, maar in eenen, verstaan? Sst, ze wordt wakker.

Dea sloeg de oogen op; vele blinden slapen met de oogen dicht. Haar lief gezicht straalde als gewoonlijk van vriendelijkheid en zachtheid.

— Zij glimlacht, mompelde Ursus, en ik lach. Dat begint goed.

Dea riep:

— Fibi! Vinos! Is het nog haast geen tijd voor de voorstelling? Ik blijf hier maar liggen slapen. Help me maar gauw verkleeden.

Fibi noch Vinos verroerde zich.

Dea wendde 't gezicht naar den kant waar Ursus stond en de ontroerende blik van Dea's blinde oogen ontmoette den zijne. Hij beefde.

— Toe dan! riep hij, wat voeren jullie toch uit? Vinos, Fibi, jullie hooren toch wel dat je geroepen wordt? Jullie bent toch niet doof? Vooruit, gauw! zoo meteen begint de voorstelling.

Beide vrouwen keken Ursus aan, niet wetend hoe zij het hadden.

Ursus schreeuwde letterlijk:

— Maak wat voort, zie je niet, dat er al publiek de plaats opkomt. Fibi, kleed jij Dea gauw; Vinos, hou jij ze maar wat bezig met de tambourijn.

Fibi was een en al gehoorzaamheid, Vinos een en al

leidzaamheid. Met haar beiden verpersoonlijkten zij de gedweëe onderworpenheid. Haar baas Ursus was haar altijd een raadsel geweest. Wie nooit wordt begrepen heeft de meeste kans altijd te worden gehoorzaamd. De meisjes dachten eenvoudig dat hij gek geworden was, en haastten zich het bevel uit te voeren. Fibi nam Dea's costuum van de haak en Vinos nam haar tambourijn.

Fibi begon Dea te kleeden. Ursus liet het gordijn van het vrouwenverblijf vallen, en bleef daarachter staan doorpraten:

— Zie je wel Gwynplaine, dat er al wel wat volk komt ! De gelagkamer is al half vol met menschen. We krijgen een avond als gewoon. Fibi en Vinos dachten ook al dat het niet veel worden zou vanavond. Vrouwen die leelijk zijn als de nacht zijn haast altijd ook nog zoo dom als een koe. Al dat zigeunervolk ook ! Neen, je kan nu niet naar binnen gaan, Dea is zich aan het kleeden.

Het was even stil en op eens hoorde men zeggen·

— Die Dea is een goed en lief kind.

Het was de stem van Gwynplaine. Fibi en Vinos keken elkaar verbaasd aan. Het was de stem van Gwynplaine maar uit den mond van Ursus.

Ursus schoof het voorhangsel een eindje op zij en beduidde beide meisjes dat zij geen verwondering mochten laten blijken.

Hij hernam met de stem van Gwynplaine:

— 't Is een engel.

En onmiddellijk daarop met zijn eigen stem:

— Dea een engel ! zotte onzin, Gwynplaine. Het eenige zoogdier dat vliegen kan is de vleermuis.

En hij liet er op volgen:

— Voortmaken Gwynplaine; maak Homo maar vast los. Dan doe je tenminste wat nuttigs.

Hij daalde het achtertrapje van de Green Box af, met den vluggen, lichten tred van Gwynplaine, maar luid genoeg dat Dea het best zou kunnen hooren.

Op de binnenplaats wenkte hij den boy, die de heele vertooning met open mond stond aan te gapen.

— Hou je beide handen eens op, zei hij zacht.

En hij vulde ze met een greep klein geld.

Op Govicum maakte die gulhartigheid zichtbaar indruk.

Ursus fluisterde hem toe:

Fibi begon Dea te kleeden.

— Jongen blijf hier op de binnenplaats, spring, dans, maak lawaai, schreeuw, brul, fluit, kraai, hinnik, applaudiseer, stamp met je voeten, lach zoo hard als je kan en gooi nu en dan wat kapot.

Master Nicless, die met ergernis en groot leedwezen zag hoe de lui die gekomen waren om den Man die Lacht te zien, afzakten naar de andere gelegenheden op het kermisveld, had de herberg gesloten; om aan lastige vragen te ontkomen wou hij dien avond ook maar niet tappen; en daar hij nu niets te doen had, ging hij op het balcon staan kijken naar Ursus, die, hem ziende, dichter bij kwam en hem toeriep, zoo dat het in de Green Box niet was te hooren:

— Mijnheer, doe maar net als uw boy en maak op alle mogelijke manieren zooveel kabaal als u kunt.

Daarop ging hij weer naar de Green Box en zei tot den wolf:

— Jij ook, vanavond zooveel mogelijk kabaal.

En, zijn stem weer verheffend, riep hij:

— Volk genoeg om te beginnen, ik ben zeker dat we een prachtige avond krijgen.

Intusschen sloeg Vinos de groote trom.

Ursus vervolgde:

— Dea is klaar. We kunnen beginnen. Er is voldoende publiek, ik heb 't je wel gezegd, Gwynplaine. De recette zal nog wel meevallen. Vooruit, duivelsche meiden, aan de muziek! Hier Fibi, neem je klaroen. Goed zoo Vinos, rammel er maar op, geef hem er van langs. Fibi, nu in de pose van de Faam. Maar jongedames, wat hebben jullie je vanavond ingepakt, trek eens gauw nog wat uit, ze mogen je tricot wel zien, beter zou het nog wezen, als je optrad in 't gaas, 't publiek houdt er wel van de prachtige vormen te zien van zulke schoonheden als jullie. En aan de zedemeesters hebben we maling. Niet al te fatsoenlijk, asjeblieft, en niet overdreven netjes. Maak de lui maar half dol op jullie. Maak er maar eens een dolle boel van, te duivel. Blaas, toeter, schetter en beuk op de trom dat hooren en zien vergaat. 't Is niet als anders, Gwynplaine, maar toch volk.

Hij hield even op.

— Gwynplaine, help nu even het tooneel neerlaten.

Dit zeggende haalde hij zijn zakdoek te voorschijn.

— Eerst eventjes neus snuiten.

Hij snoot krachtig zijn neus, een noodzakelijk iets, zoo men weet, bij het buikspreken.

Hij stak zijn zakdoek weer in zijn zak en haalde de pennen uit, die het opgeslagen tooneel vasthielden. Het paneel daalde neer.

— Gwynplaine, laat het gordijn maar hangen. Dat kunnen we wel wegschuiven als de voorstelling begint. Ze hoeven niet voor den tijd achter het scherm te kijken. Jullie, kom allebei op het voortooneel. En muziek, juffers ! Boem, boem, boem ! De zaal loopt nog vol. Wat een janhagel vanavond ! Heer in den hemel wat een gespuis.

De beide stumperds, gewoon alles blindelings te doen wat haar werd bevolen, namen met haar instrumenten plaats als gewoonlijk aan de twee hoeken van den neergelaten zijwand.

En toen gaf Ursus werkelijk iets buitengewoons te zien en vooral te hooren. Hij was niet meer een enkel mensch, maar een heele troep menschen. Zich gedwongen ziende volte te fingeeren met leegte, riep hij al zijn buitengewone buiksprekerstalenten te hulp. Heel het orkest van menschen en dierengeluiden dat hij in zich had liet zich tegelijk hooren. Hij vermenigvuldigde zich schier in het oneindige, maakte zich legio. Als iemand met zijn oogen dicht 't had aangehoord had hij zich best kunnen verbeelden op 'n markt te zijn op een feestdag of op een dag van bijzondere herrie. In het mengelmoes van geluiden dat Ursus voortbracht onderscheidde men praten, hoesten, kuchen, niezen, tabakspijpen uitkloppen, gesprekken voeren, vragen doen en antwoorden geven, en dat alles tegelijk. De klanken versmolten tot een wirwar van lawaai. Op die binnenplaats, waar niemand was, hoorde men mannen, vrouwen, kinderen. Het was zuiver het geroezemoes van een schouwburgpubliek. Tusschen al die stemmen door kronkelden als vlammen in een rookwolk zonderlinge wangeluiden, geschreeuw van vogels, gemiauw van katten, gebler van zuigelingen, en het schorre, zwaartonig gebrabbel van beschonkenen. Zelfs hoorde men duidelijk het gejank van honden, die in het denkbeeldig gedrang op hun pooten werden getrapt. De stemmen kwamen van vlak bij en van verder af, van boven en van beneden, van de voorste en van de achterste rij. Zoo ontstond een verward rumoer, waarin de verschillende geluiden waren

te onderscheiden. Ursus gesticuleerde met zijn armen, stampte met den voet, gooide zijn stem om zoo te zeggen uit naar den versten hoek van de binnenplaats en haalde haar dan weer in en liet haar steeds dichter bij zich komen. Het was even verwonderlijk als natuurgetrouw. Van onbestemd gegons zwol het aan tot rumoer, van rumoer tot algemeen spectakel. Hij was een alleenheid. Hij alleen sprak en men hoorde iedereen. Evenals er gezichtsbedrog bestaat, bestaat er ook gehoorbedrog. Wat Proteus deed voor het oog, dat deed Ursus hier voor het oor. Het was werkelijk wonderbaar, dat aan het oor voortooveren van een zaal met volk. Nu en dan schoof Ursus het doek een eindje ter zijde om een blik te werpen op Dea. Dea zat te luisteren.

Van zijn kant maakte de jongen ook zooveel lawaai als hij maar kon.

Vinos en Fibi deden hun best op hun instrumenten en roerden de groote trom, wat zij konden. Master Nicless, de eenige toeschouwer van al dat gedoe, kwam tot dezelfde conclusie als de beide meisjes, namelijk dat Ursus gek was geworden, maar hij was in een te gedrukte stemming dat dat veel indruk op hem kon maken. De brave kastelein bromde af en toe: Wat een pan ! En hij keek ernstig als iemand die er op onaangename manier aan is herinnerd dat er wetten bestaan.

Govicum, uitgelaten dat hij zooveel herrie mocht maken als hij kon, ging haast even erg te keer als Ursus. Hij amuseerde zich uitstekend. Hij verdiende er nog een greep centen mee bovendien.

Homo scheen er niets van te snappen.

Onder het lawaai dat hij maakte mengde Ursus nu en dan wat woorden.

— Het loopt weer mis, Gwynplaine, we krijgen herrie. Onze concurrenten doen weer eens een aanval op ons succes. Gejouw verhoogt geur en smaak van de zege. Er is ook weer te veel volk binnengelaten. Daarom zijn ze zoo rumoerig. De ellebogen van je buurlui in je lenden, dat is niet iets wat je tot kalmte stemt. Als ze den boel maar niet kort en klein slaan ! We hebben vanavond een erg onrustig publiek. Was onze vriend Tom-Jim-Jack er maar. Maar die zie je heelemaal niet meer. Kijk nu eens al die koppen, je kunt er wel over loopen. Degenen die moeten staan maken het meeste kabaal, en staan is toch volgens Galenus een

beweging, die deze groote man nog wel de „tonische beweging" noemde. We zullen de voorstelling maar bekorten. Alleen „Chaos verwonnen" staat trouwens aangekondigd, „Ursus rursus" hoeven we niet te geven. Dat is in elk geval zooveel gewonnen. Wat een herrie ! O blinde onstuimigheid van de massa's, zooals de dichter zoo schoon zegt. Je zal zien, dat ze onzen avond bederven. Maar dat kan toch zoo maar niet doorgaan. Op zoo'n manier kunnen we toch niet spelen ! Geen woord van het stuk zou tot zijn recht komen. Ik zal ze eens toespreken. Gwynplaine, schuif het doek een eindje open. Burgers....

Hier riep Ursus met een scherpe, krijschende stem zich zelf toe:

— Schop die ouwe er af !

En hij ging voort, met zijn gewone stem:

— Ik geloof dat het op mij gemunt is. Cicero heeft wel gelijk: plebs, fex urbis, dat is: het gemeen is de drek der steden. Doet er niet toe, ik zal het gespuis zien te kalmeeren. Als ik me nu maar verstaanbaar kan maken. Ik zal het probeeren en maar denken: man doe je plicht. Gwynplaine, kijk dat wijf daar eens te keer gaan.

Ursus hield even op om de denkbeeldige menigte weer aan het woord te laten, daarbij krachtig geholpen door Homo en Govicum.

Ursus begon weer:

— De vrouwen stellen zich nog erger aan dan de mannen. Geen erg geschikt oogenblik. 't Komt er niet op aan, laten we eens zien wat het woord vermag. Welsprekendheid mist haast nooit haar uitwerking. Moet je eens goed opletten, Gwynplaine, ik zal beginnen ze uit te schelden en voor den gek te houden. — Burgeressen en burgers, ik ben, al denkt ge het misschien niet, geen mensch, maar een beer. Ik moet mijn hoofd afnemen om u te kunnen toespreken. Ik verzoek vriendelijk stilte.

Ursus liet zich uit de menigte toeschreeuwen:

— Brombeer !

En ging toen voort:

— Ik respecteer mijn publiek, Brombeer is hier een mislukt scheldwoord. Ik heet u hier welkom, herrieschoppers. Dat jullie allemaal kanalje bent, menschen och, sloof je niet zoo uit om dat te laten blijken, er is immers geen sterveling die daaraan twijfelt. Het doet

evenwel niets af aan mijn achting voor u. Achting waarvoor ik mijn redenen heb. Ik heb den grootsten eerbied voor heeren sacripanten en schobbejakken zooals ik die hier voor me zie. Er zijn onder u, bochels, waterhoofden, manken en scheelen, maar ik trek me daar niets van aan. De bochel noch de manke kan er wat aan doen dat hij zoo is. De kameel heeft ook een bult, en heeft de buffel bijgeval een rechte rug? De bunsing heeft links korter pooten dan rechts: dat wist Aristoteles al, sla straks thuis zijn verhandeling over den gang der dieren maar eens op. Mochten er onder u zijn die twee hemden rijk zijn, dan staat het eene dat je niet aan hebt toch zeker in de lommerd. Ik weet wel hoe dat gaat. Albuquerque beleende wel zijn knevel en de heilige Dionysius zijn stralenkrans. De woekeraars schieten overal geld op, zelfs op een stralenkrans. Troost je met zulke voorbeelden. Als je schulden hebt heb je tenminste wat. Ik heb juist respect voor jullie omdat je schooiers bent.

Ursus onderbrak zich hier met de interruptie, met zware basstem toegesnauwd:

— Driedubbele schooier!

En hij vervolgde op zijn vriendelijksten en meest welwillenden toon:

— Precies. Ik ben een geleerde. Daarvoor schaam ik me mijn oogen uit mijn hoofd. Ik veracht wetenschappelijk de wetenschap. Onkunde is iets wat te eten geeft, kennis is iets waar je honger bij lijdt. In 't algemeen heeft men maar te kiezen: geleerd te wezen en weg te teren, of je goed te doen en een ezel te wezen. Ik zeg, burgers: doe je te goed! Alle wetenschap weegt niet op tegen een mond vol van wat lekkers. Ik heb ook liever wat goeds op tafel dan dat ik precies weet hoe die of die spier werkt en hoe hij heet. Ik voor mij kan me maar op een ding beroemen. Dat is een droog oog. Zooals ik hier voor u sta, heb ik nog nooit gehuild. Ik moet er bij voegen, dat ik nog nooit tevreden ben geweest. Ook niet over mezelf. Ik minacht mezelven. Maar dit wil ik de leden van de oppositie hier aanwezig wel zeggen, dat al is Ursus maar een geleerde, Gwynplaine een artist is.

Hij krijschte opnieuw hiertusschen door:

— Brombeer!

En ging voort:

— Alweer dat scheldwoord! is dit nu een argument!

Ik ga verder. En Gwynplaine, heeren en dames, heeft nevens zich een ander artist, en dat is deze ruige, maar welgemanierde sinjeur, lid van ons gezelschap, en geheeten Homo, oorspronkelijk een wilde hond, nu een geciviliseerde wolf, en trouw onderdaan van hare majesteit. Homo is iemand van zeldzaam superieure talenten. Let op en geef wel acht. U zult zoo straks Homo zien spelen, en ook Gwynplaine, en de kunst moet men eeren. Dat zijn groote volken aan zichzelf verplicht. Zijt gij wildemannen, zoo uit de wildernis? Ik neem het aan. In dit geval, sylvae sint consule dignae, Twee artisten zijn wel een consul waard. Best. Ze gooien me met een koolstronk. Maar ze hebben me niet geraakt. Dat zal me niet weerhouden door te gaan met spreken. Integendeel. Gevaar ontkomen maakt spraakzaam. Garrula pericula, zegt Juvenalis. Geacht publiek, er zijn onder u drinkebroers, en ook dames die de flesch niet schuwen. Een fraai gezelschap, slampampers van kerels en hellevegen van wijven. Ik weet zeer wel waarom jullie hier vanavond komt zoek brengen, met de kroeg zoo vlak bij: de een is te lui en de ander is te traag om wat uit te voeren, weer een ander passeert hier den tijd tusschen twee inbraken, ook zijn er die afkomen op de geur van de porter, de ale, het stout, de brandewijn en de jenever, die hier hangt , en de rest is gekomen om wat mooie meisjes te zien. Het is fraai. Iemand, die graag wat koddigs ziet en wat zots, die moet hier maar eens komen kijken. Maar ik moet er niets van hebben. Een beetje wulpschheid, dat mag ik wel. Maar ook in uitspattingen moet men maat houden. Jullie bent vroolijk, goed, maar asjeblieft niet zoo rumoerig. Gij doet heel aardig de beesten na met uw gebalk en geloei en zoo voort; maar wat zoudt ge er van zeggen als je in een hoekje zat te vrijen met uw dame, en ik kwam herrie bij je schoppen? Dat zou u niet erg aanstaan, geloof ik. Welnu, wat u nu doet, vinden wij ook niet pleizierig. Ik verlang van u stil te wezen. De kunst is minstens zoo respectabel als de vrijerij. Ik vraag het u toch in het fatsoenlijke.

Hij riep hier zichzelf toe:

— Laat die met zijn stekelvarkenskop de koorts krijgen.

En hij antwoordde:

— Geacht publiek, laten we het stekelvarken er

buiten laten. Het is iets onbetamelijks de planten- en dierenwereld te krenken, door te doen of men gelijkenis bespeurt tusschen een dier of een plant en de menschen. Buitendien, verwenschen is onzinnig. Dat deert niemand. Wat ik u bidden mag, houdt u nu kalm ! sta mij toe dat ik u iets onder het oog breng en wel dit: ik mis bij u min of meer de waardigheid, die het kenmerk is van den echten Engelschen gentleman. Degenen onder u, bij wie de teenen door hun schoenen steken, kunnen opmerken, als ze opletten, dat de zolen het eerst stuk gaan, ter plaatse waar het hoofd der middenvoetbeentjes, de ossa metatarsi, er op drukt. Nu kijkt u naar elkaars voeten, maar kijk liever naar elkaars handen — van hier af zie ik gauwdieven, die met hun grijpvingers in de zakken zitten van de lui voor of naast hen, die er niets van schijnen te merken. Geachte heeren zakkenrollers, haal je kunsten ergens anders uit en niet hier. Stomp en dring elkaar naar hartelust, maar blijf van elkaars beurs af. De lui verkroppen het eerder, dat je ze een blauw oog slaat dan dat je ze een stuiver afhandig maakt. Een goed burger geeft meer om zijn geld dan om zijn uiterlijk. Een geschonden neus, daar komt men wel overheen. Houdt u voor het overige verzekerd van mijn achting en sympathie. Ik ben niet zoo pedant, dat ik laag neerzie op gauwdieven. We hebben allemaal onze gebreken. Het kwaad is er nu eenmaal. We hebben het allemaal te verduren en we doen er allemaal aan mee. Allemaal zitten we dik in het ongedierte onzer zonden. Om van ander ongedierte maar niet te spreken. Is er een van ons zuiver op de graat? God krabt zich aan het plekje van den duivel. Ik zelf, ik heb evengoed mijn gebreken. Plaudite, cives, anders gezegd: klapt in de handen, burgerlui !

Ursus gaf nu een algemeen gejouw te hooren, hetwelk hij overstemde met de volgende woorden tot besluit van zijn rede.

— Mylords en gentlemen, ik merk, dat mijn toespraak de eer te beurt valt van volstrekt niet in uw smaak te vallen. Ik hou nu op voor een oogenblik en hou jullie nu ook op. Ik ga even mijn hoofd en mijn huid weer aandoen en dan kan de voorstelling een aanvang nemen.

Hij liet zijn redenaarstoon nu varen en zei met zijn gewone stem:

— Het doek nu maar dicht. Even uitblazen. Ik heb met honig gewerkt. Ik heb gedaan wat ik kon. Ik heb ze mylords en gentlemen genoemd ! Ik heb ze gestreeld met woorden van zij en fluweel, maar het helpt niet. Wat zeg je van dat krapuul, Gwynplaine? Is het wonder dat het Engeland de laatste veertig jaar zoo slecht is gegaan, met zulk volkje? De ouderwetsche Engelschen waren vechtlustig, dit goedje is nu beschaafd en er is niets mee te beginnen, ze geven om niets ter wereld meer. Ik heb alles geprobeerd wat menschelijke welsprekendheid vermag. Ik heb ze geaaid met zinswendingen zoo sierlijk en zacht als de donzig behaarde wang van een oue jongejuffrouw. Zijn ze nu wat gekalmeerd? Ik twijfel er aan. Wat te verwachten van een volk dat zoo buitengewoon veel eet van zoo buitengewoon slechte waar en dat zich volstopt met tabak, zoo bar, dat in dit land zelfs geletterde lui hun werken zitten te schrijven met een pijp in den mond ! Maar laten we maar beginnen.

Men hoorde de ringen van het doek verschuiven. Trom en trompet zwegen stil.

Ursus nam zijn instrument van den wand, speelde het voorspel, fluisterde: „Hé, Gwynplaine, wat is het toch mysterieus !" en begon met den wolf te worstelen.

Toen hij zijn instrument had gegrepen, had hij meteen een bijzonder ruige pruik van den wand genomen, en die in een hoek op den vloer gegooid, binnen zijn bereik.

De voorstelling van „Chaos verwonnen" had ongeveer het gewone beloop, zonder de tooverachtige lichteffecten evenwel. De wolf speelde of het ernst was. Precies op het moment waarop haar rol begon, verscheen Dea, om, als naar gewoonte, met haar trillende hemelsche stem Gwynplaine op te heffen. Zij strekte den arm uit, zocht het hoofd....

Ursus rekte zich uit om de pruik te kunnen grijpen, zette die snel op, kroop naar Dea en richtte zich, den adem inhoudend, zoover op, dat zijn borstelig hoofd Dea's hand raakte.

Toen, nogmaals heel zijn kunst te hulp roepend, zong hij, wonderlijk-natuurlijk Gwynplaine's stem nabootsend, met teedere liefde in zijn stem het antwoord van het monster op de verlossingsboodschap van den hemelgeest.

Het was zoo duidelijk Gwynplaine's stem, dat de

beide meisjes verschrikt rondkeken en met de oogen dengene zochten, dien zij wel hoorden maar niet zagen.

Govicum, uitgelaten van pret, maakte een olympisch lawaai, en lachte alleen zoo hard als een troep duivels. Deze knaap, dit even in het voorbijgaan, legde een bijzonder toeschouwerstalent aan den dag.

Fibi en Vinos, automaten, waarvan Ursus de veer in beweging bracht, maakten met haar instrumenten als gewoonlijk alle hoempa-spektakel, dat er uit koper en ezelsvel vereenigd maar te halen is; dat was het gebruikelijke teeken, dat de voorstelling was afgeloopen, het begeleidde het heengaan van het publiek.

Ursus stond op, hij zweette ervan.

Hij fluisterde Homo toe: — „Jij snapt het zeker wel, dat het alleen maar was om tijd te winnen. Ik geloof, dat het ons gelukt is. Ik heb gedaan wat ik kon, en ik had toch evengoed het recht om het hoofd te laten hangen. Maar Gwynplaine zou vóór morgenochtend nog terug kunnen komen. En het is niet noodig. Dea den doodsteek te geven voor den tijd. Dat is de zaak, nu weet je het tenminste.

Hij gooide de pruik weg en veegde het zweet van zijn voorhoofd.

— Ik ben werkelijk een geniaal buikspreker, bromde hij. Kolossaal, wat een talent heb ik. Ik doe niet onder voor Brabaat, de engastrimyth van den Franschen koning Frans I. Dea denkt niet anders dan dat Gwynplaine hier is,

— Vader Ursus, klonk het opeens, waar is Gwynplaine?

Ursus keerde zich om, hevig schrikkend.

Dea was op het tooneel gebleven; onder de lamp, die aan de zoldering hing, stond ze, bleek als een doode.

Zij ging voort, met een pijnlijken glimlach om de bevende lippen:

— Ik begrijp het wel. Hij is niet meer hier. Hij is weggegaan. Ik heb het wel geweten, dat hij vleugels had.

En haar oogen even opslaande, voegde ze erbij:

— Nu ik ook maar gauw.

DERDE HOOFDSTUK.

Complicaties.

Ursus bleef sprakeloos staan kijken.

Alles was dus voor niets geweest.

Lag dat aan hem, aan zijn buikspreken? Neen, dat kon niet. Hij had immers Fibi en Vinos, die toch zien konden, in de war gebracht. Maar Dea, die blind was, had hij niet kunnen misleiden. Dat kwam, omdat Fibi en Vinos alleen maar hun oogen hadden, terwijl bij Dea het hart zag.

Hij wist niet wat te antwoorden. Bij zichzelf dacht hij: Bos in lingua. In verlegenheid heeft de mensch een os op de tong. Bij ingewikkelde emoties komt het gevoel een nederlaag te hebben geleden het eerst duidelijk naar voren. Ursus mijmerde:

— Ik heb voor niemendal de heele wereld met mijn keel nagedaan.

En als iedere droomer, die met het hoofd tegen den muur der feiten bonst, begon hij op zichzelf te schimpen:

— Daar lig ik nu platgeslagen op den grond. Voor niemendal de heele harmonie der klanknabootsing toegepast. Maar wat nu te beginnen?

Hij beschouwde Dea een oogenblik. Ze zei niets meer, scheen nog bleeker te worden en bleef onbewegelijk staan waar ze was. Haar blinde oogen schenen onbewegelijk naar iets te staren.

Er gebeurde iets wat Ursus voor het oogenblik uit zijn verlegenheid verloste.

Hij zag op de binnenplaats master Nicless met een kandelaar met aangestoken kaars in de hand hem staan wenken.

Master Nicless had de phantastische voorstelling, die Ursus had gegeven, niet onafgebroken bijgewoond. Dat kwam, omdat hij tot twee keer toe naar voren had moeten gaan, wijl er op de deur van de herberg werd geklopt. Ursus, geheel opgaande in zijn honderdstemmige alleenspraak, had daar niets van gemerkt.

Zoodra Ursus hem zag staan wenken, ging hij het trapje af, en liep op den herbergier toe, met den vinger op den mond.

Master Nicless legde eveneens den vinger op den mond.

Zoo stonden ze elkaar een oogenblik aan te kijken.

Over en weer schenen ze tot elkander te zeggen: Als je wat te zeggen hebt hou dan je mond.

De kastelein opende zonder leven te maken de deur van de gelagkamer. Beiden traden binnen. Buiten hen was daar niemand. De voordeur was op slot, de gordijnen waren neergelaten.

De kastelein trok de deur van de plaats achter zich dicht, vlak voor den neus van Govicum, die nieuwsgierig stond toe te kijken.

Master Nicless zette de kaars op een tafeltje en de samenspraak begon, haperend en fluisterend:

— Master Ursus....

— Master Nicless?

— Eerst begreep ik het niet, maar nu begrijp ik het.

— Zoo.

— U wou voor de arme blinde doen of alles nog is als gewoonlijk.

— Er bestaat geen wet die je verbiedt als buikspreker op te treden.

— U bent erg knap.

— Geen kwestie van.

— Het is wonderlijk hoe goed u alles voor elkaar krijgt wat u doen wilt.

— Dat merk ik. Alles loopt me tegen.

— Hebt u een oogenblik tijd? Ik moet u iets zeggen.

— Gaat het over politiek?

— Daar weet ik niet van af.

— O, want daarvoor heb ik geen tijd.

— De zaak is deze. Straks, toen u niet enkel het stuk, maar ook het publiek aan het spelen was, werd er hier op de deur geklopt.

— Op de deur geklopt?

— Ja.

— Daar hou ik niet van.

— Ik net zoo min.

— En toen?

— Toen heb ik opengedaan.

— En?

— Er was iemand om me te spreken.

— En toen hebt u met die iemand gesproken.

— Ik heb hem ten minste aangehoord.

— En wat toen?

— Toen ben ik weer naar u gaan luisteren.

— En?

— Even later werd er weer geklopt.
— Weer door denzelfde?
— Neen, door een ander.
— En daar hebt u ook weer mee gesproken, zonder wat te zeggen, net als met de eerste?
— Die tweede had me niets te zeggen.
— Zulken heb ik het liefst.
— Ik niet.
— Maar wat wilt u eigenlijk, master Nicless?
— Raad eens wie die eerste was, die me moest spreken?
— Ik heb nu geen tijd en geen lust voor Oedipus te spelen.
— Het was de baas van het circus.
— Van verderop?
— Ja.
— Waar ze die oorverdoovende muziek maken?
— Juist, die.
— En wat wou hij?
— Hij kwam u een bod doen.
— Mij een bod doen?
— Ja.
— Waarop?
— Op alles.
— Ik sta bij u ten achter, master Nicless, u hebt zoo pas wel ineens mijn raadsel geraden, maar ik zie geen kans dat van u te raden.
— De baas van het circus vroeg me of ik u zeggen wou, dat hij vanmorgen gezien heeft, dat de politie hier is geweest, dat hij u wil laten blijken, dat hij uw vriend is, en u het aanbod doet om voor vijftig pond sterling à contant de heele Green Box van u over te nemen, met de twee paarden, de muziekinstrumenten, de vrouwen, uw stuk, de blinde, uw wolf en uzelf.

Ursus glimlachte minachtend.

— Master van de herberg Tadcaster, zeg den baas van het circus, dat hij zich blij heeft gemaakt met een dooie musch, want dat Gwynplaine terug komt.

De kastelein nam van een stoel iets op, in het donker viel het niet te onderscheiden wat het was; hij kwam daarmee voor Ursus staan, en liet hem zien een mantel, een leeren riem, een vilten hoed en een tricot buis.

En master Nicless zeide:

— De persoon, die de tweede maal klopte en die iemand van de politie was, en die is binnengekomen

en weer weggegaan zonder een woord te spreken, heeft dit hier gebracht.

Ursus herkende den riem, het buis, den hoed en den mantel van Gwynplaine.

VIERDE HOOFDSTUK.

Moenibus surdis campana muta.

Ursus betastte het vilt van den hoed, het laken van den mantel, het tricot van het buis, het leer van den riem, kon aan de echtheid van het boeltje niet twijfelen, en beduidde master Nicless met een kort, ongeduldig gebaar en zonder een woord te zeggen, dat hij de deur open moest maken.

Master Nicless voldeed aan het verzoek.

Ursus stoof naar buiten.

Master Nicless keek hem na en zag hem zoo hard als zijn oude beenen het toelieten, den kant uitloopen, dien dien morgen de wapentake op was gegaan, toen hij Gwynplaine wegleidde. Een kwartier later bereikte hij buiten adem het straatje, waarin het achterpoortje van de gevangenis van Southwark was en waar hij dien dag al zoo lang op post had gestaan.

Het straatje had den nacht niet van noode om verlaten te zijn. Overdag al triestig, was het er bij donker om bang te worden. Op een zeker uur zou niemand er zich in hebben durven wagen. Het was of men bang was, dat de twee muren naar elkaar toe zouden komen, en dat men door zich tusschen dien gevangenis- en dien kerkhofmuur te begeven kans liep te worden doodgedrukt. Nachtelijke schrikbeelden. Waar heeft men niet van die plaatsen, die in het volksgeloof slecht staan aangeschreven; zoo geloofde men van de knotwilgen in de rue Vauvert te Parijs, dat die boomstompen des nachts in reuzenhanden veranderden, ieder wist dat. Maar wat kwam hij hier dan doen.

De bevolking van Southwark, wij zeiden het al eerder, vermeed instinctmatig dit straatje tusschen kerkhof en gevangenis. Vroeger was het 's nachts afgesloten geweest met een ijzeren ketting. Volkomen

onnoodig, want de beste ketting om dat straatje af te sluiten was de vrees die het inboezemde.

Ursus waagde er zich zonder aarzelen in.

Wat had hij in den zin? Niets.

Hij was hierheen gegaan in de hoop wat te weten te komen. Was hij van plan aan de poort der gevangenis inlichtingen te gaan vragen? Natuurlijk niet. Het kwam niet bij hem op zich aan zoo iets vermetels te wagen. De gevangenis antwoordt niet op vragen. Zij opent zich evenmin voor wie naar binnen als voor wie naar buiten wil. Haar grendels bewegen alleen op de wet. Ursus wist dat. Maar wat kwam hij hier dan in dat straatje doen? Zien. Wat? Dat wist hij niet. Het mogelijke. Je kan nooit weten. Het poortje weer voor zich zien, door hetwelk Gwynplaine was verdwenen was al iets. Muren kunnen tot je spreken, en als ze iets van ons scheiden wat ons lief is, dan is het of je er doorheen kunt zien. Al wat iets omsloten houdt, waar ons hart aan hangt, wordt voor ons geestesoog doorzichtig. De enveloppe van een feit bekijken, geeft de illusie, dat men tenminste niet geheel en al maar werkeloos afwacht. Wij hebben allen de neiging om tusschen ons en het feit, dat ons interesseert zoo weinig mogelijk scheidsmuren te laten. Deze neiging was het, die Ursus naar dit straatje terugdreef, waar het poortje van de gevangenis zich bevond.

Op het oogenblik, dat hij het straatje inging, begon een klok te slaan. Een slag, nog een slag....

— Hé, dacht Ursus, zou het al middernacht zijn?

Werktuigelijk telde hij de slagen.

— Drie vier, vijf.

Hij mompelde:

— Wat slaat die klok langzaam, wat een tusschentijd tusschen de slagen! Zes, zeven.

Hij maakte onderdehand zijn opmerkingen:

— Wat klinkt dat naar! — Acht, negen. — Och, dat spreekt ook vanzelf. In een gevangenis te zitten maakt zelfs een uurwerk droefgeestig. — Tien. — En vlak bij het kerkhof. Die klok slaat den tijd voor de levenden en de eeuwigheid voor de dooden. — Elf. — Tusschen gevangen zitten en dood zijn is geen groot verschil. — Twaalf.

Hij bleef staan.

— Zoo, dus al middernacht.

Juist liet de klok een dertienden slag hooren.

Ursus beefde.

— Dertien.

De klok bleef nog doorslaan — veertien, vijftien.

— Wat is dat?

Nog bleef de klok doorslaan, met gelijke intervallen als tevoren. Ursus bleef staan luisteren.

— Het is geen klok van een uurwerk. Het is de Muta. Ik dacht ook al, wat gaat dat langzaam. Die klok slaat niet, maar luidt. Groote God, wat gaat er om in dit moordhol!

Vroeger had elke gevangenis, evenals elk klooster, haar klok muta, bestemd voor bijzonder ernstige gelegenheden. De muta, een benaming, die beteekent „de stomme" was een klok die langzaam luidde en met zwakken klank, alsof ze haar best deed niet te worden gehoord.

Ursus was weer in hetzelfde hoekje gekropen vanwaar hij een groot deel van den dag de gevangenis had bespied.

Het gelui hield aan, naargeestig, eentonig met om de zooveel seconden een slag.

Een doodsklok stippelt in de ruimte een lugubere lijn. Zij wekt in den geest gedachten van einde en besluit, van verlies en van rouw. Een doodsklok roept ons voor oogen een evenmensch, worstelend met den dood. Zij spreekt van zieltogen en doodsstrijd. Niemand binnen het bereik van haar trillingen kan — wat hem ook bezighoudt en waarmee ook zijn geest is vervuld — zijn gemoed voor dien langgerekten jammerkreet sluiten. Zij noodzaakt tot aandacht, dwingt den geest zich bij haar ernstige boodschap te bepalen en zij het voor een oogenblik zich daarin te verdiepen. De taal, die de doodsklok spreekt, sluit in ieder gemoed aan bij het eigen leed, bij de eigen beproevingen, verscherpt die en doet ze feller nog schrijnen. Het is een tragische klok, die u aanstaart en u volgt, waar ge het hoofd wendt. Haar stem is een waarschuwing. Niets zoo somber en drukkend als een gedachtengang op dezen maatslag. De regelmaat van die slagen doet een oogmerk vermoeden. Wat smeedt toch die hamer, de doodsklok, op het aambeeld onzer ziel?

Ursus, geheel van streek, bleef de slagen tellen, hoewel dit volkomen doelloos was. Of wellicht trachtte hij daarmee zijn gedachten af te leiden en ze te beletten zich te begeven op het hellend vlak der vermoedens,

en der gissingen, die altijd te ver gaan. Maar toch drong zich onophoudelijk de vraag aan hem op wat het toch kon beduiden die klok.

Zijn oog was strak gericht op de plek in het donker waar hij wist, dat de poort der gevangenis was.

Opeens werd het op die plek, die door het scherpe turen Ursus een zwart gat in de duisternis leek, helder licht.

Het was geen verbeelding, want bij dat licht zag Ursus duidelijk de omtrekken van het poortje. De deur was nu open. En het licht kwam van binnen.

Het leek eer of kaken zich opensperden dan dat er een deur was opengegaan. Een gevangenis opent zich niet, zij gaapt slechts. Van verveling misschien.

Dadelijk trad door de opening een man naar buiten met een fakkel in de hand.

De klok bleef doorluiden. Ursus stond ademloos, ten prooi aan een dubbele spanning; zijn oor volgde de klok, zijn oog de fakkel.

Toen die man buiten was ging de deur, die nog maar op een kier stond, wagewijd open en er kwamen nog twee personen naar buiten, onmiddellijk gevolgd door een vierde, die vierde was de wapentake, bij het licht van de fakkel was hij duidelijk te onderscheiden. Hij had zijn ijzeren staf in de hand.

Achter den wapentake kwamen zwijgend en met de stijve statigheid van wandelende staken nog meer personen uit de gevangenispoort naar buiten, nu twee aan twee.

De nachtelijke stoet kwam uit de gevangenis te voorschijn als een processie van boetelingen, allen zich bewegend in dezelfde maat, alle gerucht vermijdend, onhoorbaar en doodsch. Een slang die uit een gat kruipt is zoo omzichtig.

De fakkel liet de gedaanten en de houdingen scherp uitkomen. Sombere gedaanten, beklemmendplechtige houdingen.

Ursus herkende de gezichten der gendarmen, die in den morgen Gwynplaine hadden weggeleid. Zonder eenigen twijfel. Dat waren dezelfden. Hij zag ze allen weer te voorschijn komen. Gwynplaine zou nu zoo dadelijk wel volgen. Zij hadden hem hierheen gebracht en nu brachten ze hem terug. Dat was duidelijk.

Ursus oogen sperden zich nog wijder open en staarden nog strakker naar het geheimzinnig tooneel daar

voor hem. Zou men Gwynplaine in vrijheid stellen?

De dubbele rij van gendarmen vloeide langzaam van onder het lage gewelf van het poortje naar buiten, als droppelsgewijs. Zij schenen zich te bewegen op den tragen maat van de doodsklok, die in hetzelfde langzame tempo bleef luiden. De stoet ging van uit het poortje met scherpen hoek rechtsaf en keerde dus Ursus den rug toe.

Een tweede toorts verscheen onder het gewelf van het poortje.

Alle gendarmen waren nu blijkbaar dus buiten.

Wat zou er nu volgen? Ursus begreep, dat er nu datgeen zou komen waaraan die stoet vooraf ging. Wat zou het zijn? Ursus twijfelde er niet aan — de gevangene, de persoon door dienzelfden stoet hierheen gevoerd.

Nog een seconde en hij zou Gwynplaine terugzien.

Daar verscheen, wat door den stoet begeleid werd.

Het was een doodsbaar.

Vier personen droegen een doodsbaar, met een zwart laken er overheen gespreid.

Achter hen volgde een man met een schop op den schouder.

Een derde fakkel, vastgehouden door een personage, dat in een boek liep te lezen — blijkbaar een geestelijke — sloot den stoet.

De dragers met de doodsbaar sloegen eveneens rechtsom en volgden de rijen gendarmen. Terzelfder tijd hield de kop van den stoet halt.

Ursus hoorde het knarsen van een sleutel in een slot.

Tegenover de gevangenis vertoonde zich in den lagen muur, die evenwijdig liep met den muur der gevangenis, bij het licht van den voorsten fakkel een opening.

Die opening waarboven men een doodshoofd kon onderscheiden was de ingang van het kerkhof.

De voorste fakkel en de wapentake met zijn mannen en vervolgens de tweede fakkel, gingen die opening in; de heele optocht kroop er in weg als een reptiel in zijn schuilhoek, de twee rijen gendarmen drongen het donkere hol binnen, dat men aan gene zijde van dien doorgang kon vermoeden, en na hen ook de doodsbaar, toen de man met de schop, toen de geestelijke met zijn fakkel en zijn boek, waarna het poortje weer dicht ging. Er was niets meer te zien dan een rosse gloed boven den muur.

Men hoorde een stem iets prevelen, en toen doffe slagen.

Dat waren zeker de geestelijke en de doodgraver, die de kist bestrooiden, de een met gebeden, de ander met schoppen aarde.

Het geprevel eindigde, de doffe slagen hielden op.

De stoet zette zich weer in beweging, de fakkels vlamden op, de wapentake trad door het weer geopende kerkhofpoortje naar buiten, zijn ijzeren staf omhoog geheven, de doodgraver met zijn schop, de dragers kwamen weer te voorschijn zonder de baar, de stoet legde even stil en doodsch denzelfden weg af tusschen de twee poortjes, nu in tegenovergestelde richting, het poortje van het kerkhof, sloot zich weer, de poort van de gevangenis ging weer open, het gewelf van den ingang werd een oogenblik verlicht, de donkere corridor werd vaag even zichtbaar, de zware, zwarte nacht der gevangenis vertoonde zich aan den blik, en het heele vizioen zonk langzaam in de duisternis weg.

Het luiden van de klok hield op. De stilte schoof haar grendel voor de duisternis en er was nu niets meer.

Een door duisternis en stilte verzwolgen vizioen, en niets meer, niets.

Een optocht van schimmen vervloeiend in den nacht.

Gebeurtenissen en omstandigheden, die samenvallen met schijnbaar logisch verband leiden licht tot voorbarige en onjuiste gevolgtrekkingen. Eerst de arrestatie van Gwynplaine, zoo stil en geheimzinnig, toen het thuisbrengen van zijn kleeren door iemand van de politie, en nu deze begrafenis van uit de gevangenis, achter wier muren hij verdwenen was....

— Hij is dood, riep Ursus.

Hij zeeg neer op een steen.

— Dood ! ze hebben hem vermoord ! Gwynplaine ! mijn kind ! mijn jongen !

En hij barstte in tranen uit.

VIJFDE HOOFDSTUK.

De ,,reden van staat'' werkt in het kleine zoowel als in het groote.

Ursus, en ach, hij beroemde er zich op, had nog nooit gehuild. Hij had zijn tranen opgegaard, het reservoir

was overvol, al het leed, heel een leven lang opgekropt, kan zich niet in een oogenblik uitstorten. Ursus weende lang.

De eerste traan is een doorsteek. Hij weende over Gwynplaine, over Dea, over zichzelf, over Homo. Hij schreide als een kind. Hij weende als een grijsaard. Hij huilde over alles waarom hij ooit had gelachen. Hij betaalde zijn achterstand. Het recht van den mensch op tranen is niet te onderdrukken.

In werkelijkheid was de doode, die zooeven begraven was, Hardquanonne; maar Ursus kon dit niet weten.

Uren verstreken.

De dag begon aan te breken; de vale sluier van den morgenstond spreidde zich uit over de aarde, met plooien van schaduwen, de dageraad deed ook het kermisveld en de herberg Tadcaster met schemerige omtrekken weer opkomen uit de donkerte. Master Nicless was opgebleven; soms veroorzaakt hetzelfde feit velerlei slapeloosheid.

Gebeurtenissen doen kringen om zich ontstaan. Gooi een steen in het water en tel eens de rimpels.

Master Nicless voelde zich ongerust. Het is hoogst onaangenaam, zoo de kans te loopen door een ander in moeilijkheden te komen. Master Nicless, allesbehalve op zijn gemak, zag de zaak donker in, en ging na wat hem te doen stond. Hij had er nu spijt van, dat hij „die lui" in zijn huis had gehaald. — Hij had alles vooruit moeten weten ! — Wie weet wat last hij nog kreeg met die geschiedenis. Hoe kwam hij goed en wel van ze af? Dat zaakje moest weg. Maar hoe kreeg hij ze de deur uit? Hoe raakte hij ze kwijt !

Opeens werd er op de buitendeur gebonsd op de forsche, zelfbewuste manier, die in Engeland aankondigt, dat iemand, die „wat is" toegang verlangt. De toonladder van het kloppen beantwoordt aan de ladder der hierarchie.

In dit geval was het duidelijk het kloppen van een magistraat.

De kastelein opende bevend van schrik het kijkraampje.

Er was inderdaad een magistraat. Master Nicless zag in de morgenschemering politie voor zijn deur staan, met twee personen aan het hoofd, waarvan de eene de politie-officier was.

Master Nicless had hem dien morgen ook gezien, en hij kende hem trouwens wel.

De andere persoon was hem onbekend.

Het was een zwaarlijvig heer, met vettig opgezet waskleurig gezicht, een deftige pruik op het hoofd en in reiscostuum.

Vooral de eerste dezer personen, de politie-officier, boezemde Nicless schrik in. Als hij wat op de hoogte was geweest met de verhoudingen aan het hof, dan zou hij erger nog geschrokken zijn van den tweede, want het was Barkilphedro.

Een der politiemannen klopte nog eens krachtig op de deur.

De kastelein deed open; het angstzweet brak hem uit.

Op den gebiedend-strengen toon van iemand, die zich bewust is drager te zijn van het politiegezag en die alle streken van vagebonden en dat soort lui door en door kent, vroeg de officier met luide, krachtige stem:

— Master Ursus?

De kastelein, pet in de hand, antwoordde:

— Ja, edelachtbare, dat is hier.

— Het is me bekend, zei de officier.

— Zeker, het is hier, edelachtbare.

— Laat hem hier komen.

— Edelachtbare, hij is niet thuis.

— Waar is hij?

— Ik weet het niet.

— Weet je het niet?

— Hij is nog niet terug.

— Is hij dan zoo vroeg de deur uitgegaan?

— Neen, hij is heel laat uitgegaan.

— Die vagebonden! zei de officier ongeduldig.

— Edelachtbare, zei master Nicless zoetsappig, daar komt hij net aan.

Ursus sloeg inderdaad juist een hoek om. Hij kwam recht op de herberg aan. Hij had bijkans den heelen nacht doorgebracht tusschen de gevangenis, waarin hij omstreeks het middaguur Gwynplaine had zien verdwijnen, en het kerkhof, op hetwelk hij te middernacht een graf had hooren dichtgooien en dubbele bleekheid lag op zijn gelaat, die van droefheid en die van de morgenschemering.

De morgenschemering, het licht in onvoldragen toestand, laat de vormen en gedaanten, ook die zich bewegen, nog samensmelten met de donkerte van den nacht — zoo lang het licht nog niet ten volle is doorgebroken houdt de wijkende duisternis alles vaag en

onduidelijk. Ursus kwam langzaam aansluipen als een schim.

Geheel en al vervuld van wat hem was overkomen was hij in zijn ongerustheid blootshoofds de herberg uitgeloopen. Hij had het niet eens gemerkt, dat hij niets op het hoofd had. Zijn weinige grijze haren fladderden in den wind. Zijn strakke, wijdgeopende oogen schenen niets te zien. Soms slaapt men wakend, evenals het gebeurt, dat men in den slaap zich wakker voelt. Ursus leek een waanzinnige.

— Master Ursus, riep de kastelein, kom gauw, deze edelachtbaren moeten u spreken.

Dit meervoud: „edelachtbaren", ontviel master Nicless onwillekeurig, zoo was hij van dit incident in de war; maar dadelijk voelde hij, dat het, hoe vereerend ook voor de groep, ongetwijfeld krenkend moest zijn voor het hoofd, die aldus zoo maar in een adem werd genoemd met zijn minderen.

Ursus schrok op als iemand, die in zijn slaap uit zijn bed wordt gesleurd.

— Wat is er? riep hij terug.

Meteen werd hij de politie gewaar met aan het hoofd de officier.

Weer een nieuwe schrik.

Daar straks de wapentake, nu de politieofficier. Het was of ze hem elkaar toegooiden. Er bestaan oude legenden van klippen, die dat hun prooi ook doen.

De officier gaf hem door een teeken te verstaan, dat hij maar naar binnen moest gaan.

Ursus gehoorzaamde.

Govicum, pas opgestaan en bezig de gelagkamer aan te vegen, liet dadelijk zijn werk in de steek en kroop weg in een hoek, zijn adem inhoudend. Hij stak zijn vingers in zijn haren en krabde zich achteloos op het hoofd, teeken van hooggespannen aandacht.

De officier ging op een bank aan een tafeltje zitten, Barkilphedro nam een stoel. Ursus en master Nicless bleven staan. De politiemannen buiten posteerden zich voor de weer gesloten deur.

De officier vestigde zijn blik met alle strengheid van de wet op Ursus en zeide:

— U hebt een wolf?

Ursus antwoordde:

— Niet heelemaal een wolf.

— U hebt een wolf, herhaalde de officier, den nadruk

leggend op wolf en op een toon, die geen tegenspraak scheen te dulden.

Ursus antwoordde: — Ja maar....

Doch hij zweeg.

— Dat is verboden, vervolgde de officier.

— Ik heb hem noodig bij mijn voorstellingen.

De officier legde zijn hand op tafel met de vijf vingers uitgespreid als een waaier, wat een fraai gebaar is van autoriteit.

— Kunstemaker, u zorgt dat u morgen op dit uur Engeland hebt verlaten. Zoo niet, dan wordt, om te beginnen, de hand gelegd op den wolf, en hij wordt naar de griffie overgebracht en afgemaakt.

Ursus dacht bij zichzelf: — Voortzetting van de moordpartij. — Maar hij zei geen woord, het was hem trouwens onmogelijk, zoo beefde hij.

— U hebt het verstaan? vroeg de officier.

Ursus knikte met het hoofd van ja.

De officier herhaalde:

— Anders — afgemaakt.

Hij zweeg even.

— Geworgd of verdronken.

De officier keek Ursus aan.

— En uzelf de gevangenis in.

Ursus mompelde:

— Heer rechter....

— Wat is het?

— We moeten dus Engeland uit, hij en ik?

— Precies.

— Vandaag nog?

— Vandaag nog.

— Maar hoe kunnen we dat, zoo gauw?

Master Nicless voelde zich verlicht. Die magistraat, waarvan hij zoo was geschrokken, kwam hem helpen. De politie werd ineens zijn, Nicless' bondgenoot. Zij verloste hem van „die lui". Waar hij geen raad op wist, dat deed zij voor hem. Die Ursus, dien hij zoo graag de de deur uit wou hebben, werd door de politie het land uitgejaagd. De sterke arm. Niets tegen in te brengen. Hij was verrukt. Hij kreeg zelfs moed ook wat in het midden te brengen.

— Edelachtbare, deze persoon....

Hij wees met den vinger naar Ursus.

— ....Vraagt hoe hij zoo gauw zorgen kan dat hij het land uit komt. Niets is eenvoudiger. Elken morgen

en elken avond varen er van de steigers aan de Theems aan dezen kant van de Londenbrug booten af naar alle oorden, naar Denemarken, naar Holland, naar Spanje, en als we geen oorlog hadden, dan ook naar Frankrijk, maar overigens overal heen. Vannacht tegen één uur, als de vloed opkomt, gaan er verscheidene schepen naar zee. Onder andere de „Volgraad" van Rotterdam.

De officier wendde zich met een gebaar van opkomend ongeduld tot Ursus:

— U hoort het. Ik zou maar besluiten met dat schip te gaan.

— Heer rechter....

— Wel?

— Als ik alleen maar, zooals vroeger, mijn woonwagentje had, dan zou het wel gaan. Die is per boot wel te vervoeren. Maar....

— Wat maar?

— Mijn wagen van nu, de Green Box, is een heel gevaarte, om hem te trekken zijn twee paarden hard noodig. Wie weet hoe lang ik moet zoeken voor ik een schip vind, dat groot genoeg is om hem mee te kunnen nemen.

— Wat kan mij dat schelen, zei de officier. Je zorgt dat je weg komt, en daarmee uit.

Ursus stond te beven op die woorden van dat gevoellooze wezen, dat over leven en vrijheid van hem en zijn wolf brutaal maar beschikte. — De monsters dacht hij. Beulen, moordenaars van menschen en dieren!

De kastelein wendde zich met een valsch lachje om de lippen tot Ursus.

— Master Ursus, u kunt de Green Box immers verkoopen!

Ursus keek Nicless vragend aan.

— Er is u immers een bod gedaan?

— Een bod? door wie?

— Een bod op den wagen, op de twee paarden, op de twee meisjes, op....

— Maar door wie dan?

— Door den baas van het circus hiernaast.

— O ja, dat is ook zoo.

Ursus herinnerde het zich nu weer.

Master Nicless wendde zich tot den politie-officier.

— Edelachtbare, de koop zou op staanden voet beklonken kunnen worden. De baas van het circus hier vlak bij wil den wagen graag koopen met de paarden er bij.

— Daar heeft die circusbaas gelijk in, zei de officier, want hij zal ze heel gauw noodig hebben. Een wagen en paarden zullen hem te pas komen. Hij moet ook weg, vandaag nog. De kerkbesturen van Southwark klagen over de liederlijke tooneelen, die dag aan dag hier op het kermisveld plaats vinden. De sheriff heeft besloten daar een eind aan te maken. Vanavond is er geen enkele tent meer op het heele veld. 't Is uit met de pret. De edelachtbare heer, die ons de eer bewijst hier aanwezig te zijn....

De officier maakte bij deze woorden een buiging voor Barkilphedro, welke deze allerhoffelijkst beantwoordde.

— .... Die ons de eer bewijst hier aanwezig te zijn is dezen nacht gearriveerd van Windsor en brengt deze orders mee. Hare majesteit heeft gezegd: Opruimen die heele boel.

Terwijl Ursus dien nacht had nagedacht en gemijmerd over hetgeen er was voorgevallen, had hij zich allerlei vragen gesteld. Hij moest toegeven dat hij per slot van rekening maar een doodkist had gezien. Was het wel zeker, dat het Gwynplaine was, die daarin lag? Waarom juist Gwynplaine? Kon er niemand anders dood zijn gegaan? Een doodkist die je voorbij komt, wat zegt dat nu eigenlijk? Van uit de gevangenis, waarheen Gwynplaine gebracht was, had een begrafenis plaats gehad. Dat bewees niets. *Post hoc, non propter hoc,* — etc. Ursus was gaan twijfelen. De vlam der hoop ontbrandt op het verdriet als de nafta op het water. Dit onuitbluschbaar vuur blijft ten allen tijde alle menschelijk leed verlichten. Ursus had ten slotte bij zichzelf gezegd: Het kan zijn dat het Gwynplaine was, maar het staat niet vast. Het is best mogelijk, dat Gwynplaine nog in leven is.

Ursus maakte een buiging voor den politie-officier.

— Edelachtbare, ik zal weggaan. We zullen maken, dat we het land uitkomen. Nog vandaag. Met de „Volgraad" dan maar. Naar Rotterdam. Ik onderwerp me. Ik zal de Green Box en wat er bij hoort zien te verkoopen. Maar ik ben met een kameraad, en die kan ik niet achterlaten. Gwynplaine....

— Gwynplaine is dood, zei een stem.

Ursus kreeg een gewaarwording of er een slak over zijn rug kroop. Het was Barkilphedro die de woorden had gesproken.

Het laatste lichtstraaltje was uitgedoofd. Er was

nu geen twijfel meer aan. Gwynplaine was dood.

Dat personage zou het wel weten. Hij zag er somber genoeg voor uit.

Ursus boog.

Master Nicless was, zijn lafheid daargelaten, een heel goed en braaf man. Maar in zijn angst was hij een woestaard. Vrees is tot alle dingen in staat.

Hij bromde:

— Dat vereenvoudigt de zaak.

En achter Ursus rug wreef hij zich in zijn handen met de zelfvoldoening der egoïsten, als de zaken naar hun wensch gaan — hij geleek een Pontius Pilatus, zijn handen wasschend in onschuld.

Ursus liet moedeloos het hoofd hangen. Gwynplaine was dus gevonnist, terechtgesteld, dood; en zijn vonnis was hem zooeven meegedeeld: verbanning. Er bleef hem niets over dan te maken, dat hij weg kwam. Hij probeerde zijn toestand te overzien.

Hij voelde zich aan den elleboog gestooten. Het was het andere personage, de gelijke of de meerdere van den politie-officier.

Ursus rilde.

Dezelfde stem die gezegd had: „Gwynplaine is dood", fluisterde hem in het oor.

— Ik heb tien pond sterling voor u, van iemand die u wat tegemoet wil komen.

En Barkilphedro legde een beursje voor Ursus op tafel neer.

Men herinnert zich het koffertje dat Barkilphedro had meegenomen om het Ursus ter hand te stellen.

Tien guineas van de tweeduizend, verder meende Barkilphedro niet te kunnen gaan. Hij vond het meer dan genoeg. Wat hij meer gaf, zoo oordeelde hij, was weggegooid. Hij had de moeite genomen een lord te ontdekken, hij begon nu zijn vondst te ontginnen, en nu zijn ontdekking ging redeneeren was het niet meer dan billijk dat de eerste opbrengst bij hem terecht kwam. Wie hierin een laagheid mochten zien hebben gelijk maar zij hebben ongelijk er zich over te verwonderen. Barkilphedro was op geld. In elk afgunstig gemoed huist een vrek. Barkilphedro was niet zonder gebreken. Misdaden plegen belet niet er ondeugden op na te houden. Tijgers hebben ook luizen.

Het was trouwens overeenkomstig de leer van Bacon.

Barkilphedro wendde zich tot den politieofficier en zei:

— Mijnheer, zie dat u de zaak beëindigt. Ik heb weinig tijd. Ik ben gekomen met een koets uit de stallen van hare majesteit en moet daarmee onmiddellijk terug naar Windsor, ik moet daar binnen twee uren zijn om verslag te doen en orders te vernemen.

De officier stond op.

Hij ging naar de voordeur, die wel dicht maar niet op slot was, deed ze open, keek zonder een woord te spreken de gendarmen aan en beschreef met zijn wijsvinger een autoritaire lijn in de lucht als een hoekige bliksem. Heel de groep ging naar binnen met de statige behoedzaamheid die onwillekeurig iets ergs doet verwachten.

Master Nicless, tevreden over de onverwachte ontknooping, waardoor hij op gemakkelijke manier afkwam van wie hij kwijt wou wezen, blij tevens dat hij persoonlijk niet in die onaangename zaak werd gemoeid, wou nu maar liever niet dat men ook Ursus arresteerde. En die machtsontplooiing ziende in zijn gelagkamer, begon hij te vreezen, dat dat in de bedoeling lag. Twee arrestaties zoo snel op elkaar, eerst van Gwynplaine, onmiddellijk daarop van Ursus, dat zou zijn herberg kunnen schaden — drinkebroers houden niet van politiebemoeiingen. Hier was alle aanleiding om grootmoedig tusschenbeide te komen en een goed woordje te doen voor den bedreigden ouden man. Master Nicless keerde zijn glimlachend gezicht, dat straalde van voldaanheid, door respect getemperd, naar den officier:

— Ziet u edelachtbare, ik geloof niet, dat deze heeren hier noodig zijn, aangezien de wolf naar u gelast hebt verwijderd zal worden en zijn eigenaar, de persoon Ursus, wel zoo verstandig zal zijn zich stipt te houden aan wat u edele hem heeft bevolen. U edele zal met het oog hierop, naar ik hoop, willen bedenken, dat bewaking en toezicht van de politie, zoo onmisbaar voor het welzijn van het koninkrijk, toch voor een zaak als de mijne, schadelijk is en ze in opspraak brengt, terwijl er hier toch nooit iets onbehoorlijks gebeurt. De artisten van de Green Box gaan weg, het land uit, overeenkomstig den wil van hare majesteit, en er is hier dus niemand meer wie iets ten laste gelegd kan worden, want ik geloof niet dat het blinde meisje of de twee helpsters, die bij het gezelschap van mijnheer Ursus behooren, iets kwaads hebben gedaan; zoodat ik u zou willen

vragen het hierbij te laten en deze geachte heeren te laten vertrekken, aangezien er hier voor hen niets valt te doen, of het moest zijn, dat ze hier iemand kwamen arresteeren, en dan vraag ik me af wie dan toch?

— U, riep de politie-officier.

Niets maakt zoo kort en bondig aan alle praatjes een eind als een degenstoot, die door alles heen gaat. Voor den kastelein was dit woord van den officier zulk een degenstoot. Hij moest zich aan wat zijn handen het eerst ontmoetten, vastgrijpen, om niet te vallen.

De officier vervolgde met zoodanige stemverheffing, dat het zeker tot buiten de herberg was te hooren:

— Master Nicless Plumpter, kastelein van deze herberg, dit is het laatste wat we hier komen doen. Deze koorddanser en zijn wolf zijn maar vagebonden en we schoppen ze het land uit. Maar de hoofdschuldige bent u. Want het is in uw huis en met uw hulp geweest, dat de wet is overtreden, u, een burger, die patent heeft en publieke verantwoordelijkheid draagt, hebt gelegenheid gegeven tot de schandalen, die hier hebben plaats gehad. Master Nicless, uw vergunning is ingetrokken, u is veroordeeld tot een boete, en u gaat de gevangenis in.

De gendarmen gingen om den kastelein heen staan.

— Die jongen, uw medeplichtige, gaat ook mee.

De vuist van een gendarm greep Govicum bij den kraag. De knaap keek den gendarm met komische verwondering aan, scheen het niet al te ernstig te nemen, had al zooveel vreemde dingen bijgewoond, voelde zich op dit moment integendeel een persoontje van niet weinig gewicht.

De politie-officier schoof zijn hoed op zijn hoofd heen en weer, kruiste zijn armen op zijn buik, wat het toppunt is van majesteit, en besloot:

— U hebt het dus gehoord, master Nicless, u gaat nu direct mee en u gaat in arrest. U en deze jongen. En deze inrichting, de herberg Tadcaster, wordt gesloten, en gerechtelijk verzegeld. Ten voorbeeld van anderen. En nu hebt u ons maar te volgen.

EINDE VAN HET DERDE DEEL.

DE MAN DIE LACHT

VICTOR HUGO

DE MAN DIE LACHT

VIERDE DEEL

UITGEVERSMAATSCHAPPIJ „MINERVA"
AMSTERDAM

ZEVENDE BOEK.

DE TITANE.

EERSTE HOOFDSTUK.

Ontwaking.

— En Dea !

Toen Gwynplaine daar op Corleone-lodge den dag zag aanbreken, terwijl in de herberg Tadcaster het bovengeschetste tooneel zich afspeelde, was het hem of die kreet van buiten kwam, maar hij klonk in hem.

Wie heeft het onwillekeurige protest, opwellend uit het diepst der ziel tegen zichzelf, niet wel eens gehoord ?

En daarbij, de zon ging op.

De dageraad is een roepstem.

Waar zou de zon voor dienen als zij niet dien somberen slaper, het geweten, wekken kon?

Licht en deugd zijn van dezelfde orde.

Of de godheid Christus heet of Liefde, er komen oogenblikken, dat zij wordt vergeten, ook door de besten ; wij allen hebben een stem van noode, die ons tot bezinning brengt, de morgenstond nu dringt en spoort den oppersten mentor in ons aan tot spreken. Zooals de haan bij den dageraad, kraait het geweten bij den plicht.

De woeste chaos van het menschenhart verstaat dat Fiat Lux.

Gwynplaine — wij zullen hem zoo blijven noemen en niet Clancharlie, want wij geven de voorkeur aan een mensch boven een lord — Gwynplaine kwam ineens volkomen tot zichzelf, het was een ontwaken.

Het werd tijd dat de getroffen slagader werd verbonden.

Hij liep gevaar geestelijk te verbloeden.

— En Dea ! zei hij.

En hij voelde zich ineens verlicht, weer sterk en goed. De overspanning week, hij voelde zich weer zichzelf, kalmte en tegelijk de oude energie kwamen weer over hem. Als goede gedachten als met geweld zich toegang verschaffen tot ons gemoed, is het als de thuiskomst van iemand, die zijn sleutel kwijt is en eigen deur forceert of eigen muur overklimt. Er is dan overklimming, maar ten goede. Er is geweldpleging, maar tegen het kwade.

— Dea ! Dea ! herhaalde hij verscheidene malen en naarmate hij dien naam uitsprak kwam hij tot bezinning en besef van wat er in hem voorviel.

En hij stelde met luider stem zichzelf de vraag:

— Waar ben je nu eigenlijk.

Hij was haast verwonderd, dat hij geen antwoord kreeg.

En plafond en wanden beschouwend, herhaalde hij met de verbijstering der terugkeerende bezinning:

— Waar ben je nu eigenlijk? Waar ben ik.

En hij begon weer door de zaal heen en weer te loopen als een wild dier in zijn kooi.

— Waar ben ik? In Windsor. En zij? In Southwark. Groote God, voor de eerste keer zijn wij van elkaar, is er een afstand tusschen ons. Wie heeft dat dan toch gedaan? ik hier, zij daar ! O, maar dat gebeurt niet. Daar is geen sprake van. Wat hebben ze dan toch met me uitgevoerd?

Hij bleef stilstaan.

— Ze hebben me, geloof ik, gesproken van de koningin. Maar wat gaat mij de koningin aan ! Ik heb met mijzelf te maken. Ik ben nu lord.

Weet je wat er gebeurd is, Dea? je bent nu lady. Het is een kolossale ommekeer, en dat zoo ineens. Maar nu moet ik zorgen dat ik niet van de wijs raak. Ze hebben al geprobeerd mij opnieuw te doen verdwijnen. Iemand met een ongunstig voorkomen heeft hier tegen me staan praten. Hij heeft bijvoorbeeld gezegd: Mylord de eene deur open, dan de andere dicht; wat achter u ligt, bestaat niet meer. — Met andere woorden: Je bent een lafaard. Die vent, die judas, hij heeft me dat gezegd, toen ik nog maar half tot mijzelf was gekomen. Hij heeft misbruik gemaakt van mijn eerste verdooving. Ik was als een weerlooze prooi waarmee hij doen kon

wat hij wou. Laat hij nu maar eens hier komen, dan zal ik hem dat anders aan zijn verstand brengen. Hij sprak met zoo'n somberen, geheimzinnigen glimlach op zijn gezicht. Ja, ja, maar nu ben ik weer mijzelf. Gelukkig. Ze vergissen, zich als ze meenen, dat ze met lord Clancharlie naar hartelust kunnen sollen: Pair van Engeland, maar geen speelbal ! en pairess niemand anders dan Dea. Voorwaarden? Laten ze er maar mee aankomen. De koningin? wat heb ik maling aan de koningin ! Ik heb ze nog nooit gezien. Ik ben geen lord geworden om slaaf te wezen. Vrij en onvoorwaardelijk en van niemand afhankelijk neem ik de macht in handen. Of dacht men mij de boeien af te doen om me te kunnen binden? Men heeft mij bevrijd, goed, ik zal gebruik maken van mijn vrijheid. Dea, Ursus, wij hooren bij elkaar. Wat jullie zijn, ben ik ook geweest, en wat ik ben dat zijn jullie ook. Kom maar gerust. Ze houden jullie misschien tegen.... goed, dan kom ik je halen. Op staanden voet. Ik heb jullie al veel te lang laten wachten. Wat moeten ze wel denken als ze me niet zien terugkomen en niets van me hooren ! O ja, dat geld, maar wat hebben ze daaraan, dat zal ze nog ongeruster maken. Mij zelf moeten ze zien. Die man, die hier straks was, heeft ook gezegd, dat ik hier moest blijven, dat ik nu niet uit kon gaan. Dat zullen we eens zien. Allo, een rijtuig, dadelijk inspannen. Geen antwoord. Dan zal ik maar eens gaan zoeken. Er zijn hier toch zeker knechts, aangezien er een heer is. Ik ben hier de meester en dat zal ik ze laten zien. Dit huis is het mijne. En als ze er een gevangenis van denken te maken, dan zal ik er de grendels van kapot wringen en de sloten verbrijzelen, en de gesloten deuren intrappen. En wie het me wil beletten steek ik overhoop, ik heb nu immers een degen, en die is toch zeker om hem te gebruiken. Men moet het maar eens probeeren me tegen te houden. Ik wil naar mijn vrouw, en dat is Dea. Ik wil naar mijn vader, en dat is Ursus. We zullen ze laten zien of een deur die open gaat een andere sluit. Ik woon nu in een paleis en het eerste wat ik zal doen is er Ursus heenhalen. Mijn naam is een diadeem en die zal ik Dea opzetten. Gauw ! Dadelijk weg. Dea, meid, ik kom hoor. We zullen zien of ik niet in minder dan geen tijd buiten en op weg ben !

En het eerste het beste voorhang wegtrekkend snelde hij de zaal uit.

Hij keek om zich heen en zag dat hij in een corridor was.

Hij liep die uit en kwam aan een tweeden corridor. Nergens was iets afgesloten. En hij begon op goed geluk door het gebouw te loopen, kamer in kamer uit, gang in gang uit, om den uitgang te vinden.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Een paleis als een bosch.

In de paleizen in Italiaanschen stijl, en Corleonelodge was een paleis in dien stijl, waren zeer weinig deuren. Alles was er gordijn, voorhang, tapisserie.

Geen paleis in dien tijd of het was van binnen een zonderling doolhof van zalen, kamers en corridors, alles weelderig versierd alles een en al pracht — schittering en luister van goud, marmer, houtsnijwerk, zijde, fluweel; en overal verborgen kabinetjes, het eene duister en van alle voorzorgen voorzien, het andere vol vroolijk licht. Het was een warnet van rijke, gezellige hoeken en gaten, weelderig ingerichte schuilhoekjes, vol pracht van Delftsch porcelein en Portugeesche azulejos, nissen tusschen hooge vensters, afgescheiden met zware tapijten als voorhangsels en kabinetjes geheel en al van geslepen glas, als sierlijke bewoonbare lantarens. Overal in de zeer dikke muren waren vertrekjes. Hier en daar kleine salons, met garderobes, etc.. en geschikt voor een langer verblijf. Dit alles bij elkaar heette, „de kleine apartementen". Daar was het dat misdaden werden bedreven.

Als er een hertog de Guise moest worden gesluipmoord of de mooie presidentsvrouw Sylvecane spoorloos moest verdwijnen, of de kreten der door Lebel aangevoerde kleine meisjes moesten worden versmoord, dan kon men zich geen geriefelijker gelegenheid denken dan zoo'n paleis. Een ingewikkeld labyrinth, waar het voor oningewijden onmogelijk was den weg te vinden. Een plaats ter ontvoering en overweldiging; schuilhoeken waar offers voor altijd verdwenen. Naar deze elegante holen sleepten de vorsten en de heeren hun buit, om die op hun gemak te verslinden; de graaf de Charolais

verborg madame Courchamp, de vrouw van den griffier van den Raad van State; Monsieur de Monthulé verborg er de dochter van boer Haudry van Croix Saint-Lenfroy; prins de Conti verborg er de beide mooie bakkersvrouwen van Ile-Adam; de hertog van Buckingham verborg er de arme Pennywell; en zoo voort. De dingen, die zich daar afspeelden, waren dezulke, die, zooals de Romeinsche wet het omschreef, bedreven werden *Vi, clam et precario*: met geweld, in het geheim en voor korten tijd. Wie er eenmaal was bleef er zoolang het den heer en meester behaagde. Het waren vergulde gevangenis-cachotten. Men vond er het klooster terug zoowel als het serail. Overal wenteltrappen, naar boven en naar beneden. Een spiraal van kamers, waarvan men altijd weer terugkwam op zijn uitgangspunt. Een galerij liep soms uit op een bidkapel. Een biechtcel leidde soms naar een alcoof. De vertakkingen van het koraal en het cellenlichaam der sponsen hadden de bouwmeesters der „kleine apartementen" der vorstelijke en seigneuriale paleizen waarschijnlijk tot model gediend. In die doolhoven was geenerlei draad, die den uitweg deed vinden. Draaibare portretten en schilderijen boden den ingewijde toegangen en uitgangen. Het was een tooneel-machinerie. En dat moest wel, want er speelden zich drama's af. De raten van deze bijenkorven liepen van de kelders tot de zolders. Zonderlinge poliepenriffen in het binnenste van alle paleizen, in de eerste plaats van dat te Versailles, dat als een woonplaats voor dwergen was in het verblijf der reuzen. Verborgen gangen, schuilhoeken, holen in holen, blinde deuren en verschuifbare wanden — alle mogelijke gaten waar de grooten zich klein toonden en het hooge zijn laagheden pleegde.

Deze plaatsen, kronkelend en overal besloten en nergens eindigend, deden denken aan onschuldige spelen als blindeman, schuilhoekje, verstoppertje, aan vroolijk gelach en dartel gestoei; en zij herinnerden tegelijkertijd aan de Atriden, aan de Plantagenets, aan de Medicis, aan de Elzenridders, aan Rizzio en Monaldeschi, aan degens een vluchtend slachtoffer vervolgend kamer in kamer uit.

Ook de oudheid kende zoodanige verblijven, waar de luxe in dienst was gesteld van het gruwelijke. Voorbeelden daarvan zijn bewaard gebleven in zekere ondergrondsche Egyptische grafsteden, bijvoorbeeld in den

grafkelder van koning Psammetichus, ontdekt door Passalacqua. Bij de oude dichters vindt men vele sporen van den afschuw, dien deze constructies inspireerde, *Error circumflexus, locus implicitus gyris.*

Gwynplaine bevond zich in de kleine apartementen van Corleone-lodge. Hij kookte van ongeduld, hij wou weg, hier vandaan. Dea weerzien. Dit warnet van gangen en kamertjes, van verborgen deuren, hield hem tegen en hield hem op. Hij wou snel loopen en hij was genoodzaakt rond te scharrelen. Hij had gemeend dat hij maar een deur had open te stooten, hij moest zich door een kluwen heenwerken.

Elke kamer leidde naar een andere. Soms kwam hij aan viersprongen van salons.

Nergens vond hij een levende ziel. Hij luisterde. Nergens beweging.

Soms scheen het hem of hij, waar hij nu was, al geweest was.

Nu en dan meende hij dat er iemand op hem toekwam. Maar er was niemand. Hij was het zelf, in een spiegel, in zijn costuum van groot heer.

Hij kon nauwelijks gelooven dat hij dat was. Hij had moeite zichzelf te herkennen.

Hij kon niet besluiten het op te geven, hij bleef doorloopen, kamer in kamer uit, gång in, gang uit !

Steeds dieper raakte hij in de meanders van dit intieme labyrinth verward; het eene oogenblik een kabinet met coquet schilder- en beeldwerk, een beetje ontuchtig, maar zeer discreet, nooit grof; dan weer een dubbelzinnige kapel, ingelegd met parelmoer en email, en vol ivoorwerk, bestemd om te worden bekeken met de loup, net als het graveerwerk op sommige ouderwetsche snuifdoozen; dan weer een dier keurige, snoezige Florentijnsche rusthoekjes voor dames om er bij hoofdpijn en andere zwaarmoedige gemoedsgesteldheden te pruilen, en daarom toen al *boudoirs* geheeten. En overal, aan de plafonds, op de muren, zelfs op de vloeren, in fluweel of metaal figuren van vogels en planten, van phantastische gewassen met parelen bezaaid, weelderige pracht van draperieën, tafelkleeden en voorhangsels van git, beeldhouwwerk voorstellende krijgslieden, vorstinnen, zeemeerminnen met het onderlijf eener hydra. Strooken geslepen kristal combineerden de effecten van het prisma met de effecten der weerspiegeling. Spiegels weerkaatsten de schittering

van edelgesteenten en in donkere hoeken vonkelde een sombere gloed. Men wist niet of al die glinsterende facetten, met hun wisselende tinten waar het licht er op viel, microscopische spiegels waren, dan wel zeldzaam groote zee-agaten. Overal pracht, tegelijk teer en overweldigend. Het was het allerliefste paleisje, of wel het kolossaalste juweelkistje. Een woning voor Mab of een kleinood voor Geo. Gwynplaine zocht den uitgang.

Hij kon hem niet vinden. Hij kon zich niet oriënteeren. Niets brengt zoo in de war als de weelde, als men die voor de eerste maal van nabij aanschouwt. Buitendien was hij in een doolhof. Bij elken stap kwam hem weer andere, nooit-gedroomde pracht in den weg. Het was of die luister beletten wou dat hij wegging. Het scheen of die heerlijkheid hem niet wou laten gaan. Hij voelde zich als een eekhoorn in een kooi.

— Wat een ellendig hol ! dacht hij.

Hij bleef maar ronddwalen door dien doolhof, meer en meer ongerust, zich afvragend wat dit had te beteekenen, of hij dan in een gevangenis was, zich opwindend, snakkend naar vrijheid, naar de wijde vrije lucht. En hij herhaalde al maar : Dea ! Dea ! alsof die naam een draad was dien hij niet moest laten ontglippen en die hem, als hij hem maar vasthield, wel naar den uitgang zou leiden.

Nu en dan riep hij luid: — Is hier iemand?

Maar hij kreeg geen antwoord.

Er kwam geen eind aan de kamers. En allen doodsch, verlaten, prachtig en somber.

Het was de verwezenlijking van de betooverde kasteelen der sprookjes.

Onzichtbare bronnen van warmte onderhielden in kamers en gangen een zomersche temperatuur. De Junimaand scheen door een toovenaar opgevangen en opgesloten in dit labyrinth. Nu en dan rook men heerlijke geuren. Men waadde als door stroomen van parfums van onzichtbare bloemen. Het was er warm. Overal tapijten. Men had er naakt kunnen rondloopen.

Gwynplaine keek door de ramen. Ieder oogenblik veranderde het uitzicht. Nu eens zag hij tuinen, vervuld van de teere frischheid der lente en van den morgen, dan weer gevels met beeldwerk, dan weer binnenplaatsen tusschen hooge bemoste muren, triestig en somber; ook een rivier, dat was de Theems, en een hoogen toren, dien van Windsor.

Daarbuiten, hoewel al klaar dag, was geen levend wezen te bespeuren.

Hij bleef staan luisteren.

— O, en toch kom ik hier uit. Ik wil Dea geruststellen. Met geweld houden ze me hier niet. Laten ze oppassen, die me beletten willen te gaan waar ik verkies. Wat zou dat voor een hoogen toren zijn? Al was er een reus, of een helhond, of wat voor monster of gedrocht ook om dit tooverhol te bewaken, ik kom er uit. Een heel leger houdt me niet hier. Dea ! Dea !

Opeens hoorde hij een zacht geluid, heel zwakjes. Als het plassen van water.

Hij was in een nauwe, donkere galerij, op eenige schreden van hem af zag hij een voorhangsel in groote plooien neerhangen.

Hij liep er op toe, schoof het terzijde, keek rond en trad het onverwachte, dat hij voor zich zag, binnen.

DERDE HOOFDSTUK.

Eva.

Wat hij voor zich zag was een achthoekige, gewelfde zaal, zonder ramen, door bovenlichten verlicht, alles — vloer, muren en gewelf — van perzikkleurig marmer, in het midden onder een zwart marmeren baldakijn, in stijl-Elizabeth, een badkuipachtig bekken, eveneens van zwart marmer; midden in dat bekken een straal warm en welriekend water, die opspuitend de kuip allengs vulde.

Een zwarte badkuip om de blankheid te schitterender te doen uitkomen.

Die neervallende waterstraal veroorzaakte het geplas, dat hij zooeven gehoord had. Openingen in den wand van de kuip, waardoor het water wegliep als het zoo hoog was gestegen, hielden het in de kuip op peil. De kuip wasemde, doch zoo luchtig, dat het marmer rondom nauwelijks wat vochtig was. De spichtige waterstraal leek van buigzaam staal, dat boog bij de minste tocht.

Geenerlei meubilair, behalve dicht bij de badkuip een dier gestoffeerde rustbanken, die groot genoeg zijn dat een dame, die er zich op uitstrekt, aan het voeten-

eind nog haar hondje of haar minnaar kan laten zitten, vandaar oorspronkelijk can-al-pie geheeten, waarvan wij canapé hebben gemaakt.

Terzijde van de badkuip stond tegen den muur een hooge massief zilveren toilet-étagère met toebehooren, in het midden waarvan acht kleine Venetiaansche spiegeltjes, als ruitjes gevat in lijsten van zilver en tezamen een venster verbeeldend.

In het muurvak het dichtst bij de canapé bevond zich een vierkante kluis, bedekt met een zilveren sluitplaat, op scharnieren draaibaar als een deurtje. Op het zilver glinsterde een geëmailleerde en vergulde koningskroon. Boven de sluitplaat hing in de kluis een bel van verguld zilver, zoo niet van goud.

Recht tegenover den ingang, door welken Gwynplaine was binnengekomen en waarin hij was blijven staan, was geen marmeren wand, maar een open vak, en daarvoor hing van het gewelf tot den vloer een voorhang van zilvergaas.

Dit voorhangsel, spinnewebachtig, fijn en teer, was doorschijnend. Men kon er doorheen zien.

In het midden van dat web, ter plaatse waar gewoonlijk de spin op de loer zit zag Gwynplaine iets, wat hem een huivering over de leden joeg, — een vrouw, naakt.

Niet letterlijk naakt. Niet in den zin van ongekleed, want die vrouw was gekleed van het hoofd tot de voeten. Haar kleed was een zeer lang hemd, als het kleed van de engelen op heiligenprenten, maar zoo fijn, dat het alle vormen doorschemeren liet. Wat hij zag was de naaktheid in wazige illusie, die verraderlijker en verleidelijker is dan het eenvoudige bloote naakt. De geschiedenis verhaalt van processies van prinsessen en hofdames, onder begeleiding van priesters, waarbij, onder het voorwendsel van zelfkastijding en boetedoening, vrouwen als de hertogin van Montpensier in een kleed van doorzichtig kant, zich tentoonstelden voor heel Parijs. Zij deden dit enkel uit vroomheid, immers zij droegen daarbij een waskaars in de hand !

Het gordijn van zilvergaas, doorzichtig als glas, was alleen van boven vastgemaakt en kon worden opgelicht. Het scheidde de marmeren zaal, die een badkamer was, van een slaapkamer. Deze slaapkamer, niet grooter dan een alcoof, was een soort spiegelgrot. Overal langs de

wanden en aan het plafond weerkaatsten Venetiaansche spiegels, in allerlei standen opgesteld en onderling door vergulde lijsten verbonden, het bed, dat in het midden stond. Op dat bed, dat van zilver was, evenals het toiletaltaar in de badkamer, lag die niet ongekleede en toch naakte vrouw. Zij sliep.

Zij lag met het hoofd achterover, het lichaam als gewonden, een der voeten over den rand van het bed, en als een volmaakt toonbeeld van den door woeste droomen verontrusten slaap.

Haar met zilver doorwerkt hoofdkussen lag naast het bed op den vloer.

Tusschen haar naaktheid en den blik stelden zich twee hindernissen: haar nachtcostuum en het gordijn van zilvergaas, beide transparant. De slaapkamer, meer een alcoof dan een kamer, was gedempt verlicht door den weerschijn uit de badkamer. Wat de slaapster scheen te ontbreken, ingetogenheid, vergoede het licht.

Het bed had geen stijlen en geen hemel, was dus aan alle kanten open, zoodat de slaapster, als zij de oogen opende, zich honderdmaal naakt kon zien in de spiegels om haar heen.

De dekens en lakens toonden de wanorde van een onrustigen slaap. De sierlijke plooien verrieden de fijnheid van het linnen. Het was in den tijd, dat zekere koningin, beducht dat ze niet in den hemel zou komen, zich de hel zoo voorstelde, een bed met grof beddegoed.

Wat het ongekleed slapen betreft, dit was een mode afkomstig uit Italië en al bij de Romeinen in zwang. *Sub clara nuda lucerna*, zegt Horatius.

Aan het voeteneind van het bed lag een kamerjapon van bijzondere zijde, waarschijnlijk Chineesche, want er was met gouddraad een groote hagedis in geborduurd.

Achter in de alcoof aan den kant van het hoofdeind van het bed, bevond zich vermoedelijk een deur, gemaskeerd en tegelijk gemarkeerd door een bijzonder groote plaat spiegelglas, waarop pauwen en zwanen waren geschilderd. In deze alcoof vol zachte schemering had alles een doffen glans. De voegen tusschen de geslepen randen der spiegels en de vergulde lijsten waren ingelegd met zilverglanzig Venetiaansch glasdraad.

Aan het hoofdeinde van het bed was een draaibare zilveren lezenaar bevestigd, met kaarsen en een opengeslagen boek erop; bovenaan de bladzijden stond met dikke roode letters den titel van het boek te lezen:

„Alcoranus Mahumedis", de Koran van Mahomed.

Gwynplaine zag niets van al deze bijzonderheden. Hij had alleen oog voor die vrouw.

Hij stond als versteend en was ten prooi aan een wilde emotie; dat sluit elkaar uit, maar komt niettemin voor.

Hij herkende die vrouw.

Zij lag met de oogen dicht, en met het gezicht naar hem toegekeerd.

Het was de hertogin.

Zij, dat mysterieuse wezen, waarin voor hem alle grootheid en begeerlijkheid was vereenigd, zij die hem droomen had geïnspireerd, die hij voor niemand had durven belijden, zij, die hem zoo'n vreemdsoortigen brief had geschreven. De eenige vrouw ter wereld waarvan hij kon zeggen: Ze heeft me gezien en zich niet van mij afgewend! Hij had die droomen verdreven, hij had dien brief verbrand. Hij had haar verbannen zoo ver hij maar kon uit zijn gedachten en uit zijn herinnering. Hij dacht niet meer aan haar. Hij had haar vergeten — daar was ze weer.

Daar was ze weer en haar aanblik deed hem rillen.

De vrouw naakt is in volle wapenrusting.

Hij hield den adem in. Hij voelde zich opheffen als in een wolk en meegevoerd naar omhoog. Hij kon zijn oogen niet afwenden. Die vrouw, die hem had uitgenoodigd, tot wie hij niet had willen en niet had kunnen gaan, ontmoette hij hier! Kwam er aan de wonderen geen eind?

In den schouwburg was ze maar hertogin. Hier nereïde, najade, sirene, nimf. Weer als onwezenlijke droomverschijning.

Hij wou hier vandaan, maar voelde, dat hij niet kon. Zijn blikken waren als ketenen, die hem geboeid hielden aan dit vizioen.

Was die vrouw een deerne? Was het een Venus? Was het een Diana? Het eene zoowel als het andere. Messalina zoowel als Artemis, indien hier onzichtbaar aanwezig, zouden met welgevallen op haar hebben neergezien. Om die schoonheid zweefde de glans van onbereikbare hoogten. Naakt, wijl toch ongenaakbaar. Zuiverheid zoo volmaakt, dat bezoedeling onbestaanbaar scheen. De reine sneeuw ziet men het aan, dat ze nog ongerept is. De smetteloosheid der alpengletschers omgaf deze vrouw, maakte haar tot een levend symbool

van de Jungfrau. Wat er blonk op dat sluimerende voorhoofd, wat er straalde van die dichte gouden lokken, van die neergeslagen wimpers, van die fijne blauwe aderen, van die als door kunstenaarshand gehouwen rondingen van borsten, heupen, knieën, in rose tint zich afteekenend onder haar niets verhullend kleed, was hoogheid, te verheven dan dat ze op haar hoede hoeft te zijn. Die schaamteloosheid werd door die pracht van lijnen, vormen, houding, gerechtvaardigd. Dat wezen was zoo rustig naakt, alsof ze recht had op een goddelijk cynisme, uit haar wezen sprak de kalmte eener Olympische godin, die goed vindt af te dalen tot de kinderen der aarde, en die tot den oceaan kan zeggen: Vader! En zij gaf zich prijs aan alle zinnen, onweerstaanbaar, ongenaakbaar, aan alle blikken, lusten, droomen en begeerten, op haar bed van dons en zilver en trotsch in overmachtsbewustheid als sirenen op haar deinend zeeschuim.

De nacht was lang voorbij, het was reeds klare dag, ze bleef nog sluimeren, voor het licht even weinig schuchter als voor de duisternis.

Gwynplaine huiverde. Hij bewonderde. Niet met onschuldige bewondering; met bewondering die hem alles deed vergeten. Hij huiverde en het werd hem bang om het hart.

Het lot is onuitputtelijk in verrassingen. Gwynplaine had gemeend, dat het nu toch wel uit zou zijn. Het begon opnieuw. Wat was dat dan toch voor een onweer, dat zich zonder ophouden over zijn hoofd bleef ontlasten, en dat hem, nog niet bekomen van de vorige slagen, nu weer een slapende godin voor de voeten wierp? Wat had dat dan toch in, dat telkens en telkens weer de hemelen opengingen om hem te bedelven onder verwezenlijkte droomen? Wat had het noodlot met hem voor, dat het zulk een stormloop van verzoekingen op hem losliet, en hem overgoot met werkelijkheden uit de schatkamers van het onmogelijke? Was het een samenzwering van alle machten der duisternis tegen hem, ongelukkige, om hem onder gunsten te bedelven? Wat moest hij beginnen met al dat geluk, dat de fortuin met duisteren glimlach over hem uitstortte? In welke wereld was hij verplaatst, dat hij bij elken voetstap stuitte op nieuwe raadsels die hem deden duizelen? Nu weer die vrouw hier! waarom? waarvoor? Weer een duister raadsel. Waarom

zij hier en waarom hij hier? Was hij alleen tot pair van Engeland gemaakt voor deze hertogin? Wie bracht hen hier tezamen? Wie was hier dupe? wie slachtoffer? Wie van beiden werd hier overrompeld, hij of zij? Had zij zichzelf met hem hier opgesloten in dit paleis, of hadden anderen dat gedaan? Werden beiden hier bedrogen? Dit alles vloog hem door den geest, niet klaar en duidelijk, maar onsamenhangend tot verdringend in zijn overspannen brein. Dit tooverpaleis, dit phantastisch lustverblijf, dat hem verstikte in pracht en hem bedwelmde met verleiding, was het slechts een vergulde gevangenis, een plaats voor duistere komplotten? Gwynplaine voelde zich tegenover al die raadsels machteloos en zag geen andere uitkomst dan zich maar te laten gaan. Onzichtbare machten sloegen hem bij elken stap vaster in geheimzinnige ketenen. Hij werd zich vaag bewust, dat geen tegenstand kon baten, dat hij tegen dit alles niets vermocht, dat elke poging om zich aan den draaikolk te ontworstelen, hem daar dieper in zou doen verzinken. Hij was radeloos en gaf zich willoos aan de betoovering over.

Dezen keer, hij gevoelde het, was hij reddeloos verloren. Zijn loodrechte val in den somberen afgrond der verblinding was niet meer te stuiten.

De vrouw bleef doorslapen.

Voor hem, nu zijn laatste restje van bezinning hem begaf, was, die daar lag niet meer de lady, de hertogin, de groote dame, enkel maar de vrouw.

Bij ieder mensch is, hoe sterk de geest ook zij, het vleesch toch zwak. Alle ondeugden hebben binnen in ons hun bondgenooten, die op de gelegenheid wachten ons te verraden en uit te leveren. Niemand is onder alle omstandigheden sterker dan zijn zwakheden. Wie nog staat heeft geenerlei zekerheid het volgende oogenblik niet te zullen vallen. De liefde is een natuurwet en zij is altijd groot. Het louter zinnelijk begeeren is een zwakheid en is altijd klein.

Er bestaat dronkenschap en er bestaat drankzucht, er zijn beschonkenen en er zijn dronkaards; een vrouw te begeeren is dronkenschap, de vrouw te begeeren is drankzucht.

Gwynplaine stond te beven, alle zelfbeheersching begaf hem.

Wat te beginnen bij zulk een verzoeking? Hier geen verleidelijke effecten van coquette kleeding, geen

zinnelijke aanval met opschik of tooi, geen opzichtig toilet, geen dartele lokking met verbergen en ontblooten, geen galante manoeuvres, geen prikkelende kunstgrepen, geen sluiers en geen raffinement. Enkel de bloote naaktheid in haar simpele onweerstaanbaarheid. Een zwijgende uitdaging, schaamteloosheid, hetzij van Paradijs of bordeel. Een overrompeling der zinnen, een beroep op de duisterste instincten. Eva in verleidingskunst Satan overtreffend. Het menschelijke en het bovenmenschelijke vereenigd tegen het dier in den mensch. Zwijgende verzoeking die machteloos uitlevert aan 't brute instinct. De souvereine verschijning van de schoonheid is een hoogmoedige heerscheres. Als zij neerdaalt uit het ideaal en zich verwaardigt reëel te zijn, is haar aanblik den mensch fataal.

Nu en dan bewoog de slaapster zich luchtig, met de lichte bewegelijkheid van een damp in 't azuur, veranderend van houding als het wolkje van vorm, een onbewust spel van dartele wisseling van pose en lijn. Alle soepele golvingen van het water heeft ook de vrouw. En het was of daar een sirene dreef op het klotsend schuim van de branding.

Hoe ongerijmd het moge klinken, zij lag daar in levenden lijve, en bleef toch iets onwezenlijks. Die onmiddellijke nabijheid leek gezichtsbedrog, hoewel vlak bij scheen zij veraf. Gwynplaine bleek en ontdaan, bleef roerloos staan staren. Hij zag dien boezem op en neer gaan en verbeeldde zich het ademen te hooren van een geestverschijning. Hij kon het oog niet afwenden, hij moest toezien of hij wilde of niet. Hoe haar te weerstaan? hoe zichzelf te weerstaan?

Op alles had hij gerekend, slechts op dit eene niet. Schildwachten en onhandelbare bewaarders aan de poorten, een of andere gevangeniswoesteling, die hem zou trachten te beletten te ontkomen, daarop had hij zich voorbereid. Hij had Cerberus verwacht, hij vond Hebe. Een naakte Venus. Een slapende nimf. Daartegen voelde hij zich machteloos.

Hij kneep de oogen stijf toe. Een te schitterende morgenstond verblindt en doet pijn. Maar door zijn gesloten oogleden heen zag hij haar dadelijk weer voor zich. Meer phantastisch nog, even mooi.

De vlucht te nemen, hij was er niet toe in staat. Hij had het geprobeerd, hij had het niet gekund. Hij stond als vastgeworteld, zooals men dat wel meent te zijn

in den droom. Als wij de verzoeking willen ontvluchten, dan kluistert zij ons aan den grond. Verder gaan laat zij mogelijk, omkeeren niet. Haar onzichtbare armen strekken zich naar ons uit en houden ons vast of sleuren ons mee.

Algemeen neemt men aan dat de eene ontroering de andere verzwakt en dat een te snelle opeenvolging van emoties verstomping teweeg brengt. Niets is minder waar. Men zou evengoed kunnen beweren, dat vitriool droppel voor droppel in een wond gegoten deze zou kunnen heelen, of dat Tantalus aan zijn marteling zou kunnen wennen. Het is juist andersom, hoe grooter de spanning, hoe scherper de gevoeligheid.

Gwynplaine, van de eene verbazing in de andere gestooten, van het eene raadsel naar het andere gesleurd, zag bij dit nieuwe onverwachte al het wondere van zijn toestand in felle belichting weer voor zijn oogen.

Alle kracht tot weerstand voelde hij zich ontzinken Hij voelde zich wegglijden in onwerkelijkheid, waarin rede noch geweten hem houvast meer bood. Eén tastbare werkelijkheid zag hij maar voor zich — die vrouw. Een geheimzinnig geluk, onherstelbaar maar heerlijk, scheen hem te wenken als een verlossende schipbreuk. Hier was geen ontkoming. Een onweerstaanbare stroom en een klip. De klip was geen rots, maar een sirene. En op den bodem van den afgrond een magneet. Zich aan zulke krachten te onttrekken, dat is meer dan de mensch vermag. Gwynplaine voelde zich machteloos als een uitgeputte drenkeling.

Ook de sterkste mensch is maar zwak. De omstandigheden kunnen hem ontredderen tot een wrak. Zijn laatste anker, het geweten, kan losslaan. Dan zwalkt het wrak hulpeloos op den vloed.

Gwynplaine had zelfs niet deze reddingsboei: — Ik ben om van te gruwen, zij zal van mij walgen. — Die vrouw had hem gisteren geschreven, dat ze hem begeerde.

O, in de crisissen is een dood punt, een moment van aarzelen en onzekerheid naar welken kant de schaal zal overslaan. In de moreele crisissen beslist in zulke oogenblikken de mate van goed of kwaad in ons en heeft het kwaad ook maar het geringste overwicht, dan is de val onvermijdelijk. Dit kritieke oogenblik was voor Gwynplaine gekomen en ach, dat hij het zou doorstaan, scheen meer dan twijfelachtig. Er was nauwelijks hoop meer voor hem.

Zoo zag hij haar dan weer ! daar was ze, de hertogin uit de loge ! de dame, die hem al zoo had verontrust ! daar had hij haar weer voor zich, in deze kamer, in dit verlaten paleis, slapend, hulpeloos en alleen. Zij in zijn handen, hij in haar macht !

De hertogin !

Stel dat men een keer eens hoog aan den hemel een ster heeft aanschouwd, vereerd zelfs, opgetogen bewonderd, een der vaste sterren, op oneindigen afstand, in de diepten der ruimte, — och, wat is er te vreezen van een ster aan het firmament? Maar verder. Op zekeren dag, zekeren nacht, ziet men die ster zich verplaatsen. Men bemerkt om haar heen een trilling van licht. Die ster, die scheen stil te staan, beweegt zich. Het blijkt dat het geen vaste ster is, maar een dwaalster, een komeet, de groote brandstichtster. der hemelruimte, de schrik der gesternten. De dwaalster schiet vooruit, komt naderbij en wordt grooter, schudt haar haardos van purperen vlammen, wordt enorm. En naar het schijnt komt zij recht op u aan, zij blijkt u te kennen, u te begeeren, u op te eischen. De hemel neerdalend op een sterveling ! Gij deinst terug, wetend, dat te fel licht het duister der blindheid baart, dat zich te buiten gaan aan het leven den dood beteekent. Het aanbod, dat tot u komt van het zenith, wijst gij af. De liefde u aangeboden uit de diepten van omhoog, stoot ge van u. Gij slaat de handen voor de oogen, gij verbergt u, gij verschuilt u, meent gered te zijn en weer veilig. Gij slaat de oogen op.... De gevreesde ster is er nog. En zij is geen ster meer, maar een wereld. Een wereld die gij niet kent. Een wereld van lava en vuurgloed. Een vraatzuchtig monster der diepte. Zij neemt heel den hemel in. Er is niets en niemand meer dan zij alleen. Het vonkelend stipje hoog aan den hemel, van verre een diament, blijkt een vuurzee van nabij. En zij trekt u in haar vlammen.

Dan voelt ge uw vuurdood beginnen in den heeten adem van het paradijs.

VIERDE HOOFDSTUK.

Satan.

Eindelijk werd de slaapster wakker en ging overeind zitten met een vlugge en bevallige gratie; haar lang blond haar viel in schilderachtige wanorde over rug en zijden; nog slaapdronken beschouwde ze een oogenblik haar blooten voet, waardig door een Pericles te worden verheerlijkt en door een Phidias te worden gecopiëerd; toen rekte ze zich uit en gaapte, als een tijgerin bij het opgaan van de zon.

Het is waarschijnlijk dat Gwynplaine wat zwaar ademhaalde, zooals wanneer men eenigen tijd den adem ingehouden heeft.

— Is daar iemand? riep zij.

Zij zeide dit al gapend, en zelfs haar gapen was bevallig.

Het was voor de eerste maal dat Gwynplaine die stem hoorde, een betooverende stem, kwam het hem voor, een welluidend trotsch accent, een toon waarin de gewoonte van bevelen klonk, maar getemperd door vriendelijkheid.

Meteen ging ze op haar knieën liggen — er bestaat een antiek standbeeld, ook zoo geknield in duizend transparante plooien — trok haar morgenkleed naar zich toe en sprong het bed uit, stond nu naakt ten toon, doch een seconde slechts, want haastig sloeg ze zich het zijden kleed om, en men zag niets meer dan de teenen harer blanke voeten met de kleine nageltjes als van kindervoetjes. De lange mouwen vielen tot over haar handen.

Zij lichtte haar hangende haren uit haar kleed over rug en schouders, ging toen naar het hoofdeinde van het bed en luisterde even aan den spiegel, die waarschijnlijk een deur bedekte.

Met het elleboogje van de gebogen wijsvinger tikte ze op het glas.

— Is er iemand? Bent u er al, lord David? Hoe laat is het dan in 's hemels naam al! Of ben jij daar, Barkilphedro?

Zij keerde zich om.

— Maar neen, het kwam ook niet van dien kant, geloof ik.... Is er iemand in de badkamer? Antwoord

dan toch ! Maar dat kan niet, wie zou daar kunnen komen !

Zij lichtte haar hangende haren uit haar kleed, schoof het met voet en schouder ter zijde, en ging de marmeren zaal in.

Een kille huivering liep Gwynplaine door de leden. Vluchten of zelfs maar zich verschuilen was niet meer mogelijk. Hij had er bovendien de kracht niet toe. Hij wenschte, dat de grond maar openspleet en hem deed verdwijnen. Maar zulke dingen gebeuren niet.

Zij zag hem.

Zij keek hem aan, wel ten hoogste verwonderd, maar volstrekt niet verschrikt, en met een mengeling van tevredenheid en geringschatting.

— Zie daar eens, zei ze, Gwynplaine hier!

En met een onstuimigen sprong — want deze kat was een panter — was ze bij hem en sloeg haar handen om zijn hals, en drukte zijn hoofd tusschen haar bloote armen, waarvan de wijde mouwen bij haar heftige beweging waren teruggevallen.

En opeens hem van zich duwend legde ze haar fijne teere handjes als klauwen op zijn schouders en begon, zoo voor hem staande en hij voor haar, met vreemde aandacht hem te beschouwen.

Zij staarde hem aan, scherp en fel, met haar Aldebaran-oogen van verschillende kleur, waarin zachte gloed en wilde vlammen fonkelden. Gwynplaine zag die blauwe en die zwarte oogappel, bedwelmd door dien vurigen bij dien zachten blik, waarvan de een den hemel en de ander de hel scheen uit te stralen.

Die man en die vrouw raakten voor elkaar in vervoering, beiden als betooverd, zij door zijn monsterachtigheid, hij door haar schoonheid, beiden door het ongehoord contrast.

Hij kon niets zeggen, het was hem of een last hem drukte, die onmogelijk was te dragen. Zij riep uit:

— Dat is knap gedaan. Je bent toch gekomen. Je hebt zeker gehoord, dat ik onverwacht hierheen moest. En je bent me achterna gegaan. Heel goed. Ik sta verbaasd, dat je me hier hebt kunnen vinden.

Gwynplaine was ongetwijfeld daarover nog wel wat meer verbaasd. In een onbestemde opwelling van welvoegelijkheid, wou hij zich verwijderen, deed althans een stap achteruit, maar de rose nagels, als in zijn schouders geslagen, hielden hem terug. En in zijn

overspanning scheen het hem onmogelijk zich tegen haar te verzetten. Hij was in het hol van de wilde vrouw, en was hij zelf wel minder wild?

Zij ging voort:

— Anna, die zottin — je weet wel? de koningin — heeft me naar Windsor laten komen, zonder dat ik weet waarom. En toen ik aankwam, was ze met haar idioot van een kanselier aan het confereeren. Maar hoe heb je het aangelegd om hier binnen te komen en tot mijn slaapkamer door te dringen? Ik heb er werkelijk respect voor. Hinderpalen? och wat! die bestaan alleen voor prullen. Als men wordt geroepen, dan komt men. Hoe dan ook. Maar hoe ben je zoo gauw te weten gekomen, waar ik was? Dat mijn naam hertogin Josiana is wist je zeker al. Maar wie heeft je hier ingelaten? Mijn page zeker. Hij is er bijdehand genoeg voor. Ik zal er hem honderd guinea's voor geven. Hoe heb je het aangelegd? vertel het eens. Of neen, zeg het me maar niet. Ik wil het niet weten. Als je iets weet is het nooit zoo aardig meer. Ik heb je het liefst zoo onbegrijpelijk mogelijk. Je bent monsterlijk genoeg om wonderen te kunnen doen. Je bent natuurlijk aan komen vliegen door de lucht, hebt je boven dit paleis naar beneden laten vallen, het plafond heeft zich voor je geopend, zoo ben je hier gekomen. En als het zoo niet is gegaan, dan ben je onder den grond door en door den vloer heen hier naar binnen gekomen. Door de wolken heen of door den grond heen, een van beiden. Je verdient een plaats onder de goden. En je hebt dus geloofd, dat het ernst was wat ik schreef. Verdere verklaringen zijn dus niet noodig — je bent mijn galant, mijn favoriet, mijn gunsteling, mijn wat je wilt.

Wezenloos hoorde Gwynplaine haar aan, en hij voelde alle zielskracht en de wil zelfs om de verzoeking te weerstaan, zich ontzinken. Alles, waar hij zich, om staande te blijven, aan had kunnen vastklampen, werd hem door deze begroeting ontnomen. Zelfs de twijfel of de zaak wel ernst was en niet misschien bespotting van een mismaakte. De nachtelijke brief werd nadrukkelijk erkend en bevestigd, door de vrouw zelf, die hem stuurde. Hij, Gwynplaine, de minnaar, meer nog, de geliefde minnaar, van een hertogin! Onmetelijke hoogmoed stak zijn duizend koppen op in dit voor de verzoeking bezwijkend gemoed.

De ijdelheid is een vernielende kracht in ons, tegen ons.

De hertogin vervolgde:

— Nu je me hier zelfs hebt kunnen vinden, is het duidelijk dat het zoo zijn moet. Zoo wordt het nog interessanter. Er is omhoog of omlaag zeker een, die ons naar elkaar toe toovert. Wat een zeldzaam paar — de onderwereld en de dageraad, de Styx en Aurora. Een paar dat de heele wereld een onmogelijkheid moet lijken. Dien avond, toen ik je voor het eerst zag, heb ik dadelijk gezegd: — Hij is het. Ik herken hem. Het is het beest uit mijn droomen. Hem moet ik hebben. — En men moet, wat voor je is weggelegd, wat tegemoet gaan. Daarom heb ik je geschreven. Een vraag, Gwynplaine — geloof je aan voorbeschikking? Ik wel, sedert ik bij Cicero den droom van Scipio heb gelezen. Kijk, dat zie ik nu pas: gekleed als een edelman. Je hebt je in het pak gestoken van een lord. Waarom ook niet? Je bent komediant. Dat is een rede te meer. Is een kunstenmaker minder dan een lord? Wat zijn op stuk van zaken onze lords? toch ook maar clowns. Je hebt een goed figuur, zoo forsch en welgebouwd, een pracht van een monster! Ik begrijp maar niet hoe je hier komt. Wanneer ben je hier gekomen? Hoe lang ben je al hier? Heb je hier naar me staan kijken toen ik lag te slapen? Hoe vind je me? Kom, ik ga mijn bad nemen. Ik ben werkelijk verliefd op je. Mijn brief heb je dus gelezen. Heb je hem zelf gelezen? Of hebben ze je hem voorgelezen? Kun je lezen? Je bent toch hoop ik niet wijs en geleerd? Ik vraag je van alles, maar antwoord me maar niet. Je stem staat me tegen. Die is me te zacht. Een wezen zooals jij, zooals er geen tweede bestaat, moet niet spreken, maar een of ander dierengeluid maken. Je zingt ook, en heel mooi. Daar hou ik niet van. Dat is het eenige in je wat me niet bevalt. Overigens ben je verrukkelijk en niet te overtreffen. In Indië kwam je er zoo niet af, daar werd je direct voor afgod in een tempel gezet. Ben je geboren met dien lach op je gezicht om bang van te worden? Neen toch zeker? Je hebt je zoo laten kerven en snijden niet waar? Of is het voor straf gebeurd voor een of andere misdaad, die je hebt bedreven? Je hebt toch zeker wel eens wat ergs gedaan? Kom in mijn armen!

Zij ging op de canapé zitten en trok hem naast zich.

Ze waren nu bij elkander en geen van beiden wist hoe. Wat zij zeide ging over Gwynplaine heen als een gierende windvlaag. Nauwelijks drong die stortvloed van opgewonden woorden tot hem door. Haar oogen straalden van bewondering. En ze praatte maar door, onstuimig, zonder samenhang, of verband, met korte afgebroken zinnen als een onbeheerschte uitbarsting van opgekropte hartstocht. Haar nerveus-trillende stem klonk als muziek, maar Gwynplaine hoorde die muziek als het laaien van vlammen.

— Met jou hier zoo bij me voel ik me eens min, en wat is dat goddelijk. Die hoogheid smaakt op den duur zoo laf. Ik ben verheven en groot en ik verga van verveling. Vallen is heerlijk. Ik ben zoo zat van respect, dat ik behoefte heb aan wat minachting. Wij vrouwen zijn allemaal wat raar en wat buitengewoon, denk maar aan Venus, aan Cleopatra, aan de dames de Chevreuse en de Longueville; waarom ik dan niet! Ik ga me met jou nu eens heerlijk in opspraak brengen. Ik word de schandvlek van het vorstenhuis Stuart, mijn geslacht. O, ik leef al op! Ik stikte haast, maar ik begin nu lucht te krijgen. Ik voel me al los van al die majesteit. Vallen is opstaan, zich vergooien is zich bevrijden. Tegen alles ingaan, alles trotseeren, alles doen, alles laten, niets ontzien, dan pas leef je. O, wat houd ik van je.

Zij hield even op, en vertrok haar gezicht tot een leelijken grijns.

— Ik hou niet alleen van je omdat je misvormd bent, ook omdat je zoo min bent. Je bekoort me, omdat je het grootste monster en de minste komediant bent. Een minnaar die maatschappelijk haast bandiet is, die lichamelijk een gedrocht is, het bespottelijkste wanschepsel dat er te vinden is, die voor een stuiver te kijk staat aan de schandpaal, die schouwburg heet, o het is heerlijk, het is goddelijk, het is hemelsch! Dat is bijten in den appel van een helsch paradijs, van den boom des kwaads zonder goeds, en de Eva, die hongert en dorst naar zoo'n val dat ben ik. Een Eva niet onnoozel, maar even duivelsch als Satan zelf. En misschien ben jij wel, zonder het te weten, niet een mensch maar een demon. Ik heb een levende nachtmerrie gevangen en hem warm en als lord vermomd naast me. Je bent een spook om van te rillen, in de rol van hansworst. Je bent het levende vizioen van den grooten helschen lach. Jij

bent de meester waar ik zoo lang op gewacht heb. Wat ik verlang is een liefde zoo de Meda's en de Canadia's ze hebben gehad. Ik heb altijd gehoopt en verwacht dat zoo'n grootsch avontuur van de duisternis me zou overkomen. Jij bent precies wat ik hebben wil. Ik praat hier maar van alles door elkaar, maar je hoeft het ook niet te begrijpen. Gwynplaine, ik heb iedereen altijd afgestooten, je krijgt me zoo zuiver en rein als een altaarvlam. Je gelooft me natuurlijk niet, maar och als je eens wist hoe me dat om het even is.

Haar woorden hadden de woestheid eener uitbarsting. Een aderlating van de Etna zou een denkbeeld geven van dien lavastroom.

Gwynplaine stotterde:

— Mevrouw....

Maar zij legde hem haar hand op den mond:

— Stil, ik wil je zien en niet hooren. Gwynplaine, ik ben een schaamtelooze zonder schande. Ik ben een Vestaalsche bacchante. Geen man nog heeft mij bekoord. Ik zou Pythia kunnen zijn in Delphi, profeteerend op den bronzen drievoet, waar de priesters, leunend op de huid van Python, vragen fluisteren tot den onbekenden god. Mijn hart is van steen, maar het gelijkt de geheimzinnige keien, die de zee aan land spoelt bij den heuvel Huntly Nabb, aan den Tees-mond, en waaruit, als men ze stukslaat een serpent kruipt. Zoo'n serpent is ook mijn liefde. Een liefde, waarvoor niets onmogelijk is, want ze heeft je hier gebracht. Er was een onuitsprekelijken afstand tusschen ons. Ik was op Sirius, jij op de Poolster. En over dien afstand ben je door mijn liefde heengedragen, en daar zit je nu naast me. Ik ben over je tevreden. Zwijg er nu maar over. Wie zich geeft heb je nu ook nog verdiend.

Zij hield weer even op. Het was of ze huiverde. En zij begon weer grijnzend te glimlachen, alsof ze Gwynplaine's gezicht wou nadoen.

— Zie je, Gwynplaine, droomen is scheppen. Begeeren is mogelijk maken. Een hersenschim koesteren is zijn verwezenlijking uitlokken. Het wonderbare en almachtige laat zich geen grenzen stellen. Het stelt ons nooit teleur uit onmacht. Hier zit je nu. Heb ik den moed nu tot wat ik beloofd heb? Ja ! Durf ik het aan je liefje, je bijzit, je slavin, je deerne te wezen? Met blijdschap. Gwynplaine, ik ben door en door vrouw. En de vrouw, ze is klei, die niet rust voor ze slijk is. Ik moet

me eens min voelen en verachtelijk. Dat is saus bij den hoogmoed. Het middel om hoogheid te verfijnen is laagheid. Niets vereenigt zich beter. Veracht me, jij verachte ! Zich verlagen voor het laagste, wat een wellust ! de dubbele bloem van de schande ! Die heb ik nu maar te plukken ! Beschouw me maar als je voetveeg. Je liefde zal er te echter om zijn. Dat begrijp je misschien niet, maar het is zoo. Weet je waarom ik zoo op je verzot ben? Omdat ik van je, van je gruw.

Je bent zoo ver beneden mij, dat ik er pleizier in heb je op een altaar te zetten als mijn afgod. Het hooge en het lage door elkaar te gooien is de chaos, en wat is heerlijker dan de chaos? Alles begint en houdt op met den chaos. Wat is de chaos? Een ommetelijke modderpoel. En met dien drek heeft God het licht geschapen, en met dat riool heeft hij de wereld gemaakt. Je kunt in de verste verte niet doorgronden hoe pervers ik ben. Kneed een ster in het slijk — dat ben ik dan.

Zoo praatte deze furie maar door, terwijl haar losvallend kleed haar maagdelijke buste ten toon gaf.

Zij vervolgde:

— Voor ieder een wolvin, voor jou een hond die je naloopt. De heele wereld zal er versteld van staan — de ergernis van de sukkels is streelend en zoet. Ik weet wat ik ben. Ben ik een godin? Amphitrite heeft zich gegeven aan den cycloop. Fluctivoma Amphitrite. Ben ik een fee? Urgele gaf zich aan Bugryx, den gevleugelden man met acht vleermuishanden. Ben ik een vorstin? Maria Stuart had haar Rizzio. Drie schoonheden, tegen drie monsters. Ik ben meer dan die drie schoonen want jij bent erger dan die drie monsters. Gwynplaine, wij behooren bij elkaar. Zoo'n monster als jij van buiten, ben ik van binnen. Dat trekt mij zoo in je aan. Een gril, goed. Wat is de orkaan? ook maar een gril. Er is tusschen ons een hoogere verwantschap; wij zijn beiden wezens van de duisternis, jij door je uiterlijk, ik door mijn aard. Door jou zie ik wie ik ben. Nauwelijks ben je hier, of mijn ziel laat zich zien in haar ware gedaante. Ik kende haar niet. Nu zie ik, hoe geweldig ze is. Jouw nabijheid haalt de hydra naar buiten, die er leeft in mij, die een godin lijkt. Jij openbaart me mijn ware natuur. Jij laat mij zien aan mijzelf. En zeg nu eens, of ik niet je geestelijk evenbeeld ben. Kijk in mijn binnenste als in een spiegel. Jouw gezicht is mijn ziel. Ik wist niet dat ik zoo vreeselijk was. Ik ben dus zelf ook een mon

ster ! O Gwynplaine, met jou martelt de verveling en de walging van alles me niet meer.

Zij lachte even vreemd, als een kind, kwam met haar mond dicht bij zijn oor, en fluisterde:

— Wil je een bezeten vrouw zien? Kijk naar mij.

Haar blik drong in Gwynplaine door. Een blik is een minnedrank. Haar kleed raakte als vanzelf in onweerstaanbare wanorde. Een blinde, bestiale extase beving Gwynplaine. Een extase waarin iets in hem dreigde te verstikken.

Terwijl die vrouw sprak, voelde hij zich bespatten als met vonken. Hij voelde het onherstelbare in zich branden. Hij had niet de kracht een woord te uiten. Zij zweeg nu, keek hem aan, en mompelde eindelijk: O monster ! Zij scheen verwilderd.

Opeens nam ze zijn handen in de hare.

— Gwynplaine, ik ben de troon, jij bent het voetstuk. We zullen ons als gelijken beschouwen. O, wat ben ik gelukkig met dezen val ! Ik wou dat de heele wereld kon weten wat ik durf, hoe ik al wat zij eert door het slijk haal. Men zou nog slaafscher knielen, want hoe erger men om zich trapt, hoe meer ze voor je kruipen. Zoo zijn de menschen. Kwaadaardig, maar reptielen. Draken, maar wormen. O ! ik sta door mijn val nu gelijk met de goden. Men moet wel erkennen, dat ik de bastaard ben van een koning. Handel ik niet souverein? Wie was Rhodopis? Een vorstelijke hetaere, de bijzit van Petah, den man met den krokodillenkop, voor wien ze met haar door schande verworven schatten de derde pyramide gesticht heeft. Penthesilea verliefd op den centaur Sagittarius, nu een sterrenbeeld aan den hemel. En wat zeg je van Anna van Oostenrijk en haar leelijke Mazarin? Jij bent niet leelijk, jij bent gedrochtelijk. Het leelijke is klein, het gedrochtelijke is groot. Het leelijke is de grijns van den duivel op het mooie. Het wanstaltige is de keerzijde van het schoone. Het is het andere uiterste. De Olympus heeft twee hellingen; de eene, altijd licht, brengt Apollo's voort; op de andere, altijd donker, dwaalt Polyphemus rond. Jij bent een titan. In het woud zou je Behemoth zijn; in den oceaan een Leviathan, in de onderwereld Typhon. Jij bent heerlijk. Er ligt een onweersvlaag over je satansgezicht. Je hoofd is geschonden door een bliksem van Jupiter, het goddelijke vuur heeft er niets van overgelaten dan een wanstaltige stomp. En hij zag dat het goed was en is zijns

weegs gegaan. De booze geesten van den nacht hebben in een aanval van woede een gruwelijk wonder van je gemaakt. De hel is een oven der tuchtiging, waarin het brandzijder gegloeid wordt, dat noodlot heet; met dat ijzer ben je geschroeid tot één afzichtelijk litteeken. Voor het kleine ben je schrikwekkend, heerlijk ben je alleen voor het groote. Dat ik je goddelijke vind, bewijst, dat ik groot ben. Verliefd te zijn op een Apollo, bah, wat gewoon. Glorie is er alleen in wat versteld doet staan. O wat houd ik fel van je. Nachten en nachten en nachten heb ik je gezien in mijn droomen ! Dit paleis hier is van mij. Ik zal je mijn tuinen laten zien. Er zijn daar fonteinen onder de bladeren, en grotten waar men elkaar kan omarmen, en marmergroepen van Bernini. En bloemen ! haast te veel ! in de lente staat het als in brand van de rozen. Heb ik je al gezegd dat de koningin mijn zuster is? Doe met me wat je wilt. Ik ben er voor geschapen dat een god me de voeten kust en dat Satan me in het gezicht spuwt. Heb je een godsdienst? Ik ben roomsch. Mijn vader, Jacobus II, is in Frankrijk gestorven, met een troep Jezuïten om hem heen. Nooit nog is het me te moede geweest als nu hier bij jou. Ik wou, dat het avond was en dat ik bij je was, onder zachte muziek, hand in hand met het hoofd tegen hetzelfde kussen, onder het purperen zonnedek van een gondel van goud, op de oneindige zachtheid van de zee. Scheld me uit, sla en stomp me, wees grof, geef me geld of ik het daarom doe, behandel me als beest. Wat je ook doet — toch mijn aanbiddelijk monster.

Er bestaat minnespel, dat wordt uitgebruld. Gij schudt het hoofd? Ziet naar de leeuwen. Er was razernij in die vrouw en het verhoogde nog haar gratie. Het was tragisch van buitensporigheid. Een en al klauw onder niets dan fluweel. Nu de felheid van het roofdier, dan de zachtheid der vrouw. Er was speelschheid en waanzin in dat loflied op het monster. Zij aanbad in bijtende scheldwoorden. En maar al te zeer sleepte ze haar toehoorder mee. Deze luisterde naar die taal, zoo bruut en zoo streelend. Het grievende daarin griefde hem niet, en wat er als lof in klonk, bracht hem buiten zichzelf. Het was een hoon die verheerlijkte. Haar toon gaf aan haar woord een Prometheïsche grootheid. De orgiën der Groote Godin, door Eschylus bezongen, inspireerden de vrouwen, in het donker op jacht naar vurige satyrs,

ook zulk een epische razernij. Zulke uitbarstingen vergezelden de dansen in donker onder den eik van Dodona. Deze vrouw scheen in een hooger wezen herschapen, als van hooger sprake kan zijn in het lage. Haar hoofdhaar golfde als manen, haar kleed opende en sloot zich weer, en niets zoo bekoorlijk als die boezem overvloeiend van woesten smaad; de glans van haar blauw oog smolt saam met den gloed van haar zwart oog; zij was bovennatuurlijk. Gwynplaine wankelde en voelde zich overwonnen en weerloos onder de aanraking dier felle onstuimigheid.

— Je bent mijn eerste, mijn eenige liefde! zei ze.

En zij beet hem met een kus.

De wolkengordijnen, zooals Homerus die uitspreidt over Juno en Jupiter, schenen noodig voor Josiana en Gwynplaine. Dat alles te hooren uit den mond van een vrouw, die toch zien kon en hem zag, en een kus van dien goddelijken mond op zijn geschonden gelaat, het was voor Gwynplaine verbijsterend en bedwelmend. Bij deze raadselachtige vrouw voelde hij alles in zich wankelen. De herinnering aan Dea deed klagend zich hooren met zachte snikken van smart. Er bestaat een antiek bas-relief, voorstellend de sfinx een amor verslindend; de vleugels van het teere wezentje bloeden tusschen de wreede tanden in den glimlachenden mond.

Gevoelde Gwynplaine liefde voor die vrouw? Heeft dan de mensch, als de aardbol, twee polen? Zijn ook wij als een wentelende sfeer in de ruimte, lichtstip van verre, stof van nabij, onderhevig aan wisseling van daglicht en nacht? Leven in ons twee wezens, een die het licht zoekt en een die het donker zoekt? Hier de vrouw enkel glans, daar de vrouw enkel gloed, hier het teere, daar het verterende — kan de keus tusschen levenwekkende warmte en verschroeiende hitte moeilijk zijn? Brandt men zich liever dan dat men zich koestert? Heeft de mensch vleermuis-instincten, die hem het licht doen ontwijken en hem drijven naar de schemering? Is het ons noodlot zwak te zijn? is er voor ons aan het kwaad geen ontkomen? is vallen een schuld die moet worden voldaan? Vreeselijke onzekerheid.

En toch zegt een stem ons, dat zwak zijn een misdaad is. Gwynplaine, in deze oogenblikken blootgesteld aan alle denkbare verzoekingen, in alle menschelijke hartstochten tegelijk aangetast, niet het minst ook door alle prikkels, die er schuilen in den hoogmoed — zou

hij zijn Eden ten offer brengen? wie of wat kon hier nog verhoeden zijn val?

Zij herhaalde: — Mijn goddelijk monster.

En onstuimig viel ze hem om den hals en drukte hem aan haar borst.

Gwynplaine hijgde.

Op eens klonk vlak bij hen het scherpe, heldere geluid van een schel. Het was de schel in de kluis. De hertogin keek ongeduldig op, en zei:

— Wat wil ze van me?

Meteen sprong in de kluis de zilveren sluitplaat, ingelegd met een koningskroon, open, met het geluid van een veer, die zich ontspant.

Door het open gaan van die plaat werd een vak van een tourniquet zichtbaar, bekleed met lichtblauw fluweel; in dat vak lag op een gouden schaal een brief.

De enveloppe was van groot formaat en vierkant en zoo neergelgd, dat het cachet — een zwaar stempel in goudlak — zichtbaar was. Het schelletje bleef gaan.

De kluis was zoo dicht bij de canapé, waarop beiden gezeten waren, dat de hertogin, door zich wat voorover te buigen, met den eenen arm op Gwynplaine's schouder steunend, met der anderen de kluis kon bereiken. Zij nam den brief en sloeg de sluitplaat weer dicht.

De tour sloot zich en het schellen hield op.

De hertogin boog het lak tusschen haar vingers, opende de envelop, haalde er de twee documenten uit, die zij bleek te bevatten, en gooide de envelop op den grond, voor Gwynplaine's voeten.

Het zegel, hoewel gebroken, was toch nog te ontcijferen, en Gwynplaine kon er een kroon op onderscheiden en daaronder de letter A.

De verscheurde envelop was zoo gevallen, dat de beide zijden zichtbaar lagen, zoodat men ook het opschrift kon lezen: Aan hare genade hertogin Josiana.

De twee stukken die de envelop had bevat, waren een perkament en een papier. Het perkament was groot, het papier was klein. Het perkament droeg een zwaar zegel van de kanselarij in groene was, genaamd Lord's sealing-wax. De hertogin, opgewonden nog en met oogen schitterend van extase, zeide eenigszins geërgerd:

— Wat stuurt ze me daar nu? Een pak paperassen? Vervelende spelbederfster, dat mensch.

En het perkament naast zich leggend, opende ze het papier.

— Het is haar schrift. Het is de hand van mijn zuster. Ik heb geen zin, Gwynplaine, ik heb je straks gevraagd of je lezen kan. Kun je het?

Gwynplaine knikte met het hoofd van ja.

Zij strekte zich uit op de canapé, haast lang uit, trok met een zonderling vertoon van ingetogenheid zorgvuldig haar voeten terug onder haar kleed en haar armen in haar mouwen, terwijl ze hals, schouder en borst bloot liet, vestigde haar fellen blik op Gwynplaine en reikte hem den brief.

— Goed, Gwynplaine. Je bent mijn ridder; hier is al een gelegenheid wat voor me te doen. Lees maar voor wat de koningin me schrijft.

Gwynplaine nam het papier aan, sloeg het open en las met een stem, die onder het lezen alle graden van ontroering doorliep, het volgende:

„Mevrouw,

„Het behaagt ons u hiernevens een door onzen zeer getrouwen en welbeminden William Cowper, lord-grootkanselier van Engeland, gewaarmerkt en geteekend afschrift te zenden van een document, welks inhoud onderzocht en overeenkomstig de waarheid is bevonden, met het gevolg dat de wettige zoon van lord Linnaeus Clancharlie, onder den naam van Gwynplaine, is teruggevonden, en wel in den armelijken staat van rondtrekkend en zwervend kunstemaker van de straat en als zoodanig levende onder kermisvolk en vagebonden. Deze verduistering van staat dateert van zijn prilste jeugd. Overeenkomstig de wetten van het koninkrijk en krachtens zijn erfelijk recht, zal lord Fermain Clancharlie dezen zelfden dag nog zijn plaats innemen en plechtig worden geïnstalleerd in het Hoogerhuis. En aangezien ook uw welzijn ons na aan het harte ligt, hebben wij goedgevonden, teneinde voor u de u overgedragen goederen en domeinen der lords Clancharlie van Hunkerville te behouden, hem ter zake der ten uwen opzichte gemaakte huwelijksbepalingen te stellen in de plaats van lord David Dirry-Moir als hoedanig wij hem in uwe genadige welwillendheid aanbevelen. Wij hebben lord Fermain Clancharlie naar uwe residentie Corleone-Lodge doen leiden, wij bevelen en verlangen, als koningin en als zuster, dat onze voornoemde lord Fermain Clancharlie, tot nu toe geheeten Gwynplaine, uw echtgenoot zij en gij hem van nu af als uw

aanstaanden gemaal zult beschouwen, en zoo is onze koninklijke wil."

Terwijl Gwynplaine met steeds onvaster wordende stem, dit schrijven voorlas, luisterde de hertogin, zich half oprichtend op de canapé en strak voor zich uit starend, zwijgend toe. Toen Gwynplaine de lezing had beëindigd, rukte ze hem den brief uit de handen.

— Anna, koningin, zei ze, de onderteekening lezend op een toon alsof ze droomde.

Toen nam ze het perkament op en keek het in. Het behelsde de verklaring van de schipbreukelingen van de *Matutina*, met het rapport van het onderzoek, onderteekend door den sheriff van Southwark en door den lord-kanselier.

Daarna las ze de boodschap van de koningin nog eens en zei toen:

— Het is goed. We zullen zien.

En schijnbaar kalm, wees ze Gwynplaine met den vinger het voorhang van de galerij, van waar hij binnengekomen was, en zeide:

— Weg! dadelijk weg!

Gwynplaine, bleef versteend onbewegelijk zitten.

Zij hernam, op ijzig-killen toon:

— Nu je mijn man moet worden wil ik je niet zien. Dadelijk weg!

Gwynplaine, sprakeloos, met neergeslagen oogen als een schuldige, bewoog zich niet.

Op hoogen toon besloot ze:

— U hebt het recht niet hier te wezen. Hier komt alleen wie ik verkies.

Gwynplaine vond zelfs de kracht niet om op te staan.

— Goed, zeide ze. Dan zal ik weggaan. Je bent nu mijn man, je hebt het gehoord. Het is best. Ik haat je.

En met een gebaar van afscheid tot wie of wat dan ook in de ruimte, stond ze op en ging heen.

Het voorhang van de galerij viel achter haar dicht.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Meenen elkaar te herkennen, en kennen elkaar niet eens.

Gwynplaine was weer alleen.

Alleen bij die dampende badkuip en dat omgewoelde bed.

De verwarring in zijn geest bereikte haar hoogepunt. Hij viel weer terug in botte verdooving. Zijn gedachten waren geen gedachten meer. Dit alles wat hem overkwam was te wezenlijk om het te houden voor een droom en te onwezenlijk om het te aanvaarden als een feit. Hij voelde zich een speelbal van het onbegrepene en onbegrijpelijke. Het was hem of een nachtmerrie, door een wonder werkelijkheid geworden, den spot met hem dreef.

Onbekende werelden binnen te gaan is niet iets eenvoudigs.

Met de ontvangst van den brief der hertogin, hem door haar page gebracht, was een reeks van ongehoorde dingen over hem begonnen neer te dalen, telkens vreemder, telkens wonderlijker, raadselachtiger, telkens wezenlijk genoeg om werkelijkheid te schijnen, maar te onwerkelijk om verstaan te worden als een feit. Het begon hem te duizelen.

Hij trachtte niet meer te denken. Hij mijmerde en tobde maar niet meer. Hij onderging.

Hij was op de canapé blijven zitten, de plek waar de hertogin zooeven was bleef leeg, doch het zou hem nauwelijks hebben verbaasd als hij haar plotseling weer naast zich had zien zitten.

Opeens klonk in de doodsche stilte die hier heerschte het geluid van schreden. Het was de zware stap van een man. Het geluid kwam niet van den kant der galerij waardoor de hertogin zich had verwijderd, maar van den tegenovergestelden kant. Het naderde, het klonk dof, maar toch duidelijk. Gwynplaine, hoe versuft ook, luisterde toe.

En aan gene zijde van het gordijn van zilvergaas, dat de hertogin gedeeltelijk open had gelaten, ging de deur, die gemakkelijk te vermoeden viel achter den beschilderden spiegel aan het hoofdeinde van het bed, plotseling wijd open, en een krachtige, vroolijke man-

nenstem, zingend uit alle kracht, vulde de spiegelgrot met de klanken van het refrein van een oud Fransch chanson: Trois petits gorets sur leur fumier, juraient comme des porteurs de chaise.

Een man trad de kamer binnen.

Deze man had een degen op zij, in de hand een steekhoed met pluimen en kokarde en was gekleed in de schilderachtige uniform van een marine-officier.

Gwynplaine sprong op alsof een veer hem in beweging bracht.

Hij herkende dien man en die man herkende hem.

Beiden zetten een ten hoogste verwonderd gezicht en aan hun monden ontsnapte tegelijkertijd de dubbele kreet:

— Gwynplaine !

— Tom-Jim-Jack!

De man met den steek met pluimen in de hand liep op Gwynplaine toe, en deze kruiste de armen over de borst.

— Hoe kom jij hier, Gwynplaine?

— En jij, Tom-Jim-Jack, hoe kom jij hier?

— Ah ja, ik snap het ! Josiana ! een kuur van haar ! Natuurlijk, een komediant die een monster is, dat is te mooi om het niet eens van dichtbij te bekijken. Je hebt je kranig vermomd, ouwe jongen.

— En jij niet minder, Tom-Jim-Jack.

— Hoe kom je aan dat pak, waarin je er uitziet als een lord?

— En jij, Tom-Jim-Jack, hoe kom je aan dat pak waarin je er uitziet als een officier?

— Gwynplaine, op zulke vragen antwoord ik niet.

— Ik evenmin, Tom-Jim-Jack.

— Gwynplaine, ik heet geen Tom-Jim-Jack.

— Tom-Jim-Jack, ik heet geen Gwynplaine.

— Gwynplaine, je bent hier in mijn huis.

— Tom-Jim-Jack, je bent hier in mijn huis.

— Ik verbied je me zoo na te papegaaien. Je bent erg grappig maar pas op, of je maakt kennis met mijn stok. Dus vlegel, geef antwoord als je wat wordt gevraagd.

Gwynplaine verbleekte.

— Je bent zelf een vlegel ! en we spreken elkaar wel nader over die beleediging.

— Goed, in je tent, zooveel als je wilt. Op de vuist.

— Neen, hier, en op den degen.

— Vriend Gwynplaine, de degen voeren mag alleen een edelman. Op den degen vecht ik alleen met mijns gelijken. Op de vuist, best, maar op den degen, dat gaat niet. In de herberg Tadcaster mag Tom-Jim-Jack met Gwynplaine's en zulk soort lui boksen, zooveel hij wil. Maar in Windsor staan de zaken anders. Weet wel wie je voor hebt: ik ben vice-admiraal.

— En ik ben pair van Engeland.

De man dien Gwynplaine kende als Tom-Jim-Jack, barstte in lachen uit.

— Waarom geen koning? Maar eigenlijk heb je gelijk. Een komediant speelt voor alles. Zeg voor mijn part dat je Theseus bent, hertog van Athene.

— Ik ben pair van Engeland, en ik daag je uit op den degen.

— Gwynplaine, nu moet het uit zijn. Drijf niet den spot met iemand, die je kan laten afrossen. Ik heet lord David Dirry-Moir.

— En ik heet lord Clancharlie.

Lord David moest weer lachen.

— Goed bedacht. Gwynplaine is lord Clancharlie. Je bent op de hoogte, want dat is de naam dien je hebben moet om Josiana te krijgen. Nou vooruit dan maar, ik vergeef het je. En weet je waarom? Omdat we zooveel als medeminnaars zijn.

De voorhang van de galerij werd op dit oogenblik weggeschoven, en een stem riep:

— Meer dan dat, mijne heeren, u bent medeechtgenooten.

Beiden keken om.

— Ha, Barkilphedro! riep lord David.

Het was werkelijk Barkilphedro. Glimlachend maakte hij een diepe buiging voor de beide lords. Op eenige schreden achter hem vertoonde zich een personage met een zeer eerbiedwaardig en streng uiterlijk, en met een zwarten staf in de hand.

Dit personage kwam nader, maakte voor Gwynplaine drie eerbiedige buigingen, en zeide tot hem:

— Mylord, ik ben de ceremoniemeester van de zwarte roede. Ik kom uw lordschap halen, overeenkomstig de bevelen van hare majesteit.

ACHTSTE BOEK.

HET KAPITOOL EN ZIJN OMGEVING.

EERSTE HOOFDSTUK.

Majestueuse dingen.

De duizelingwekkende opstijging die Gwynplaine zooveel uren lang met steeds wisselende aspecten verblindde, en die hem had meegevoerd naar Windsor, voerde hem nu weer terug naar Londen.

De vizionaire werkelijkheden, die hij met al zijn zinnen waarnam en die toch zoo onwezenlijk schenen, bleven voor hem ononderbroken elkander opvolgen.

Hij kon er zich niet aan onttrekken. Zoo gauw de eene verrassing hem losliet, stond de andere al weer klaar.

Hij kreeg den tijd niet om tot zichzelf te komen.

Wie een jongleur heeft zien werken, die heeft gezien hoe het noodlot omspringt met den mensch. Die ballen steeds weer opgevangen en weer opgegooid, dat zijn de menschen in de hand van het lot. De mensch is een speelbal.

Den avond van dienzelfden dag bevond Gwynplaine zich in een vreemde omgeving.

Hij was gezeten op een met leliënemblemen versierden zetel. Over zijn zijden gewaad had hij een robe van rood fluweel, gevoerd met witte taffetas en afgezet met hermelijn, en op zijn schouders hermelijnen epauletten met gouddraad omzoomd.

Hij zag menschen van allerlei leeftijd om zich heen, jongen en ouden, evenals hij, gezeten op fleur-de-lys en evenals hij, gekleed in purper en hermelijn.

Vóór hem lagen andere menschen op de knieën. Deze menschen droegen statige gewaden van zwarte zijde. Enkelen dezer geknielden zag hij schrijven.

Op eenigen afstand tegenover hem zag hij de treden eener trap, een estrade, daarop een baldakijn, een glinsterend schild tusschen een leeuw en een eenhoorn, en onder dien baldakijn, op die estrade, boven die treden, achter dat schild een met goud doorwerkte, gekroonde armstoel. Dat was een troon.

De troon van Groot-Brittannië.

Gwynplaine, zelf nu pair, bevond zich in het Huis der pairs van Engeland, het Hoogerhuis.

Hoe was het toegegaan, die installatie van Gwynplaine in het Huis der Lords? Het is met weinige woorden verteld.

Den heelen dag, van den morgen tot den avond, van Windsor tot Londen, van Corleone-Lodge tot Westminster Hall, was het een opgang geweest, een onafgebroken stijgen op den maatschappelijken ladder. En bij iedere sport nieuwe verbijstering.

Hij was uit Windsor weggebracht met koetsen van de koningin en vergezeld van het gevolg dat een pair toekwam. Een eerewacht verschilt niet veel van een wacht die een gevangene escorteert.

Dien dag dan zag het buitenvolk aan den weg van Windsor naar Londen een stoet gentlemen van het huis der koningin voorbij galoppeeren. Die stoet begeleidde twee met vier paarden bespannen koninklijke postkoetsen. In de voorste was de ceremoniemeester gezeten met het teeken van zijn waardigheid, zijn zwarten staf, in de hand. In de tweede zag men een grooten hoed met witte pluimen, het gezicht daaronder was zoo overschaduwd, dat het niet viel te onderscheiden. Wie was het, zoo vroeg men zich af, dien die stoet begeleidde? Was het een pair? was het een gevangene?

Het leek wel of de persoon in die koets naar den Londenschen Tower werd gebracht, als het ten minste geen lord was op weg naar het Hoogerhuis.

De koningin had alles met de grootste zorg geregeld. Aangezien het den toekomstigen man van haar zuster betrof, had zij hem een escorte gegeven uit haar eigen paleiswacht.

De adjudant van den ceremoniemeester reed aan het hoofd van den stoet.

Bij den ceremoniemeester in de koets lag op een laag bankje een met goudlaken overtrokken kussen. Op dat kussen lag een zwarte portefeuille, voorzien van het koninklijk zegel.

Te Brentford, de laatste wisselplaats vóór Londen, hielden de twee postkoetsen en het escorte halt.

Een gala-koets, ingelegd met schildpad, bespannen met vier paarden en met vier palfreniers achterop, twee postiljons voorop, en een koetsier met een deftige pruik op het hoofd, wachtte hen hier. Wielen, steps, onderstel, dissel, alles was verguld. De paarden waren opgetuigd met zilver.

Deze galakoets was van een statig en voornaam model, en zou een magnifiek figuur hebben gemaakt onder de een-en-vijftig beroemde karossen, waarvan Roubo ons de afbeeldingen heeft nagelaten.

De ceremoniemeester steeg uit zijn koets en de adjudant van zijn paard. De laatste opende het portier van de koets, waarin Gwynplaine zat en verzocht hem met eerbiedig neergeslagen oogen, uit te stappen en plaats te nemen in de koets, wat hij werktuiglijk deed. De ceremoniemeester met zijn staf en zijn adjudant met het kussen en de portefeuille stapten na hem in en namen plaats op het lage bankje, dat in de oude ceremoniekoetsen bestemd was voor de pages.

De galakoets was van binnen bekleed met wit satijn, met zilver doorwerkt. Op het plafond was een wapen geschilderd.

De postiljons der twee postkoetsen droegen de livrei van het koninklijk huis. Koetsier, postiljons en palfreniers van de galakoets droegen een andere, zeer voorname en schilderachtige livrei. Op zijn vraag, in een onwillekeurige opwelling van belangstelling gedaan, wat dat was voor een livrei, antwoordde de ceremoniemeester:

— De uwe, mylord.

Dien dag had het Hoogerhuis een avondzitting. *Curia erat serena*, zeggen de oude protocollen. In Engeland speelt het parlementaire leven zich hoofdzakelijk af, zoo niet in het donker, dan toch bij avond en bij nacht. Men herinnert zich dat Sheridan eens te middernacht een rede begon en eerst klaar was toen het al begon te dagen.

De beide postrijtuigen keerden ledig naar Windsor terug, de galakoets, waarin Gwynplaine zat, reed

stapvoets, — de waardigheid van de pruik des koetsiers vorderde dat — naar Londen. In de gedaante van dien statigen koetsier had het ceremonieel nu de hand op Gwynplaine gelegd. Deze vertraging was bovendien, naar het scheen, berekening. Wij zullen zoo aanstonds het waarschijnlijke motief zien.

Het was nog wel geen avond, maar het begon te schemeren, toen de galakoets stilhield voor King's Gate, een zware poort tusschen twee torentjes, die Whitehall in verbinding stelde met Westminster.

Het escorte groepeerde zich hier rondom de koets, een der palfreniers opende het portier, de ceremoniemeester, gevolgd door zijn adjudant, steeg uit en zeide tot Gwynplaine:

— Mylord gelieve uit te stappen. Uw lordschap houde het hoofd gedekt.

Gwynplaine droeg onder zijn reismantel nog het zijden kleed dat men hem had aangetrokken, toen hij buiten kennis was. Zijn degen had hij niet meer.

Hij liet zijn mantel in de koets.

Onder het gewelf van King's Gate bevond zich een zijdeur. De ceremoniemeester en zijn adjudant gingen Gwynplaine door die zijdeur heen voor naar een ronde zaal, met in het midden een pilaar en verlicht door zeer smalle, bijna spleetvormige kruisboogvensters, die zoo weinig licht doorlieten, dat het er zelfs midden op den dag donker moest zijn. Weinig licht is soms een bestanddeel van het plechtige. De duisternis is majestueus.

In deze kamer bevonden zich dertien personen, staande in drie rijen — drie in de eerste rij, zes in den tweede, vier in de derde. Die van de eerste waren alle gekleed in rood fluweel, die der tweede rij in witte zijde, die der derde rij in zwarte zijde. In aller kleederen waren wapens geborduurd, bij de voorsten op de schouders, bij de middelsten op de borst, bij de achtersten op borst en rug. Allen droegen pruiken, waren blootshoofds, en hadden een degen op zij.

Hun gezichten waren in het schemerdonker niet te onderscheiden. Evenmin was voor hen Gwynplaine's gezicht te zien.

De ceremoniemeester hief zijn staf op en zeide:

— Mylord Fermain Clancharlie, baron Clancharlie en Hunkerville, ik, ceremoniemeester van de zwarte roede, eerste officier van de kamer van voorstelling,

stel uwe lordschap in handen van Kouseband, eersten wapenkoning van Engeland.

De eerste van het drietal personages der voorste rij deed een pas voorwaarts, maakte voor Gwynplaine een zeer diepe buiging, en zeide:

— Mylord Fermain Clancharlie, ik ben Kouseband, eerste wapenkoning van Engeland, daartoe verheven en als zoodanig gekroond door zijn genade den hertog van Norfolk, erfelijk graaf-maarschalk. Ik heb trouw en gehoorzaamheid gezworen aan den koning, aan de pairs en aan de ridders van den Kouseband. Den dag van mijn kroning, toen de graaf-maarschalk van Engeland mij gewijd heeft door een beker wijn over mijn hoofd uit te gieten, heb ik plechtig gelofte gedaan al mijn krachten ter beschikking te stellen van mijn heeren, alle gezelschap van te slechter naam en faam bekende personen te vermijden, hooggeplaatste personen daarentegen veeleer te ontzien dan aan te klagen, en weduwen en maagden te beschermen. Mijn taak is het de ceremoniën te regelen bij de begrafenis der pairs en mij is toevertrouwd het toezicht op hun blazoenen. Ik stel mij ter uwer lordschaps beschikking.

Daarop stelden de beide anderen der voorste rij zich voor als tweede en derde wapenkoning en boden met eenzelfde formule den nieuwen lord hun diensten aan. Vervolgens kwamen de zes personen der tweede rij naar voren, en stelden zich, elk afzonderlijk, voor als herauten; zij noemden daarbij hun namen: York, Lancaster, Richmond, Chester, Somerset, Windsor. De blazoenen, op hun gewaad geborduurd, waren die der graafschappen en steden wier naam zij voerden.

De vier personen der achterste rij werden door den wapenkoning Kouseband een voor een aangewezen:

— Mylord dit zijn vier poursuivants-at-arms: Blauwmantel, Roode Draak, Roode Kruis, Portcullis — Elk der vier maakte bij het noemen van zijn kwaliteit een eerbiedige buiging.

Op een teeken der wapenkoningen kwam de eerste der poursuivants, Blauwmantel, naar voren, en nam van den adjudant van den ceremoniemeester het kussen met de portefeuille over. En de wapenkoning zeide daarbij tot den ceremoniemeester:

— Alzoo geschiede. Ik stel de receptie van zijn lordschap in uwe handen.

Al deze ceremoniën en ook die hier verder volgen

vormden het oude, in onbruik geraakte ceremonieel uit den tijd van voor Hendrik VIII; op verlangen van koningin Anna werden ze opnieuw ingevoerd, zij het slechts voor korten tijd. Thans is er hoegenaamd niets meer van overgebleven. Toch acht het Hoogerhuis zich onveranderlijk; en als er één bolwerk is van star conservatisme, is het wel dat.

En toch verandert en vervormt zich ook dat starre lichaam. *E pur si muove.*

Waar is bijvoorbeeld de *may pole* gebleven, de mast dien de burgerij van Londen den 1sten Mei opstelde ter eere van de pairs, opgaande naar het parlement? De laatste waarvan melding wordt gemaakt werd opgericht in 1713. Sindsdien is de „may pole" in onbruik geraakt. Weggesleten.

In schijn onbewegelijkheid, stilstand, geen schaduw van ommekeer, in werkelijkheid steeds voortgang, verandering, ontwikkeling. Nemen wij bijvoorbeeld de titel Albemarle. Hij schijnt eeuwig. Maar die titel is gevoerd door zes families: Odo, Mandeville, Bethune, Plantagenet, Beauchamp, Monk. De titel Leicester is achtereenvolgens overgegaan op vijf verschillende personen: Beauchamp, Brewose, Dudley, Sidney, Coke. De titel Lincoln op zes; Pembroke op zeven. En zoo voort. Onder die onbewegelijke titels voortdurende wisseling en verandering. De oppervlakkige geschiedschrijver meent slechts stilstand te zien, de gestadige vervorming ontgaat hem. Wat menschelijk is, is onbestendig. De menschheid is een schuimende branding.

De artistocratieën gaan prat op wat de vrouw zoekt te verbergen: ouderdom, maar vrouwen en aristocratiën hebben dezelfde illusie: dat zij niet veranderen.

Waarschijnlijk zal het Hoogerhuis zich niet herkennen in de schets die hier volgt, het gaat het Hoogerhuis zoo'n beetje als een vrouw, die voor haar rimpels van heden gaarne troost zoekt in haar gewaande mooiheid van vroeger. De spiegel dient minder om te zien hoe men is, dan wel behulpzaam te zijn zich te maken zooals men graag zijn wou.

De eenige taak van den geschiedschrijver is, een eerlijke gelijkenis te geven.

De wapenkoning wendde zich tot Gwynplaine:

— Heb de goedheid, mylord, mij te volgen. Wanneer men u begroet dan brenge uw lordschap alleen even de hand aan de rand van zijn hoed.

Er vormde zich een stoet met den ceremoniemeester aan het hoofd, achter hem Blauwmantel met het kussen, achter dezen de wapenkoning, en eindelijk Gwynplaine. Deze stoet verliet de ronde zaal — waar de overige wapenkoningen, herauten enz. achterbleven — en ging een reeks andere zalen door van het oude, sinds lang gesloopte parlementsgebouw.

Gwynplaine werd onder andere door de Gothische kamer geleid, waarin de laatste samenkomst plaats had van Jacobus II en Monmouth en die getuige was geweest van den vruchteloozen voetval van den laffen neef voor den onvermurwbaren oom. In deze kamer zag men aan den muur negen levensgroote portretten van pairs, met hun namen en blazoenen en naar tijdsorde gerangschikt; het waren lord Nansladron 1305, lord Baliol 1306, lord Benestede 1314, lord Cantilupe 1356, lord Montbegon 1357, lord Tibotot 1372, lord Zouch of Codnor 1615, lord Bella-Aqua, zonder datum, lord Harren and Surrey, zonder datum, graaf de Blois, zonder datum.

Het was nu avond, en in de gangen waren van afstand tot afstand lampen aangestoken. De zalen werden door waskaarsen in koperen kroonkandelaars matig verlicht ongeveer als de zijvleugels van kerken.

In de kamers die de stoet doorging, bevonden zich alleen de personen die er te maken hadden. In een daarvan bevond zich de honorable Philip Sydenham, ridder banneret, een titel die alleen in oorlogstijd onder de ontplooide koninklijke standaard verleend werd. In een andere bevond zich de oudste baronet (senior baronet), sir Edmund Bacon of Suffolk, afstammeling van sir Nicholas Bacon, en genoemd primus baronetorum Angliae. Achter sir Edmund stonden zijn wapendrager met een vuurroer, en zijn esquire die het wapen van Ulster voerde — de baronets waren de erfelijke verdedigers van het Iersche graafschap Ulster.

Bij den ingang van den, met matten belegden, corridor, waardoor men van het Lagerhuis in het Hoogerhuis kwam, werd Gwynplaine begroet door sir Thomas Mansell of Margam, controleur van het huis der koningin en afgevaardigde van het graafschap Glamorgan in het parlement; en aan den uitgang door een deputatie van „one for every two" (een op de twee) van de baronnen der Cinque Ports, vier links en vier rechts, de Cinque Ports, zijnde acht in getal. William Ashburnham

begroette hem voor Hastings, Matthew Aylmor voor Dover, Josias Burchett voor Sandwich, sir Philip Boteler voor Hythe, John Brewer voor New Rumney, Edward Southwell voor de stad Rye, James Hayes voor de stad Wichelsea, en George Nailor voor Seaford.

Toen Gwynplaine staan bleef om die begroeting te beantwoorden, herinnerde de wapenkoning hem fluisterend aan het ceremonieel.

— Alleen den hoed even aanraken, mylord.

Gwynplaine deed overeenkomstig deze aanwijzing.

Hij kwam in de dusgenaamde schilderijenzaal, waar niets was wat dien naam rechtvaardigde, behalve dan een paar heiligenfiguren — onder andere Sint Eduard — op de vakken tusschen de hooge kruisboogvensters, die door den vloer in tweeën werd gedeeld, in dier voege dat Westminster Hall de onderste helft had van elk venster en de daarboven gelegen schilderijenzaal de bovenste helft.

Aan deze zijde van de houten balie die deze zaal in twee helften deelde, bevonden zich de drie staatssecretarissen of ministers, zeer gewichtige personages. De eerste dezer staatsdienaren had het bestuur van Zuid-Engeland, Ierland en koloniën en van het diplomatieke verkeer met Frankrijk, Zwitserland, Italië, Spanje, Portugal, Turkije. De tweede bestierde Noord-Engeland en de buitenlandsche zaken met betrekking tot de Nederlanden, Duitschland, Denemarken, Zweden, Polen en Rusland. De derde, een Schot, was staatssecretaris voor Schotland. Allen begroetten Gwynplaine zwijgend met een buiging.

Gwynplaine raakte even aan den rand van zijn hoed.

De baliewachter opende het hekje in het staketsel, dat toegang gaf tot de andere helft van de schilderijenzaal; daar stond een lange, groen gedrapeerde tafel, uitsluitend bestemd voor de lords.

Op die tafel stond een aangestoken kandelaar.

Toen de stoet in het bevoorrechte compartiment was hield hij halt.

Tusschen de twee vensters in dit gedeelte van de zaal bevond zich een koninklijk wapenschild, en daaronder stonden twee grijsaards, in roodfluweelen robes met hermelijnen epauletten en hoeden met witte pluimen op hun pruiken. Achter hen stond een man in het zwart, die een gouden staf met een gekroonden leeuw op den top, omhoog hield geheven. Het was de

stafdrager der pairs van Engeland, wier insigne de leeuw is: Et les lions ce sont les Barons et le Per, zegt de kroniek-in-handschrift van Bertrand Dugueselin.

De wapenkoning wees Gwynplaine de twee personages in rood fluweel, en fluisterde:

— Mylord, dat zijn uws gelijken. U gelieve hun groet te beantwoorden precies zooals zij u zullen groeten. Deze twee pairs zijn door den lord-kanselier aangewezen als uw peetvaders. Zij zijn hoogbejaard, en bijna blind. Zij zullen u zoo aanstonds in het huis der lords introduceeren. De eerste is Charles Mildmay, lord Fitzwalter, zesde op de rol der baronnen; de tweede is Arundel, lord Arundel of Tretice.

Daarna een stap op de twee grijsaards toetredende, zei de wapenkoning met luider stem:

— Fermain Clancharlie, baron Clancharlie, baron Hunkerville, markies van Corleone op Sicilië, groet uwe lordschappen.

De twee lords lichtten hun hoeden boven hun hoofd zoo hoog als hun arm dit toeliet, en zetten hem toen weer op. Gwynplaine beantwoordde hun groet op dezelfde wijze.

Er formeerde zich opnieuw een stoet, met Gwynplaine achteraan, doch nu tusschen de beide lords in en met den stafdrager vlak voor zich. Deze stoet, de schilderijenzaal verlatend, ging een galerij door met aan weerszijden pilaren, en bij elke pilaar een schildwacht, om de andere een Engelsch piekenier en een Schotsch hellebaardier.

De blootbeenige Schotsche hellebaardiers vormden in hun schilderachtige uitrusting een magnifieke troep, wel waardig zich later bij Fontenoy te meten met de niet minder sierlijk uitgedoste Fransche cavalerie en koninklijke kurassiers, wier kolonel een keer zeide: Heeren meesters, weest zoo goed op uw hoeden te passen, zoo aanstond zullen we de eer hebben te gaan stormen.

De kapitein der piekeniers en de kapitein der hellebaardiers salueerden den stoet met den degen, de soldaten salueerden met hun wapen.

Aan het einde dezer galerij blonk een groote deur, waarvan de beide vleugels platen goud leken. Bij deze deur stonden links en rechts twee personen op post, aan hun livrei herkenbaar als deurwachters.

Even voor deze deur verwijdde zich de galerij tot een glazen koepel. Hier zat op een armstoel, die haast

de afmetingen had van een troon, een personage, ontzagvol door de statie van zijn kleed en door de enorme grootte van zijn pruik. Het was William Cowper, lord-kanselier van Engeland.

Hetzelfde gebrek te hebben als de koning, doch in erger mate, wordt ten hove aangerekend als een talent. William Cowper was bijziende. Anna ook, maar minder. Het slechte gezicht van William Cowper behaagde haar bijziende majesteit en het had haar keus bepaald bij zijn benoeming tot kanselier en wachter van het koninklijk geweten.

William Cowper had een dunne boven- en een dikke onderlip, teeken van niet overdreven goedhartigheid.

Rechts en links van den lord-kanselier in zijn statigen stoel zaten elk aan een tafel de griffier van de kroon en de griffier van het parlement, beide met een geopend register en schrijfbenoodigdheden voor zich. Achter den zetel van den lord-kanselier stond een staf-drager met den staf met kroon, geflankeerd door den sleepdrager en den beursdrager, beide met groote pruiken op. Al deze ambten bestaan heden nog.

Op een buffetje, dicht bij den armstoel, lag een statiedegen met gouden gevest, scheede en riem overtrokken met rood fluweel.

Achter den griffier van de kroon hield een functionaris met beide handen den kroningsmantel uitgespreid voor zich uit; achter den griffier van het parlement een ander evenzoo den mantel der pairs. Beide mantels waren van scharlaken fluweel met witte zijde gevoerd en met schouderstrooken van hermelijn, met goud gegalloneerd. Beide mantels waren gelijk, behalve dat de kroningsmantel grooter hermelijnen rochet had dan de parlementsmantel.

Een derde officier, de „librarian", droeg op een kussen van Vlaamsch leer het red book, een klein in rood marokijn gebonden boekje met de namen der leden van Hooger- en Lagerhuis, een aantal blanco bladzijden en een potlood; volgens het gebruik kreeg elk nieuw lid bij zijn intrede in het parlement zulk een rood boek.

De stoet hield voor den zetel van den lord-kanselier halt. De lord-peetvaders namen hun hoeden af, Gwynplaine deed desgelijks. De wapenkoning nam van Blauwmantel het goudlakensche kussen over, knielde neer en presenteerde den lord-kanselier de zwarte portefeuille. De lord-kanselier nam de portefeuille en reikte

ze toe aan den griffier van het parlement. Deze kwam ze plechtig in ontvangst nemen en begaf zich weer naar zijn plaats. Hij opende de portefeuille en stond op.

De portefeuille bevatte de twee gebruikelijke koninklijke boodschappen: het koninklijk patent gericht aan het Huis der lords, en het bevelschrift, de writ of summons, gericht aan het nieuwe lid.

De griffier deed op plechtigen toon voorlezing van beide stukken.

Het bevelschrift aan Gwynplaine besloot met de gewone formules: „.... Wij bevelen u strengelijk, op grond van de trouw en de gehoorzaamheid door u ons verschuldigd, te verschijnen en persoonlijk uw plaats in te nemen onder de prelaten en pairs bij hun zittingen in het parlement in Westminster, teneinde naar eer en geweten, deel te nemen aan de beraadslagingen omtrent de zaken des rijks en der kerk."

Toen de lezing dezer stukken was afgeloopen, nam de lord-kanselier het woord.

— Van de boodschap der kroon is kennis genomen. Lord Clancharlie, verwerpt uw lordschap de transsubstantiatie, de aanbidding der heiligen en de mis?

Gwynplaine boog.

— Alzoo is aan den eed van zuiverheid in den geloove voldaan, constateerde de lord-kanselier.

De griffier van het parlement verklaarde:

— Zijn lordschap heeft den test-eed afgelegd.

De lord-kanselier besloot:

— Mylord Clancharlie, u kunt zitting nemen.

— Zoo zij het, zeiden de beide peetvaders.

De wapenkoning stond op, nam den statiedegen van het buffetkastje en gespte hem Gwynplaine om.

„Dit geschied zijnde, zeggen de oude Normandische charters, zoo neemt de pair zijn degen, beklimt de hooge zetels en woont de zitting bij."

Gwynplaine hoorde achter zich iemand zeggen:

— Ik doe uwe lordschap den parlementsmantel aan.

En meteen trok de functionaris die dit zeide — een der bovengenoemde manteldragers — hem de statiemantel aan en knoopte hem het zwarte lint van het hermelijnen rochet om den hals.

Gwynplaine, in zijn purperen mantel en den degen met gouden gevest op zij, was nu precies zoo uitgedost als de lords die rechts van hem stonden.

De librarian bood hem het roodboek aan en stak het in den zak van zijn vest.

De wapenkong fluisterde hem in het oor:

— Mylord, bij het binnenkomen wordt de koninklijke zetel begroet.

De koninklijke zetel, dat was de troon.

Intusschen zaten de beide griffiers, ieder aan zijn tafel te schrijven, de eene in het register der kroon, de andere in het register van het parlement. Daarna kwamen beiden, de griffier van de kroon het eerst, met hun register bij den lord-kanselier. Deze teekende beide registers en verhief zich vervolgens van zijn zetel.

— Lord Fermain Clancharlie, baron Clancharlie baron Hunkerville, markies van Corleone op Sicilië, ik heet u welkom onder uw lords, de geestelijke en wereldlijke heeren van Groot-Brittannië.

De twee peetvaders tikten hem op den schouder. Hij keerde zich om. En de groote vergulde deur aan het eind van de galerij ging wijd open. Het was de deur van de vergaderzaal van de pairs van Engeland.

Nog geen zes-en-dertig uren waren verloopen sinds Gwynplaine, omgeven door een anderen stoet, de ijzeren deur der gevangenis van Southwark voor zich had zien opengaan.

In razende vaart waren de wolken over zijn hoofd gegaan; iedere wolk een gebeurtenis, iedere gebeurtenis een verrassing stormenderhand.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Onpartijdigheid.

Het pairschap, dat een gelijkwaardigheid met het koningschap in het leven riep, was in de tijden van barbaarschheid een zaak, die haar nut had. In Frankrijk heeft dit rudimentaire politieke instituut zich geheel anders ontwikkeld dan in Engeland. In Frankrijk was de pair een schijn-koning; in Engeland was hij een wezenlijk vorst. Minder heerlijk dan in Frankrijk, maar reëeler. Men zou kunnen zeggen: minder, maar erger.

Het pairschap is ontstaan in Frankrijk. De tijd wanneer is onzeker; volgens de legende onder Karel den

Groote; volgens de geschiedenis onder Robert den Wijze. De geschiedenis is evenmin zeker van haar zaak als de legende. Favin zegt: „De koning van Frankrijk zocht de grooten in zijn staten aan zich te verbinden door den verheven titel van pair, waardoor zij als zijn gelijke werden."

Het pairschap splitste en vertakte zich snel en plantte zich van Frankrijk voort naar Engeland.

De Engelsche pairage heeft een groote rol gespeeld en is bijna iets wezenlijk groots geweest. De Saksische wittenagenmote was haar voorlooper. De Deensche thane en de Normandische vavassour smolten ineen in den baron. Baron is hetzelfde als Vir, dat in het Spaansch is verbasterd tot varon en zeggen wil: man, in den zin van man bij uitnemendheid. Van 1057 af noodzaken de barons den koning rekening met hen te houden. Niemand minder nog wel dan Willem de Veroveraar. In 1086 geven zij het leenwezen een vasten grondslag, die grondslag is het Doomsday Book, het Boek van het laatste oordeel. Onder Jan-zonder-Land een conflict; de Fransche seigneurie slaat een hoogen toon aan tegen Groot-Brittannië, en de pairie van Frankrijk daagt den koning van Engeland voor zijn vierschaar. De Engelsche baronnen ten hoogste verontwaardigd. Bij de wijding van Philip August droeg de koning van Engeland als hertog van Normandië de eerste vierkante banier en de hertog van Guyenne de tweede. Tegen dezen koning, vazal van een anderen koning, brak de „oorlog der baronnen" uit. De baronnen dwingen den ellendigen koning Jan de magna charta of grooten vrijbrief te onderteekenen, waarbij het eerste begin van een parlement voor rijksgrooten wordt ingesteld. De paus kiest partij voor den koning en doet de lords in den ban. Dit was in het jaar 1215 en die paus was Innocentius III, die het Veni Sancte Spiritus schreef en Jan-zonder-Land de vier hoofddeugden schonk in den vorm van vier gouden ringen. De lords houden voet bij stuk. Een duel, dat vele geslachten lang zou duren. Pembroke zet de worsteling voort. 1248 is het jaar der „voorzieningen van Oxford". Vier-en-twintig baronnen beperken de macht van den koning, betwisten hem die, en roepen één ridder per graafschap op om deel te nemen aan de beslechting van het geschil: het eerste begin van een Lagerhuis. Later voegen de lords zich twee burgers toe uit elke city

en twee notabelen uit elken borough. Hiervan stamt het recht dat de pairs tot op Elisabeth behielden over de geldigheid van de verkiezing der commons of Lagerhuisleden te beslissen. De eischen die zij voor toelating stelden deden het gezegde ontstaan, dat de afgevaardigden moesten worden gekozen zonder de drie P.'s: sine Prece, sine Pretio, sine Poculo. Welke stelregel toch niet de opkomst van de rotten boroughs kon verhinderen. In 1293 was de koning van Engeland nog onderworpen aan de rechtspraak van het hof der pairs van Frankrijk, en Philips de Schoone maakte daarvan gebruik tegen Eduard I, denzelfden Eduard I, die zijn zoon beval hem na zijn dood te koken en zijn gebeente in den oorlog mee te voeren. Door de dwaasheden der koningen zien de lords zich gedwongen het parlement te versterken. Zij verdeelen het in twee Kamers, of Huizen — Hooger- en Lagerhuis. De lords zorgen daarbij de baas te blijven. „Als het zich voordoet, zegt Chamberlayne in zijn „Tegenwoordige staat van Engeland", 1688, dat een der commons zich verstout het woord te voeren ten nadeele van het Huis der Lords, zoo wordt hij voor de vierschaar van het Huis gedaagd ter berisping en terechtwijzing, en soms laat men hem naar den Tower brengen." Eenzelfde onderscheid in de wijze van stemmen. In het Huis der lords wordt hoofdelijk gestemd, een voor een, te beginnen met den jongsten baron, die *puisne baron* wordt genoemd. Een pair antwoordt als zijn naam wordt afgelezen met content (voor) of non content (tegen). Het Lagerhuis stemt met Aye (ja) en No (neen), collectief, bij acclamatie, allen tegelijk. De commons wikken, de lords beschikken. Uit minachting voor cijfers, dragen de pairs op de commons, die daar partij van zullen trekken, het beheer over van de schatkist, de exchequer, zoo geheeten volgens sommigen naar 't dambord- (Fransch echiquier) achtig geruite kleed op de tafel in de kamer harer directeuren en volgens anderen naar de antieke kast, waarin achter ijzeren traliewerk de schat der koningen van Engeland werd bewaard. Van het einde der dertiende eeuw dateert het officieele „Jaarboek". In den Rozenoorlog werpen de lords hun gewicht in de schaal, nu eens ten gunste van John of Gaunt, hertog van Lancaster, dan weer ten gunste van Edmund, hertog van York. Wat-Tyler, de Lollards, Warwick de king-maker, al die vrijheid-zwangere anarchie, had,

openlijk of in het geheim, de Engelsche feodaliteit tot bondgenoote. De lords, nuttig naijverig op den troon — wie naijverig is is waakzaam ! — omlijnen en begrenzen de koninklijke macht, beperken de categorie der gevallen van hoogverraad, doen tegen Hendrik IV valsche Richards opstaan, werpen zich op tot scheidsrechters, beslechten het geding tusschen den hertog van York en Margaretha van Anjou omtrent de drie kronen, en brengen zoo noodig, legers op de been en leveren met wisselend geluk hun veldslagen: Shrewsbury, Tewkesbury, Saint Albans. Daarvoor reeds, in de dertiende eeuw, hadden zij den slag van Lewes gewonnen, en de vier broers van den koning, bastaarden van koningin Isabelle en den graaf de la Marche, uit het land verdreven, vorstelijke afpersers en woekeraars, die de christenen lieten uitbuiten door op hun beurt weer uitgezogen Joden, tegelijk prinsen en bedriegers, iets wat later meer is gezien, maar wat in die tijden niet bijzonder in den smaak viel. Tot in de vijftiende eeuw bleef in den Engelschen koning nog altijd iets van den Normandischen hertog over en de acts of parliament (wetten) werden geredigeerd in het Fransch. Onder Hendrik VII eerst kwam het Engelsch daarvoor in de plaats op verlangen van de lords. Engeland, na Britsch te zijn geweest onder Uther, Pendragon, Romeinsch onder Caesar, Saksisch onder de heptarchie, Deensch onder Harold, Normandisch onder Willem, werd, dank zij de lords Engelsch. En vervolgens werd het Anglikaansch. Een eigen godsdienst te hebben is voor een land een groote kracht. Een buitenlandsche paus tapt het nationale leven af. Een Mekka is een zuigpoliep.

In 1534 breekt Londen voorgoed met Rome, pairschap neemt de hervorming aan, en de lords omhelzen Luther. Revanche voor de excommunicatie van 1215. Hiermee bewezen zij Hendrik VIII een dienst, maar in andere opzichten maakten zij het hem lastig. Het Huis der lords stond tegenover Hendrik VIII als een buldog tegenover een beer. Als Wolsey de natie van Whitehall berooft, en Hendrik VIII Whitehall weer aan Wolsey ontrooft, wie gromt er dan ? het zijn vier lords: Darcie van Chichester, Saint John van Bletso, en (twee Normandische namen) Mountjoye en Mounteagle. De koning overweldigt. De pairschap haalt naar zich toe, sleept in de wacht. In erfelijkheid is iets wat bederf

bewaart; vandaar de ongebroken kracht der lords door alle eeuwen heen. Zelfs onder Elisabeth doen de baronnen zich gelden. Wat de strafoefeningen van Durham ten gevolge heeft. Die tirannieke rok is met bloed bevlekt. Een hoepelrok met een hakblok er onder, dat was Elisabeth. Elisabeth liet het parlement zoo weinig mogelijk bijeenkomen en verminderde het Huis der lords tot vijf-en-zestig leden, waaronder maar een markies, Westminster, en geen enkele hertog. In Frankrijk deden de koningen trouwens ook zoo en om dezelfde reden. In Engeland liet de kroon met genoegen de pairschappen elkaar te gronde richten. Onder Anna, om maar een enkel voorbeeld te noemen, waren sinds de twaalfde eeuw in totaal 565 pairies opgeheven of uitgestorven. Met de uitroeiing der hertogen had de Rozenoorlog een begin gemaakt en Maria Tudor had met de bijl van den scherprechter die uitroeiing voltooid. Dat was de onthoofding van den adel, want de hertogen er afslaan is het hoofd ervan afslaan. Uitroeien waar men last van heeft is ongetwijfeld een afdoend middel, maar nog beter is het, het aan je te verbinden en er je voordeel mee te doen. Zoo dacht Jacobus I er ook over, Hij voerde het aantal hertogen op zijn wijze weer wat op. Hij verhief zelfs zijn gunsteling Villiers, die hem tot zwijn had verheven (hij noemde Jacobus I „votre cochonnerie") tot hertog. De feodale hertog herschapen in hoveling-hertog. Dat ras zou zich snel vermenigvuldigen. Karel II zou zelfs zijn maîtressen tot hertogin verheffen, zooals Barbara van Southampton en Louise de la Quérouel van Portsmouth. Onder Anna zullen er alweer vijf-en-twintig hertogen zijn, waaronder drie buitenlanders: Cumberland, Cambridge en Schomberg. Hadden deze hofprocedés door Jacobus I uitgevonden, succes? In geene deele. Het Huis der lords voelt zich een speelbal van kuiperij en wordt onhandelbaar. Onhandelbaar jegen Jacobus I, onhandelbaar jegens Karel I, die, het zij terloops opgemerkt, wellicht niet heelemaal onschuldig was aan den dood van zijn vader, evenmin als Maria de Medicis misschien onschuldig is aan den dood van haar man. De lords, die onder Jacobus I in den persoon van Bacon de knevelarij voor hun vierschaar hadden gedaagd, keeren zich onder Karel I tegen het verraad, in den persoon van Stafford. Zij hadden een Bacon veroordeeld, zij veroordeelden eveneens Stafford. De eerste verloor zijn eer, de laatste

zijn leven. Karel I werd nog voor zijn eigen terechtstelling al vooraf onthoofd in Stafford. De lords steunen de commons met de wapens. De koning roept het parlement bijeen te Oxford, de revolutie roept dit bijeen te Londen; drie-en-veertig pairs kiezen partij voor den koning, twee-en-twintig voor de republiek. Het resultaat van de politiek der lords, gemeene zaak te maken met het volk, zijn de rechten vervat in de bill of rights — een schaduw van de „droits de l'homme", uit de donkere diepten der toekomst door de Fransche revolutie vooruitgeworpen op de revolutie in Engeland.

Dat zijn de diensten die de pairage bewezen heeft. Onwillekeurig, weliswaar. En duur betaald, want diezelfde pairie is een enorme parasiet. Maar niettemin van onberekenbaar gewicht. Het despotieke bedrijf van Lodewijk XI, Richelieu en Lodewijk XIV, het kweeken van een sultan, verslaving doorgaande voor gelijkheid, de scepter als stok dienend om er mee te slaan, menigten, neergedrukt in vernedering en verlaging, die Turksche knechting, volvoerd in Frankrijk, hebben de lords in Engeland verhinderd. Zij hebben van de aristocratie een muur gemaakt, die den koning insloot en het volk wat beschutte. Hun aanmatiging jegens het volk werd vergoed door het klein-houden van den koning. Simon, graaf van Leicester durfde tot Hendrik VIII te zeggen: Koning, je liegt. De lords leggen den koning lasten en verplichtingen op; zij tornen en morrelen aan de zoo gevoelige plek, het jachtrecht. Iedere lord, die op zijn weg door een koninklijk park komt heeft het recht daar een hert te dooden. Bij den koning doet de lord of hij thuis is. Dat in allerlei dingen de koning op een lijn wordt gesteld met een pair, dankt men aan het Huis der lords. Meer nog. Als een koning wordt afgezet, zijn het de lords die het doen. De lords hebben Jan-zonder-Land zijn land afgenomen. Eduard II van den troon gejaagd, Richard II tot afstand gedwongen, Hendrik VI gebroken, en Cromwell mogelijk gemaakt. Wat een Lodewijk XIV school er niet in Karel II, maar dank zij Cromwell heeft hij zich niet kunnen uitleven. Cromwell zelf trouwens — wij vestigen terloops de aandacht op deze bijzonderheid, die geen enkelen geschiedschrijver schijnt te zijn opgevallen, — streefde er naar pair te worden, vandaar zijn huwelijk met Elizabeth Bourchier, afstammelinge en erfgename van een Cromwell, lord Bourchier, wiens pairie in 1471

werd opgeheven, en van een Bourchier, lord Robesart, een andere pairie, opgeheven in 1429. Meegesleept door den geweldigen stroom der gebeurtenissen bevond Cromwell het opruimen van een koning een korteren weg tot de macht dan 't heroveren van een pairie. Zelfs in het ceremonieel lieten de lords den koning niet ongemoeid. Als de koning in den Tower voor de vierschaar van het Hoogerhuis ware gedaagd, zou hij daar precies als een gewone lord tusschen twee gewapenden in voor zijn rechters hebben gestaan. Vijf eeuwen lang heeft het oude Huis der lords een doel nagestreefd en dit nooit uit het oog verloren.

Zijn oogenblikken van onbedachtzaamheid en zwakheid zijn te tellen; zoo bijvoorbeeld toen het zich liet verlokken door de schepen van Julius II vol geladen met kaas, ham en Griekschen wijn. De Engelsche aristocratie was energiek, zelfbewust, onbuigzaam, naijverig op haar rechten, altijd waakzaam, patriottisch, wantrouwend. Op 't einde der 16e eeuw ontnam zij bij acte no. 10 van het jaar 1694 den borough Stockbridge in Hampshire het recht zich in het parlement te doen vertegenwoordigen en zij dwong het Lagerhuis de verkiezing in dien borough ongeldig te verklaren, wijl er papistisch geknoei achter stak. Zij vorderde van Jacobus, hertog van York, den geloofseed, en sloot hem uit van den troon toen hij weigerde dien eed af te leggen. Hij kwam toch aan de regeering, maar de lords wisten hem wel te krijgen en joegen hem het land uit. Deze aristocratie heeft in haar lang bestaan eenigen drang naar vooruitgang aan den dag gelegd. Steeds is er een zekere kwantiteit te waardeeren licht van haar uitgegaan, behalve in haar nadagen, dat is in onze dagen. Onder Jacobus II handhaafde zij in het Lagerhuis een verhouding van 346 burgerleden tegen 92 adellijke leden, en tegen de zestien baronnen-by-courtesey van de Cinque Ports wogen de vijftig burgers der vijf-en-twintig steden ruimschoots op. Hoe corrupt ook en egoistisch was deze aristocratie in sommige gevallen toch merkwaardig onpartijdig. Men beoordeelt haar meestal hard. De geschiedenis heeft alleen lof voor het Lagerhuis; vaak ten onrechte. In ons oog hebben de lords een zeer groote rol gespeeld. De oligarchie is de onafhankelijkheid in haar meest primitieven vorm, maar toch onafhankelijkheid. Zie het Polen dier dagen, in naam een koninkrijk, in werkelijk-

heid republiek. De pairs van Engeland hielden den troon in toom en onder voogdij. Bij vele gelegenheden betoonden de lords meer ruggegraat dan de commons. Zij hielden den koning voortdurend schaak. Zoo werd in het merkwaardige jaar 1694 de Triennial bill, die door de Commons verworpen was, omdat Willem III er niet van wou weten, desondanks door de lords aangenomen. Willem III, door dien tegenstand geprikkeld, ontnam den graaf van Bath het kasteel van Pendennis en verklaarde burggraaf Mordaunt van al zijn waardigheden vervallen. Het Huis der lords was de republiek van Venetië in het hart van Engeland. Den koning reduceeren tot een doge, dat was het doel dat het beoogde en naarmate 't den koning verzwakte heeft het het volk sterker gemaakt: het volk kon groeien doordat de koning minder werd.

Het koningschap zag dat wel in en haatte de pairie. Van weerskanten zocht men elkaar afbreuk te doen. Daarvan profiteerde het volk. Dat deze beide factoren elkander verzwakten, versterkte het volk. De twee blinde machten, koningschap en oligarchie, merkten onderwijl zij worstelden niet, dat zij zich inspanden ten behoeve van een derde, de democratie. Wat een dag van vreugde was het voor het hof, toen het in de 18e eeuw een pair kon ophangen, lord Ferrers!

Men hing hem echter op met een zijden strop. Uit eerbied voor zijn rang!

In Frankrijk had het niet kunnen gebeuren dat een pair werd opgehangen. Richelieu heeft zich al in dien geest uitgelaten. Accoord. Men zou hem hebben onthoofd. Frankrijk had meer gevoel nog voor decorum. Montmorency-Tancarville onderteekende: Pair van Frankrijk en van Engeland, aldus het Engelsche pairschap schuivend naar den tweeden rang. De pairs van Frankrijk waren meer in aanzien, maar minder machtig, zij hechtten meer aan rang dan aan gezag, meer aan den schijn dan aan het wezen. Tusschen hen en de lords bestond het onderscheid dat er is tusschen ijdelheid en hoogmoed. Voor de pairs van Frankrijk was voorrang te hebben en de eerste te zijn onder prinsen en primaten de hoofdzaak. Voor de lords waren de acte van navigatie, de test, de heerschappij der zeeën, de uitdrijving der Stuarts, de oorlog met Frankrijk de hoofdzaak. In Frankrijk voor alles de etiquette; bij de lords voor

alles de macht. De pairs van Engeland hadden den buit, de pairs van Frankrijk de schaduw.

Kortom, het Huis der lords van Engeland is een uitgangspunt geweest naar de beschaving, naar iets ontzaglijks. Het kan er zich op beroemen een natie te hebben gesticht. Het is de eerste incarnatie geweest van de eenheid van een volk. Het Engelsche volhardingsvermogen, die geheimzinnige macht die alle dingen vermag, is geboren uit het Huis der lords. De baronnen hebben door het koningschap onder hun vuist te houden de definitieve onttroning van alle koningschap voorbereid. Het Hoogerhuis van onze dagen schaamt zich een beetje en betreurt niet weinig wat het zonder het te willen en zonder het te weten in het verleden heeft gedaan. En dat te meer wijl het niet ongedaan is te maken. Wat zijn concessies? restituties. En dat weten de volken zeer wel. Wij vinden goed en verstaan, zegt de koning. Wij nemen wat ons toekomt, zegt het volk. Het Huis der lords heeft gemeend de privileges der pairs te vernietigen, en het heeft onwetend gewerkt aan de rechten der burgers. De gier aristocratie heeft het arends-ei vrijheid gebroed.

Het ei is nu doorgepikt, de arend slaat zijn vlerken uit, de gier ligt te sterven.

De aristocratie zieltoogt, Engeland wordt groot.

Maar laten wij jegens de aristocratie billijk en rechtvaardig zijn. Zij heeft het koningschap in evenwicht gehouden, zij is een tegenwicht geweest, een sta-in-den-weg voor het despotisme; zij is slagboom, schutsmuur en bolwerk geweest.

Laten wij haar dankbaar zijn. En niet verzuimen haar zoo gauw mogelijk te begraven.

DERDE HOOFDSTUK.

De oude zaal.

In de nabijheid van de Westminster Abdij stond oudtijds een Normandisch paleis, dat onder Hendrik VIII door brand werd verwoest. Twee vleugels bleven er maar van over. Eduard VI bestemde de een als vergaderzaal voor de lords, en de andere als vergaderzaal voor de Commons, het Lagerhuis.

Noch de beide vleugels noch de beide zalen bestaan meer; op de plek is een nieuw gebouw verrezen.

Het is misschien niet overbodig te herhalen wat wij boven al opmerkten, dat het Hoogerhuis van thans geenerlei overeenkomst heeft met het Hoogerhuis van voorheen. Het oude paleis is gesloopt en daardoor zijn weer de oude gebruiken in verval geraakt. De houweelslagen in de monumenten planten zich voort in de gewoonten en handvesten. Een oude muur valt niet om, zonder een oude instelling mee te sleepen. Zet in een ronde zaal een gezelschap uit een vierkante zaal, het zal niet hetzelfde gezelschap meer zijn. Verandering van de schelp vervormt het weekdier.

Wil men het oude — iets stoffelijks of iets geestelijks, een wetboek of een dogma, een patricaat of een priesterschap — in stand houden, dan moet men er niets aan vernieuwen, ook niet den buitenkant. Hoogstens er wat opleggen. Het Jezuïtisme bijvoorbeeld is een nieuw stuk op het oude katholicisme. Handel met gebouwen evenzoo als met instellingen.

Schimmen moeten ruïnen hebben om in te huizen. Het verwordene, afgeleefde voelt zich niet op zijn gemak in de atmosfeer van het nieuwe. Versleten instellingen hooren thuis in vergane paleizen.

Het Huis der lords van voorheen schetsen is het onbekende schetsen. De geschiedenis is een donkere leegte. De geschiedenis vergunt geen blik op haar achtergrond. Ontbinding en duisternis maken zich onmiddellijk meester van wat zich niet meer vooraan op het schouwtooneel bevindt. Als het décor is weggenomen, is er vervloeiing in het niet, vergetelheid. Het verleden heeft een synoniem: het onbekende. Verschillende woorden, eenerlei beteekenis.

De pairs van Engeland vergaderden als gerechtshof in de groote zaal van Westminster, en als wetgevend lichaam in een andere zaal, genaamd het House of Lords.

Behalve het gerechtshof der pairs, dat uitsluitend vergaderde als het werd bijeengeroepen door de Kroon, hielden in de groote zaal van Westminster ook de twee hoogste Engelsche tribunalen, die ondergeschikt waren aan het hof der pairs, maar overigens de hoogste rechterlijke macht vormden, hun zittingen. Het eerste dezer tribunalen was het Court of King's Bench, dat

de koning verondersteld werd te presideeren; het tweede was het Court of Chancery, het hof der kanselarij, waarvan de kanselier president was. Het eerste was een gerechtshof, het tweede een hof van gratie. 's Konings adviseur bij het verleenen van gratie was de kanselier; gratie werd echter hoogst zelden verleend. Deze beide hoven, die nog bestaan, interpreteerden de wetten en gaven aan wat de geest van de letter was; de kunst van den rechtsgeleerde is het wetboek te verwerken tot rechtspraak. Een bezigheid waarbij recht en billijkheid niet zelden in het gedrang komen. Aan die verheven plaats, in de groote zaal van Westminster, werd de rechtspraak gefabriceerd en toegepast. Deze zaal had een gewelf van kastanjehout, dat geen vat geeft aan spinnewebben; die zaten trouwens meer dan genoeg in de wetten.

De lords vergaderden dus als hof en als Kamer. Deze tweeledigheid verleende hun zeer groote macht. Het Long Parliament, dat zich constitueerde op 3 November 1640, gevoelde een revolutionaire behoefte aan dat tweesnijdend zwaard. En het verklaarde zich dan ook tot rechterlijke zoowel als wetgevende macht, het gaf zich dezelfde bevoegdheden als een Hoogerhuis had.

Deze dubbele macht werd sinds onheugelijke tijden uitgeoefend door de lords. En zooals we reeds zeiden, als rechterlijke macht vergaderden de lords in Westminster Hall, en als wetgevende macht in een andere vergaderzaal.

Deze andere zaal, naar haar bestemming kortweg genoemd Huis der lords, of vergaderzaal van het Hoogerhuis, was langwerpig en smal. Bij dag werd zij verlicht door vier heel in de hoogte ingebouwde vensters en een oeil-de-boeuf met zes ruiten boven den troon en des avonds door twaalf candelabres, aangebracht langs de wanden. De zaal van den senaat van Venetië was nog spaarzamer verlicht. Een zeker halfdonker behaagt deze uilen der opperste macht.

Boven de vergaderzaal rondde zich een hoog polyedrisch gewelf met vergulde vakken. De Commons hadden maar een vlak plafond; alles heeft zin en bedoeling in monarchistische instellingen. Aan het eene eind van de lange zaal der lords bevond zich de ingang, aan het andere einde, recht daar tegenover, de troon. Op een paar passen van den ingang was over de heele

breedte der zaal een balustrade, zooveel als de grens, die aangaf waar het volk ophield en de pairschap begon. Rechts van den troon een monumentale schoorsteenmantel met twee bas-reliefs in marmer, het een voorstellend de overwinning van Cuthwolf op de Britten in 572, het andere een plattegrond van den borough Dunstable met zijn vier straten. Drie treden voerden op naar den troon, de royal chair geheeten. De beide overlangsche wanden van de zaal waren bedekt met tapijtwerk, dat in een reeks van tafereelen heel het avontuur van de Onoverwinnelijke vloot te zien gaf, van haar vertrek uit Spanje tot haar ondergang op de kusten van Engeland; dit tapijtwerk was een geschenk van koningin Elizabeth. Langs deze beide met tapijtwerk behangen wanden stonden rechts van den troon drie oploopende rijen banken voor de bisschoppen, en links van den troon drie eveneens oploopende en tevens door doorloopen in drie afdeelingen gescheiden rijen banken voor de hertogen, de markiezen en de graven. De drie rijen banken der eerste dier afdeelingen waren voor de hertogen, die der middelste afdeeling voor de markiezen, en de drie rijen der derde afdeeling voor de graven. De bank voor de burggraven stond recht tegenover den troon, op eenigen afstand daarvan; en tusschen de burggraven en de balustrade stonden twee banken voor de baronnen. Op de hoogste der banken rechts van den troon zaten de twee aartsbisschoppen, die van Canterbury en die van York; op de middelste bank drie bisschoppen: die van Londen, Durham en Winchester; de overige bisschoppen zaten op de onderste bank. Tusschen den aartsbisschop van Canterbury en de overige bisschoppen bestaat dit gewichtig verschil, dat de eerste bisschop is „krachtens goddelijke voorzienigheid", en de overigen 't maar zijn „krachtens goddelijk goedvinden". Ter rechterzijde van den troon bevond zich een zetel voor den kroonprins, ter linkerzijde vouwstoelen voor de overige prinsen van het koninklijk huis, daarachter verhoogde plaatsen voor minderjarige pairs, die nog geen leden konden zijn van het Huis. Overal overvloedig lelie-emblemen en het wapen van Engeland. Zonen van pairs en aanstaande erfgenamen van een pairie mochten de beraadslagingen bijwonen als publiek, moesten echter blijven staan, achter den troon, tusschen den baldakijn en den wand. Tusschen

den troon en de rijen banken der pairs aan drie zijden bleef een vierkante ruimte vrij. Binnen deze ruimte, belegd met het staatstapijt, waarin het wapen van Engeland was geweven, lagen vier woolsacks of wolbalen, één vóór den troon als zetel van den lordkanselier, tusschen den rijksstaf en het rijkszegel; één vóór de zetels der bisschoppen voor de rechtersraadsheeren, die wel stem hadden, doch niet het woord mochten voeren; één vóór de zetels der hertogen voor de staatssecretarissen, en één vóór de banken der burggraven als zetel voor den griffier van de kroon en den griffier van het parlement en als lessenaar voor de ondergriffiers, die op de knieën lagen te schrijven. In het midden van het vierkant stond een groote tafel, beladen met dossiers, registers en andere papieren, massieve inktkokers van gedreven zilver en hooge kandelaars op de vier hoeken. De pairs zaten in chronologische volgorde, naar den datum van de stichting hunner pairage. Rang dus bij rang en voorts naar den ouderdom van hun titel. Bij de balustrade was de plaats van den ceremoniemeester van de zwarte roede, steeds met zijn staf in de hand. Aan den ingang stond binnen zijn adjudant, en buiten de roeper (crier), wiens functie het was de justitieele vergaderingen te openen met den roep: Oyez (Hoort) in het Fransch driemaal herhaald, met plechtigen nadruk op de eerste lettergreep. Nevens den roeper stond de officier stafdrager en de kanselier.

Bij koninklijke plechtigheden droegen de wereldlijke pairs de coronet op het hoofd en de geestelijke pairs den mijter, de aartsbisschoppen met de hertogelijke kroon, en de bisschoppen, die in rang volgen op de burggraven, met de cap der baronnen.

Opmerkelijk is het en leerzaam, dat die vierkante ruimte, gevormd door troon, geestelijkheid en adel, en met knielende magistraten erin, ook voorkwam in het oude parlement van Frankrijk, onder zijn twee eerste vorstenhuizen. Zoo ziet het gezag er in Frankrijk al precies zoo uit als in Engeland. Hincmar beschrijft in 853 in zijn *De ordinatione sacri palatii* reeds een zitting van het Huis der lords in de 18e eeuw in Westminster. Een wonderlijk rapport, opgemaakt negen eeuwen vooruit!

Wat is de geschiedenis? Een echo van het verleden in de toekomst. Een weerschijn van de toekomst op het verleden.

De gewone vergadering van het parlement had slechts eenmaal plaats in de zeven jaar.

De lords vergaderden met gesloten deuren, hun zittingen waren geheim, die der Commons publiek. Openbaarheid lijkt verkleining.

Het aantal lords en zoodoende het aantal Hoogerhuisleden, was onbeperkt. Hun aantal vermeerderen was een dreigend machtsmiddel van het koningschap om hen in bedwang te houden.

In het begin der 18e eeuw telde het Huis der lords al een vrij groot aantal leden. En sindsdien is het aantal nog grooter geworden. De aristocratie verdunnen is politiek. Elizabeth beging ongetwijfeld een fout met de heele pairage te verdichten tot maar vijf-en-zestig lords. Hoe minder talrijk een aristocratie, hoe intenser. In vergaderingen zijn minder hoofden naarmate er meer koppen zijn. Jacobus II heeft dat begrepen en het Hoogerhuis opgevoerd tot 188 leden; of 186 als men er afrekent de beide hertoginnen der koninklijke alcoof, de dames Portsmouth en Cleveland. Onder Anna bedroeg het aantal lords, de bisschoppen inbegrepen, 207.

De hertog van Cumberland, de man der koningin, niet meegeteld, waren daaronder 25 hertogen, waarvan de eerste, Norfolk, geen zitting kon nemen, wijl hij katholiek was, terwijl de laatste, Cambridge, keurvorst van Hannover, wel zitting kon nemen, hoewel hij een vreemdeling was. Doordat Winchester, — die eerste en eenige markies van Engeland werd gekwalificeerd, evenals Astorga eenige markies van Spanje — was uitgeweken als aanhanger van Jacobus, waren er nog vijf markiezen over, waarvan Lindsey de oudste was in rang en Lothian de jongste; 79 graven, met Derby als oudste en Islay als jongste; negen burggraven, Hereford de oudste en Lonsdale de jongste; en 62 baronnen, van Abergaveny, de oudste, tot Hervey, die — als jongste baron — was wat genoemd werd de puisné van het Huis. Derby, die onder Jacobus nog de vierde was, doordat Oxford, Shrewsbury en Kent van ouderen rang waren, werd onder Anna de eerste onder de graven. Van de lijst der baronnen waren twee kanseliers-namen verdwenen: Verulam, onder welken titel Bacon zich voor de geschiedenis heeft willen verbergen, en Wem onder welken titel de geschiedenis Jeffreys herkent. Bacon en Jeffreys — hoofdpersonen in

drama's van zeer verschillenden aard. In 1705 was er van de 26 bisdommen een vacant, dat van Chester. Onder de bisschoppen kwamen eenige zeer voorname heeren voor: William Talbot, bisschop van Oxford, hoofd van den protestantschen tak van zijn geslacht. En ook verscheidene eminente doctoren, zooals John Sharp, aartsbisschop van York, oud-deken van Norwich; Thomas Spratt, bisschop van Rochester, een volbloedig goedmoedig personage; en Wake, bisschop van Lincoln, die sterven zou als aartsbisschop van Canterbury, en die een tegenstander was van Bossuet.

Bij gewichtige gelegenheden en wanneer de Kroon iets van belang te verhandelen had met het Hoogerhuis, kwam heel die drom van verheven personages in gala en pruik, met mijter of pluimhoed gedekt, in deze zaal bij elkander, vullend de zetels langs die muren, waarop men kon zien hoe de storm de Armada vernietigde. Met bijgedachte: Storm op bevel van Engeland.

VIERDE HOOFDSTUK.

De oude Kamer.

De heele plechtigheid der installatie van Gwynplaine, van zijn aankomst aan King's Gate tot beëediging in den glazen koepel ter zake der religie, had plaats gehad half in het donker.

Lord William Cowper had geenszins gedoogd, dat hem, lord-kanselier van Engeland, al te nauwkeurige bijzonderheden omtrent het geschonden uiterlijk van den jongen lord Fermain Clancharlie werden medegedeeld; het was beneden zijn waardigheid te weten, dat een pair leelijk kon zijn, en hij zou zich gekrenkt hebben gevoeld als een ondergeschikte de stoutmoedigheid had gehad hem van zulke dingen te durven spreken. Het volk drijft gaarne den spot met lichaamsgebreken van zijn regeerders. Ergo is het voor een lord een vernedering mismaakt te zijn. Uit enkele woorden van de koningin en uit de rapporten en verdere stukken die hij ter zake had moeten teekenen en verifieeren, had hij wel begrepen, dat er iets van dien aard met den nieuwen lord aan de hand was. De koningin had

hij geantwoord: Het aangezicht van een pair is de pairage. Maar toch had hij voorzorgsmaatregelen genomen.

Het uiterlijk van den nieuwen lord kon bij diens intrede in het Huis, hoe dan ook, eenige sensatie verwekken. Het was van belang dat te voorkomen. Zoo min mogelijk drukte, alles wat opzien baart zooveel mogelijk vermijden, is het idée fixe en de stelregel van alle ernstige menschen. Afkeer van incidenten is een kenmerk van voornaamheid. Het was van belang de zaak zoo te regelen, dat de toelating van Gwynplaine zonder strubbeling van stapel liep, evenals van ieder ander nieuw lid.

Daarom had de lord-kanselier de receptie van lord Fermain Clancharlie gesteld op een avondzitting. De lord-kanselier, deurwachter zijnde van het Hoogerhuis — *quodammodo ostiarius*, zeggen de Normandische handvesten, *januarum cancellorumque potestas*, zegt Tertullianus — kan, als hij dat goedvindt zijn waardigheid uitoefenen buiten de vergaderzaal, op den drempel, en lord William Cowper had bij deze gelegenheid van zijn recht gebruik gemaakt, door de toelatingsformaliteiten te doen plaats hebben in den glazen koepel. Bovendien had hij het ten aanzien van uur en tijd zoo geregeld, dat de nieuwe lord zijn intrede in de Kamer zou hebben gedaan nog voor de zitting begon.

Wat de installatie „op den drempel", buiten de vergaderzaal zelf betreft, kon de lord-kanselier zich ten overvloede beroepen op precedenten. De eerste erfelijke baron, John de Beauchamp, van Holt Castle, in 1387 door Richard II tot baron van Kidderminster verheven, werd ook op die wijze geïnstalleerd. Door dit precedent te hernieuwen bereidde de lord-kanselier zich intusschen moeilijkheden, naar hij minder dan twee jaar daarna, bij de intrede van burggraaf Newhaven in het Hoogerhuis, gewaar zou worden.

Bijziende als hij was had lord William Cowper onder de plechtigheid in de koepel ternauwernood bemerkt waarin de misvorming van Gwynplaine nu eigenlijk bestond: de beide lords-peetvaders hadden er heelemaal niets van bespeurd. Het waren twee oudjes, nagenoeg blind. De lord-kanselier had ze daarom juist gekozen.

Het was den lord-kanselier, die Gwynplaine's gezicht niet goed had kunnen zien, maar wel zijn figuur,

bijzonder meegevallen, hij had hem een „fine-looking man" gevonden.

Op het oogenblik dat de breede deur voor Gwynplaine openging, waren er nog maar enkele lords in de zaal. En dat waren nog haast zonder uitzondering oudjes. Bij vergaderingen zijn de ouderen de preciesen, evenals zij jegens de vrouwen de volijverigen zijn. In den hoek der hertogen waren nog maar twee hertogen, de eene al heelemaal wit, de andere al grijs, Thomas Osborne, hertog van Leeds, en Schomberg, wiens vader, Duitscher van geboorte, Franschman door den maarschalkstaf, en Engelschman krachtens zijn pairschap, door het edict van Nantes uit Frankrijk was verdreven en na eerst als Franschman tegen de Engelschen te hebben gevochten, vervolgens als Engelschman tegen de Franschen vocht. In de banken der geestelijke lords was heel in de hoogte alleen nog maar de bisschop van Canterbury aanwezig, primaat van Engeland, en heel in de laagte doctor Simon Patrick, bisschop van Ely, op dat moment in gesprek met Evelyn Pierrepoint, markies van Dorchester, die hem het verschil uiteenzette tusschen een schanskorf en een borstwering, en tusschen palissaden en schanspalen, zijnde de eerste een rij palen vóór de tenten, ter bescherming van het kampement, en de laatste een versperring van gepunte palen onder de borstwering van een fort, dienend om overklimming der aanvallers en desertie der verdedigers te bemoeilijken, en de markies legde den bisschop uit hoe men op die wijze redoutes versterkt door de palen tot ongeveer op de helft in den grond te slaan. Thomas Thynne, burggraaf Weymouth, stond bij een candelabre 't plan te bekijken van zijn bouwmeester om zijn tuinen te Longleat in Wiltshire aan te leggen in Italiaanschen stijl, met vierkanten van geel zand, van rood zand, van schelpen en van kolengruis. Bij de bank der burggraven stond een heel stelletje lords — waaronder Essex, Ossulstone, Peregrine, Osborne, William Zoelestein, graaf van Rochford, en ook enkele jongeren, van de richting die den pruik had afgezworen — om Price Devereux, bruggraaf Hereford, heen, discusseerend over de kwestie of een aftreksel van Zuid-Amerikaansche hulst thee is. — Haast geen verschil, zei Osborne. — Heelemaal geen verschil, zei Essex. Wat met belangstelling werd aangehoord door Pawlets de Saint John, neef van Bolingbroke, van wien Voltaire een der latere leer-

lingen is geweest, want Voltaire, allereerst gevormd in de school van père Porée, werd volvormd en voltooid in die van Bolingbroke. In de banken der markiezen vertelde Thomas de Grey, markies van Kent, lord-kamerheer van de koningin, aan Robert Bertie, lord-chamberlain van Engeland, dat de hoofdprijs in de groote Engelsche loterij van toen en toen gewonnen was door twee Fransche uitgewekenen, monsieur Lecoq, gewezen raadsheer in het parlement van Parijs, en monsieur Ravenel, edelman uit Bretagne. Graaf Wemys zat te lezen in een boek, getiteld: „Pratique curieuse des oracles des sibyles." John Campbell, graaf van Greenwich, vermaard om zijn onderkin, zijn vroolijkheid en zijn 87 levensjaren, zat een minnebriefje te schrijven aan zijn maîtresse. Lord Chandos maakte zijn nagels schoon. Wijl de zitting, die plaats zou hebben, een koninklijke zitting was, waarbij de Kroon vertegenwoordigd zou zijn door commissarissen, werd door twee deurwachters voor den troon een met rood fluweel bekleede bank neergezet. De meester der rollen, de sacrorum scriniorum magister, die in die dagen het voormalige huis voor bekeerde Joden bewoonde, had plaats genomen op de tweede wolbaal. Bij de vierde baal lagen de twee onder-griffiers op de knieën in registers te bladeren.

Inmiddels had de lord-kanselier zijn plaats op de eerste wolbaal ingenomen, de leden gingen ook naar hun plaatsen, waar sommigen gingen zitten, terwijl anderen bleven staan, de aartsbisschop stond op en sprak het gebed uit, en de zitting nam een aanvang. Gwynplaine was hier nu al eenigen tijd en niemand scheen hem nog te hebben opgemerkt; de achterste bank der baronnen, waar zijn plaats was, bevond zich vlak bij de balustrade; hij had dus maar een paar stappen in de zaal hoeven te doen om bij zijn plaats te komen. Hij zat tusschen de twee lords die zijn peetvaders waren, in, en dat maskeerde min of meer de aanwezigheid van den nieuweling. Niemand wist nog van de heele zaak iets af, de griffier van het parlement las vlug en nauwelijks verstaanbaar de betreffende stukken voor, en de lord-kanselier proclameerde de toelating temidden van wat in de verslagen heet: algemeene afwezigheid van attentie. Alles zat te praten. In de Kamer heerschte het geroezemoes waaronder in dergelijke vergaderingen soms dingen worden besloten

en er doorgehaald, waarover degenen door wier onoplettenheid dat kon gebeuren zich later verbazen.

Gwynplaine zat zwijgend op zijn plaats, het hoofd ontbloot, tusschen de stokoude pairs, lord Fitzwalter en lord Arundel.

Rest ons nog te vermelden dat Barkilphedro, als goed spion volkomen op de hoogte en vastbesloten om zijn machinatie te doen slagen, de misvorming van lord Clancharlie voor den lord-kanselier ook nog had verzacht, door te verzekeren dat Gwynplaine naar willekeur het lach-effect kon onderdrukken en het in zijn macht had een gewoon gezicht te toonen. Barkilphedro had dit vermogen waarschijnlijk niet weinig overdreven. En bovendien, wat had uit aristocratisch oogpunt beschouwd die misvorming te beteekenen? Was lord William Cowper niet de verkondiger van de stelling: In Engeland is de restauratie van een pair van meer gewicht dan de restauratie van een koning? Natuurlijk behoorden schoonheid en voornaamheid samen te gaan en onafscheidelijk te zijn, het is verdrietig dat een lord mismaakt kan wezen, het is een groote onwelvoegelijkheid van het toeval; maar ten slotte, wat heeft het te maken met het recht en hoe zou dit het kunnen wijzigen? De lord-kanselier nam voorzorgen, en daar had hij gelijk aan, maar, wie zou per saldo met of zonder voorzorgen een pair kunnen beletten het Huis der pairs te betreden? Zijn adel en koningschap niet verheven boven mismaaktheid en gebrekkigheid? Was in de oude familie Cumin, graven van Bucham, in 1347 uitgestorven, het spraakgebrek, dat hun stem rauw deed klinken als van een wild dier, niet even erfelijk als het pairschap zelf, in die mate dat de Schotsche pair aan zijn tijgergeluid overal werd herkend? Beletten de bloedroode vlekken in zijn gezicht Cesar Borgia hertog te zijn van Valentinois? Verhinderde zijn blindheid Johan van Luxemburg koning te zijn van Bohemen? En is Richard III ondanks zijn bochel geen koning geweest van Engeland? Gebrekkigheid en leelijkheid, met hooghartige gelatenheid gedragen, bevestigen en bewijzen, goed beschouwd, veeleer de ware grootheid dan daarmee in tegenspraak te zijn. De adel bezit een zoo hooge majesteit, dat de mismaaktheid hem niet deert. Dat was een andere zijde van de kwestie, en niet de onbelangrijkste. Kortom er viel niemendal tegen de toelating van Gwynplaine in te brengen, en de voorzichtige

voorzorgen van den lord-kanselier, nuttig uit het lager gezichtspunt van taktiek, waren overbodig uit het hooger gezichtspunt van het aristocratisch beginsel.

Bij het binnentreden had Gwynplaine, overeenkomstig den wenk van den wapenkoning, even later door de beide lords-peetvaders herhaald, den koninklijken zetel gegroet met een buiging.

Het pleit was nu beslecht. Hij was lord.

De hoogte, onder wier glorie hij zijn pleegvader Ursus zijn leven lang met vreeze en beven het hoofd had zien buigen, die wondere bergtop had hij nu onder zijn voeten.

Hij was op den schitterenden en somberen Sinaï van Engeland.

Bovenop het feodale gevaarte, door Europa en de geschiedenis sinds zes eeuwen met ontzag en verbazing aanschouwd. Verblindend aureool rondom een wereld van donkerheid.

Zijn intrede in dat aureool had nu plaats gehad. En die intrede was onherroepelijk.

Hij was hier waar hij behoorde. Hij hier op zijn zetel zooals de koning op den zijnen.

Hij was hier en niets kon dat weer ongedaan maken. Die kroon die hij daar zag onder dien troonhemel was als een zuster van zijn eigen kroon. Hij was de pair van dien troon.

Tegenover de majesteit vertegenwoordigde hij de heerlijkheid. Minder, maar gelijke.

Wat was hij nog gisteren? een clown. En heden? een prins.

Gisteren niets nog, nu alles.

Wat een plotseling contrast van twee uitersten — ellende en macht, die elkander nu aanstaarden in zijn binnenste en in hem plotseling twee bewustzijns, twee gewetens deden ontstaan. Twee schimmen: tegenspoed en voorspoed, armoede en rijkdom, beide bezit nemend van eenzelfde gemoed, beide dit naar zich toe trekkend. Ontroerende verdeeldheid in een hoofd, in een wil, in een hart, ten prooi aan twee vijanden, die altijd samengaan: het spook van de armoede en het spook van den rijkdom. Abel en Kaïn in eenzelfde gemoed.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Onder aristocraten.

Langzamerhand werd het op de banken van het Huis levendiger. De lords kwamen nu opdagen, de zaal begon vol te loopen. Op de agenda stond het stemmen over het wetsontwerp tot verhooging van de jaarlijksche toelage van den man der koningin met honderdduizend pond sterling. Verder zouden verschillende andere bills, door hare majesteit al goedgekeurd, aan het Huis worden voorgelegd, waartoe gemachtigden van de Kroon ter zitting aanwezig zouden zijn. Daardoor werd de zitting tot een koninklijke zitting. De lords hadden allen over hun gewone kleeding hun galakleed, gelijk aan dat hetwelk Gwynplaine aan had, en dat voor allen hetzelfde was, met dit verschil, dat de hertogen vijf met gouddraad afgezette strooken hermelijn hadden, de markiezen vier, de graven en burggraven drie, en de baronnen twee. De lords kwamen bij troepjes binnen van uit de couloirs, en de daar aangevangen gesprekken werden binnen nog een tijdje voortgezet. Enkelen kwamen op hun eentje binnen. De costuums waren heel plechtstatig, maar de personen in het minst niet en de geuite taal evenmin. Allen groetten bij het binnentreden den troon.

De toeloop van hooge heeren hield aan. Dit defilé van majestueuse namen had plaats nagenoeg zonder ceremonieel — er was immers toch geen publiek. Leicester bij het binnenkomen Lichfield bemerkende, stak hem joviaal de hand toe; na hem verscheen Charles Mordaunt, graaf van Peterborough en Monmouth, de vriend van Locke, op wiens aansporing hij een voorstel had ingediend tot hermunting van het geld; vervolgens Charles Campbell, graaf van Loudoun, luisterend naar Fulke Greville, lord Brooke, die naast hem liep te praten; daarna Robert Sutton, baron Lexington, zoon van dien Lexington, die Karel II den raad had gegeven Gregorio Leti, een te slordig historiograaf om geschiedschrijver te kunnen zijn, weg te jagen; toen Thomas Bellasys, burggraaf Falconberg, een oud, maar nog zeer kras man, vervolgens gezamenlijk de drie neven Howard, en John Lovelace, wiens pairie is uitgestorven in 1736, waardoor Richardson het kon wagen Lovelace

tot een der typen te maken in zijn boek. Al deze personages, allen min of meer vermaard als politici of op militair terrein, en waarvan velen een sieraad waren van Engeland, lachten en praatten op het ongedwongendst met elkander. Het was een brokje geschiedenis in négligé.

Na verloop van een half uurtje was het Huis nagenoeg voltallig. Dat sprak vanzelf, immers het was een koninklijke zitting. Wat minder vanzelf sprak, was de oneerbiedige levendigheid der onderlinge conversaties. In de zaal, waar zoo straks een zoo plechtige stilte heerschte, was het nu een rumoer en een gegons als in een verontruste bijenkorf. De laatst-binnenkomende lords vermeerderden nog het geroezemoes. Zij brachten nieuws. Zonderling, de pairs, die bij de opening van de zitting al aanwezig waren, wisten niet wat er was gebeurd, en zij, die er toen nog niet waren, wisten het wel.

Verscheidene der lords kwamen regelrecht van Windsor.

Sedert eenige uren was er wat van de geschiedenis van Gwynplaine uitgelekt. Een geheim is een net; als er een maas breekt, scheurt het heele net. In den loop van den dag was, als gevolg van de bovenverhaalde gebeurtenissen, het heele avontuur van een pairie, teruggevonden op de planken van een kermiswagen en van een kermisklant herkend als lord, in de paleiskringen van Windsor van mond tot mond gegaan. Van het paleis had het nieuws in een ommezien de stad bereikt. De gebeurtenissen hebben zwaarte en de wet van het kwadraat der snelheid is op hen van toepassing. Zij vallen neer in het publiek en planten er zich met ongehoorde bewegelijkheid in voort. Te zeven uur had men in Londen nog niet het minste vermoeden van deze geschiedenis. Te acht uur was Gwynplaine het eenige onderwerp van gesprek in heel de stad. Alleen de paar stipte lords, die al in de zaal waren voor de zitting werd geopend, wisten van niets. En de meesten keken vreemd op, als ze, rustig gezeten in hun banken, door de binnenkomenden bestormd werden met vragen en desbetreffende uitroepen.

— En wat zegt u ervan? vroeg Francis Brown, burggraaf Montacute, den markies van Dorchester.

— Waarvan?

— Het gaat je verstand te boven.

— Wat dan toch?
— Wie is dat, de Man die Lacht?
— Wat van den Man die Lacht?
— Weet u het dan niet van den Man die Lacht?
— Neen !
— 't Is een komediant. Een snuiter van de kermis. Met een onmogelijk gezicht, waar de heele wereld naar toe ging om het voor een stuiver te zien. Een clown.
— En wat is daarmee?
— Die is hier zooeven geïnstalleerd als pair van Engeland.
— Ik houd het ervoor, dat uzelf de Man bent die Lacht, mylord Montacute !
— Ik lach volstrekt niet, mylord Dorchester, en scherts evenmin.

En burggraaf Montacute riep den griffier van het parlement, die dadelijk van zijn wolbaal opstond en hunne lordschappen het feit der toelating van den nieuwen pair bevestigde. En hun de voornaamste bijzonderheden mededeelde.

— Wel, wel, wel, ! zei lord Dorchester, en ik stond al dien tijd te praten met den bisschop van Ely.

De jonge graaf van Annesley klampte den ouden Eure aan, die nog slechts twee jaar te leven had, want hij stierf in 1707.

— Mylord Eure.
— Mylord Annesley?
— Hebt u lord Linnaeus Clancharlie nog gekend?
— Heel lang geleden. Ja zeker.
— Die in Zwitserland is gestorven?
— Ja juist. Wij waren aan elkaar verwant.
— En die onder Cromwell republikein is geweest en het gebleven is onder Karel II?
— Republikein? geen sprake van. Koppigheid. Het was een persoonlijke kwestie tusschen den koning en hem. Het is me uit de zekerste bron bekend, dat lord Clancharlie wel terug was gekomen als hem het ambt van kanselier maar was gegeven, dat Hyde kreeg.
— Daar hoor ik van op, mylord Eure. Men had me verteld, dat die lord Clancharlie een eerlijk man was.
— Een eerlijk man ! Bestaat er dan zoo iets? Jonge man, eerlijke lui zijn er niet.
— En Cato dan?
— Gelooft u dan nog aan Cato?
— En Aristides?

— Men heeft verstandig gehandeld hem te verbannen.
— En Thomas Moore?
— Men heeft verstandig gehandeld hem het hoofd af te slaan.
— En volgens uw meening is lord Clancharlie....?
— Ook een van dat slag. Bovendien iemand, die noodeloos en nutteloos balling blijft, 't is belachelijk.
— Hij is dood.
— Een mislukte eerzuchtige. Of ik hem gekend heb! dat zou ik denken. We waren bevriend.
— Weet u ook, mylord Eure, dat hij daar in Zwitserland is getrouwd?
— Ik heb het hooren zeggen.
— En dat er uit dat huwelijk een wettige zoon is geboren?
— Ook dat. Maar die is ook dood.
— Neen, die is in leven.
— In leven?
— In leven.
— Onmogelijk.
— Toch is het zoo. Teruggevonden, identiek gebleken, twijfel buitengesloten, al ingeschreven.
— Dan kan hij aanspraak maken op de pairie Clancharlie.
— Dat hoeft hij niet te doen.
— Waarom niet?
— Dat is al in orde. Een afgedane zaak.
— Al in orde?
— Kijk maar eens achter u, mylord Eure. Daar zit hij al, in de bank van de baronnen.

Lord Eure keek om; maar van het gezicht van Gwynplaine, half door haren bedekt, was weinig te zien.

— Zoo zoo, zei de oude man, die niets anders zag dan haar, hij heeft ook al de nieuwe mode aangenomen. Hij draagt geen pruik.

Grantham maakte een praatje met Colepepper.

— Wat zegt u ervan.... die is ook leelijk gedupeerd.
— Wie?
— David Dirry-Moir.
— Wat is er met hem?
— Hij is geen pair meer.
— Hoe dat?

En graaf Crantham vertelde baron Colepepper de heele „anecdote" in alle bijzonderheden: de aangespoelde en bij de admiraliteit ingeleverde flesch, de daarin

gevonden bekentenis van de comprachicos, het jussu regis, onderteekend Jeffreys, de confrontatie in den gevangeniskelder van Southwark, de consequenties, door den kanselier en de koningin uit een en ander getrokken, de beëdiging die zooeven had plaats gehad in den glazen koepel van het Hoogerhuis en de installatie van lord Fermain Clancharlie bij de opening van de zitting; waarna beiden alle moeite deden de gedaante die ze zagen zitten tusschen lord Fitzwalter en lord Arundel en waar iedereen het over scheen te hebben, wat nader op te nemen, zonder daarin beter te slagen dan lord Eure en lord Annesley.

Gwynplaine, hetzij bij toeval, hetzij dat dit opzettelijk door de peetvaders, door den lord-kanselier ingelicht, zoo was geschikt, zat zoozeer in schemer en schaduw dat hij tamelijk goed voor de algemeene nieuwsgierigheid was beveiligd.

— Waar zoo? Waar is hij?

Dat was de uitroep van ongeveer ieder die binnentrad, maar niemand kreeg hem goed te zien. Sommigen, die wel eens een voorstelling van de Green Box hadden bijgewoond, brandden van nieuwsgierigheid, maar ook hun moeite was tevergeefsch. Zooals men een jong meisje wel voorzichtig omheint met een troep douairières, zoo zat Gwynplaine verscholen tusschen de oude, wezenlooze, mummelende lords. Als men oud is en stram en gekweld wordt door de jicht, dan stelt men weinig belang meer in anderer wederwaardigheden.

Afschriften van een briefje, dat naar men verzekerde hertogin Josiana aan haar zuster de koningin had geschreven in antwoord op de beschikking van hare majesteit inzake haar huwelijk met den wettelijken erfgenaam van de pairie Clancharlie, gingen van hand tot hand. Dit briefje luidde als volgt:

„Madame. Ik vind het uitstekend zoo. Lord David kan nu, in plaats van mijn man, mijn minnaar worden.

Er stond onder: Josiana. Dit briefje, echt of valsch, vond enthousiasten bijval.

Een jonge lord, Charles Okehampton, baron Mohun, van de richting die geen pruik meer droeg, las en herlas het met alle teekenen van instemming. Lewis de Duras, graaf van Feversham, een Engelschman met Fransche esprit, zag Mohun doende en glimlachte.

Te duivel, riep lord Mohun, dat is een vrouw die ik ook wel tot vrouw zou willen hebben.

Hertogin Josiana.

En de omzittenden dezer beide lords kregen de volgende samenspraak van hen te hooren.

— Zoudt u het werkelijk met hertogin Josiana aandurven, lord Mohun?

— Waarom niet?

— Men zou zijn plezier wel aan kunnen.

— Het zou het hoogste geluk zijn.

— En met hoevelen zou men het moeten deelen?

— Nu ja, is dat niet het lot van iederen man?

— U hebt gelijk, lord Mohun. Wat de vrouwen betreft is er voor ons niet anders weggelegd dan restantjes. Wie kan zich met volle zekerheid op een première beroemen?

— Adam misschien.

— Die zelfs niet.

— Neen. Ook die niet. Satan.

— Mijn waarde, besloot Lewis de Duras. Adam was maar een deknaam, de sukkel. Het menschelijk geslacht dankt zijn oorsprong aan den duivel.

Hugo Cholmley, graaf van Cholmley, een groot rechtsgeleerde, stond inmiddels bij de banken der bisschoppen de zaak te bespreken met Nathanael Crew, die dubbel pair was, want als baron was hij wereldlijk pair en als bisschop van Durham geestelijk pair.

— Ik vraag me af of dat zoo maar kan, zei Crew.

— Ik vraag me af of het volgens den regel is, zei Cholmley.

— De installatie van dezen nieuweling heeft plaats gehad buiten de Kamer, hernam de bisschop, maar men verzekert dat dat meer is gebeurd.

— Dat is zoo. Lord Beauchamp onder Richard II. Lord Chenay onder Elisabeth.

— En lord Broghil onder Cromwell, geloof ik.

— Cromwell telt niet mee.

— Wat dunkt u van deze geschiedenis?

— De zaak is van verschillende kanten te bekijken.

— Mylord graaf van Cholmley, welken rang krijgt de jonge Fermain Clancharlie in het Huis?

— Mylord bisschop, door de republiek is de oude hierarchie onderbroken en ontwricht maar mij dunkt dat Clancharlie nu in de pairie thuishoort tusschen Barnard en Somers, zoodat als er hoofdelijk wordt gestemd, lord Fermain Clancharlie de achtste zou zijn die wordt opgeroepen.

— Och, och ! een hansworst, zoo van de kermis !

— Het geval op zichzelf verwondert me in het minst niet, mylord bisschop. Zulke dingen komen voor. Er gebeuren nog wel vreemder zaken. Is op 1 Januari 1399 de rivier de Ouse in Bedfordshire niet plotseling droog komen te liggen, als een voorteeken van den Rozenoorlog? Nu, zoo goed als een rivier tot droogte kan vervallen, kan een heer tot den staat van knecht vervallen. Ulysses, koning van Ithaca, heeft alle mogelijke beroepen uitgeoefend. Fermain Clancharlie is in zijn kermispak toch lord gebleven. De onaanzienlijkheid van het kleed doet niets af aan de voornaamheid van het bloed. Evenwel kan het afnemen van den eed en de installatie buiten het Huis om, hoewel wettelijk volkomen in den haak, moeilijkheden geven. Ik ben van meening, dat we zullen hebben te overwegen of er geen aanleiding bestaat den lord-kanselier in Privy Council opheldering te vragen. Over een paar weken zullen we zien wat ons te doen staat.

En de bisschop pruttelde:

— Het mag zijn zoo het wil, maar sinds graaf Gesbodus' tijd is zoo iets niet vertoond.

Gwynplaine, de Man die Lacht, de herberg Tadcaster, de Green Box, „Chaos Verwonnen", Zwitserland, Chillon, de comprachicos, de verbanning, de verminking, de republiek, Jeffreys, Jacobus II, het jussu regis, de aangespoelde flesch, de vader, lord Linnaeus, de wettige zoon, lord Fermain, de onwettige zoon, lord David, de conflicten die uit dit alles konden ontstaan, hertogin Josiana, de lord-kanselier, de koningin, dit alles ging in deze verheven vergadering over de tong. Gefluister is als een loopend vuurtje. Alle bijzonderheden werden haarfijn uitgeplozen.

Elk groepje deed zich weer te goed aan een ander onderdeel van het geval en zoo vulde het avontuur het heele Huis met gegons en gewoel. In de diepte der mijmering waarin hij verzonken zat hoorde Gwynplaine al dat rumoer zonder besef, dat het hem gold. Zijn aandacht was op het hoogst gespannen, maar zij richtte zich op wat in hem omging, niet op wat om hem omging. Overmaat van aandacht voert tot vereenzaming.

Geroezemoes in de vergaderzaal belet een vergadering niet haar gang te gaan, evenmin als een stofwolk de kudde belet door te gaan. De rechtsgeleerden, die in het Huis alleen maar aanwezig zijn als assistenten en

pas mogen spreken als hun iets wordt gevraagd, hadden plaats genomen op hun wolbaal, evenals de drie staatssecretarissen op de hunne. De jeugdige pairs krioelden door elkaar in de voor hen gereserveerde ruimte, achter den troon. De minderjarige pairs bezetten hun speciale bank.

Het aantal minderjarige pairs bedroeg op dat tijdstip niet minder dan twaalf: Huntingdon, Lincoln, Dorset, Warwick, Bath, Burlington, Derwentwater, voor wien een zoo tragische dood was weggelegd, Longueville, Lonsdale, Dudley, Ward en Carteret, te zamen een troepje vormend van acht graven, twee burggraven en twee baronnen.

Aan den kant der wereldlijke pairs waren in alle banken ongeveer alle plaatsen bezet.

De bisschoppen waren zoowat allen aanwezig. De hertogen waren ook goed opgekomen, van Charles Seymour, hertog van Sommerset, tot George Augustus, keurvorst van Hannover, hertog van Cambridge, de junior naar datum zijner verheffing en dientengevolge de laatste in rang. Hun volgorde naar de anciënniteit van rang was: Cavendish, hertog van Devonshire, wiens grootvader te Hardwicke den 92-jarigen Hobbes onderdak had geschonken; Lennox, hertog van Richmond; de drie Fitzroys; de hertog van Southampton, de hertog van Grafton en de hertog van Northumberland; Burler, hertog van Ormond, Somerset, hertog van Beaufort; Beauclerk, hertog van Saint Albans; Pawlet, hertog van Bolton; Osborne, hertog van Leeds; Wrottesley Russell, hertog van Betford, wiens wapenkreet en devies was: Che sarà sarà, zooveel als wat moet dat moet; Sheffield, hertog van Buckingham; Manners, hertog van Rutland, en zoo voort.

Howard, hertog van Norfolk en Talbot, hertog van Shrewsbury konden niet aanwezig zijn, want zij waren katholiek; en Churchill, hertog van Marlborough was op het oorlogspad en versloeg op dat oogenblik de Franschen. Schotsche hertogen waren er toen niet; Queensberry, Montrose en Roxburgh werden eerst toegelaten in 1707.

ZESDE HOOFDSTUK.

Hooger- en Lagerhuis.

Opeens werd de zaal helder verlicht. Vier deurwachters brachten vier groote candelabres, elk met een groot aantal kaarsen, binnen en zetten die neer naast den troon. De troon, aldus beschenen, gloeide van vurig purper. Ledig, maar machtsbewust. De aanwezigheid der koningin zou niet veel aan die majesteit hebben toegevoegd.

De ceremoniemeester van de Zwarte Roede, met het teeken zijner waardigheid omhoog geheven, trad binnen en kondigde aan:

— De lords commissarissen van hare majesteit!

Ineens hield het rumoer in de zaal op.

In de groote deur verscheen nu een andere, functionaris, met de pruik op en in statiekleed. Hij droeg een met fleur-de-lys geborduurd kussen waarop perkamenten lagen. Deze perkamenten waren wetten, bills. Aan ieder daarvan hing aan een zijden koord het zegel, bille of bulle geheeten, waarnaar wetten in Engeland bills en in Rome bullen worden genoemd.

Onmiddellijk achter den man met het kussen volgden drie mannen met den pairsmantel om en den pluimhoed op het hoofd.

Deze drie personnages waren de drie koninklijke commissarissen, royal commissioners. De eerste was de lord-grootschatmeester, Godolphin, de tweede was de lord president van den raad van state, Pembroke, de derde was de lord van het grootzegel, Newcastle.

Zij liepen achter elkander, in de orde niet van hun rang, maar van hun ambt, — Godolphin aan het hoofd, Newcastle, hoewel hertog, achteraan.

Bij de bank gekomen die voor den troon was geplaatst, begroetten zij den koninklijken zetel met een eerbiedige buiging, namen hun hoeden af en zetten die weer op, en namen plaats op de bank.

De lord-kanselier wendde het hoofd naar den ceremoniemeester van de Zwarte Roede en beval: — Ontbied de Commons voor de balie van het Huis.

De ceremoniemeester verliet de zaal.

De kussendrager, een clerk van het Huis der lords, legde het kussen met de bills op de tafel binnen de vierkante ruimte met de wolbalen.

Een paar minuten verliepen. Twee deurwachters plaatsten bij de balustrade een klein podium met drie treden; dit podium was bekleed met rood fluweel, waarin met vergulde spijkertjes de omtrekken van leliën waren genageld.

De groote deur ging opnieuw open en een stem riep:

— De getrouwe Commons van Engeland.

Het was de ceremoniemeester van de Zwarte Roede, die de andere helft van het Parlement, het Lagerhuis, aankondigde.

De lords zetten hun hoeden op.

De leden van het Lagerhuis traden binnen, voorafgegaan door hun speaker; allen met ongedekt hoofd.

Zij gingen tot aan de balustrade. Allen waren in hun burgerkleeding, velen in het zwart, en met degen.

De speaker of voorzitter, de right honourable John Smith, een esquire, lid voor den borough Andover, beklom het podium, dat was opgesteld achter het midden van de balustrade. Hij droeg een langen mantel van zwart satijn met wijde mouwen en spleten afgezet met gouden passementerie; zijn pruik was kleiner dan die van den lord-kanselier. Hij was óók majestueus, maar op verkleinde schaal.

Alle Commons, de speaker zoowel als de leden, moesten blijven staan en het hoofd ontbloot houden, terwijl de pairs gezeten waren, met gedekten hoofde.

Onder de Commons had men den opperrechter van Chester, Joseph Jekyll kunnen opmerken, drie officieren van de justitie van hare majesteit: Hooper, Powys en Parker, voorts James Montagu, procureur-generaal, en den attorney-generaal Simon Harcourt. Behalve enkele baronets en ridders en negen lords-by-courtesy: Hartington, Windsor, Woodstock, Mordaunt, Grandby, Scudamore, Fitzhardinge, Hyde en Berkeley, zoons van pairs en erfgenamen van pairages, waren het allen gewone burgers. Een trieste zwijgende menigte.

Toen het gestommel en geschuifel van het binnenkomen had opgehouden, riep de roeper van de Zwarte Roede, staande bij de deur:

— Oyez ! (Hoort).

De griffier van den troon stond nu op. Hij nam, ontvouwde en las overluid het eerste der perkamenten, binnengedragen op het kussen, Het was een boodschap van de koningin, waarbij drie commissarissen werden

gemachtigd hare majesteit te vertegenwoordigen en de bijgaande bills te sanctioneeren, te weten...

Hier verhief de griffier zijn stem:

— Sydney, graaf Godolphin.

De griffier maakte voor den drager van dien titel een buiging; deze beantwoordde den groet door zijn hoed af te nemen.

— .... Thomas Herbert, graaf van Pembroke en Montgomery.

De griffier maakte een buiging voor lord Pembroke. Lord Pembroke raakte even aan den rand van zijn hoed. De griffier vervolgde:

— ....John Hollis, hertog van Newcastle.

De griffier boog voor lord Newcastle. Lord Newcastle knikte met het hoofd.

De griffier van de kroon ging weer zitten, en de griffier van het parlement stond nu op. Zijn secretaris, achter hem op de knieën aan de wolbaal, stond ook op. Beiden stonden met het gezicht naar den troon gekeerd en met den rug naar de leden van het Lagerhuis.

Op het kussen lagen vijf bills, vijf wetsontwerpen. Deze bills, waarover de Commons al hadden gestemd, en die de lords al hadden goedgekeurd, behoefden nog de koninklijke sanctie.

De griffier van het parlement las de eerste bill voor.

Het was een bill, waarbij de kosten van de verfraaiingen, die de koningin had laten aanbrengen aan haar residentie Hampton Court, ten laste werden gebracht van den staat, ten bedrage van een millioen pond sterling.

Na de lezing maakte de griffier een zeer diepe buiging voor den troon. De schrijver boog na hem nog dieper en riep, het hoofd halverwege naar de Commons wendend:

— De koningin aanvaardt uw goedgunstige beslissing en wil dat aldus geschiede.

De griffier las de tweede bill op.

Het was een wet, die gevangenisstraf en geldboete stelde op de poging zich te onttrekken aan den dienst van de trainbands (een wapen, dat men dienst kon laten doen waar men wilde) een militie, die gerecruteerd werd uit de volks- en middelklasse en geen soldij ontving, een soort burgerweer, die in den tijd van Elisabeth, op de nadering van de Onoverwinnelijke vloot, 185.000 man voetvolk en 40.000 man paardevolk op de been had gebracht.

Het tweetal maakte na de lezing opnieuw een buiging voor den koninklijken zetel, waarna de schrijver, half naar de Commons gekeerd, zeide:

— De koningin wil het aldus.

De derde bill verhoogde de tienden en prebenden van het bisdom van Lichfield en Coventry, een der rijkste van Engeland, verhoogde voorts de jaarlijksche inkomsten van de kathedraal van dat bisdom, en vermeerderde het aantal hoogere geestelijken daaraan verbonden, „teneinde te voorzien in de behoeften onzer heilige religie", naar in de considerans werd gezegd.

De vierde bill stelde een aantal nieuwe belastingen in — een op gemarmerd papier, een op huurrijtuigen, een op advokaten en procureurs, een op gelooide huiden, een op zeep, ongeacht de bezwaren hiertegen ingebracht door de stad Exeter en door het graafschap Devon, waar veel serge en laken wordt gefabriceerd, verder op wijn, meel, rogge, hop en op schepen, zoo- en zooveel ton, voor schepen komende uit de Oost driemaal zooveel als voor de overigen. Tenslotte bepaalde de bill, dat over het loopende jaar een extra heffing over het geheele rijk zou plaats hebben tot een bedrag van vier shilling per hoofd.

De vijfde bill verbood ziekenhuizen een patient op te nemen, als deze niet in staat was een pond sterling mee te brengen ter bekostiging, in geval van overlijden, van zijn begrafenis.

De drie laatste bills werden evenals de twee eerste, na elkaar door een buiging voor de troon en de formule de koningin wil het aldus ! door den secretaris over den schouder de Commons toegeroepen, gesanctioneerd en tot wet verheven.

Vervolgens ging de secretaris weer achter de vierde wolbaal op de knieën liggen, waarna de lord kanselier de formule uitsprak:

— Alzoo zij het gelijk is besloten.

Hiermee was de koninklijke zitting afgeloopen.

De speaker vouwde zich bij een laatste buiging voor den lord-kanselier bijna in tweeën, en daalde langzaam, en achteruitloopend, dus steeds met het gezicht naar de lords gekeerd, van zijn podium af; de Lagerhuisleden bogen tot den grond, en onderwijl het Hoogerhuis, zonder acht te slaan op al dat eerbiedsbetoon zijn vergadering voortzette, verlieten de Commons de zaal.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Stormen der gemoederen geweldiger dan de stormen der oceanen.

De deur ging weer dicht; de ceremoniemeester van de Zwarte Roede kwam weer in de zaal, de lords-commissarissen stonden op van de bank van state en namen hun plaats in in de banken der hertogen, waarna de lord-kanselier het woord nam:

— Mylords, de beraadslagingen over de bill, welke voorstelt de jaarlijksche toelage van zijne koninklijke hoogheid de prins-gemaal van hare majesteit met honderdduizend pond sterling te verhoogen, in de jongste zittingen van het Huis beëindigd zijnde en gesloten, zal thans worden overgegaan tot stemming. Volgens gebruik zal de stemming plaats hebben hoofdelijk, te beginnen met den puisné baron. De lord wiens naam wordt afgelezen, wordt verzocht op te staan en te antwoorden content of non content; wie het noodig oordeelt de motieven op te geven voor zijn stem, heeft daartoe bij voorbaat het woord. Griffier, neem de stemmen op.

De griffier van het parlement stond op en opende een lijvig boek, dat op een vergulde lessenaar lag, het boek der pairage.

De puisné van het Huis, d.i. de drager van den jongsten titel van den laagsten rang, was op dat tijdstip lord John Hervey, in 1703 tot baron en pair verheven, en van wien de markiezen van Bristol afstammen.

De griffier las op:

— Mylord, John, baron Hervey.

Een grijsaard met een blonde pruik op het hoofd stond op en zeide:

— Content.

Toen ging hij weer zitten.

De secretaris van den griffier registreerde de stem.

De griffier ging door:

— Mylord Francis Seymour, baron Conway van Killultagh.

— Content, antwoordde nauwelijks hoorbaar en zich maar half van zijn plaats verheffend een elegant jongmensch, dat een goed figuur zou hebben gemaakt

als page en zeker niet vermoedde, dat hij de stamvader was der markiezen van Hertford.

— Mylord John Leveson, baron Gower, vervolgde de griffier.

Deze baron, wiens nakomelingen den titel van hertogen van Sutherland zouden voeren, stond op en riep, onderwijl hij weer ging zitten:

— Content.

De griffier vervolgde:

— Mylord Heneage Finch, baron Guernsey.

De voorvader der graven van Ayslesford, even jong en niet minder elegant als de stamvader der markiezen van Hertford, deed zijn devies *Asperto vivere voto* eer aan door met forsche stem zijn goedkeuring aan het voorstel te hechten.

— Content ! riep hij.

Onderwijl hij weer zitten ging, riep de griffier al den vijfden naam op:

— Mylord John, baron Granville.

— Content, antwoordde, vlug opspringend en even vlug weer plaatsnemend de kinderlooze lord Granville van Potheridge, wiens pairie in 1709 met hem zou uitsterven.

De griffier ging over tot den zesde.

— Mylord Charles Montague, baron Halifax.

— Content, zei lord Halifax, drager van een titel onder welke het geslacht Saville al was uitgestorven en onder welke ook het geslacht Montague zou uitstreven. Montague niet te verwarren met Montagu en met Montacute, dat andere geslachten zijn.

En lord Halifax motiveerde zijn stem als volgt:

— Prins George geniet wel een jaargeld als gemaal van hare majesteit, ook een als prins van Denemarken, ook een als hertog van Cumberland, en ook een als lord groot-admiraal van Engeland en Ierland, maar nog geen als opperbevelhebber der strijdkrachten te land. Dat is een misstand. Aan die onregelmatigheid moet een eind komen, in het belang van het Engelsche volk.

Vervolgens zong lord Halifax den lof van den christelijken godsdienst, schimpte op het papisme, en stemde voor de verhooging.

Toen lord Halifax weer was gaan zitten, ging de griffier voort:

— Mylord Christopher, baron Barnard.

Lord Barnard, van wien de hertogen van Cleveland

zouden afstammen, stond bij het afroepen van zijn naam op.

— Content.

En hij draalde een beetje met weer te gaan zitten, want hij droeg kanten handboorden die gezien mochten worden. Het was trouwens heelemaal een waardig edelman en een kranig officier, die lord Barnard.

Onderwijl lord Barnard weer plaats nam scheen de griffier, die tot dusver de namen had afgelezen met een zekere sleur, als iemand die ze al wel van buiten kende, even te aarzelen. Hij verschoof zijn bril en boog zich over het boek, alsof de naam die nu volgde, moeilijker viel te lezen; vervolgens zich weer oprichtend las hij op:

— Mylord Fermain Clancharlie, baron Clancharlie en Hunkerville.

Gwynplaine stond op.

— Non content ! zei hij.

Ineens waren aller oogen op hem gericht. Gwynplaine stond recht overeind. Het licht van de luchters aan weerskanten van den troon bescheen zijn gelaat en deden het uitkomen in het halfdonker der ruime zaal als een masker in een nevel.

Gwynplaine had den lachgrijns van zijn gezicht weggewrongen. Men herinnert zich dat hem dat onder zekere omstandigheden voor enkele oogenblikken mogelijk was. Met een wilsconcentratie als noodig zou zijn om een tijger te bedwingen, was het hem gelukt de fatale lachmimiek voor enkele minuten van zijn gelaat te doen verdwijnen.

Er lag nu geen lach op dat geschonden gelaat. Dat kon niet lang duren; ongehoorzaamheid aan wat natuurwet of noodlot ons oplegt, is niet lang vol te houden; het water van de zee komt soms in opstand tegen de zwaartekracht en slaat op in hooge golven, doch die vallen terstond weer terug. Zoo had ook Gwynplaine te worstelen. Voor een oogenblik dat door zijn plechtigheid hem daartoe de kracht verleende, en met alle sterkte van wil die in hem was, had hij, zij het voor niet veel langer dan een weerlichtflikkering, over zijn gezicht den somberen sluier zijner ziel uitgespreid, zijn ongeneeslijke lach was voor een oogenblik bedwongen; van dat gezicht, dat men geschonden had met onechte vreugde, had hij die vreugdegrijns weggenomen. Hij was alleen nog maar afzichtelijk.

— Wat is dat er voor een? was de algemeene kreet.

Een onbeschrijfelijke emotie doorliep alle banken. Die opstaande haren, die donkere holten onder de wenkbrauwen, de woeste lijnen van dat hoofd, hetwelk de speling van licht en schaduw nog afschuwelijker maakte, het was om van te gruwen, dat overtrof alles. Wat men ook van Gwynplaine meende te weten en elkaar had verteld, hem te zien ging alles te boven. Zelfs zij, die het ergste hadden verwacht, hadden dit niet verwacht. Men stelle zich voor op den berg van de goden, in een rustige avondbijeenkomst, met heel de schare der almachtigen bijeen, plotseling het gelaat van Prometheus, door de snavels der gieren verscheurd opgaand aan den horizon als een bloedige maan. De Olympus, plotseling tegenover zich ziende den Kaukasus, wat een visioen. Ouden en jongen staarden verbaasd en ontsteld Gwynplaine aan.

Een grijsaard, door het heele huis geëerd, en die veel had beleefd en heel veel had gezien van de wereld, en die al was voorgedragen voor den hertogsrang, graaf Thomas van Warton, stond ontdaan op.

— Wat heeft dat te beteekenen? riep hij. Hoe komt die man hier? Laat hem uit de zaal verwijderen!

En zich tot Gwynplaine wendend vroeg hij op hoogen toon:

— Wie bent u? waar komt u vandaan?

Gwynplaine antwoordde:

— Uit de afgronden onder u.

En de armen over de borst slaande, keek hij de zaal rond.

— Wie ik ben? Ik ben de ellende. Mylords ik heb u een paar woorden te zeggen.

Een huivering liep door de zaal, en alles zweeg. Gwynplaine ging voort:

— Mylords, gij zijt machtig en groot. Het is wel. Men moet wel gelooven, dat God hier zijn redenen voor heeft. Gij bezit macht, en weelde, alle heerlijkheid, de zon bestraalt u uit haar hoogtepunt, uw gezag heeft geen grenzen, gij zijt als goden op aarde, gij zijt alles, om de rest bekommert gij u niet. Goed. Maar beneden uw wereld is nog een wereld. En boven u misschien. Mylords, ik heb nieuws voor u. Er bestaat een menschheid.

Vergaderingen zijn als kinderen; incidenten en onverwachte gebeurtenissen zijn hun duiveltje in een doosje: ze zijn er bang voor en ze hebben er schik in. Soms

schijnt er in een vergadering, een veer te springen, die een duivel te voorschijn doet komen. Zoo in Frankrijk Mirabeau, eveneens misvormd.

Gwynplaine voelde in deze oogenblikken iets groots in zich wakker worden. Een groep menschen, die men toespreekt, heft ons omhoog. Men voelt zich staande als op een pyramide van zielen. Men heeft om zich heen de deining van bewogen gemoederen. Gwynplaine was niet meer de man van den vorigen nacht, die toen een oogenblik bijna klein was geweest. De nevelen zijner plotselinge verheffing, die hem hadden bevangen, waren opgeklaard, zijn overspanning was geweken, en waar hij zich de eerste oogenblikken had laten verblinden door ijdelheid, daar zag hij nu een roeping. Wat hem aanvankelijk kleiner had gemaakt maakte hem nu grooter. Hij voelde zich gedreven door de onweerstaanbare macht van het heilige moeten, hij werd verlicht door een der bliksemstralen die uitgaan van den plicht.

Aan alle kanten om hem heen werd er geroepen:

— Stilte ! Laat hem spreken !

En Gwynplaine, met bovenmenschelijk zelfbedwang zijn gezicht wringend naar zijn wil wist daarop den trek van somberen ernst vast te houden, hoewel de lachgrijns worstelde om vrij te komen, als een paard dat zijn berijder tracht van zich te schudden. Hij vervolgde:

— Ik kom uit de diepten der afgronden beneden u. Mylords, gij zijt groot en gij zijt rijk. Dat is een gevaarlijke toestand. Gij voelt u nog veilig, want beneden u is het nacht. Maar weest op uw hoede, want zij wier sterkte de nacht is hebben te duchten wat er onvermijdelijk op moet volgen, den dageraad. De dageraad is niet te keeren. Hoe donker de nacht ook, de zon gaat op, het licht breekt toch door. De zon aan den hemel der menschheid is het recht. Gij zijt daarvan de tegenstelling, het voorrecht. Weest op uw hoede. De rechtmatige eigenaar van het huis staat voor de deur en hij klopt. Wien heeft het voorrecht tot vader? het toeval. En wien heeft het tot zoon? het misbruik. Toeval noch misbruik is een solide grondslag. Al wat daarop is gebouwd rust op onvasten bodem. Ik voel mij geroepen u te waarschuwen. Ik moet u ter verantwoording roepen voor uw teveel aan geluk. Het is opgebouwd van anderer ongeluk. Gij hebt alles en daardoor heeft de rest van de menschheid niets. Mylords, ik weet dat mijn

pleidooi niets zal uitwerken, dat ik de verdediger ben eener hopelooze zaak. Maar meent niet dat het daarmee uit is. Ik ben maar een stem. De menschheid is een mond en den schreeuw dien zij uitstoot ben ik. Ik hoop dat gij mij zult aanhooren. Gij staat hier terecht, pairs van Engeland, voor de rechtbank van het volk, van dien souverein, die uw slaaf is, van dien veroordeelde die u zal oordeelen. Ik duizel van het vele wat ik u te zeggen heb. Waarmee te beginnen, waarmee aan te vangen? Ik weet het niet. Wat ik u ten laste heb te leggen heb ik in den chaos van leed om ons heen zelf ondervonden en zelf vergaard. Wat er nu mee te beginnen? Ik bezwijk er onder en gooi het met handenvol om mij heen. Heb ik wat hier gebeurt voorzien? Neen. Gij zijt verwonderd, ik ook. Gisteren was ik een vagebond, nu ben ik een lord. Wat een les, wat een wenk. Van wie? Van het onbekende. Als een vingerwijzing naar het omgekeerde. Laten wij het ter harte nemen. Mylords, heel het blauw van den hemel, alle heerlijkheid is aan uw kant. Van het heelal ziet gij alleen de schitterende zijde: bedenkt dat er ook schaduw is. Onder u heet ik lord Fermain Clancharlie, maar mijn ware naam is een armelui's naam, Gwynplaine. Ik ben als uw gelijke geboren, ik ben ellendig gemaakt, verminkt en geschonden door een koning, die goedvond dat te doen. Dat is in het kort mijn geschiedenis.

Meer dan een onder u heeft mijn vader gekend, ik heb hem niet gekend. Als lord is hij groot voor u, als banneling en vervolgde is hij groot voor mij. Beklaag ik mij over mijn lot? Neen, ik zie daarin goddelijk bestuur. Ik ben in den afgrond geworpen. Voor welk doel? misschien opdat een onzer den bodem daarvan eens zien zou. Ik ben neergelaten als een duiker, en breng uit de diepte een parel naar boven, de waarheid. Ik spreek tot u, omdat ik gezien heb en weet. Uw plicht is het mij aan te hooren, mylords. Ik spreek uit ervaring, ik heb meegemaakt en gezien. Lijden is maar niet een woord zonder zin, mijn heeren gelukkigen! Armoede, koude en honger en ziekte en vernedering en verachting zijn werkelijkheden, mylords, ik ben er in opgegroeid en heb dat alles geleden en gedragen. En heel het riool waar uw grootheid op tiert, wil ik u toonen en ik hoop dat ik u van uzelf kan doen walgen. Ik heb geaarzeld mij onder u te begeven, hier aan deze plaats te verschijnen, want ik heb andere dingen te doen,

en ik zie hier niets wat mij kan bekoren en ik wil met dit alles niets te maken hebben. Toen de persoon dien gij noemt de ceremoniemeester van de Zwarte Roede mij is komen halen in naam van de vrouw, die voor u is de koningin, toen kwam de gedachte bij mij op te weigeren. Maar het kwam mij voor of de hand der voorzienigheid me dreef naar deze plaats, en ik heb gehoorzaamd. Ik voelde dat het noodig was, dat ik hier onder u verscheen. Waarom? Om mijn lompen van gisteren. Om de verzadigden het woord te doen hooren van de hongerenden. Och, mylords! Gij zijt zoo onwetend, de wereld waarin gij meent te leven is voor u een gesloten boek, op uw hoogte staat ge buiten het leven. Ik zal u de werkelijkheid laten zien. Zelf ondervonden werkelijkheid. Ik kom van onder uw druk. Ik kan u zeggen wat een zware last gij zijt op de wereld beneden u. O gij heeren en meesters, weet ge wat ge zijt? is het u bekend wat ge doet, hoe ge doet lijden, van welk een hel gij de satans zijt? Neen. Luister even naar een kort maar vreeselijk verhaal. In een nacht, in een stormachtigen winternacht heb ik, als kleine jongen, als verlaten wees, eenzaam en alleen in de onmetelijke ruimte, mijn intrede gedaan in de duisternis, die gij samenleving noemt. Het eerst wat ik zag was uw wet, in den vorm van een galg; het tweede was uw rijkdom, in de gedaante van een vrouw, gestorven van koude en honger, het derde was de toekomst in de gedaante van een kind, dat in de sneeuw lag te sterven; het vierde was het goede edele en groote, in de gedaante van een zwerver met als eenig vriend en gezel een wolf.

Bij deze woorden voelde Gwynplaine plotseling een hevige ontroering, die hij niet in staat was te bedwingen. Met het gevolg dat de heerschappij over zijn gezicht hem ontsnapte en dit plotseling weer zijn gewone grijns aannam, zoodat het voor zijn gehoor was of hij uitbarstte in een schaterlach.

Dat werkte dadelijk aanstekelijk. Er hing over de de vergadering een wolk; deze had zich kunnen ontlasten in heftige tooneelen; zij ontlastte zich in vroolijkheid.

De uitgelaten lachwoede der zwakzinnigen tastte alle aanwezigen aan. Geen joliger gezelschap trouwens, dan een vergadering van deftige grootheden. Deze moeten zich wel op een of andere wijze schadeloos stellen voor hun vertoon van ernst.

De lach der koningen is de lach der goden, er klinkt altijd iets wreeds en iets dreigends in. De lords begonnen den spreker ironisch toe te juichen. Zij verscherpten het schrijnend gelach nog met spot. Zij klapten in de handen en begonnen den draak met Gwynplaine te steken. Hij werd bestookt met een kruisvuur van uitroepen, een vroolijk kletterenden hagel van doodelijken hoon.

— Bravo, Gwynplaine ! — Hoera voor den Man die Lacht ! — Leve de menschaap van de Green Box ! — De levende nachtmerrie van Tarrinzeau Field ! — Stilte, doorgaan met de voorstelling ! — Wie gaat er voor hem rond met het bakje? — Toe dan, komt er nog wat? — Die moet hier meer komen spreken ! — Je maakt ons misselijk, wangedrocht ! — Bravo voor onzen lord — groothansworst ! — Hoera voor lord — oppervogelverschrikker ! — Laat hem doorgaan ! — Attentie voor den nieuwen pair van Engeland ! — Gooi hem eruit ! — Neen, neen ! — Ja, ja !

De lord-kanselier voelde zich allesbehalve op zijn gemak.

Een der lords die hardhoorend was, James Bulter, hertog van Ormond, zijn hand als een schelp aan zijn oor houdend, vroeg aan Charles Beauclerk, hertog van Saint-Albans:

— Hoe heeft hij gestemd?

Saint-Albans antwoordde:

— Non content.

— Lieve hemel, zei Ormond, dat is ook geen wonder, met zoo'n gezicht !

Als een kudde — en een vergadering is een kudde — er van door gaat, zie ze dan maar weer bij elkaar te krijgen. De welsprekendheid is een teugel en als de teugel breekt, heeft de spreker zijn gehoor niet meer in de hand en het holt met hem voort tot het hem onder den voet heeft geloopen. Er is altijd een gespannen toestand tusschen een redenaar en zijn gehoor. Dat is nog niet genoeg bekend. Als de teugel hem eenmaal is ontglipt, dan is de redenaar zijn gehoor niet meer meester, het voelt zich de baas, de meerdere en is niet meer onder bedwang te krijgen. Ook Gwynplaine ondervond dat.

Hij beschouwde een oogenblik de lachende gezichten om hem heen.

— Gij hoont de ellende ! riep hij. Hoort mij toch even aan, pairs van Engeland ! rechters van dit land, luistert

naar mijn pleidooi. Ik bezweer u, heb medelijden ! Ge vraagt me met wie? Met uzelven. Weet ge wie hier in gevaar verkeert? Dat zijt gij. Bedenkt dat ge gewogen zult worden, in de eene schaal uw macht, in de andere schaal uw verantwoordelijkheid. God zal u wegen. Maakt u er niet af met lachen. Denkt na. De schommeling van de weegschaal van God is een verontrust geweten. Gij doet geen kwaad om kwaad te doen. Gij zijt maar gewone menschen, niet beter en niet slechter dan anderen. Gij meent godheden te zijn, maar och, als ge op het ziekbed ligt, krimpend van smart, gesloopt door de koorts, ziet dan eens hoe erbarmelijk het met die goddelijkheid is gesteld. Wij zijn allen gelijkwaardig. Ik wend mij tot menschen met rede en gevoel, en die zijn er hier onder u, naar ik weet; ik doe een beroep op hun rede en op hun gevoel, ik wend mij tot de edelmoedige zielen onder u. Gij zijt allen vaders, zoons, broers, gij hebt dus allen uw oogenblikken van ontroering en teederheid. Ieder van u, die vanmorgen het ontwaken gezien heeft van zijn jong kind, is goed. De harten der menschen zijn gelijk. Het menschdom is niets dan een hart. Tusschen menschen bestaat alleen maar het verschil van hen die onderdrukken en hen die onderdrukt worden. Gij loopt over de hoofden, onder uw voeten vertreedt gij levenden en dooden, maar ge kunt het niet helpen. Het is de schuld van het maatschappelijk Babel. De bouw daarvan deugt niet, en daardoor loopt alles verkeerd. De eene verdieping drukt loodzwaar op de andere. Luistert, ik zal u zeggen hoe het moet. Wijl gij zoo machtig zijt, weest broederlijk. Wijl gij zoo groot zijt, weest zachtmoedig. O als gij gezien had wat ik heb gezien ! Ach, daar beneden u, onder uwe voeten, welk een chaos, wat een leed, wat een gruwelen ! Het heele menschdom leeft in een gevangenis. Wat een tot alle ellenden veroordeelden, die niets hebben misdaan ! Ze hebben geen licht en geen lucht, geen kracht en geen hoop, en wat gij ter harte moogt nemen, zij willen en wachten dat alles. Geeft u rekenschap van al die ellenden. Er zijn in dit land wezens die leven in den dood. De meisjes van uw volk worden op hun achtste jaar al gegrepen door de prostitutie en zijn op hun twintigste jaar afgeleefd. En uw strafrecht met haar barbaarschheid is een gruwel. Ik spreek een beetje onsamenhangend, ik doe maar grepen. Ik zeg maar wat mij voor den

geest komt. Gisteren den dag nog, ik, die hier voor u sta, heb het moeten bijwonen en aanzien dat een man, in boeien en naakt met steenen op het lichaam werd gefolterd tot hij bezweek. Weet gij van dat alles iets af? Natuurlijk niet ! Als gij wist wat er omgaat, dan zou geen uwer rust hebben bij zijn grootheid en zijn weelde en geluk. Wie van u weet wat er voorvalt in Newcastle-upon-Tyne? Daar kauwen de menschen in de mijnen steenkool om zich de maag te vullen en den honger te bedriegen.

Is het u bekend dat in het graafschap Lancaster, de plaats Ribblechester door armoede en gebrek van een stad vervallen is tot een dorp? Ik vind het niet noodig, dat prins George van Denemarken, de man van de koningin er nog honderdduizend guinea's bij krijgt. Ik vind het noodiger, dat in de ziekenhuizen de onvermogende zieke wordt opgenomen, zonder hem vooruit zijn begrafeniskosten te laten betalen. In Carnarvon is de armoede verschrikkelijk. In het graafschap Stafford kan men de moerassen niet dempen omdat er geen geld is. In Lancashire heeft men zoowat alle fabrieken moeten sluiten. Overal werkloosheid. Weet gij dat de haringvisschers van Harlech gras eten als de vangst mislukt? Weet gij dat er bij Burton-Lazers nog melaatschenkampen bestaan en dat er op de ongelukkigen wordt geschoten als zij zich buiten hun holen vertoonen? In Ailesbury, een stad waarvan een van u lord is, heerscht bij voortduring de schrikkelijkste nood. In Penckridge, in het bisdom Coventry, waarvan gij zooeven de kathedraal weer nieuwe inkomsten hebt geschonken, hebben de menschen niet eens een bed in hun hut, en ze maken kuilen in den grond, om er de kleine kinderen in te leggen, zoodat ze inplaats van te beginnen met den wieg, beginnen met het graf. Ik heb dat alles gezien. Mylords, weet gij wie de belastingen betaalt die gij oplegt? Zij, die van honger omkomen. O, wat vergist gij u, en wat zijt ge op een dwaalweg, en wat is het vreeselijk wat gij doet ! Om den rijke nog rijker te maken, maakt gij den arme nog armer. Gij behoordet juist het omgekeerde te doen. Bah, den werker afnemen om den nietsdoener te geven ! Nemen van wie niets heeft, om te geven aan wie alles heeft, den nood van den behoeftige verzwaren om de weelde van een vorst te vermeerderen ! Ach ja, ik heb het oude republikeinsche bloed in de aderen. Ik gruw

van dat alles. Uw koningen, ik walg van ze. En wat een schande brengt ge over de vrouwen ! Men heeft mij een droevige geschiedenis verteld. Van Karel II, dien ellendeling. Hij heeft de geliefde van mijn vader, die in ballinschap was, bij zich genomen als zijn bijzit, als zijn prostituée. Karel II en Jacobus II — een schobbejak en een misdadiger ! Wat zien we bij de koningen? dat het zwakke, nietige wezens zijn, slaven van de gemeenste instincten. Wat hebben we aan die koningen? En dat parasitische koningschap wordt door u vetgemest. Zoo'n worm maakt ge zoo dik als een boa. Van dien lintworm maakt ge een draak. Ten koste van de armen. Gij verzwaart de belasting ten behoeve van den troon. Weest voorzichtig met de wetten die gij maakt. Neemt u in acht voor den triestigen mierenhoop waar ge in omtrapt. Kijkt eens naar den grond. Ziet eens naar omlaag, aan uw voeten. Want, gij grooten, er zijn ook kleinen ! hebt medelijden. Met uzelf namelijk ! want de menigten der kleinen, waarop uw grootheid rust, verdwijnen, en als 't onderste vergaat sleept het het bovenste mee. De dood maakt geen uitzondering, als hij komt velt hij het lichaam neer en ontziet geen der leden. Als de nacht komt, verliest ieder zijn hoekje licht. Gij zijt immers egoïsten? Welnu, denkt dan om de anderen. De ondergang van het schip raakt alle passagiers. Als de een verdrinkt gaat de ander mee in de diepte. Bedenkt, de afgrond maakt geen verschil, en verzwelgt allen tegelijk.

Het gelach verdubbelde, onweerstaanbaar.

Nog afgezien van den spreker, was het ongewone in zijn woorden al voldoende om een gezelschap als dit, aan dood en droog ceremonieel gewend, te vermaken. Om zulke opgewonden taal moesten zulke geestlooze dikhuiden wel lachen.

Wie uiterlijk komisch is en innerlijk tragisch, heeft een moeilijken levensweg, vol vernedering en verguizing. En dat was Gwynplaine's droevig lot. De indruk, dien zijn woorden hadden kunnen maken, werd teniet gedaan door zijn gezicht; leed uithuilen met een lachend gelaat, kan bij minder dan middelmatigen slechts spotlust wekken. Gwynplaine scheen dit te voelen en zijn stem werd nog snijdender en zijn taal schamper.

— Zie ze eens een pret hebben, die lui. Goed, gaat maar door. Ze hooren wat leed ze uitrichten en daar

moeten ze om lachen. Men brengt hun aan het verstand dat ze parasieten zijn en ze gieren het uit van plezier. Dat zijn nu onze almachtigen ! Ze verbeelden zich verheven wezens te zijn. Goed. We zullen zien. En ik ben een van hen ! Maar ik ben ook een van jullie, arme vertrapten daarbuiten ! Een zoo'n verheven wezen, de hoogste nog wel, een koning, heeft mij verkocht en toen ik naakt en koud en hongerig rondzwierf heeft een van die armen mij opgenomen. Wie heeft mijn gezicht geschonden ? een vorst. Wie heeft zijn korst brood met mij gedeeld en mij onderdak gegeven ? een zwerver, die zelf honger leed. Ik ben lord Clancharlie, maar ik blijf Gwynplaine, ik neem mijn plaats in onder de grooten, maar ik blijf leven onder de kleinen. Neer met het hooge, dat nutteloos geniet, op met dat lage dat onverdiend lijdt — zoo zal de nieuwe wapenspreuk zijn van het geslacht Clancharlie. O, de heele maatschappij is een gekkenhuis. Maar eenmaal zal de maatschappij van de rede komen. Dan zullen er geen pairs en geen lords en geen heeren meer zijn, alleen vrije menschen zullen er dan zijn. Er zullen geen heeren meer zijn en geen knechten, er zullen alleen vaders en broeders en medemenschen en kameraden zijn. De menschheid van de toekomst. Geen slaafsheid, geen laagheid, geen onwetendheid meer, geen menschelijke lastdieren, geen hovelingen, geen knechten, geen koningen meer — licht voor allen ! Inmiddels moet gij dulden dat ik hier sta en u dit zeg. Ik heb daar het recht toe, omdat ik uws gelijke ben in rang en uw meerdere in weten. Ik maak gebruik van mijn recht. Heb ik daartoe ook in hoogeren zin het recht ? Als ik enkel opkwam voor mijzelf, dan misschien niet. Als ik opkom voor allen, dan wel. Ik ben nu zelf een lord en ik wil en zal spreken tot deze lords hier, mijn gelijken. En, mijn vrienden omlaag, in de diepte, ik zal ze vertellen wat een hel ze voor jullie van de aarde hebben gemaakt. Ik zal jullie lompen met handenvol over hen uitstrooien, ik zal de ellende der slaven uitschudden over de meesters, ze zullen niet langer onwetend meer zijn en kunnen doen of jullie bestaan hun zelfs niet bekend is, en hoe erger ondieren ze van jullie hebben gemaakt, des te meer zullen deze roofdieren van jullie hebben te vreezen.

Hier wendde Gwynplaine zich tot de secretarissen, die voor de vierde wolbaal geknield lagen te schrijven.

— Wat zijn dat voor lieden die daar op de knieën

liggen? Wat doet ge daar? Staat op, ge zijt menschen.

Deze onverwachte uitval, gericht tot ondergeschikten, die een lord niet eens behoort te zien, voerde de hilariteit ten top. De bravo's gingen over in hoera-gebrul. En men kapte niet alleen meer in de handen, maar stampte bovendien met de voeten. Men had kunnen gelooven een voorstelling bij te wonen in de Green Box. Met dit verschil dat men in de Green Box Gwynplaine toejuichte en hem hier bespotte. Bespotting is ook een manier om iemand af te maken. De lach is soms een moordwapen.

Het gelach werd een gewelddaad jegens den spreker om hem te mishandelen. Het regende schimpscheuten op dat geschonden hoofd. Hoonende hilariteit is een doodelijk wapen van een vergadering jegens dengene die haar onaangename waarheden doet hooren. Met spot schuift ze dan de feiten van zich, die ze niet onder de oogen wil zien, en lacht de kwesties weg die haar hinderen. Een incident is een vraagteeken. Bestaat het in lachen, dan is het de lach om het raadsel dat men zich niet bij machte voelt op te lossen. De sfinx, die niet lacht, is dan niet ver te zoeken.

Men hoorde de tegenstrijdigste uitroepen:

— Nu is het genoeg! — Neen laat hem nog wat doorgaan!

William Farmer, baron Leimpster, beet Gwynplaine Ryc-Quiney's beleediging aan het adres van Shakespeare toe:

— Histrio! mima!

Baron Vaughan, een man van spreuken en spreekwoorden, riep:

— We zijn weer in den tijd dat de dieren kunnen spreken. En als een beest het woord heeft betaamt het den mensch te zwijgen.

— Hoort dan toch wat Bileam's ezel te zeggen heeft, zei de geestige lord Yarmouth, wiens uiterlijk alle scherpzinnigheid verried die een ronde neus en een wijde mond maar kunnen verleenen.

— De rebel Linnaeus wordt in zijn graf gekastijd. De zoon is de straf van den vader, zei John Hough, bisschop van Lichfield en Coventry, op wiens inkomsten Gwynplaine afkeurend had gezinspeeld.

— Hij staat te zwetsen, verklaarde de rechtsgeleerde wetgever lord Cholmley. Wat hij foltering noemt is de verscherpte straf, en een uitstekend strafmiddel. De pijnbank bestaat niet in Engeland.

Thomas Wentworth, baron Raby, wendde zich tot den lord-kanselier.

— Mylord kanselier, sluit de zitting !

— Neen, neen, neen, laat hem doorgaan ! Hij amuseert ons ! Hip hip hoera ! riepen de jongere lords, die door het dolle heen waren.

— Vooruit Gwynplaine, een nieuw nummer! schreeuwde de graaf van Rochester.

— Gooi hem er uit, we lachen ons nog ziek ! riep de graaf van Thanet.

Burggraaf Hatton haalde een penny uit zijn zak en gooide die Gwynplaine toe.

En een heele groep pairs kwam in de handen klappend om hem heen staan.

Het was een tumult van een pandemonium of van een pantheon, waarin Gwynplaine's woorden verloren gingen. Men verstond alleen nog maar het woord: Neemt u in acht !

Ralph, hertog van Montagu, die pas de hoogeschool van Oxford had verlaten en nog aan zijn eerste kneveltje was, kwam van zijn plaats in de bank van de hertogen en ging met de armen over elkaar vlak voor Gwynplaine staan. Er is in een lemmet een plaats die het felst snijdt en er is in de stem een toon die het scherpst kwetst. Montagu legde dien toon in zijn stem en zei grijnzend, terwijl zijn gezicht haast dat van Gwynplaine raakte:

— Waar heb je het eigenlijk over?

— Ik voorspel ! antwoordde Gwynplaine.

Opnieuw barstte alles in lachen uit. En in dien lach gromde de woede over de vermetelheid van dien indringer. Een der minderjarige pairs, Lionel Cranfield Sackville, graaf van Dorset in Middlessex, stond op in zijn bank, zonder te lachen, ernstig zooals het een toekomstig wetgever past, en bleef met zijn onnoozel twaalfjarig jongensgezicht Gwynplaine schouderophalend en zwijgend staan aankijken. Waarop de bisschop van Saint-Asaph den bisschop van Saint-David, die naast hem zat, toefluisterde, naar Gwynplaine wijzend: ziedaar een zot ! en naar het kind wijzend: ziedaar een wijze.

Boven de chaos van het algemeene getier klonken verwarde uitroepen hoog uit: — Wat een drakentronie ! — Wie heeft er ons zoo in laten loopen ! — Een schande voor het Huis ! Sluit de vergadering ! — Neen, laat hem begaan ! — Ga voort, gedrocht !

Lord Lewis van Duras met zijn handen op zijn heupen, schreeuwde: — In geen tijden heb ik zoo gelachen! Mijn spleen is er heelemaal van genezen. Ik stel voor een dankbetuiging in stemming te brengen, heel officieel: Het Huis der lords betuigt de Green Box zijn dank.

Gwynplaine had, men zal het zich herinneren, een andere ontvangst gedroomd.

Wie ooit in het mulle zand een steilte heeft beklommen omgeven door duizelingwekkende diepten, wie onder zijn handen, zijn nagels, zijn ellebogen zijn knieën, zijn voeten elk steunpunt heeft voelen wijken en wegzinken, wie in weerwil van alle inspanningen zich voelde neerglijden, in plaats van te stijgen en onder zijn worsteling de zekerheid van de val steeds duidelijker voor oogen zag en bij elke poging zijn pogen hopeloozer zag worden en in zijn gebeente de sombere kilheid van de onvermijdelijke val heeft gevoeld, die heeft ondervonden wat Gwynplaine in deze oogenblikken ondervond. Hij voelde den berg naar welks top hij was opgestegen onder hem instorten, en zijn gehoor was een afgrond.

Er is altijd een die het woord vindt dat alles samenvat.

Lord Scarsdale gaf in een uitroep het gevoelen van de geheele vergadering weer:

— Wat komt dat monster hier doen?

Gwynplaine richtte zich op, ontdaan en verontwaardigd, als om een laatste poging te doen. Hij vestigde zijn blik op de tierende menigte in de zaal.

— Wat ik hier kom doen? Ik kom u opschrikken. Ik ben een monster, zegt gij. Neen, ik ben het volk. Gij houdt mij voor een uitzondering? Neen, ik ben de regel. De uitzondering, dat zijt gij. Gij zijt de nachtmerrie, ik ben de werkelijkheid. Ik ben de Mensch. Ik ben de Man die Lacht. Die lacht om wat? Om u. Om zichzelf. Om alles. Wat is zijn lach? Uw misdaad, en zijn foltering. Die misdaad gooit hij u hier in het gezicht; die foltering spuwt hij u in het gelaat. Ik lach, dat wil zeggen, ik schrei.

Hij hield even op. Men lachte nog wel in de zaal, maar zachter. Hij kon zich verbeelden dat hij weer wat aandacht had gekregen. Hij heramdemde en ging voort:

— Die lach op mijn gezicht heeft een koning er op gebracht. Die lach drukt de algemeene troostelooze

wanhoop uit. Die lach verbergt haat, stille wrok, wanhoop en razernij. Die lach is overmaat van smart. Het is een vervalschte lach. Als satan dezen lach had, zou het een schande zijn voor God. Maar God is rechtvaardig en haat de misdaden der koningen. Gij houdt me voor een uitzondering? Ik ben een symbool. O almachtige idioten, zotten en dwazen die ge zijt, doet uw oogen open. Ik ben een incarnatie. Ik vertegenwoordig de menschheid zooals haar meesters haar hebben gemaakt. De mensch is een verminkte. Hetzelfde wat men mij heeft gedaan heeft men het heele menschdom gedaan. Men heeft in de menschen het recht, de gerechtigheid, de waarheid, de rede, het verstand misvormd, zooals bij mij neus, oogen en ooren; men heeft ze innerlijk tot een poel van geestelijke en stoffelijke ellende gemaakt en op hun gezicht een masker van onechte vroolijkheid gelegd. Waar God zijn vinger heeft gezet, heeft de koning zijn klauw ingeslagen, wat goed was, is bedekt met afschuwelijkheid. Bisschoppen, pairs en prinsen, 't volk lijdt van binnen en lacht van buiten. En ik zeg u, mylords, 't volk, dat ben ik. Vandaag onderdrukt gij het nog, vandaag nog beschimpt en bespot ge het in mij. Maar zooals ik hier tegen u opsta zal in de toekomst heel het volk tegen u opstaan. Wat een gevoellooze steenklomp scheen wordt een schuimende branding. De bodem waarop gij staat schijnt wel solide, maar heeft nergens vastheid. Er hoeft maar iets te gebeuren wat hem schudt, en hij zal scheuren aan alle kanten. De dag zal komen dat een maatschappelijke aardbeving uw onderdrukking zal doen instorten en dat uw gejouw zal verstommen in het onweer van het volk. Eenmaal is die dag er al geweest — mijn vader heeft er aan meegedaan — en hij heette Republiek, gij hebt haar verjaagd, maar ze komt weer terug. Bedenkt in dien tusschentijd dat de reeks van uw koningen met den degen, al eenmaal onderbroken is door Cromwell met den bijl. Dat kan ieder oogenblik weer gebeuren. Een onweer dat zich samenpakt moet eenmaal losbarsten, de vingertoppen door u afgekapt groeien weer aan, de tongen door u uitgerukt zweven om u heen, worden tongen van vuur, en strekken zich begeerig naar u uit; zij die hongeren laten hun felle tanden zien, de paradijzen opgebouwd op de hel staan op instorten, beneden u wordt geleden, het hooge buigt zich niet neer, maar het lage zal zich openen als een

afgrond, om u te verslinden, de duisternis wil licht worden, de verstootene eischt zijn recht op van den bevoorrechte, het volk zal in beweging komen, ik zie het al opstaan, de mensch richt zich op, het einde gaat beginnen, de roode dageraad van de catastrofe, en dat alles is er in mijn lach waar gij om lacht ! Londen is een stad van eindelooze feesten. Zeker, Engeland weergalmt van het eene einde tot het andere van vroolijk gejubel. Ja, ja. Maar luistert: al wat gij rond u ziet is mijn gezicht met zijn schijnlach. Gij hebt feest op feest, zij zijn niets dan mijn lach. Gij hebt uw openbaar vreugdebetoon, het is niets dan mijn lach. Bij uw plechtigheden, uw trouwpartijen, uw geboorten, uw vertooningen, uw praal en uw luister juicht alles u toe met mijn lach. En boven uw hoofd pakt sinds eeuwen een onweer zich samen, het is mijn lach.

Bij deze taal kon geen der aanwezigen zich goed houden, men brulde het uit, en Gwynplaine bezweek eronder. Van alle lava's die de levende krater, de menschelijke mond, kan uitwerpen, is honende spot de felste. Mishandelen met vroolijkheid, martelen met spot, die verleiding kan geen menigte weerstaan. Niet op schavotten alleen hebben terechtstellingen plaats, niet enkel op Golgotha's worden menschen gekruist — zoodra er een menigte bijeen is, hetzij hoog of laag, staat er in haar midden dadelijk een beul op, het sarcasme. En geen marteling is te vergelijken met die op de pijnbank van het hoongelach. Deze marteling onderging Gwynplaine. De vroolijkheid, over hem uitgestort, was steeniging en schrootvuur. Hij was voetbal en pias, kop-van-jut, schietschijf. Men stond te dansen, schreeuwde bis, men rolde over elkaar. Men stampte met de voeten. Men hield zich den buik vast en moest op zijn buurman leunen om niet om te vallen. De majesteit van de plaats waar men was, het purper der mantels, de ingetogenheid van het hermelijn, de waardigheid van de pruiken, niets kon hen doen bedaren. De lords proestten het uit, de bisschoppen zaten te schateren, de rechters schokschouderden. De bank der grijsaards lachte zich tranen, de bank der kinderen lachte zich buikpijn. De bisschop van Canterbury stiet den bisschop van York naast hem aan den elleboog. Henry Compton, bisschop van Londen, hield zich de zijden vast. De lord-kanselier sloeg de oogen neer, waarschijnlijk om zijn lach te verbergen. En bij

de balie stond de verpersoonlijking van eerbied, de ceremoniemeester van de Zwarte Roede, te schudden van het lachen.

Bleek en met over elkaar geslagen armen stond Gwynplaine dit tooneel aan te zien; en omringd door al die gedaanten, jongen en ouden, stralend van Homerische uitgelatenheid, te midden van dien storm van handgeklap, voetgetrappel en hoerageroep, bij deze dolle uitbundigheid waarvan hij het middelpunt was, bij deze uitbarsting van hilariteit, te midden van deze stormachtige vroolijkheid, was het in hem kil en dood. Het was uit. Hij had geen macht meer, noch over zijn gezicht, dat hem verraden had, noch over zijn gehoor, dat hem hoonde.

De eeuwige noodlotswet, dat het bespottelijke de keerzijde is van het verhevene, dat de lach zijn echo vindt in gehuil, dat alles op den voet wordt gevolgd door zijn parodie, het contrast tusschen wat men is en wat men schijnt, had zich misschien nooit op afschuwelijker wijze geopenbaard. Nooit had een somberder gloed een dieper menschelijken nacht verlicht.

Gwynplaine aanschouwde hier de onherstelbare instorting van zijn leven onder een storm van gelach. Dit was onherroepelijk. Wie valt kan weer opstaan, maar niet wie tot poeder is gemalen. Deze spot, zoo nietszeggend en zoo alles-zeggend, vernietigde hem tot stof. Hij was van nu af onmogelijk. Alles naar zijn plaats. Wat in de Green Box triomf was, dat was in het Huis der lords val en catastrofe. Het applaus daar was verguizing hier. Het was als de keerzijde van zijn masker. Dat masker verzekerde hem als Gwynplaine de ruwe sympathie van het volk, en als lord Clancharlie den hoon van de grooten. Het trok aan en het stiet af, en het een zoowel als het ander voerde hem naar de duisternis. Hij voelde zich als van achteren aangevallen en achterover getrokken. Het lot heeft van die verraderlijke slagen. Eenmaal zal alles worden opgehelderd, maar inmiddels tasten wij in het donker, onkundig van wat het volgend oogenblik ons zal brengen. Gwynplaine had gemeend, dat hij steeg, maar de ballast van zijn lach had hem weer naar beneden doen storten; apotheoses hebben lugubere consequenties. Er is een somber woord: ontnuchtering. Een woord van tragische wijsheid, ontleend aan de dronkenschap. Gwynplaine,

in dien stroom van vroolijkheid en wreedheid, stond in gedachten verdiept.

Het zekerste teeken van volkomen mislukking is dwaas gelach. Een vergadering daaraan ten prooi is een schip zonder kompas, weet niet meer wat ze wil, wat ze doet. Er viel niets aan te doen. De zitting moest worden opgeheven.

De lord-kanselier verdaagde, „met het oog op het incident", het vervolg van de stemming tot de zitting van morgen. De vergadering ging uiteen. De lords maakten de gebruikelijke buiging voor den troon en verlieten de zaal. Men hoorde hen luidruchtig zich verwijderen tot hun gelach zich verloor in de couloirs. Hooge vergaderingen hebben behalve hun officieele deuren, in de voorhangsels, de nissen, het lijstwerk, alle mogelijke soorten van verborgen uitgangen, waar zij door leegloopen als een gebarsten kruik.

In weinig tijd was de geheele zaal verlaten. Zoo iets gaat heel vlug en bijna zonder overgang. Zulke plaatsen van tumult worden onmiddellijk weer in bezit genomen door de stilte.

Droomerij doet ver afdwalen, doet ons gemakkelijk alles om ons heen vergeten en verplaatst ons als met tooverslag in een andere wereld. Gwynplaine bleef zoo een tijdje in gedachten verzonken voor zich staan staren, doch schrikte eensklaps wakker. Hij keek in het rond; er was niemand meer. Hij had niet eens gemerkt, dat de vergadering werd gesloten. Alle lords waren weggegaan, ook zijn beide peetvaders. Hij zag alleen nog hier en daar een paar der lagere beambten van het Huis, die wachtten met de banken te dekken en de lichten te dooven tot „zijn lordschap" zou zijn heengegaan. Hij zette werktuigelijk zijn hoed op, verliet zijn bank en liep naar de groote, nu openstaande deur van de galerij. Op het oogenblik dat hij het hekje in de balie doorging, ontdeed een deurwachter hem van zijn pairsmantel. Wat hij nauwelijks bemerkte.

Een oogenblik later was hij in de galerij.

De boden en de deurwachters in de zaal hadden met verbazing gezien, dat deze lord weg was gegaan zonder den troon te groeten.

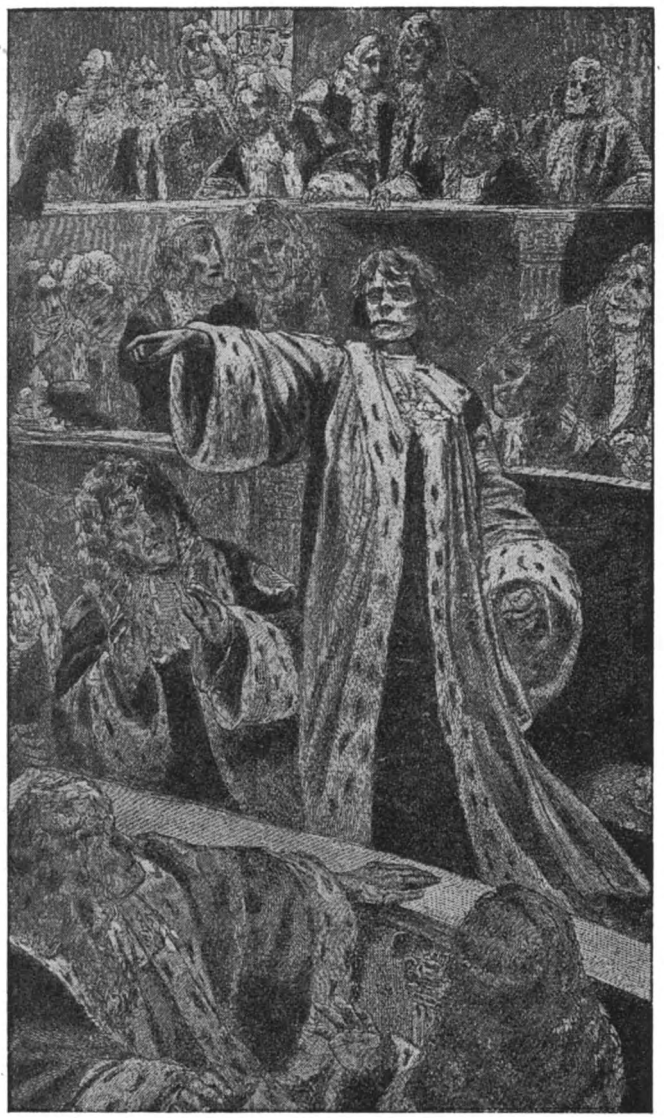

....Ik voorspel!

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Een beste broer, als hij geen goed zoon was geweest.

In de galerij was niemand meer. Gwynplaine ging de glazen koepel weer door, waaruit de armstoel en de tafels al waren weggehaald en waar geen spoor meer was van de plechtigheid, die daar had plaats gehad. Candelabres en lusters wezen van afstand tot afstand den weg naar den uitgang. Door dit lichtspoor geleid kon hij den weg, langs welken hij gekomen was, gemakkelijk terug vinden. Hij ontmoette niemand, dan een enkele oude lord, die langzaam voortstrompelde en hem den rug toekeerde.

Op eens drongen in de stilte van al die groote, verlaten zalen vage klanken van luidruchtige stemmen tot hem door, een getier als nachtelijk straatrumoer, zeker iets ongewoons in zoo'n deftige omgeving. Hij ging den kant uit waar dat lawaai vandaan kwam en bevond zich plotseling in een ruime, zwak verlichte vestibule, een der uitgangen van het gebouw. Hier zag men een groote openstaande deur, een bordes, lakeien en flambauwen, en buiten een plein, op hetwelk eenige rijtuigen stonden te wachten. Uit deze vestibule kwam het rumoer, dat hij had vernomen. In het halfdonker stond een groep opgewonden menschen met levendige gebaren luid te schreeuwen. Gwynplaine kwam in het donker naderbij.

Er was hier ruzie. Eenerzijds tien of twaalf jeugdige lords, die weg wilden gaan, wat een persoon, met een hoed op, evenals zij, en van forsche gestalte, hun belette.

Wie was die persoon? Tom-Jim-Jack.

Enkelen dezer lords waren nog in hun pairscostuum, anderen hadden dit al verwisseld met hun gewone kleeding.

De pluimen op Tom-Jim-Jack's hoed waren niet wit, maar groen met oranje krullen; hij was beborduurd en gegallonneerd van top tot teen, met golvende strikken en breede kragen van kant aan zijn mouwen en om zijn hals, de vingers van zijn linkerhand bewogen zich nerveus om het gevest van zijn degen,

waarvan koppel en scheede met admiraalsankertjes versierd waren.

Zijn stem klonk boven alles uit, hij had het tegen al de overige lords en Gwynplaine hoorde hem deze heeren het volgende toevoegen:

— Ik heb jullie al gezegd, dat je lafaards bent. Jullie willen dat ik mijn woorden intrek. Mij goed. Jullie bent dan geen lafaards. Enkel maar idioten. Met z'n allen tegen één! Dat vinden de heeren geen lafheid. Best. Dan is het stompzinnigheid. Wat je vanavond hebt gehoord, daar heeft geen van jullie een letter van begrepen. De oudjes hier hooren niks omdat ze potdoof zijn, en de jongeren verstaan niks, omdat ze stom zijn als de honden. Ik, jullie gelijke, wil je op mijn beurt de waarheid zeggen, en maak dat tegen mij ook zoo'n kabaal! Die nieuwe lord heeft zich mal aangesteld, hij heeft een hoop onzin verkocht, dat geef ik toe, maar in die zotternij zat ook heel veel waars. Het was onsamenhangend, slecht overdacht en stumperig gezegd; hij herhaalde veel te vaak dat gekke weet gij wel, weet gij wel; maar iemand die gisteren nog grappenmaker was op de kermis, hoeft niet ineens te praten als een Aristoteles of als een bisschop Gilbert Burne van Sarum. Wat hij zei van ondieren en roofdieren, en dien uitval tegen de secretarissen, die geknield hun werk lagen te doen, dit alles was onsmakelijk en plat. Te duivel, wie zegt er dat het niet zoo is? Het was een lor van een redevoering, zot en verward en dikwijls was er geen touw aan vast te maken, en toch, ezels, zat er een heel boel waarheid in. Het wil al heel wat zeggen voor de eerste maal zoo te spreken als je er niet op bent gedresseerd, en ik zou jullie wel eens aan het woord willen zien. Wat hij zei van de melaatschen van Burton-Lazers is een feit, waar niets tegen valt in te brengen. En hij is trouwens de eerste niet, die in het Huis zotheden uitkraamt, en buitendien, mylords, ik kan het niet hebben, dat ze met zoovelen te keer gaan tegen één, zoo ben ik nu eenmaal, en je zult me zeker wel willen toestaan, dat ik er jullie voor op je huid geef. Ik voel me er over beleedigd, ik ben woedend. Aan God gelooven, daar hou ik me niet veel mee op, maar soms moet je wel, als hij eens een goede daad doet, wat hem niet alle dagen gebeurt. En ik vind het fideel van hem, dat hij dezen pair van Engeland uit de laagte naar boven heeft gehaald en het zoo heeft

aangelegd, dat de erfgenaam zijn erfenis heeft gekregen; of ik daar persoonlijk al of niet schade bij lijd en de dupe ben van de historie, doet er niet toe, daar bekommer ik me niet om, ik vind het fijn, dat uit zoo'n meikever een arend voor den dag komt, uit dien Gwynplaine een Clancharlie. En mylords, ik verkies, dat je het hierin met me eens bent. Het spijt me, dat die Lewis de Duras, die ook een duit in het zakje wou doen, niet hier is. Ik zou hem even leeren. Mylords, Fermain Clancharlie heeft zich een lord betoond, en jullie hebt je aangesteld als piassen. Dat hij zoo mal lacht kan hij niet helpen. Jullie hebben gelachen om dien lach. Om een lichaamsgebrek lachen is laf en gemeen. Jullie bent dwergen. En nog wel kwaadaardige dwergen. Verbeeldt je maar niet, dat men ook niet om jullie zou kunnen lachen als men wou, want dan vergis je je deerlijk; jullie bent verre van mooi, en je kleeren zitten je niet. Mylord Haversham, ik heb dezer dagen je aanstaande gezien, ik ben van ze geschrokken, wat een spook! Een hertogin, maar een remedie tegen de liefde. Om kort te gaan, heeren lachebekken, ik herhaal, dat ik jullie wel eens vier woorden achter elkaar wou hooren zeggen in het publiek. Haast iedereen kan kakelen, maar weinigen kunnen spreken. Jullie verbeeldt je, dat je wat bent, omdat je een beetje hebt geboemeld in Oxford of Cambridge, zonder wat uit te voeren, en omdat jullie als ezels gezeten hebt op de banken van Gonville en Cajus, voordat je als pairs op de banken van het Hoogerhuis kwam. Wat mij betreft, ik hoef mijn oogen voor jullie niet neer te slaan. Jullie hebt je tegenover dien nieuwen lord aangesteld als bezetenen. Het is een monster, goed. Maar bij jullie was hij overgeleverd aan de beesten. Hij heeft zich beter gehouden dan jullie, en ik zou liever in zijn plaats willen zijn dan in die van jullie. Ik heb de zitting bijgewoond, op mijn plaats, als mogelijke erfgenaam van een pairie, en geen woord is me ontgaan. Spreken mocht ik niet, maar ik heb het recht mijn plicht te doen als edelman. Jullie vroolijkheid heeft me geërgerd. Als ik het land in heb, ben ik in staat om op den heuvel Pendlehill wolkenkruid, cloudberry te gaan plukken, dat dengeen, die het aanraakt straft met een klap van den bliksem. Daarom heb ik hier aan den uitgang gewacht om een paar van die pretmakers te pakken te krijgen. Af en toe eens een woordje

met elkaar te wisselen is gezond, en we zullen hier maar meteen onze schikkingen maken. Jullie hebben je hoop ik er rekenschap van gegeven dat je met je zotternij ook mij min of meer hebt gehoond? Mylords, ik ben vast van plan een paar van jullie op te ruimen. Zooals jullie hier staat, graaf zus, graaf zoo, baron dit, hertog dat, en al wie verder lust mocht hebben, daag ik je elk afzonderlijk uit en ik David Dirry-Moir, soldaat van harer majesteit vloot, sommeer je en gelast je je van secondanten, getuigen en de rest te voorzien en de zaak man tegen man, borst tegen borst uit te vechten, vanavond nog, nu dadelijk, morgen, overdag, bij nacht, in het volle licht, bij flambouwen of wanneer en hoe jullie maar willen, overal waar ruimte genoeg is om twee degens te kruisen, en ik geef je den raad je pistolen en de snee van je sabels goed na te zien, want het is mijn vaste voornemen jullie pairies vacant te maken. Ogle Cavandish, maak je testament maar in orde en denk om je wapenspreuk: Cavendo tutus. Marmaduke Langdale, je zult goed doen een doodkist mee te nemen, net als je voorvader Gundold. George Booth, graaf van Warrington, je paltsgraafschap Chester en je doolhof in den trant van dat op Creta en de hooge torens van Dunham heb je den vorigen keer voor het laatst gezien. En jij, lord Vaughan, je bent eigenlijk nog te jong om onbeschoftheden te zeggen en te oud om er rekenschap van te geven, ik zal voldoening vragen aan je neef Richard Vaughan, het Lagerhuislid voor Merioneth. Jij, John Campbell, graaf van Greenwich, ik zal je overhoop steken zooals Achon Matas overhoop stak, maar op een eerlijke manier en niet van achteren, want ik ben gewoon mijn borst en niet mijn rug te bieden aan de punt van den degen. Dat is dus afgesproken, mylords. En ga nu maar gauw doen wat alle uilskuikens in zoo'n geval doen, loop naar de kaartlegster, smeer je huid in met wonderzalf en met allerhande mikmak waarvan je onkwetsbaar wordt, hang om je hals amuletten van den duivel of van moeder Maria, je krijgt op je huid van me, hoe je je ook van te voren laat zegenen en bezweren en betooveren. Natuurlijk laat ik jullie de keus van te paard of te voet. Midden op de markt desnoods, in Piccadilly of op Charing Cross — ze zullen wel zoo goed zijn de straat voor ons op te breken, evenals ze dat in Parijs vóór het Louvre gedaan hebben voor het duel tusschen

Guise en Bassompière. En goed begrepen nietwaar, met jullie allemaal wil ik vechten; Dorme, graaf van Carnarvon, jij krijgt mijn degen tot aan het gevest in je corpus, net zooals Lisle-Marivaux en we zullen eens zien, mylord, of je dan nog lacht. Jij, Burlington, jongeling van zeventien met een gezicht als een jonge meid, kies maar uit waar je onder den grond gestopt wilt wezen, op de hei bij je kasteel in Middlessex of in je mooie park van Londesborough in Yorkshire. De heeren moeten het maar eens voelen, dat ze zich in mijn bijzijn behoorlijk hebben te gedragen. Ik zal jullie maar eens goed onder handen nemen. Ik vind het een schandaal zooals jullie lord Clancharlie hebt afgemaakt. Hij is meer dan jullie. Als Clancharlie heeft hij adellijk bloed wat jullie ook hebben en als Gwynplaine heeft hij geest, wat jullie niet hebben. Ik maak zijn zaak tot de mijne, ik neem het voor hem op, wat je hem hebt aangedaan reken ik dat je mij hebt aangedaan. En we zullen eens zien wie uit dit zaakje levend voor den dag komt, want versta wel, ik daag jullie uit op dood of leven, onverschillig op welk wapen en op welke manier, jullie gaan er aan en je mag zelf uitkiezen hoe, en aangezien jullie zoowel kinkels bent als edellieden, is het grofste zoowel als het edelste wapen hier op zijn plaats, en ik accepteer elke manier die maar bestaat om elkaar naar de andere wereld te helpen, van den degen, zooals de prinsen, tot de vuist, zooals de jongens van de kaai !

Op dezen woedenden woordenvloed antwoordde de hooghartige groep der jonge lords enkel met een glimlach. Afgesproken, zeiden zij.

— Ik kies het pistool, zei Burlington. — Ik, zei Escrick, de ouderwetsche manier op een afgesloten perk met de knods en de ponjaard. — Ik, zei Holderness, hou het meest van het tweegevecht op twee messen, een lang en een kort, het bovenlijf bloot, man tegen man — Lord David, zei de graaf van Rhanet, jij bent een Schot, ik kies de claymore. — Ik den degen, zei Rockingham. — Ik, zei hertog Ralph, hoks het liefst. Dat is edeler,

Gwynplaine kwam uit het donker naar voren.

Hij liep op den persoon toe dien hij tot dusver gekend had onder den naam Tom-Jim-Jack, en in wien hij nu heel wat anders begon te zien.

— Ik dank u, zei hij. Maar dit zijn mijn zaken.

Allen keken op. Gwynplaine kwam naderbij. Hij voelde zich aangetrokken tot den persoon, dien hij had hooren aanspreken als lord David, die zijn verdediger was, en misschien meer nog. Lord David week een stap achteruit.

— Zoo ! zei hij: U hier? Dat treft goed. Ik had met u ook een woordje te wisselen. U hebt daar straks gesproken van een vrouw, die eerst de verloofde was geweest van uw vader en later de geliefde van Koning Karel II.

— Dat is zoo.

— Mijnheer, u hebt daarmee mijn moeder beleedigd.

— Uw moeder? riep Gwynplaine uit. In dat geval, ik heb het al vermoed, zijn we....

— Broers ! vulde lord David aan.

En hij gaf Gwynplaine een slag in het gezicht, met de woorden:

— We zijn broers, juist.... We kunnen dus vechten als gelijken. Wie is meer je gelijke dan je broer ! Ik zal mijn getuigen sturen. Morgen snijden we elkaar den strot af.

NEGENDE BOEK.

IN PUIN.

EERSTE HOOFDSTUK.

Nog meer teleurstellingen.

De klok van de St. Paulskerk sloeg middernacht toen een man, komende van den kant van de Londonbrug, de straatjes van Southwark inging. De lantarens brandden niet meer; evenals in Parijs was het in die dagen in Londen de gewoonte de straatverlichting niet langer te doen duren dan tot elf uur, d.w.z. de lantarens uit te doen op het oogenblik, dat ze noodig werden. De donkere straten der voorstad lagen stil en verlaten. Geen lantarens aan wil zeggen weinig menschen op straat. De man liep met snellen pas door. Hij zag er zonderling uit voor een wandelaar op zoo'n laat uur. Hij was in een zijden costuum, den degen op zij en op het hoofd een hoed met witte pluimen, doch zonder mantel of jas. De nachtwachts, die hem zagen passeeren, zeiden: — Vast een lord, er op uit voor een weddenschap. — En zij lieten hem doorgaan met den eerbied verschuldigd aan een lord en aan een wedder.

Die man was Gwynplaine.

Hij had de vlucht genomen.

Hoe stond het met hem? Hij wist het niet. Het gemoed heeft, wij herhalen het, zijn orkanen, zijn verbijsterende wervelstormen, waarin alles dooreendwarrelt, de zee en de hemel, de dag, de nacht, het leven, de dood, in een verschrikking die overstelpt, zonder klaar tot het bewustzijn door te dringen. Het werkelijke schijnt dan niet werkelijk meer, men be-

zwijkt onder dingen, waaraan men niet gelooft, het niet wordt een cycloon, men voelt zich verzinken, men grijpt naar de sterren. Wat bezielde Gwynplaine? Eén verlangen maar: Dea te zien.

Dat was het eenige wat hij begeerde. Terug naar de Green Box, naar de herberg Tadcaster, weergalmend van vroolijke klanken, stralend van licht, vol van den gezonden hartelijken lach van het volk; Ursus en Homo terugzien, weer bij Dea zijn, weer zichzelf zijn, herleven.

De teleurstellingen ontspannen zich als de boog en slingeren met sinistere kracht hun pijl, den mensch, de werkelijkheid in. Gwynplaine maakte spoed. Hij ging recht door naar het Tarrinzeauveld. Hij holde meer dan hij liep. Zijn oogen richtten zich scherpturend op de duisternis voor hem. Zijn blik ging voor hem uit: het begeerig uitzien naar de haven aan den horizon. Wat een heerlijk oogenblik als hij zoo aanstonds de verlichte vensters van de herberg in het oog zou krijgen.

Hij bereikte het kermisveld. Hij sloeg een hoek om en zag tegenover zich, aan het andere eind van het veld, de herberg, die, zooals men weet, het eenige gebouw was op het terrein.

Hij keek. Geen licht. Een donkere massa.

Hij schrok. Maar dadelijk zei hij bij zichzelf, dat het ook al zoo laat was, dat de herberg natuurlijk al gesloten was, dat dit vanzelf sprak, dat alles naar bed was, dat hij enkel maar even Nicless of Govicum wakker had te roepen — gauw dus naar de herberg en daar aangeklopt. Hij ging er heen. Hij holde niet, hij vloog het veld over.

Hij kwam buiten adem bij de herberg.

Midden in de stormen der gebeurtenissen, ten prooi aan de wildste overspanning, terwijl men nauwelijks weet of men leeft of dood is, is men nog vervuld van teedere bezorgdheid voor degenen waaraan men gehecht is; daaraan is het echt-menschelijke in den mensch te herkennen. Als alles om ons heen instort en verzinkt, blijven de zachte gevoelens voor hen, die ons lief zijn, nog spreken. Wat Gwynplaine dadelijk voor den geest kwam was, dat hij niet te veel drukte moest maken, zoodat Dea er wakker van zou kunnen schrikken.

Hij bleef voor de herberg staan en besloot zoo min mogelijk gerucht te maken. Hij kende het hok, waarin

vroeger 's nachts de wachthond werd opgesloten en dat nu de slaapplaats was van het knechtje van den herbergier, Govicum; dat hok lag tegen de gelagkamer aan en had aan de straatzijde een raampje. Gwynplaine tikte zacht op het glas van dat raampje. Als hij Govicum wekte was dat al voldoende.

Maar uit de slaapplaats van Govicum kwam geen teeken van leven. Op dien leeftijd, dacht Gwynplaine, heeft men een vasten slaap. Hij klopte met het buitenvlak van zijn hand op het raampje. Niets bewoog zich binnen.

Hij sloeg wat harder en een paar keer achtereen. In het slaaphok bleef alles stil. Met een begin van ongerustheid ging hij naar de deur van de herberg en klopte. Geen antwoord.

Hij dacht, niet zonder een beklemmend gevoel van angst: — Master Nicless is oud, kinderen slapen vast en oude menschen zwaar. Vooruit, dan maar wat harder.

Hij had getikt, geklopt, geslagen, hij begon nu te bonzen. Dit bracht hem iets van lang geleden in herinnering, Weymouth, toen hij als kleine jongen de kleine Dea in zijn armen droeg.

Hij bonsde met alle kracht, als een lord, wat hij, helaas, ook was.

In het huis bleef het stil als het graf.

Het was hem of hij zijn bezinning verloor. Hij ontzag nu niets meer en begon te schreeuwen: Nicless ! Govicum !

Tegelijkertijd keek hij door de ramen naar binnen om te zien of er ook ergens een kaars brandde.

De herberg was als uitgestorven. Geen stem. Geen geluid. Geen licht.

Hij ging naar de staldeur, bonsde er op, trapte er tegen, schudde haar als dol heen en weer en riep: — Ursus ! Homo !

Ook de wolf liet zich niet hooren. Het koude zweet parelde Gwynplaine op het voorhoofd.

Hij keek om zich heen. De nacht was donker, maar er stonden sterren genoeg aan den hemel, dat het kermisveld was te overzien. En bij de eerste blik in het rond bemerkte hij iets wat hem deed ontstellen: het kermisveld was een ledige ruimte. Er was geen enkele tent meer op het heele terrein. Het circus was weg. Geen kraam, geen spel, geen voertuig was meer

te zien. Heel dit woelige wereldje, dat hier tevoren door elkaar krioelde, had plaats gemaakt voor een onbeschrijfelijk donkere leegte. Alles was verdwenen.

Krankzinnige angst maakte zich van Gwynplaine meester. Wat moest dat beteekenen? Wat was hier gebeurd? Was er dan van het heele kermisveld niets meer over? Was zijn heele vroegere leven dan achter hem ingestort, afgebroken? Wat had men met al die menschen hier gedaan? Groote God! En hij liep weer op de herberg toe, bonsde op alle deuren, rammelde aan de ramen, trapte tegen de muren, dol van angst en ontsteltenis. Hij schreeuwde om Nicless, Govicum, Vinos, Ursus, Homo. Met al die kreten en al dat geluid, trachtte hij leven uit die muren te krijgen. Nu en dan hield hij even op om te luisteren, het huis bleef stil en dood. Dan, buiten zichzelf, begon hij opnieuw te bonzen, te slaan, te roepen, dat het zeker in den heelen omtrek te hooren was. Het was als een onweer over een graf, om dit te doen ontwaken.

Bij een zekeren graad van ontzetting wordt de mensch verschrikkelijk. Wie alles heeft te vreezen, vreest niets meer. Men zou zich vergrijpen aan de sfinx. Men knarsetandt tegen het onbekende. Hij ging voort met op elke hem maar mogelijke wijze rumoer te maken, ophoudend en opnieuw beginnend, onvermoeibaar met kreten en geroep stormloopend op die tragische stilte.

Hij riep al diegenen die in het huis konden zijn, noemde ze allen bij name, behalve Dea. Een omzichtigheid hemzelf duister, waarvoor hij in zijn overspanning instinctmatig nog het besef had.

Toen roepen en bonzen niet baatten, bleef hem alleen nog maar over inklimming. Hij zeide bij zichzelf Ik moet er in. Maar hoe? Hij sloeg van het tuimelraampje van Govicum's hok een ruit in, stak zijn hand door het gat waarbij hij zich de vuist bloedig schramde draaide het werveltje om en liet het raampje neer. Hij begreep dat zijn degen hem bij het naar binnen klimmen zou hinderen. hij rukte zich het ding driftig van het lijf met koppel en verdere toebehooren en gooide de heele boel op straat. Vervolgens heesch hij zich op in de opening van het raampje en kwam er, hoewel het nauw was, doorheen. Hij was nu binnen.

De legerstede van Govicum, onduidelijk zichtbaar in het donkere hok, was er, maar Govicum was er niet. Dat Govicum niet in zijn bed was deed hem begrijpen,

dat Nicless ook niet in het zijne was. Het heele huis was stil en donker. Men voelde in deze zwijgende ruimte de geheimzinnige verstarring van het ledige, en de vage beklemming die onwillekeurig opkomt bij de gedachte: Er is niemand. Gwynplaine liep onstuimig de gelagkamer door, bonsde tegen tafeltjes aan en struikelde over allerlei gerei, liep banken ondersteboven, stiet kruiken en flesschen om stapte over stoelen heen, bereikte toch de deur van de binnenplaats, zette er zijn knie tegen en deed haar openspringen. De deur draaide op haar scharnieren. Hij keek op de plaats. De Green Box was er niet meer.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Droesem.

Gwynplaine verliet het huis en begon het heele kermisveld af te zoeken; hij ging overal waar den avond tevoren nog een spel, een tent, een kermiswagen stond. Er was niets meer te vinden. Hij klopte aan de loodsen, hoewel wetend, dat er 's nachts niemand in was. Hij bonsde op alles wat maar op een deur of venster leek. Maar geen stem deed uit heel die donkerte zich hooren. Het was of de dood hier was neergedaald.

De mierenhoop was uitgeroeid. Blijkbaar had de politie het veld doen ontruimen. Er was kennelijk gehouden wat men in onze dagen een razzia noemt. Het Tarrinzeauveld was nu meer dan verlaten, het was woest en ledig, in alle hoeken voelde men de scherpe nagels van den fellen klauw. Men had om zoo te zeggen het kermisveld binnenste buiten gekeerd, leeggeschud.

Toen Gwynplaine alle hoeken had afgezocht, verliet hij het kermisveld, liep de bochtige straatjes van de buurt East Point door en ging den kant uit van de Theems.

Hij doorliep een paar zigzags van dit warnet van stegen, waar enkel maar muren en heiningen waren en voelde opeens in de lucht de frischheid van het water; hij hoorde het doffe geklots van den stroom en stond plotseling voor een steenen borstwering langs den wallekant. Het was die van Effroc Stone.

Deze borstwering was de leuning van een eind van de kade. Daaronder liep de muur van Effroc loodrecht naar beneden de donkere watermassa in.

Gwynplaine bleef staan, ging op zijn ellebogen over de leuning liggen en gaf zich over aan zijn gedachten, met het hoofd op zijn handen rustend en den blik op het water onder hem gericht.

Keek hij naar het water? Neen. Niet op het water was zijn blik gericht. Maar op de duisternis. Niet op de duisternis rondom hem, maar op die binnenin hem.

In het melancholische nachtelijke landschap, waar hij echter geen aandacht aan schonk, in de diepte die zich rondom hem uitbreidde, maar waar zijn blik niet in doordrong, waren silhouetten te onderscheiden van masten en ra's. Aan den voet van den hoogen Effroc Stone was niets dan water, maar verderop, waar de wal veel lager was, lagen daaraan verscheidene schepen gemeerd, het eene op de thuisreis, het andere klaar voor afvaart, alle een eind uit den wal, maar daarmee in gemeenschap staande, hetzij door kleine steigertjes van hout of van steen, hetzij door loopplanken. Op al die schepen, waarvan het een voor anker lag, het ander met touwen aan den wal was gemeerd, was het doodstil. Geen geloop en geen gepraat werd er op die vaartuigen gehoord; het is een goede gewoonte van zeelui om, als er gelegenheid is deze te benutten te rusten en niet op te staan vóór het noodig is. Als een dier schepen met den opkomenden vloed moest vertrekken, dan was de bemanning blijkbaar nog niet op.

Men kon ternauwernood de kielen onderscheiden, zware, zwarte bobbels op het water met daarboven als fijne draden de touwen van het want. Het was alles doodsch en onduidelijk. Hier en daar fonkelde als een rosse stip een scheepslantaarn.

Gwynplaine zag niets van dat alles. Het lot en 's menschen onmacht daartegen, dat was waar hij zich in verdiepte.

Mijmerend en door vizioenen bedwelmd stond hij voor het schrikbeeld der onverbiddelijke werkelijkheid.

Het was hem of hij achter zich iets met oorverdoovend geraas hoorde instorten. Het was het lachen der lords.

Dat lachen hij was er zoo juist aan ontkomen. Ontkomen, maar gehoond en geslagen.

Geslagen door wien? Door zijn broer.

En aan dien storm van hoon ontkomen, het gezicht

nog gloeiend van dien vuistslag, vluchtend als een gewonde vogel naar zijn nest, om den haat te ontwijken en de liefde te zoeken, wat had hij gevonden? Duisternis en verlatenheid. Alles weg. Spoorloos verdwenen.

Die donkere verlatenheid vergeleek hij nu met de schitterende luchtkasteelen, die hij had gebouwd.

Wat een instorting.

Gwynplaine stond aan den oever van het vreeselijke — de ledigheid. De Green Box met wie daarin waren, was weg, dat beteekende voor hem het vergaan van het heelal. Innerlijk begon hij zich van alles los te gevoelen. Zijn gemoed sloot zich toe.

Hij mijmerde.

Wat kon er dan toch gebeurd zijn? Waar waren zij? Men had ze blijkbaar verdreven, verjaagd, weggevoerd. Wat er met hem was geschied, was voor hemzelf een slag geweest, grootheid gevolgd door een val, en de terugslag voor hen was geweest, dat men ze had doen verdwijnen. Het was duidelijk, dat hij ze nooit zou terugzien, Daar zou men wel voor hebben gezorgd. En met hen had men meteen de bevolking van het heele kermisveld opgejaagd en verdreven, te beginnen met den kastelein en zijn knechtje, zoodat niemand hem inlichtingen zou kunnen geven. Onverbiddelijk was alles verspreid. Dezelfde vreeselijke maatschappelijke macht, die hem in het Huis tot stof had vermalen had hem tegelijkertijd verzwolgen. Zij waren voor hem verloren. Dea voor hem verloren. Voor altijd. Groote God, waar was zij! En hij was er niet bij geweest om haar te beschermen!

Zich verdiepen in gissingen omtrent afwezigen, die men liefheeft, is zichzelf op de pijnbank leggen. Hij onderwierp zich aan die foltering. En elke mogelijkheid die hij veronderstelde, en bij elke herinnering, die hem voor den geest kwam, kromp hij ineen onder het schrijnen van de smart. Temidden van dien stroom van sombere gedachten, herinnerde hij zich het triestige, ongunstig uitziende mannetje, dat hem gezegd had Barkilphedro te heeten. Die persoon had iets donkers in zijn geest neergeschreven, dat nu weer tevoorschijn kwam en geschreven was met zoo vreeselijke inkt, dat het nu een vlammend schrift geleek in zijn ziel, en Gwynplaine zag in het diepst van zijn gemoed in vurige letters die eerst raadselachtige, thans opgehelderde woorden: Het lot opent geen deur zonder een andere te sluiten.

Het was volbracht. De laatste schaduwen pakten zich om hem samen. De mensch kan in zijn lot een ondergang der wereld zien plaats hebben voor hem alleen. Dat is de toestand der wanhoop. De ziel is bezaaid met vallende sterren.

Dat was het bittere einde.

Een damp was voorbijgegaan. Hij was opgegaan in dien damp. Hij had zich voor zijn oogen verdicht, hij had zijn geest vervuld, hij was er uitwendig door verblind, inwendig bedwelmd. Dat had zoolang geduurd als een onbestemde damp duurt. Toen was alles vervloeid en had zich opgelost in niets, die damp en zijn leven. Uit den droom ontwaakt bevond hij, dat hij alleen was.

Alles was vervluchtigd. Alles weg. Alles verloren. Duisternis en eenzaamheid. Niets, dat was zijn verschiet, zijn horizon. Hij was alleen.

Alleen zijn wil hetzelfde zeggen als gestorven zijn.

De wanhoop is een rekenmeester. Hij maakt met wreede nauwkeurigheid zijn totaal op. Niets ontgaat hem. Hij telt alles bijeen, hij veronachtzaamt de geringste kleinigheden niet. Hij vraagt de voorzienigheid rekenschap van de onweersvlagen, maar ook van de speldeprikken. Hij wil het hoe en waarom kennen van zijn noodlot. Hij redeneert, weegt en rekent.

Sombere ongevoeligheid voor het uiterlijke, terwijl daaronder de gloeiende lava blijft stroomen. Gwynplaine nam zichzelf, nam het lot in verhoor.

Een terugblik in het geweten; droevige recapitulatie als men schijnt te hebben afgedaan met het leven. Van den bergtop af ziet men de diepte; op den bodem dier diepte staart men naar omhoog, en kan zich nauwelijks voorstellen van die hoogte te zijn neergestort.

Gwynplaine lag als uitgestrekt op den bodem van het ongeluk. En met duizelingwekkende snelheid was alles toegegaan ! Plotselinge overgang van alles tot niets. Het geluk schijnt zoo log, dat men wel denken moet, dat het in alles traag is en langzaam. Volstrekt niet. Het moge schijnen, dat de koude sneeuw de stramheid heeft van den winter, en dat haar teere blankheid de rust ademt van den dood. Maar de lawine leert dat anders. De lawine is de sneeuw met fel leven bezield. Zij blijft ijzig, en is niet te stuiten. Zulk een lawine had Gwynplaine meegesleurd. Hij was opgeheven als een dorre tak, ontworteld als een boom, neergestort als een steenklomp.

Hij ging zijn val van oogenblik tot oogenblik na. Hij stelde zich vragen en beantwoordde die. Leed brengt tot zelfonderzoek. Geen rechter zoo nauwlettend, als het geweten, dat zijn eigen proces instrueert.

Was er reden tot zelfverwijt in zijn wanhoop? Hij wilde zich daarvan rekenschap geven en ontleedde zijn geweten — smartelijke zelf-vivisectie.

Zijn afwezigheid had een catastrofe teweeg gebracht. Was hij voor die afwezigheid verantwoordelijk te stellen? Was hij in al wat er was voorgevallen vrij geweest om het te doen of na te laten? In geenen deele. Hij had zich bij voortduring een gevangene gevoeld. Wat had hem dan vastgehouden, wat had hem tegengehouden, dat hij niet halverwege was omgekeerd? Een gevangenis? Boeien? het een noch het ander. Wat dan? Iets taais en kleverigs. Hij was in de grootheid weggezakt, als in de modder.

Wien is het wel niet eens gebeurd, dat hij, vrij naar den schijn, zich toch gebonden en machteloos gevoelde? Het was of men hem een strik had gespannen. Leidt niet alle verzoeking met eenigerlei lokaas ten slotte tot gevangenschap?

Evenwel, en hiervan maakte zijn geweten hem een verwijt, wat hem werd aangeboden, had hij maar niet zoo werktuigelijk over zich laten begaan, maar hij had het bewust en heel goed beseffend wat hij deed, aanvaard.

Dat men hem bij verrassing had overvallen en dat er zelfs geweld tegen hem was gebruikt, was waar; maar hij moest toegeven, dat hij van zijn kant zich hoegenaamd niet had verzet. Dat hij was opgelicht en weggevoerd daaraan had hij geen schuld; zijn zwakheid was geweest, dat hij zich had laten benevelen en bedwelmen door het verschiet van grootheid, dat zich voor hem opende. Op een zeker oogenblik, in een beslissend oogenblik, was de kwestie hem scherp en duidelijk gesteld; die Barkilphedro had hem voor het dilemma geplaatst en had hem, Gwynplaine, de gelegenheid geboden met een enkel woord te kennen te geven hoe hij wou. Hij had neen kunnen zeggen. Hij had ja gezegd.

Dat ja, dat zijn verblinding hem had doen uitspreken, was de oorzaak van alles wat er was gebeurd. Gwynplaine zag dat nu in. Bittere nasmaak van zwakheid.

Maar, zoo vroeg hij zich af — want de natuurlijke drang om zich vrij te pleiten en schuld van zich te

schuiven, ieder mensch eigen, deed zich ook bij hem gelden — was het dan zoo verkeerd bezit te nemen van zijn recht, van zijn vaderlijk erfdeel, van de goederen van zijn geslacht, als patriciër van den rang zijner voorvaderen, en als wees van den naam van zijn vader? Wat hij had aangenomen was toch zijn wettig eigendom, dat hem werd teruggegeven. En door wien? blijkbaar door de voorzienigheid.

Maar tegen deze redeneering kwam zijn gemoed in opstand. Verkeerd of niet, in elk geval roekeloos en dom. Welken slechten koop had hij gedaan, wat een krankzinnigen ruil. Hij had alles of niets gespeeld met de voorzienigheid. Voor het uitzicht op twee millioen rente, voor zeven of acht heerlijkheden, om een dozijn paleizen en kasteelen te krijgen en jachtpartijen en koetsen en blazoenen, om rechter en wetgever te worden, een kroon te mogen dragen en in het purper gekleed te mogen gaan als een koning, om baron en markies en pair van Engeland te worden, had hij Ursus' barak over gehad, Dea's glimlach prijsgegeven! Voor een schijnbare heerlijkheid zonder veel wezenlijkheid, waarin men verzinkt en in het vele geestelijk verstikt en omkomt, had hij het geluk veil gehad! Voor den oceaan afstand gedaan van zijn parel, dwaas, zinnelooze, dupe, die hij was.

Maar toch — en hier scheen hij een krachtig tegenargument te hebben gevonden — in de koorts van grootheid, die hem had aangetast, was niet alles onzuivere zelfzucht. Juist het afwijzen der grootheid was misschien egoïsme geweest, en het aanvaarden er van was toch ook plicht. Wat had hij bij die plotselinge herschepping dan moeten doen? En als hij al in eenig opzicht anders had moeten handelen, verontschuldigde het plotselinge en ingewikkelde van de situatie dan niet, dat hij het spoor bijster was geraakt? Juist dat was het. De plicht had niet duidelijk gesproken, had hem voor de uiteenloopendste dingen tegelijk gesteld, had te veel opeens, haast tegenstrijdige dingen van hem verlangd en dat had hem in de war gebracht. En omdat het hem niet duidelijk was hoe te handelen, had hij maar met zich laten begaan, vooral van zijn vertrek van Corleone-Lodge tot zijn intrede in het Huis der lords. Zoodra de weg, waarvoor het leven ons plaatst, niet meer eenvoudig is, als het lot ons plaatst op kruiswegen en viersprongen en ons daarbij in het onzekere

laat, wat de juiste weg is, daar is dwalen mogelijk en vergeefelijk. Waaraan herkent men den juisten weg in het leven? Aan wie is de mensch verplicht het eerst te denken? Aan zichzelf? Aan de zijnen? Aan de menschheid? Komt men niet geheel natuurlijk van zichzelf tot de zijnen en van deze, de kleine familie, tot de groote familie der menschheid? Voortgaande ziet men dan bij elken stap, in welke richting de volgende moet worden gedaan. De vermeerdering der rechten vergroot het aantal plichten. Dat de plicht ons op viersprongen plaatst, kunnen wij dat helpen? Wat moeten we doen? Blijven staan, op goed geluk maar een der wegen inslaan, teruggaan? Hoe kunnen wij verantwoordelijk zijn voor verdwalen in een doolhof?

En als de mensch gedreven wordt door een gedachte, als hij de incarnatie is van een wezen van vleesch en bloed, is het zeker niet begrijpelijk, dat hij toetast en zich de roeping meent opgelegd, dat hij die gedachte kan verwezenlijken? Dat had Gwynplaine voor oogen gezweefd en daarom had hij de menschen die hem in staat van grootheid moesten inleiden maar met zich laten begaan. De denkende mensch immers is dikwijls een passieve mensch. Hij had duidelijk meenen te hooren wat de plicht hem voorschreef en gebood. Door te dringen tot plaatsen waar men over den druk, waaronder het volk bezwijkt, spreken en daartegen strijden kan, was dat niet altijd een zijner droombeelden geweest. Toen hem het woord werd gegeven, hem, den levenden slaaf van de wereld beneden, het levende voorbeeld der willekeur waaronder al zooveel eeuwen het menschdom zucht, had hij toen mogen zwijgen? Had hij zijn hoofd moeten wegtrekken van onder de tong van vuur die van boven op hem viel en zich op hem had neergezet?

In den stillen, duisteren strijd, dien hij innerlijk had te voeren gehad, had hij zoo geredeneerd: Het volk is een zwijgend slachtoffer. Ik zal de woordvoerder zijn van de zwijgende massa ellende. Ik zal het woord doen voor wie geen stem hebben. Ik zal tot de grooten spreken van de kleinen en tot de machtigen van de zwakken. Dat is het doel van mijn verheffing, en van mijn leven. God wil het aldus want hij opent mij op wondervolle wijze de mogelijkheid. Want is 't niet vreemd, dat die flesch van Hardquanonne, waarin de gedaantewisseling van Gwynplaine in lord Clancharlie

vijftien jaren lang in zee had rondgedreven, blootgesteld aan de golven, aan de stroomen aan de klippen en aan de stormen en dat al dat woeden haar niet heeft gedeerd? Maar ik zie nu waarom dat is geweest. Er zijn levens met een bijzondere zending; wat mij aangaat, ik zie de mijne, ik heb de sleutel van de mijne en ik ontsluit mijn raadsel. Ik ben voorbeschikt, ik heb een taak te vervullen. Ik zal de lord van de armen zijn. Ik zal spreken voor al die sprakeloozen en hopeloozen. Ik zal mij tot tolk maken van wat er in hen omgaat, onder woorden brengen de vervloekingen, de jammerkreten en de snikken, heel het doffe gemor dat opgaat uit de menigte, heel dien stroom van gebrekkig geuite klachten, al die onverstaanbare stemmen, al die klanken die men met onwetendheid en lijden menschen ontperst, doch die niets menschelijks hebben. De woede van het volk uit zich ongearticuleerd, zooals de woede van den storm; het wordt niet begrepen, zoo zich uiten staat gelijk met zwijgen, en het zwijgen van het volk is zijn weerloosheid. Gedwongen weerloosheid, waarin men het te hulp moet komen. Ik wil die hulp bieden. Ik zal opstaan als een levende aanklacht. Ik zal het woord zijn van het volk. Ik zal zorgen dat men begrijpt. Ik zal de bebloede mond zijn waar de prop is uitgerukt, die het schreeuwen belette. Ik zal alles zeggen. En dit zal een groote daad zijn.

Zeker, het woord doen voor stommen is mooi, maar spreken tot dooven is ondankbaar werk. En dat was het tweede bedrijf geweest in het drama.

Helaas, zijn heldhaftig pogen was mislukt, onherstelbaar mislukt en hij had voorgoed afgedaan.

De verheffing, waaraan hij had geloofd, die hij gemeend had, dat hem in staat zou stellen groote dingen te doen, was een vooze schijn gebleken, en de hoogte op wier top hij groot en machtig meende te zijn, was onder hem weggesmolten.

Welk een val! ten onder gaan in het schuim van gelach.

Hij had gemeend sterk te zijn, hij, die zooveel jaren had rondgezworven in de sombere woestijn van het getrapte lijdende volk, hij die zooveel had gezien, zooveel had aanschouwd, zich in dit alles zoo had verdiept, in wien al het leed zich had geconcentreerd. Hij had al dat lijden zoeken samen te persen in één lange jammerklacht. Maar hij was te pletter geloopen

op de niet vermoede klip: gebrek aan ernst bij de gelukkigen. Hij meende een wreker te zijn, men had hem voor een hansworst gehouden. Hij dacht te verpletteren, hij had enkel maar gekriebeld. In plaats van ontroering had hij spotlust verwekt. Hij had den jammer van millioenen uitgesnikt, men had zich daar vroolijk over gemaakt. Onder die vroolijkheid was hij bezweken, erbarmelijk ten onder gegaan.

En waarom had men gelachen? Om zijn lach.

De afschuwelijke gewelddaad dus waarvan hij voor altijd de sporen droeg, die verminking tot levenslange vroolijkheid, het brandmerk van den onechten schaterlach, zinnebeeld van de veronderstelde uitgelaten blijheid der volken onder hun verdrukkers, dat masker van vreugde, met het ontleedmes op zijn gezicht gebracht, die afgrond van grijnzenden spot, dien hij met zich om moest dragen, dat litteeken onderteekend jussu regis, dat bewijsstuk van het misdrijf door een koning op hem gepleegd, symbool van de misdaad door het koningschap bij voortduring gepleegd aan het geheele volk, dat was het juist wat hem had teruggestooten in zijn onmacht en hem terug deed zinken in zijn staat van vernedering — de aanklacht tegen den beul had geleid tot veroordeeling en terechtstelling van het slachtoffer! Welk een ongehoorde rechtsweigering! Na zich te hebben gewroken aan zijn vader, koelde het koningschap zijn wraakzucht aan hem. Het kwaad hem aangedaan werd aanleiding en motief voor verder kwaad. De lords betoonden zich verontwaardigd, maar jegens wien? Jegens den pijniger? neen, jegens den gepijnigde. Hier de troon, daar het volk, hier Jacobus II, daar Gwynplaine. Deze confrontatie, dit tegenover elkaar stellen van deze twee bracht een aanslag en een misdaad aan het licht. Wat was die aanslag? Zich te durven beklagen. En de misdaad? Spreken van zijn leed. De ellende heeft zich te verbergen en te zwijgen, doet ze dat niet dan is ze majesteitsschennis. En waren de personen, die Gwynplaine gefolterd hadden op de pijnbank van den hoon, boosaardig? Och neen, zij konden niet anders, het was hun noodlot zoo te doen, als gelukkigen ten koste van anderen. Zij waren beulen zonder het te weten. Zij bedoelden niets kwaads. Zij vonden Gwynplaine dwaas en onmogelijk. Deze had zich voor hun oogen den buik opengesneden, zich hart en nieren uitgerukt, hun

zijn ingewanden voorgehouden, en men had hem toegeschreeuwd: Knap gedaan, laat maar eens zien wat je nog meer kunt, hansworst! En, het was afschuwelijk, hij had zelf ook gelachen. Zoo moest het hun tenminste toeschijnen. De afschuwelijke keten, die hem de ziel bond, belette zijn gedachte zich af te teekenen op zijn gelaat. Zoo was met zijn lichaam ook zijn geest misvormd, en terwijl zijn geweten verontwaardiging uitstortte, weersprak zijn gelaat zijn gevoelens en lachte. Zijn noodlot stond nu vast. Hij was de Man die Lacht, cariatide van een wereld die schreit. Hij was een smartkreet, versteend in hilariteit en gebukt gaande onder den last van een oneindigheid van ellende, voor altijd verstooten in den afgrond van dwaze vreugde, van wezenloos vermaak, van gedachteloos amusement; hij deelde met alle verstootenen en verworpenen, wier levend symbool, wier incarnatie hij was, het afschuwelijk noodlot een rampzalige te zijn, die niet ernstig werd genomen; men stak den draak met zijn leed; hij was een buitengewoon soort paljas, die alle ongeluk in zich vereenigde, thans aan zijn tuchthuis ontkomen tot godheid verheven, uit den ondergrond van het gepeupel omhoog gestegen tot den voet van den troon, te midden van de machtigen der aarde geworpen, en na eerst de verworpenen der aarde te hebben vermaakt, mocht hij nu de uitverkorenen vermaken! Al wat er edels in hem was, zijn geestdrift, zijn welsprekendheid, zijn groot hart, zijn gevoelige ziel, zijn verontwaardiging en zijn woede, zijn liefde en zijn onpeilbaar medelijden, had enkel maar een storm van gelach kunnen verwekken. En hij constateerde, gelijk hij al tot de lords had gezegd, dat hij geen uitzondering was, maar het normale feit, regel en gewoonte, overal, het groote overheerschende feit, zoo samengeweven met den sleur van het leven, dat men het niet eens meer opmerkt. Al wat enkel reden heeft tot tranen, lacht zijn dommen lach — de verschoolerde pauper lacht, de bedelaar lacht, de tuchthuisboef lacht, de prostitué lacht, de wees, om zich door het leven te slaan, lacht, de slaaf lacht, de soldaat lacht, het volk lacht; met de menschenmaatschappij is het zoo gesteld, dat alle bederf, alle nooden, alle catastrofen, alle kwalen, alle kankers en alle ellenden zich boven den afgrond oplossen in een helsch vreugdegegrijns. Het totaal van dien grijns was hij. Hij was er de verpersoonlijking van. De hoogere wetten, de

onbekende macht die regeert, hadden gewild dat een zicht- en tastbare spookgestalte, een spooksel van vleesch en bloed, de monsterachtige parodie, die wij de wereld noemen zou samenvatten; en dat spooksel was hij.

Zijn noodlot was onherstelbaar. Hij had het uitgeschreeuwd: Erbarmen voor hen die lijden! Tevergeefs! Hij had medelijden willen opwekken, hij had afgrijzen opgewekt — het noodlot aller spookverschijningen.

Behalve spooksel was hij ook mensch. Dat was het meest tragische in zijn lot. Uiterlijk spook, innerlijk mensch. Meer mensch misschien dan eenig ander, want zijn dubbel wezen vatte de heele menschheid samen. En terwijl hij in zich had menschelijkheid, was hij buiten de menschheid geworpen. Er was in zijn bestaan ondoorgrondelijkheid. Wat was hij? een onterfde? Neen, want hij was lord. Was hij een lord? neen, want hij was een rebel. Hij was fakkeldrager en waarheidverkondiger, alles wat de machtigen niet willen en niet dulden. Hij was wel Satan niet, maar hij was Lucifer. Met zijn lichtende fakkel in de hand, baarde hij schrik.

Schrik bij wie? bij de verschrikkelijken. Vrees bij wie? bij de gevreesden. Zij hadden hem dan ook onmiddellijk weggehoond. En daarmee hun kringen voor hem gesloten. Nooit zouden ze hem in hun midden dulden. Zijn gezicht was daarvoor een beletsel, zijn denkbeelden maakten dat beletsel volstrekt onoverkomelijk. Het was voor hen onaannemelijk, ontoelaatbaar. Zijn taal was voor hen nog gedrochtelijker dan zijn geschonden gelaat. In die wereld der grooten en machtigen, waarin een noodlot hem had doen geboren worden en waaruit een ander noodlot hem had weggerukt, was geen zijner gedachten en opvattingen bestaanbaar. Er was tusschen de menschen en zijn gelaat een masker, en tusschen de maatschappij en zijn geest een muur. Zwervend van plaats tot plaats was hij van zijn kindschheid af opgegaan in dat levensterke, robuste milieu, dat men de massa noemt, hij kende het leven der menigte, wist wat er omging in de groote wereld der kleinen, onder hen had hij levenswijsheid geleerd, was hij onvatbaar en ontoegankelijk geworden voor de bijzondere begrippen der bevoorrechte klasse, die zich eenvoudig voor bijzondere wezens

houdt. Onder die bevoorrechten was hij onmogelijk. Hij had zich aan hen vertoond druipend van de klare wateren der bron Waarheid. Hij had aan zich den stank van den afgrond. Hij stond die prinsen, geparfumeerd met leugens, tegen. Voor wie in fictie leeft is de waarheid infect. Wie dorst naar gevlei, wordt misselijk van de slok werkelijkheid, bij ongeluk binnengekregen. Wat hij, Gwynplaine, had te bieden, was niet toonbaar; want wat was het? redelijkheid, wijsheid, gerechtigheid. Met walging had men zich van hem afgewend.

Er waren daar bisschoppen. Hij had hun gesproken van hun God. Wat zou die indringer?

Ongelijksoortige polen stooten elkaar af. Geenerlei toenadering mogelijk. Elk bindmiddel ontbrak. De proef op de som was geleverd — niets dan een storm van hoon en ergernis was het resultaat geweest van die ontroerende confrontatie: alle ellende, geconcentreerd in een gelaat, tegenover alle bevoorrechting geconcentreerd in een kaste.

Beschuldigen baat niet. Het feit constateeren is voldoende. Gwynplaine constateerde bij deze mijmering aan den rand van zijn lot de volslagen hopeloosheid van zijn pogen. Hij constateerde de doofheid der hooge plaatsen. De bevoorrechten hebben geen ooren voor de onterfden. Is dat de schuld der bevoorrechten? Neen. Men is niet verantwoordelijk voor het gemis van een zintuig. Vergeef het hun, zij kunnen niet anders. Gevoel of rede laten spreken, zou zijn afstand doen. Waar heeren of vorsten zijn is het onredelijk iets te verwachten. De voldane is zonder erbarmen. Voor den verzadigde bestaan er geen hongerigen. De bevoorrechten weten daar niets van, en isoleeren zich. Aan de poorten van hun paradijs staat geschreven, evenals aan de poorten der hel: „Laat alle hoop varen!"

Gwynplaine had ondervonden welke ontvangst een spookverschijning uit de onderwereld van de zijde der goden op aarde te beurt valt.

En alles in hem kwam hiertegen in opstand. Neen, hij was geen spookverschijning, hij was een mensch. Hij had het hun gezegd, hun toegeroepen, dat hij was de Mensch. Hij was geen geestverschijning, maar een wezen van vleesch en bloed, levend en krachtig. Hij had een hart dat gevoelen kon, want hij had lief, en hersens om te denken, want hij dacht; hij was stoffelijk en geestelijk een menschelijk wezen. Zijn heele gebrek

was juist, dat hij te veel mensch was en vertrouwen had in den mensch.

Helaas, in zijn vertrouwen was hij zoo ver gegaan van te durven gelooven in dat schitterende en duistere gewrocht: de maatschappij. Hij, die daar buiten stond, had er zich in begeven.

En de maatschappij had hem onmiddellijk en terstond, zonder hem een oogenblik tijd te laten, de drie dingen die zij heeft te bieden, getoond, hem haar drie groote gaven aangeboden: het huwelijk, de familie, de kaste. Het huwelijk, op welks drempel hij de prostitutie zag neergehurkt. De familie ! zijn broer had hem in het gezicht geslagen en wachtte hem morgen den dag met den degen in de hand. De kaste ! zij had hem in het gezicht uitgelachen, hem patriciër, hem ellendige. Hij was alweer uitgeworpen, bijna nog voor hij was toegelaten. Zijn drie eerste schreden in die diepe maatschappelijke duisternis hadden drie afgronden onder hem opengelegd.

En de smadelijke mislukking van zijn eerste poging was te wijten aan de laffe verminking, hem aangedaan. En die catastrofe was hem genaderd met het stralend aangezicht der apotheose ! Stijg op ! had beteekend: Daal neer !

Hij was een soort tegendeel van Job. Hem had de tegenspoed neergeslagen met voorspoed.

Hij zag zijn leven nu als een tragisch raadsel. Nu zag hij de valstrikken en hinderlagen. Als kind had hij geworsteld met den nacht en hij had hem overwonnen; als volwassen mensch had hij geworsteld met het lot, en hij had het onder den voet gekregen. Van zijn misvorming had hij zijn roem gemaakt, als ongelukkige zich geluk veroverd. Van zijn pariaschap had hij zijn toevlucht gemaakt. Als zwerver had hij den strijd aangebonden met de ruimte, en evenzeer als de vogelen des hemels er zijn brokje brood gevonden. Als verlaten verworpeling had hij zich begeven in de menigte en zich deze tot vriend gemaakt. Als athleet had hij geworsteld met den leeuw, het volk, en hij had hem getemd. Arm en hongerig had hij geworsteld tegen den nood, den somberen strijd om het bestaan had hij aanvaard, aan den onechten lach van zijn gezicht alle echte vroolijkheid van zijn jong gemoed toegevoegd en zoo zich zijn armoede tot rijkdom gemaakt. Hij had alle recht zich als overwinnaar in den kamp met het leven te beschou-

wen. Plotseling waren er uit de diepten van het onbekende nieuwe machten op hem komen aanstormen, niet met geweldpleging of bedreigingen, maar met glimlach en liefkoozing: hem, die geheel vervuld was van platonische liefde, was de draconische, de materieele liefde verschenen; hij die leefde in het ideaal was overvallen door het vleesch; hij had woorden van wellust gehoord, die kreten van razernij geleken; hij had den druk gevoeld van vrouwenarmen, wier omhelzing hem de gewaarwording gaven gegrepen te zijn door de vangarmen van een poliep. Op de schittering van het echte was gevolgd de betoovering van het valsche; want niet het vleesch is wezenlijk en werkelijk, maar de geest. Het vleesch is de asch, de ziel is de vlam. In de plaats van het kleine groepje, aan hem verbonden door de verwantschap van armoede en arbeid, en dat zijn ware en werkelijke familie was, was de sociale familie gekomen, de familie naar den bloede, zij het van gemengden bloede, en het eerste waar die familie hem voor plaatste, was een uitnoodiging tot broedermoord. Helaas, hij had zich terug laten voeren in die maatschappij, waarvan Brantôme, dien hij niet had gelezen, gezegd heeft: „De zoon heeft alle reden zijn vader ten duel te dagen". De fatale fortuin had hem toegeroepen: Je behoort niet tot de massa, je behoort tot de elite ! en zij had boven zijn hoofd, als een valkuil naar omhoog, het maatschappelijk plafond open doen splijten, hem door die opening heen de hoogte ingeslingerd en hem onverwacht en onvoorbereid neergesmakt te midden der grooten en machtigen.

En plotseling had hij rondom zich gezien, inplaats van het volk, dat hem toejuichte, de heeren en meesters, die hem hoonden, bespotten. Triestige gedaantewisseling. Vernederende verhooging. Ruwe berooving van alles wat zijn geluk had uitgemaakt ! Uitplundering van zijn leven onder gejoel en gejouw ! wegscheuring van Gwynplaine, van Clancharlie, van den lord, van den clown, eerst uit zijn oude leven, toen uit zijn nieuwe leven, door de klauwen en bekken van al die adelaars !

Waarom dan toch was hij in het begin van zijn leven over alle hinderpalen zegevierend heengekomen? Waarom die eerste triomfen en nu dit erbarmelijk einde? Helaas, het lot schijnt alleen omhoog te voeren om des te dieper te kunnen doen neerstorten en niet eerder met rust te kunnen laten.

En zoo had hij — gedeeltelijk met eigen goedvinden, want toen de wapentake hem losliet had hij te doen gekregen met Barkilphedro, en zijn ontvoering was niet geheel tegen zijn wil geschied, — de werkelijkheid prijsgeven voor het hersenschimmige, het echte verlaten en verruild voor het valsche, het wezen voor den schijn, Dea voor Josiana, de liefde voor de ijdelheid, vrijheid voor macht, den fieren arbeid, die enkel het noodige opleverde, voor overvloed vol van duistere verantwoordelijkheid, de zachte schaduwen waarin God woont, voor den gloed, waarin de duivelen tieren, het paradijs voor den olympus ! Hij had de tanden gezet in den vergulden appel. Wat hij proefde en met walging uitspoog, was een mondvol asch.

Droevige teleurstelling. Ondergang, inzinking, nederlaag en ruïne, al zijn hoop bedolven onder vernederend hoongelach, ongehoorde ontnuchtering. En wat nu? Als hij een blik wierp in de toekomst, wat zag hij dan? allereerst een ontblooten degen, op zijn borst gericht door zijn broer. En behalve het giftig glinsteren van dien degen zag hij niets. Heel de rest, Josiana, het Huis der lords, verloor zich in de schemerige verte, te midden van een gewemel van tragische silhouetten.

En die broer had zich nog wel ridderlijk en wakker jegens hem gedragen ! Helaas ! deze Tom-Jim-Jack, die zoo vaak was opgekomen voor Gwynplaine, die lord David, die zich de eenige verdediger had betoond van lord Clancharlie, had hij als broer niet langer onder de oogen gehad dan den tijd die noodig was om door hem te worden geslagen, en zich zijn genegenheid waard te betoonen.

Wat een overstelping met alsoortig leed !

Verder gaan was niet meer mogelijk. Alles was rondom hem ingestort. En waarom ook, wat kon het hem schelen ! Op den bodem van de wanhoop is men te vermoeid en te lusteloos om op te staan. De proef was verricht, en hoefde niet nogmaals te worden begonnen.

Gwynplaine was een speler die een voor een al zijn troeven had uitgespeeld. Hij had zich laten meelokken naar de speeltafel. Zonder zich precies rekenschap te geven van wat hij deed — zoo verlamt het narcotisch vergif der illusie den geest — had hij Dea op het spel gezet tegen Josiana, en hem was een monster voor de voeten geworpen. Hij had Ursus ingezet tegen een

familie, en zijn winst was een vuistslag. Hij had zijn kermisschragen ingezet tegen een lordszetel in het Hoogerhuis; hij had zijn applaus verspeeld voor verwenschingen. Zijn laatste kaart was zooeven gevallen op het fatale groene kleed van het ontruimde kermisveld. Gwynplaine had verloren. Er bleef hem niets over dan te betalen. Betaal dan, ellendige!

Wie verpletterd zijn geven weinig teekenen van leven. Gwynplaine bewoog zich niet. Wie hem van verre gezien had, onbewegelijk geleund over de steenen borstwering van den kademuur, had hem zeker gehouden voor een klomp steen.

De hel, de slang en de mijmering rollen zich op om zichzelf. Gwynplaine daalde af langs de doodsche spiralen van het mijmeren der wanhoop. De wereld, die hij nu een oogenblik in haar ware gedaante had leeren kennen, beschouwde hij met den kouden blik, die een laatste blik is. Huwelijk, maar geen liefde; rijkdom zonder geweten, schoonheid zonder zachtheid; justitie, maar zonder billijkheid; orde, maar geen evenwicht; macht zonder verstand; gezag, maar geen recht; luister, maar geen licht. De balans was zonder erbarmen. Hij liet het vreeselijk vizioen, dat hij zichzelf opriep, zijn blik voorbij gaan. Hij beschouwde achtereenvolgens het leven, zijn toestand, de maatschappij, en zichzelf. Wat was het leven? een moeitevolle weg, uitloopend op een verraderlijke valkuil. Zijn toestand? een en al wanhoop. De maatschappij? een hel. En hijzelf? een verslagene, een hopelooze. En in het diepst van zijn ziel klonk het: De maatschappij is een liefdelooze stiefmoeder. De maatschappij is de wereld van het lichaam; de natuur is de wereld van de ziel. De eene voert naar het graf, naar de dennenhouten kist in de groeve, naar de wormen der ontbinding, en vindt daar haar einde. De andere leeft voort, begint opnieuw, slaat breede vleugels uit naar nieuwe dageraden, hoog de hemelen in naar opstanding en herleving. Meer en meer kwam Gwynplaine in een toestand van opwinding. Al wat ten einde loopt heeft een laatste opflikkering, waarin alles weer zichtbaar wordt. Wie denkt, vergelijkt, wie oordeelt, confronteert. Gwynplaine vergeleek wat de maatschappij hem had aangedaan met wat de natuur hem had geschonken. Wat was de natuur goed voor hem geweest! hoe had zij, die ziel is, hem beschermd! Alles was hem ontnomen, alles, tot

zelfs zijn aangezicht; zij had hem alles vergoed, alles, zelfs zijn aangezicht; want op aarde was een hemelsche blinde, expres voor hem geschapen, die niet zijn leelijks, wel zijn mooiheid zag.

En daarvan had hij zich laten scheiden! dat zachte wezentje, dat gevoelig hart, het eenige dat hij op aarde gelukkig kon maken, die teedere liefde, die weemoedige blinde oogen, de eenige die hem werkelijk zag op de wereld, had hij verlaten! Dea was hem een zuster want hij ondervond van haar de groote broederschap van het reine azuur, die heel den hemel in zich sluit. Dea was in zijn kinderjaren al zijn kleine meisje, zooals elk kind dat in zijn onschuld leeft in ongerepte onwetendheid; Dea was zijn vrouw, want zij waren groot geworden in hetzelfde nestje op den hoogsten tak van den grooten boom Hymen. Dea was meer nog, was zijn licht en leven, zonder haar was alles voor hem niet en leegte, en hij zag haar in een krans van stralen. Wat moest er van hem worden zonder Dea? wat bleef er van hem over zonder haar? Hij kon zich het leven zonder haar niet denken. Hoe had hij haar dan een oogenblik uit het oog kunnen verliezen, haar schier vergeten? O, ongelukkige, die hij was! Tusschen hem en zijn geluksster had hij een scheiding laten komen, en zulke scheidingen verbreeden zich dadelijk tot in het onmetelijke. Waar was zij, zijn ster Dea! Dea! Helaas, hij had zijn zonnetje verloren. en wat is zonder zon de hemel nog? een donkere oneindigheid. Hoe had hij daartoe dan toch kunnen komen! Wat was hij gelukkig met haar! Eden was voor hem herschapen; te wezenlijk, want ach, ook de slang ontbrak er niet, was er binnen gedrongen, en ditmaal was het de man geweest, die door haar was verleid. Hij was naar buiten gelokt, en daar was hij gevallen in den valstrik, in den chaos van den zwarten lach der hel. Helaas, wat was alles wat hem had betooverd afschuwelijk! Wat was die Josiana? een furie, half dier, half godin! Gwynplaine bevond zich thans aan de keerzijde van zijn verheffing, en hij zag zag nu den anderen kant van zijn verblinding. Het was treurig. Dat lordschap was om van te walgen, die kroon verafschuwde hij nu, dat purperen kleed deed zijn oogen pijn, die paleizen waren ondierholen, die trofeeën, standbeelden, wapenschilden, zoutelooze beuzelarijen, de verpeste lucht die men in de wereld ademde maakte krankzinnig. Oh, had hij

maar zijn kermisplunje weer. Ach, waar was de Green Box met zijn armoede, zijn vroolijkheid, het heerlijke vrije leven met elkaar als zwaluwen! Altijd konden ze daar bij elkaar zijn, elke minuut elkander zien en hooren, 's morgens en 's avonds, aan tafel dronk men uit denzelfden beker, de zon scheen door het raampje, maar het was maar de zon en Dea was de liefde. Des nachts slapend in denzelfden wagen ontmoetten hun droomen elkander en bij het ontwaken was men niet zeker of men in het blauw der droomen niet elkander had gekust. Dea was een en al teere onschuld, en Ursus een en al grof-gezonde wijsheid. Zoo hadden ze van plaats tot plaats gezworven, met als leeftocht en als hartversterking de gulle echte vroolijkheid van het volk. Ze waren met elkaar een groepje engelen, juist aardsch genoeg om de aarde te kunnen bewonen, en met geen vleugels sterk genoeg om zich in de lucht te kunnen verheffen en weg te vliegen. En nu was dat alles weg. Waar waren zij? Hoe was het mogelijk, dat dit alles spoorloos was verdwenen! Welke kerkhofwind had er dan gewaaid? Alles verdwenen, alles verloren. Ach, de duistere almacht, die op het lot der kleinen drukt, beschikt over alle middelen en vermag alles. Wat had men met hen gedaan? En hij was er niet bij geweest om hen te beschermen, om zich te stellen tusschen hen en hun belagers, om hen te verdedigen, als een lord, met zijn rang, zijn pairschap en zijn degen, als athleet met zijn vuisten en zijn nagels. Deze gedachte was nog de bitterste van alle misschien. Want in plaats van hen te verdedigen, was hij het juist geweest, die hen in het verderf had gestort. Juist om hem, lord Clancharlie, voor hen te behoeden, om zijn waardigheid te vrijwaren voor alle contact met hen, had de schaamtelooze maatschappelijke almacht de zware hand op hen gelegd. De beste manier om hen te beschermen en verder leed te bespraren was nu te verdwijnen; dan zou men geen reden meer hebben hen te vervolgen. Als hij er niet meer was zou men hen met rust laten. Deze kille gedachte liet hem niet meer los. Ach, waarom had hij zich laten scheiden van Dea? Gold zijn eerste en eenige plicht niet Dea? Het volk dienen en verdedigen? goed, maar was Dea dan niet het volk! Dea was de wees, de blinde, dus de menschheid! O, wat had men met hen gedaan! Wat een wroeging! zijn afwezigheid had dit alles mogelijk gemaakt.

Was hij er maar bij geweest. Dan had hij ze kunnen beveiligen of hij had hun lot gedeeld. Wat nu te beginnen zonder hen? Gwynplaine zonder Dea, hoe had het zoo ver kunnen komen! Dea kwijt wou zeggen alles kwijt. Ach, wat moest hij nog langer! Het groepje waar zijn hart aan hing was voor altijd begraven in onherstelbare verdwijning. Meer kon hij niet dragen. En bovendien, wat gaf het nog langer te strijden, veroordeeld en verdoemd als hij, Gwynplaine, was? Hij had niets meer te verwachten, niets meer te hopen, noch van de menschen, noch van den hemel. Dea, waar was zij? Weg, verdwenen, verloren! Welnu, voor wie zijn ziel heeft verloren is er maar een plaats om haar terug te vinden, de dood.

En Gwynplaine, alsof dit het laatste woord was in zijn tragische alleenspraak, legde met kracht de hand op den steenen leuning, als op een oplossing, en vestigde den blik op den stroom.

Het was nu de derde nacht dien hij doorbracht zonder slaap. Hij had koorts. Zijn gedachten waren verward, hoewel hij meende, dat ze helder waren. Hij voelde een onweerstaanbare behoefte aan rust. Hij bleef eenigen tijd over de leuning gebogen in het water staan staren; de donkerte bood hem het groote bed der eeuwige rust, de oneindige duisternis. Sombere verzoeking!

Hij trok zijn jas uit en legde hem op de leuning. Vervolgens knoopte hij zijn vest los. Toen hij het uit wou trekken voelde hij, dat er iets in het zakje zat. Het was het roodboek, dat de bibliothecaris van het Hoogerhuis hem had gegeven. Hij nam het boekje, bladerde er in den valen schemer van den nacht even in, voelde het potlood, trok dit er uit, en schreef op de eerste de beste blanco bladzijde, die hij vond, deze woorden:

„Ik ga heen. Laat mijn broeder David mijn plaats innemen en gelukkig zijn."

En hij onderteekende: Fermain Clancharlie, pair van Engeland.

Toen trok hij zijn vest uit en legde het op den jas. Hij nam zijn hoed en legde er het roodboek in, geopend bij de bladzijde, die hij had beschreven. Hij nam een steen op en deed die in den hoed.

Dit gedaan hebbende beschouwde hij een oogenblik de donkere oneindigheid rondom en boven hem.

Toen zakte zijn hoofd langzaam voorover, als door de onzichtbare draden der afgronden naar beneden getrokken.

Er was ter halve hoogte een gat in de steenen der borstwering, hij zette er den voet in, waardoor zijn eene knie boven de borstwering uitkwam en hij met een enkele beweging over de leuning kon springen.

Hij kruiste de handen op den rug en boog zich voorover.

— Het moet, zei hij. Het zij zoo.

Hij keek naar beneden, in het water.

Op dat oogenblik voelde hij een tong zijn handen lekken.

Een huivering liep hem over de leden, hij keerde zich om.

Achter hem stond Homo.

BESLUIT.

DE ZEE EN DE NACHT.

EERSTE HOOFDSTUK.

Maar waakhond, toch beschermengel.

Gwynplaine uitte een kreet. — Jij hier, beest! Homo kwispelstaartte. Zijn oogen glinsterden in de duisternis. Hij keek Gwynplaine aan.

En toen begon hij hem opnieuw de handen te lekken. Gwynplaine stond een oogenblik versuft. Hij onderging den schok van het plotseling terugstroomen van alle hoop. Homo hier, het was als een wonder. Gedurende twee etmalen was hij tot waanzinnig wordens toe getroffen door wat men zou kunnen noemen donderslagen van het noodlot in al zijn vormen, behalve door een slag van blijdschap. En die viel nu in dit oogenblik op hem neer. Homo hier, dat was voor hem de plotselinge uitkomst, of tenminste het licht, dat er heen wees, de onverwachte tusschenkomst van wie zal zeggen welk geheimzinnig ontfermen, dat er wellicht in het noodlot zelfs is; het leven hem vriendelijk toefluisterend: Kom! te midden der diepste donkerte van het graf; op het oogenblik dat men niets meer heeft te verwachten, zich eensklaps genezen en verlost te gevoelen, onder den val opeens weer houvast en steunpunt te vinden, dat alles beteekende Homo voor hem. Gwynplaine zag den wolf in een glorie van licht.

Homo had zich inmiddels omgekeerd, hij liep een eind van hem weg, en keek toen om, als om te zien of Gwynplaine hem volgde.

Gwynplaine ging hem achterna. Homo liep kwispelstaartend weer door.

De wolf ging den kant uit waar de kade afliep en lager werd, naar de plaats waar in de Theems schepen lagen gemeerd. Gwynplaine, door den wolf voorafgegaan, bleef hem volgen.

Nu en dan keek het dier om en ziende, dat Gwynplaine achter hem was, liep hij dan weer door.

In sommige uiterste situaties is in snel alles begrijpen en raden niets te vergelijken met het instinct van het toegenegen dier.... Dieren zijn helderziende somnambules.

Er zijn gevallen, dat de hond behoefte gevoelt zijn meester te volgen, en andere, waarin hij de behoefte gevoelt, hem voor te gaan. Dan neemt het dier de taak over van den geest. Het onbedriegelijk instinct ziet klaar, waar wij slechts schemering bespeuren. Voor gids te dienen wordt dan bij het dier een duistere drang. Weet het dat er een verkeerde stap staat gedaan te worden en dat het den mensch moet helpen, dien stap niet te doen? neen waarschijnlijk, ja misschien; in elk geval is er een, die het wel weet; wij hebben het al meer opgemerkt, dat dikwijls in het leven wondere uitreddingen, die men meent van beneden te zien komen, van boven komen. Wat weten wij er van in welke gedaanten de voorzienigheid zich al niet kan openbaren. Als men zich afvraagt wat dat toch voor toeval is, is het misschien die voorzienigheid.

De wolf bleef den waterkant houden, tot waar de steenen borstwering ophield en toen nog een eind den open wallekant van de Theems. Hij huilde of gromde niet, maar bleef zonder eenig geluid te maken voortloopen. Hij volgde zijn instinct en deed zijn plicht, doch vergat niet, dat hij een verboden en vogelvrijverklaard dier was.

Een vijftigtal schreden van het punt waar de borstwering ophield, bleef hij staan. Hier was een houten steigertje en daarachter zag men als een donkere massa een tamelijk groot vaartuig, en op het dek daarvan, bij den boeg, een vaag lichtschijnsel als van een lantaren, die uitgaat.

De wolf keek nog eens of Gwynplaine hem volgde, en liep toen de geteerde planken van het steigertje op. Na een paar stappen waren beide aan den kop ervan.

Het vaartuig dat hier lag, was een van Hollandsch

type, met een voor- en een achterdek, en in het midden een open laadruim, waarin men afdaalde langs een rechtstandige ladder. De papieren schuitjes, die de kinderen maken, hebben ongeveer dezen vorm. Onder het voor- en achterdek waren kajuiten, die door deuren in gemeenschap stonden met het laadruim, en verlicht werden met aan de zoldering opgehangen lantarens. Dit soort vaartuigen had twee masten, een op het voor- en een op het achterdek, de voorste heette de Paulus en de achterste de Petrus, daar het schip zijn stuwkracht had in die twee masten, zooals de kerk in die twee apostelen. Een doorloop met aan weerskanten opstaande houten wanden liep als een bruggetje over het ruim van het eene dek naar het andere. De wanden daarvan konden met een katrol worden neergelaten, en sloten dan het dek hermetisch af als met luiken. De bemanning van deze schepen bestond gewoonlijk uit den schipper, twee matrozen en een scheepsjongen. Verschansingen had dit type van schepen niet, voor- noch achterdeks. Dat, hetwelk aan dit steigertje lag, had een logge, zwartgeverfde voorsteven en buitenop stond met witte letters: Volgraad, Rotterdam. De vaart tusschen Londen en Rotterdam was omstreeks dezen tijd veilig, de koopvaardijschepen hadden geen escorte meer noodig, de Fransche vloot was nog nauwelijks enkele dagen geleden (21 April 1705, catastrofe van het eskader van baron de Pointi), naar Gibraltar gejaagd en het Kanaal was vrij van oorlogsschepen.

Het schip waarop „Volgraad" te lezen stond en hetwelk Gwynplaine nu vóór zich zag liggen, raakte met zijn achterdek bijna den steiger en lag even hoog als deze. Homo was met een sprong aan boord en Gwynplaine kon gemakkelijk de ruimte tusschen schip en wal overstappen. Beiden stonden nu op het achterdek. Er was hier niemand; de passagiers, zoo die er waren, en dat was waarschijnlijk, moesten al aan boord zijn, want het schip lag zeilree, en lading hoefde er ook niet meer ingenomen te worden, want het middenruim was propvol gestuwd met balen en kisten. Alles aan boord lag blijkbaar al in de kajuiten te slapen; de overtocht zou plaats hebben gedurende den nacht. Wat de bemanning betreft, die gebruikte wellicht in hun logies in het vooronder het avondeten. Zoo was er dus niets vreemds in, dat het zoo stil en verlaten was aan boord.

Op den steiger had de wolf hard geloopen, aan boord liep hij zacht en omzichtig. Hij kwispelstaartte nog, maar niet meer vroolijk, maar zwakjes en schuw, als een hond die bang is. Hij ging, blijkbaar nog altijd om Gwynplaine den weg te wijzen, van het achterdek het bruggetje over naar het voordek.

Toen Gwynplaine het bruggetje betrad, zag hij voor zich een licht, hetzelfde, dat hij van de kade af had gezien. Op het dek stond aan den voet van den Paulusmast een lantaren; bij het schijnsel van die lantaren teekende zich op den donkeren achtergrond van den nacht een gevaarte af op vier wielen. Gwynplaine herkende den ouden woonwagen van Ursus.

Het armzalige houten verblijf, wagen en hut tegelijk, waarin hij zijn kinderjaren had doorgebracht, was met dikke touwen tusschen de wielen door aan den mast vastgesjord. Na zoo langen tijd zoo goed als ongebruikt in den grooten wagen te hebben gestaan, maakte het nu een erbarmelijk figuur; niets sloopt menschen en dingen zoozeer als ledigheid en nietsdoen. Hij helde gevaarlijk voorover. Door de lange rust was hij stram geworden, en bovendien leed hij aan een ongeneeslijke kwaal: de ouderdom. Zijn vormeloos, vermolmd profiel stond te peinzen in de houding van iets, dat op instorten staat. Alles aan hem was op en vergaan, het ijzer was bedekt met roest; het leer was verteerd, het hout wormstekig. De ruitjes waren gebarsten, de wielen verschoven en verbogen en schenen uitgeput van vermoeienis, het geheel gaf een indruk van krachteloosheid en verval. De beide boomen van den dissel leken twee ten hemel opgeheven armen. De heele wagen was ontwricht, alles hing uit zijn voegen. Van onderen zag men den ketting van Homo hangen.

Als men zijn leven, zijn geluk en zijn liefde eensklaps terugvindt, schijnt het natuurlijk, dat men er op toevliegt. En dat is het ook, zoo wil het de natuur, behalve wanneer de aandoening te sterk en te hevig is. Wie een reeks van catastrofen heeft doorstaan en nog duizelt van de slagen, die hem hebben getroffen, is wat omzichtiger, ook in zijn blijdschap, vreest zijn ongeluk op wie hem lief zijn over te brengen, voelt zich besmettelijk, en beweegt zich voetje voor voetje in het geluk. Als het paradijs zich heropent, beschouwt men het een oogenblik alvorens het binnen te treden.

Gwynplaine, wankelend onder deze nieuwe emoties, keek toe.

Homo was al stil onder den wagen, bij zijn ketting gaan liggen.

TWEEDE HOOFDSTUK.

De arend gemist, de duif getroffen.

Het trapje van den wagen was neergelaten; de deur stond op een kier; er was niemand in; het licht van de lantaren scheen door het voorvenstertje naar binnen en toonde in een melancholisch halfdonker het armzalig interieur van het hok. Ursus' inscripties die den lof zongen van de grootheid der lords, waren nog zichtbaar op het dunne, kromgetrokken beschot, dat tegelijk muur was en wand. Aan een spijker, dicht bij de deur, zag Gwynplaine zijn tooneelcostuum hangen, zooals in een lijkenhuis de kleeren van een doode.

Hij had op dit oogenblik geen jas en geen vest aan.

Doordat de wagen daar stond kon Gwynplaine niet zien dat er op het dek bij den mast iets lag, dat door de lantaren werd beschenen. Het was een matras, waarop misschien iemand lag, want men zag er zich iets op bewegen.

Opeens hoorde hij praten. Achter den wagen verscholen luisterde hij toe.

Het was de stem van Ursus.

Die stem, die zoo hard opklonk uit een gemoed dat een en al zachtheid was, die Gwynplaine zoo vaak met ruwe woorden moederlijke teederheid had bewezen van zijn jongensjaren af, had nu niet meer zijn gewonen levendigen, stekeligen toon. Zij klonk bevend en onvast en scheen telkens zich op te lossen in een zucht. Er viel nauwelijks meer de vroeger zoo heldere en krachtige stem van Ursus in te herkennen. Het was als de stem van iemand die onder leed haast bezwijkt. Ook de stem kan vervallen en inkrimpen.

Ursus scheen meer tot zichzelf dan tot een ander te spreken. Dat was trouwens zijn gewoonte, naar men weet. Men had hem daarvoor vaak genoeg voor iemand gehouden bij wien het niet recht pluis was.

Gwynplaine hield zijn adem in om geen woord van

wat Ursus zei te verliezen, en wat hij hoorde was het volgende:

— Erg gevaarlijk, dit soort schepen. Niet eens een verschansing. Als je in zee valt houdt niets je tegen. Als het slecht weer was zouden we haar in de kajuit moeten dragen, en dan was het misschien heel gauw afgeloopen. Een verkeerde beweging, schrik en dan had je weer een zenuwaanval. Daar heb ik voorbeelden van gezien. Ach mijn God, wat moeten wij beginnen! Slaapt ze? ja. Ze slaapt. Ik geloof het tenminste wel. Of zou ze weer buiten kennis zijn? neen. Daar gaat de pols te vlug voor. Zeker, ze slaapt. De slaap geeft uitstel. Het is een blindheid van het goede soort. Wat moet ik beginnen als ze hier straks heen en weer beginnen te loopen. Heeren, als er bijgeval iemand op het dek is, dan verzoek ik u geen leven te maken. Blijf hier vandaan als het kan. U begrijpt, iemand met een uiterst zwak gestel, die moet men een beetje ontzien. Ze heeft koorts, ziet u. En ze is nog zoo jong. Het is nog haast een kind en ze heeft zware koorts. Ik heb haar hier op het dek op een matras gelegd omdat ze frissche lucht moet hebben. Ik zeg het u maar, dat u haar ook een beetje ontziet. Ze is van vermoeidheid in elkaar gezakt, en het is net of ze buiten kennis ligt. Maar ze slaapt. Het zou me erg spijten als men haar wakker liet schrikken. Ik doe 'n beroep op de vrouwen als er misschien dames aan boord zijn. Het is een jong meisje, en daar moet men toch medelijden mee hebben. We zijn maar menschen van de kermis, ik hoop dat men een beetje welwillend zal wezen, en als er wat te betalen valt voor het stil-wezen dan zal ik betalen. Ik dank u bij voorbaat, dames en heeren. Is daar iemand? Niet? Ik geloof dat er nog niemand aan dek is. Ik praat voor niemendal. Zooveel te beter. Heeren, ik dank u als ge er zijt, en ik dank u nog meer als ge er niet zijt. — Wat zweet het arme kind! — En nu moeten we weer gaan zwerven, de dwangarbeid begint weer. We krijgen dezelfde ellende weer van vroeger. Daar zweven we nu tusschen lucht en water. Een hand, een afschuwelijke hand, die men niet zien kan, maar die men des te beter voelt, heeft opeens een einde gemaakt aan ons gezellig leventje, en ons de donkerte van het noodlot ingeduwd. Goed, we zullen ons er maar doorheen zien te slaan. Het lijkt wel gek, zoo in mijn eentje te zitten redeneeren, maar ze moet

toch weten dat er tenminste een bij haar is gebleven en ze kan elk oogenblik weer wakker worden. Als ze haar nu maar niet wakker schrikken. Geen leven maken, in 's hemels naam. Verbeeld je dat ze wakker schrok en met een gil overeind vloog ! Ik moet zien te voorkomen dat ze hier heen en weer komen draaien. Op het oogenblik geloof ik dat alles aan boord in de rust is. Ik dank de voorzienigheid voor die gunst. O ja, Homo, waar zou hij zitten ! ik ben ook zoo in de war — ik geloof dat ik heelemaal heb vergeten hem vast te leggen, ik weet niet meer wat ik doe, straks was hij geloof ik weg, want hij heeft zich niet laten hooren toen ik hem riep; hij was zeker aan den wal wat te eten gaan zoeken. Als hem nu ook maar niets overkomt. Homo ! Homo!

Homo sloeg zachtjes met zijn staart heen en weer tegen de planken van het dek.

— Je bent er ! O, goddank, dat je er bent. Als ik jou ook verloor, dan zou het te veel worden voor den ouden man. Wat beweegt ze haar arm.... ze wordt geloof ik wakker. Stil Homo. Het water begint af te zakken. Zoo meteen vaart de boot af. Het ziet er uit of we goed weer houden vannacht. Er is haast geen wind. De wimpel hangt haast onbewegelijk langs den mast, als het zoo blijft hebben we een goede reis. Hoe staat het ook weer met de maan? Ik weet het waarachtig niet, maar er is toch haast geen beweging in de wolken. We krijgen een kalme zee en mooi weer. Wat is ze bleek. Ze is op, heelemaal op. En straks weer een gloeienden blos op de wangen. Van de koorts. Maar neen, ik geloof dat ze er wat beter uitziet. Misschien voelt ze zich wat beter. In die donkerte kan je ook niet behoorlijk zien. Arme Homo, ik kan geloof ik heelemaal niet goed meer zien. En nu moeten we het leven van nieuws af aan beginnen. We zullen weer hard moeten werken. En we zijn nu nog maar met z'n tweeën. Maar samen zullen we voor haar werken, hè? Het is ons kind. O, er komt beweging in de boot. We gaan weg. Vaarwel, Londen, goeden dag en wel te rusten, en loop naar den duivel. Bah, dat afschuwelijke Londen !

Inderdaad begon het schip te bewegen en men voelde de zachte schommeling van een vaartuig dat in beweging komt. De strook water tusschen den steiger en het vaartuig werd breeder. Aan het andere eind van het schip, bij het roer, kon men een man zien

staan, ongetwijfeld den schipper, die, zonder dat Ursus het gemerkt had op dek was gekomen, het schip had losgemaakt en nu met het roer manoeuvreerde. Deze persoon, die alleen aandacht had voor zijn werk, zoo als te verwachten is van iemand die het dubbele flegma bezit van den Hollander en den zeeman, hoorde en zag niets dan het water en den wind, stond nu eens gebukt over de helmstok van het roer, als een zwarte vlek in de duisternis, en liep dan weer langzaam van bakboord naar stuurboord, als een soort spook met een balk onder den arm. Behalve hem zag men niemand op het achterdek. Zoolang men op de rivier was kon hij het wel alleen af. Binnen enkele minuten was het schip in het midden van den stroom. Het dreef mee met de eb zonder te stampen of te slingeren. De Theems, door den val van het water weinig beroerd, was kalm. De eb voerde het vaartuig mee, het schip kreeg gang. De donkere omtrekken van Londen vervaagden in de nevels van den nacht.

Ursus hervatte zijn alleenspraak:

— Als ze wakker wordt zal ik haar wat geven tegen de koorts. Ik ben bang dat ze gaat ijlen. Haar handen zijn nat van het zweet. Wat hebben wij onzen lieven Heer dan toch gedaan ! Al dat ongeluk zoo in eenen ! met een snelheid om van te duizelen. Als een vallende steen, die ineens klauwen krijgt en op ons neerschiet, als de sperwer op de leeuwerik. Zoo is het noodlot. En daar lig je nu, arme meid ! We komen in Londen, je hoort het overal prijzen om zijn prachtgebouwen. En Southwark is zoo'n goddelijk oord. Wij er naar toe. En ziedaar nu. Nergens hebben we zulke dingen beleefd. Maar wat kunnen we er aan doen. Gelukkig dat ze ons nog ongedeerd weg laten gaan. Het is vandaag de 30ste April. Ik hou niet van de maand April; ze heeft maar twee gelukkige dagen, den 5de en den 27ste, en vier ongeluksdagen, den 10de, den 20ste, den 29ste en den 30ste. Dat heeft Cardanus ons al precies voorgerekend. Ik wou dat deze dag maar om was. Maar we zijn nu in elk geval weg, dat verlicht. Bij 't aanbreken van den dag zijn we bij Gravesend en morgenavond in Rotterdam. Te duivel, en dan beginnen we het oude leven in onzen wagen maar weer opnieuw, we zullen met ons beiden weer loopen trekken, is 't niet Homo?

Een zacht tikken gaf te kennen, dat hij op den wolf kon rekenen.

Ursus vervolgde:

— Kon men zijn verdriet maar net zoo achter zich laten als een stad ! Maar, arm beest, misschien komen er ook nog wel weer betere dagen. Helaas, altijd zal hij, die er niet meer is, voor onze oogen staan. Het ergste is het altijd voor degenen die achterblijven. Je begrijpt wat ik zeggen wil, dier. We waren eerst met ons vieren, nu zijn er nog maar drie. Het leven is één groot verlies van degenen die ons lief zijn. Ieder mensch laat een spoor van leed achter zich. Het lot overstelpt ons met een vloed van ondragelijk verdriet. En dan verwondert men zich nog dat oude menschen niet vroolijk zijn. Het leven maakt je tot een mopperaar. Mijn brave Homo we zijn nu al een eindje op weg. De toren van de Sint-Paulskerk is niet eens meer te zien. Het eerst komen we in Greenwich. Dat is een goeie zes mijlen. We keeren voor altijd die afschuwelijke steden den rug toe, het wemelt daar van priesters en magistraten en al dat tuig. Ik zit liever in het bosch. Ze blijft maar zweeten. En die groote violette aderen op den arm staan me niet aan. Ze heeft weer hard de koorts. Och God, dat alles vermoordt me. Slaap maar, mijn kind. Ze blijft gelukkig slapen.

Nu klonk opeens een andere stem, zwak en bevend, die ver-af scheen en tegelijk uit de hoogte en uit de laagte leek te komen, ontroerend, moe en pijnlijk — de stem van Dea.

Al wat Gwynplaine tot nu had geleden was niets bij wat er op het hooren van die stem bij hem omging. Zijn engel sprak en het was hem of de woorden tot hem kwamen uit gewesten buiten het leven, uit een wereld van hemelsche onwezenlijkheid.

De stem zei:

— Ik mag er niet verdrietig om zijn dat hij weg is gegaan. Op deze wereld was zijn plaats niet. Maar ik hoor naar hem toe te gaan. Vader, ik ben heelemaal niet ziek, ik heb u straks wel hooren praten, ik voel me heel goed, ik heb wat geslapen. Vader, ik geloof dat ik heel gauw ook gelukkig zal wezen.

— Wat wil je daarmee zeggen, mijn kind ? vroeg Ursus.

Het antwoord was:

— Och vader, maak u toch niet zoo ongerust over mij.

Het was even stil, alsof de spreekster weer op adem moest komen ; vervolgens drongen de volgende woorden, langzaam geuit, tot Gwynplaine door:

— Gwynplaine is er niet meer. Nu pas ben ik werkelijk blind. Eerst wist ik niet wat donkerheid eigenlijk was. Donkerheid is, als iemand, waar je niet buiten kunt, er niet meer is.

De stem zweeg weer even en begon toen weer:

— Ik was altijd al zoo bang dat wij hem zouden verliezen; ik dacht altijd wel dat hij een buitengewoon wezen was. En opeens heeft hij zijn vleugels uitgeslagen. Het heeft zoo moeten zijn. Een ziel vliegt weg als een vogel en gaat naar de plaats waar de groote magneet is, die alles aantrekt, en ik weet heel goed waar ik Gwynplaine terug kan vinden. Ik weet den weg, wees daar maar niet bang voor. Het is daarginder, vader. En later komt u ook bij ons. En Homo ook.

Homo, zijn naam hoorende noemen, sloeg zacht met zijn staart tegen het dek.

— Vader, ging de stem voort, u begrijpt dat het afgeloopen is nu Gwynplaine er niet meer is. Al zou ik willen blijven, ik zou het niet kunnen, want men kan toch alleen adem halen waar lucht is. Men moet niet iets verlangen wat niet kan. Toen Gwynplaine er was, toen was het heel eenvoudig, toen leefde ik ook. Nu hij er niet meer is kan ik ook niet langer blijven. Wij hooren bij elkaar. Hij moest weer bij mij komen, of ik moet naar hem toe. Hij kan natuurlijk niet terugkomen, ik moet dus gaan. Doodgaan is op die manier niet erg. Het valt me heelemaal niet zwaar. Wat hier uitdooft gaat ergens anders weer aan, vader. Op de wereld blijven waar we nu op zijn, och, dat is enkel maar verdriet. Maar het kan niet zijn dat je altijd ongelukkig blijft. Men gaat dan zooals u het noemt naar de sterren, en is daar weer bij elkaar, en verlaat elkaar nooit weer, en leeft in liefde met elkaar en dat is dan de hemel.

— Hou je nu toch een beetje kalm, zei Ursus.

— Verleden jaar bijvoorbeeld, weet u wel, in de lente verleden jaar, waren we met elkaar, wat waren we gelukkig, wat een verschil met nu. Ik weet niet meer in welk plaatsje we waren, er waren veel boomen, je hoorde overal de vogeltjes zingen. Toen zijn we naar Londen gegaan. Toen is alles veranderd. Ik doe geen verwijt. Je gaat ergens naar toe zonder te weten wat er je te wachten staat. Weet u nog, vader? Op een avond was op de deftige plaats die u de loge noemde een dame, u zei: het is een hertogin ! toen ben ik een

beetje bedroefd geweest. Ik geloof dat we maar liever in kleine plaatsjes hadden moeten blijven. Toen is dat met Gwynplaine gebeurd en we hebben hem niet terug gezien. Nu is het mijn beurt. U hebt me immers zelf verteld van toen, dat ik heel klein was, dat mijn moeder gestorven was, dat ik in de sneeuw lag, en dat het nacht was en het maar door bleef sneeuwen, en dat hij toen, ook nog heel klein, en ook heel alleen, mij heeft gevonden en mij heeft meegenomen, en gezorgd heeft dat ik niet omkwam in de sneeuw; u zal er dus niet vreemd van opkijken dat ik nu dood wil gaan om te zien of Gwynplaine daar ook is. Het eenige wat er werkelijk bestaat in het leven is elkaar lief te hebben en dat is meer dan het leven. U begrijpt wel wat ik allemaal bedoel, nietwaar, vader? Wat schudt hier toch zoo? Het is net of we ergens in zijn wat beweegt. En toch hoor ik niet het geluid van wielen.

Na een korte onderbreking vervolgde de stem weer:

— Ik kan gisteren en nu haast niet goed uit elkaar houden. Het is niet om te klagen dat ik dit allemaal zoo zeg. Ik weet niet goed wat er is gebeurd, maar ik geloof wel dat er wat is gebeurd.

Deze woorden werden geuit op een aandoenlijken toon van troostelooze, vriendelijke zachtmoedigheid, en Gwynplaine hoorde haar snikken:

— Ik moet hier vandaan, als hij tenminste niet terugkomt.

Ursus bromde somber binnensmonds:

— Ik geloof niet aan terugkomen.

En om te beletten dat ze zich nog meer met praten vermoeide begon hij zelf te praten.

— We zijn op een schip. Je vroeg zoo pas immers hoe het komt dat het hier zoo schudt. Dat komt omdat wij op een schip zijn. En wees nu wat stil. Je mag niet aldoor zoo praten. Als je ook een beetje vriendschap voor mij hebt, mijn kind, maak je dan niet zoo druk, daar krijg je de koorts van. Oud als ik ben kan ik het niet verdragen dat je zoo ziek bent. Doe me het verdriet niet aan jezelf zieker te maken.

De stem begon weer:

— Waarom op de wereld te zoeken, als men het daar toch niet vindt.

Ursus antwoordde, bijna op een toon van gezag:

— Stil nu toch. Op sommige tijden wil je maar niet begrijpen wat je mankeert. Je moet je nu weer een tijdje

stil houden. Natuurlijk verlang ik niet dat je weet wat de holle ader is en dat men die niet te veel moet inspannen. Ik zal pas gerust zijn als jij je rustig houdt. Doe nu ook eens wat voor mij, mijn kind. Hij heeft je opgenomen, maar ik heb je opgebracht. Je maakt je zelf moedwillig ziek. Dat mag niet. Je moet je rustig houden en slapen gaan. Alles komt nog wel terecht. Ik ben er zeker van. Alles loopt al mee. We hebben goddelijk weer. Een uitgezochte nacht voor zoo'n reis. Morgen zijn we in Rotterdam, dat is een stad in Holland, aan den mond van de Maas.

— Ziet u vader, zei de stem, als je van klein af met elkander bent geweest, altijd bij elkaar, dan ben je er niet tegen bestand dat daar verandering in komt, dan weet je niet wat je moet beginnen, en dan wil je niet langer leven. Ik houd ook veel van u, maar ik voel heel goed dat ik niet meer heelemaal bij u ben, al ben ik nog niet bij hem.

— Nu, drong Ursus aan, probeer nu een beetje te slapen.

De stem antwoordde:

— Aan slaap zal het me niet ontbreken.

Ursus vervolgde met een van ontroering bevende stem:

— Ik zeg je toch dat we op weg zijn naar Holland, naar Rotterdam, een stad daar.

— Vader, ging de stem voort, ik ben niet ziek, als u daar soms bang voor bent, voelt u mijn pols dan zal u zien dat ik geen koorts heb, ik ben alleen maar een beetje warm, dat is alles.

Ursus stotterde:

— Een stad aan den mond van den Maas.

— Ik voel me heel goed, vader, maar ziet u, ik voel dat ik dood ga.

— Haal je toch zulke dingen niet in je hoofd, zei Ursus.

En hij voegde er bij:

— Als er nu maar geen nieuwe schok meer bij komt, want mijn God, dan weet ik het niet.

Het was even stil.

Opeens riep Ursus uit:

— Wat ga je doen? Waarom sta je op? Kom, blijf nu toch liggen!

Gwynplaine huiverde; hij stak het hoofd vooruit.

DERDE HOOFDSTUK.

Het paradijs op aarde herwonnen.

Hij zag Dea. Zij was opgestaan en stond nu overeind op de matras. Zij droeg een lang kleed, dat haar van de schouders tot over de voeten viel. De mouwen bedekten haar armen, doch lieten de handen vrij. Zij trilde over het geheele lichaam, en kon zich blijkbaar nauwelijks op de been houden, zij beefde als een riet. Het licht van de lantaren reikte niet tot aan haar mooi gezichtje, dit was haast niet te onderscheiden. Haar haren hingen los over haar rug. Uit haar oogen straalde het vuur van de koorts en de donkerte van den nacht, waar geen dag op volgt. Over haar wezen lag de bleekheid uitgespreid die de weerschijn is van het leven dat zich losmaakt van de stof. Haar teere, brooze leden teekenden scherpe lijnen af op haar kleed. Zij beefde en trilde als een kwijnende vlam, nog zwak maar worstelend tegen de duisternis die haar zocht te verstikken. Haar oogen, wijdgeopend, schitterden. Het was als een verrijzenis uit een graf en als een ziel zich oprichtend in een dageraad.

Ursus, die met den rug naar Gwynplaine zat gekeerd, hief verschrikt de armen omhoog.

— Och God, het arme kind, nu begint ze te ijlen waar ik zoo bang voor was. De minste schok kan haar doodelijk zijn, en alleen een schok kan verhoeden dat ze krankzinnig wordt. Wat een toestand, dood of krankzinnig ! Mijn God, wat moet ik beginnen ! Mijn kind, ga weer liggen.

Dea begon te spreken. Haar stem klonk moeilijk en onduidelijk, alsof er al iets nauwelijks doordringbaars was tusschen haar en de aarde.

— Vader, u vergist u. Ik ijl niet. Ik hoor heel goed wat u me zegt. U zegt dat er veel volk is, dat er op mij gewacht wordt en dat ik vanavond spelen moet, als ik maar kon zou ik het wel doen, u ziet dat ik mijn verstand nog wel heb, maar ik weet niet wat ik moet beginnen, want ik ben dood, net als Gwynplaine. Maar ik zal toch maar beginnen. Als het moet zal ik spelen. Ik ben klaar; maar Gwynplaine is er niet meer.

— Mijn kind, herhaalde Ursus, kom, doe nu wat ik zeg. Ga weer liggen.

— Hij is er niet meer, hij is weg, oh ! wat is het nu donker !

— Donker ! stotterde Ursus, dat is voor de eerste keer dat ze dat woord uitspreekt.

Gwynplaine sloop onhoorbaar het trapje van den wagen op, ging er binnen, nam zijn tooneelpak van den spijker, trok het snel aan, en ging weer naar zijn schuilplaats terug, achter den wagen, waar hij in de schaduw onzichtbaar was.

Dea bleef staan fluisteren, haar lippen bewogen, en allengs werd het fluisteren een melodie. Stotterend en haperend in haar ijlen probeerde zij de geheimzinnige uitnoodiging uit te brengen, die zij zoo vaak Gwynplaine had toegezongen bij de opvoeringen van „Chaos Verwonnen". Zij begon te zingen, en haar zang klonk onwezenlijk en zwak als het gonzen eener bij.

Noche, quita te de alli,
La alba canta....

(Verdwijn, o nacht, de morgen zingt).

Zij viel zichzelf in de rede:

— Neen, het is niet waar, ik ben niet dood. Hoe kan ik dat zeggen. Helaas, ik leef nog. Ik leef nog en hij is dood. Ik ben hier beneden en hij is daarboven. Hij is heengegaan, en ik ben achtergebleven. Ik zal hem niet meer hooren praten en loopen. We hadden een klein paradijsje op de wereld, en het is ons weer ontnomen. En nu is alles voorbij. Ik zal hem niet meer om mij heen hooren. Nooit weer. Nooit zal ik zijn stem meer hooren.

Zij begon weer te zingen:

Es menester cielos ir....
....Dexa, quiero,
A tu negro
Caparazon.

(Gij moet naar den hemel stijgen, werp af, ik wil het, uw donker masker).

En zij strekte de hand uit alsof zij in het oneindige een steunpunt zocht.

Op dit oogenblik zag Ursus, verlamd van schrik, plotseling Gwynplaine naast zich voor haar neerknielen.

— Nooit weer ! zei Dea. Nooit weer. Nooit zal ik hem weer hooren !

En zij zong nog eens, haast snikkend:

Dexa, quiero,
A tu negro
Caparazon !

Toen weerklonk er een andere stem, de geliefde stem, zingend als bij een gewone opvoering van het stuk:

O ven ! Ama !
Eres alma,
Soy corazon.

(Kom o kom en schenk uw liefde, u o ziel schenk ik mijn hart).

En Dea voelde als voorheen onder haar uitgestrekte hand weer het hoofd van Gwynplaine. Zij gaf een gil:

— Gwynplaine !

Het was of er een lichtglans op haar bleeke wezen kwam, en zij wankelde.

Gwynplaine ving haar op in zijn armen.

— Levend en wel ! riep Ursus.

— Gwynplaine ! snikte Dea.

En haar gezicht vleide zich tegen Gwynplaine's hoofd, en zij fluisterde:

— Je komt weer bij ons terug. Je daalt weer tot ons af. Wij danken je.

En op Gwynplaine's knie gezeten, door zijn sterke armen ondersteund, hief zij het hoofd op, keerde haar gezicht naar het zijne, en vestigde haar oogen vol donkerte en vol gloed op Gwynplaine's oogen, alsof ze hem beschouwde.

— Ja, jij bent het ! zei ze.

Gwynplaine bedekte haar handen en haar kleed met kussen. Er zijn klanken die tegelijk woorden, kreten, snikken zijn. Alle verrukking en alle smart zijn er als in saamgeperst, zij hebben geenerlei zin en zeggen alles.

— Zeker, ik ben het ! Gwynplaine, van wien jij de ziel bent, hoor je wel? Gwynplaine, van wien jij kind en vrouw en leven en alles bent ! en de eeuwigheid erbij. Ik ben het, ik ben weer hier, ik heb je in mijn armen. Ik leef en blijf nu bij je. O ! en ik stond op het punt er een eind aan te maken ! Nog een seconde en het was

te laat geweest. Zonder Homo — ach, ik zal je dat wel later vertellen. Hoe kan de wanhoop zoo ineens overslaan in blijdschap ! Dea, we blijven beiden leven. Dea, vergeef mij ! Ik blijf nu voor altijd bij je ! Je hebt gelijk, betast mijn hoofd maar, verzeker je maar, of ik het ben. Als je eens wist ! Maar niets kan ons meer scheiden. Ik kom uit de hel en ik ben nu weer in den hemel. Je zegt dat ik weer tot jullie afdaal, neen, ik stijg weer naar jullie op. We zijn weer bij elkaar. Voor altijd ! We zijn weer bij elkaar, wie zou dat hebben kunnen denken ! We hebben elkaar teruggevonden. Alle verdriet is nu voorbij. We hebben een heerlijk leven voor ons. We beginnen ons gelukkig leven van vroeger weer, en wij zullen er nu wel voor oppassen, dat het ongeluk niet meer bij ons binnenkomt. Ik zal je alles wel vertellen. Je zult je ooren niet gelooven. Het schip is onderweg. Niemand kan ons meer achterhalen. Wij zijn op weg, en weer vrij. Wij gaan naar Holland, daar gaan we trouwen, gebrek zullen we niet lijden, daar zal ik voor zorgen — wie of wat zou er nu tusschen kunnen komen? We hebben nu niets meer te vreezen en niemand krijgt je meer uit mijn handen.

— Zacht wat ! stotterde Ursus.

Dea betastte bevend met haar koortsigklamme maar hemelsch-teere hand het gezicht van Gwynplaine, die haar als tot zichzelf hoorde zeggen:

— Zoo ziet ook een god eruit.

Zij betastte vervolgens zijn kleeren.

— Alles nog als vroeger, tot het tooneelpak toe, niets veranderd.

Ursus, die wat hij zag niet kon gelooven en evenmin kon betwijfelen, sprongen de tranen in de oogen, terwijl hij dat tooneel met een lach op het gezicht aanschouwde en hij zeide, zonder dat men naar hem luisterde:

— Ik begrijp er absoluut niemendal van. Ik ben een krankzinnige ouë idioot. En ik heb hem met eigen oogen zien begraven ! En nu zit ik hier te huilen en te lachen tegelijk ! Ik weet niet meer hoe ik het heb. Ik voel me even dwaas alsof ik zelf net zoo verliefd was. En ben ik dat dan ook niet? Ik ben verliefd op alle twee. Ouë domkop dat ik ben. Teveel emotie. Teveel emotie. Juist waar ik zoo bang voor was. Neen, wat ik juist graag wou. Gwynplaine, ontzie haar een beetje. Ach ik heb mooi praten, ze omhelzen elkaar toch en wat hebben ze maling aan mij ! Ik mag toekijken en mij er

buiten houden. Wat heb ik hier eigenlijk te maken! Ik ben de parasiet van hun geluk en neem er ook mijn deel van. Gelukkig betreft het hier iets waar je van mee genieten kunt zonder dat het minder wordt. Kinderen je hebt mijn zegen.

Onderwijl Ursus deze alleenspraak hield, riep Gwynplaine uit:

— Dea je bent veel te mooi. Ik weet niet wat me bezield heeft deze dagen. Maar nu ben jij voor mij de eenige die er op de wereld is. Ik zie je weer voor me en ik kan het nog niet gelooven. En dat op dit schip! Wat is er dan toch met jelui gebeurd? En in welken toestand hebben ze jullie gebracht! Waar is de Green Box? Ze hebben je die zeker afgenomen en jullie het land uitgejaagd. Het is een schandaal. Maar ik zal ze wel leeren, Dea, ze krijgen hiervoor met mij te doen. Ik ben nu pair van Engeland.

Ursus deinsde terug alsof er een ster uit de lucht vóór hem neerviel en keek Gwynplaine scherp in het gezicht.

— Hij is niet dood, dat is duidelijk, maar zou het hem in het hoofd geslagen zijn?

En hij luisterde met dubbele aandacht toe.

Gwynplaine ging voort:

— Stil maar, Dea. Ik zal een klacht indienen bij het Hoogerhuis.

Ursus nam hem nog eens goed op, en tikte toen met den top van zijn vinger op het midden van zijn voorhoofd. Toen, zichzelf hiermee verzoenend, mompelde hij.

— Wat doet het er ook toe. Zoo toch in elk geval beter. Wees voor mijn part gek als je wilt, mijn jongen. Daar heb jij het recht toe zoo goed als iedereen. Ik ben er niet minder blij om je terug te zien. Maar begrijpen doe ik van de heele historie niemendal.

Het schip zette zijn tocht, die voor hen een vlucht was, kalmpjes voort, de nacht werd donkerder en donkerder, de dampen van uit zee vulden het luchtruim, waar geen windvlaag ze verwoei, enkel de helderste sterren waren zichtbaar en verzonken allengs ook in het donker, ten slotte was er geen enkele lichtende stip meer aan den hemel, alles om hen heen was zwarte duisternis, eindeloos en hen omgevend als een breede vloed. De stroom werd breeder en breeder, de beide oevers, links en rechts, waren nauwelijks meer te onderschijnen als flauwe lijnen, die meer en meer ineen-

smolten met den nacht. Uit al die donkere stilte daalde om het vaartuig een vredige rust. Gwynplaine, ten halve gezeten, hield Dea in zijn armen. Zij praatten, lachtten, fluisterden, schertsten. Een samenspraak van verliefden. Wie zou u, o vreugde, kunnen schetsen !

— Mijn leven !

— Mijn hemel !

— Mijn liefde !

— Al mijn geluk !

— Gwynplaine !

— Dea, het is net of ik dronken ben.

— Toch weer teruggekomen !

— Ik heb zooveel te vertellen van den tijd dat ik weg ben geweest dat ik niet weet waar te beginnen.

— Hier heb je een zoen.

— Mijn lieve kleine meid. !

— Neen, begin nu niet weer dat ik lief en mooi ben. Jij bent mooi. Maar je mag niet weer weggaan, hoor !

— Ik heb je weer terug. Ik heb je in mijn armen. Ik verbeeld het me niet en ik droom niet. Het is wezenlijk en werkelijk. Maar hoe het mogelijk is gaat mijn begrip te boven. Het is me of ik uit een bezwijming weer bij kennis kom. Als je wist Dea, wat er allemaal met me is gebeurd !

— Gwynplaine.

— O Dea, wat houd ik van je.

En Ursus pruttelde onderdehand:

— Ik voel me al haast grootvader.

Homo was er ook bijgekomen, en liep van den een naar den ander, zonder drukte en zonder zich op te dringen, niet vragend dat men hem ook eens zou aanhalen, zijn genegenheid aan den dag leggend door met zijn tong nu eens de grove laarzen van Ursus, dan de cape van Gwynplaine, dan weer het kleed van Dea, dan de matras te lekken. Dat was zijn manier om zijn blijdschap te betuigen en zijn zegen te geven.

Het vaartuig was inmiddels Chatham en den mond van de Medway gepasseerd. Zij waren nu dicht bij zie. De lucht was zoo stil en zoo kalm, dat het schip haast onmerkbaar en als vanzelf de rivier afzakte, geen enkele manoeuvre was noodig, en niemand van de bemanning behoefde aan dek te komen, de schipper, op zijn eentje aan het roer, stuurde het schip. Op het achterdek bevond zich niemand dan hij; op het voordek verlichte de lantaren het groepje gelukkigen, wier wanhoop

plotseling was omgeslagen in blijdschap, en die hier zoo onverwacht waren hereenigd.

VIERDE HOOFDSTUK.

Neen, niet hier.

Opeens maakte Dea zich uit Gwynplaines armen los, en richtte zich op. Zij drukte beide handen op haar hart, als om het te beletten zoo te kloppen.

— Ik weet niet wat dat is, zeide zij. Ik voel me zoo naar. Van de blijdschap kan ik haast geen lucht halen. Het zal wel niet erg zijn. Het wordt al wat beter. Ik ben wat geschrokken dat je hier zoo ineens weer bij ons bent. Geschrokken van blijdschap. Als de heele hemel je ineens binnenstroomt, dan stijgt je dat naar het hoofd. Toen je weg was voelde ik me wegkwijnen. Het ware leven, dat voor mij afgeloopen was, heb je mij teruggegeven. Ik voelde me van binnen verscheurd en laag en donker, en straks heb ik het leven voelen terugstroomen, even sterk als het vroeger was, dat is heerlijk, en daar krijg je koorts van. Het is wonderlijk wat ik gewaar werd, toen je ineens weer hier was. Ik ben zoo blij dat ik er wat van in de war ben. Het is of de geest te groot wordt voor het lichaam en ongeduldig en weg wil vliegen. Het stijgt me naar het hoofd, Het is of in mijn borst vleugels zich willen uitslaan. Ik voel me zoo vreemd, maar toch gelukkig. Gwynplaine, je hebt me uit den dood opgewekt.

Zij werd beurtelings rood en bleek, en viel neer op het dek.

— Ach, zei Ursus, dat komt ze niet te boven.

Gwynplaine strekte de armen uit en nam haar op. Angst voor het ergste te midden van de opperste extase, wat een schok ! Hij stond te beven of hij zelf zou neervallen.

— Dea ! riep hij, bevend over al zijn leden, wat scheelt je ?

— Niets, zei ze. Ik houd van je.

Zij lag op Gwynplaine's armen als een laken dat men opvouwt. Haar handen hingen slap.

Gwynplaine en Ursus legden haar weer op de matras.

— Ik kan niet ademhalen als ik zoo lig.

Zij zetten haar overeind. Ursus zei:

— Een kussen.

Zij antwoordde: — Waarom? ik heb Gwynplaine.

En zij legde haar hoofd op de schouders van Gwynplaine die achter haar ging zitten en haar steunde en haar beschouwde met oogen vol sprakelooze schrik.

— O, zeide ze, nu word ik wat beter. Zoo zit ik goed.

Ursus had haar arm genomen en nam haar pols op. Hij liet niet blijken hoe zijn bevinding was, wat er bij hem omging was alleen merkbaar aan het snel op en neer gaan van zijn oogleden, die zich zenuwachtig openden en sloten, als om een opkomenden vloed van tranen te bedwingen.

— Wat is er met haar? vroeg Gwynplaine.

Ursus legde zijn oor tegen haar linkerzijde.

Gwynplaine herhaalde met aandrang zijn vraag, nog erger bevend nu hij van Ursus geen antwoord kreeg.

Ursus keek Gwynplaine aan, en toen Dea. Hij was doodsbleek. Hij zeide:

— We moeten ter hoogte van Canterbury zijn. Dat is niet ver meer van Gravesend. We houden goed weer vannacht. We hoeven ook niet bang te zijn dat we op zee worden aangehouden, want oorlogsvloten zijn er niet meer in de buurt, die zijn op de kust van Spanje bezig. We zullen een goede reis hebben.

Dea, krachteloos hangend op den arm die haar steunde, bleek als een doode, plukte met haar vingers krampachtig in de stof van haar kleed. Uit haar borst steeg als een onderdrukte klacht een kreunende zucht, en zij fluisterde:

— Ik weet wel wat het is. Ik ga dood.

Gwynplaine sprong vol ontzetting overeind. Ursus ving Dea op.

— Doodgaan? Jij nu doodgaan? Neen, dat gebeurt niet, dat kan niet! Nu sterven! nu we nauwelijks weer bij elkaar zijn? dat is onmogelijk. Zoo wreed zijn de hemel en de hel bij elkaar niet. Je terug geven en meteen weer afnemen? Neen. Zoo iets kan niet bestaan. Dan zou God maken dat men aan hem twijfelde. Dan zou alles op de wereld onzin en bedrog zijn, de aarde en de hemel en de wieg van het kleine kind en de borst van de moeder, het menscheijk gemoed, de liefde, de sterren, alles! dan zou God een laaghartig monster zijn en de mensch zijn slachtoffer! dan is er niets meer om je

aan vast te houden! Dan zou je de heele schepping moeten vervloeken! dan is alles maar een ellendige afgrond. Je weet niet wat je zegt, Dea. Je moet leven. Ik wil dat je leeft. Je moet doen wat ik zeg. Ik ben je man en je hebt mij te gehoorzamen. Ik verbied je me te verlaten. Groote God! wat is het ellendig mensch te zijn! Maar, dat zal niet gebeuren. En ik zou op de wereld achterblijven zonder jou? Dat is even verschrikkelijk als dat het nooit meer dag werd. Dea, kom toch bij. Je bent maar een beetje overspannen en dat gaat wel over. Men voelt zich wel eens naar, en later denkt men er niet meer aan. Nu vooral moet je weer gezond en flink wezen en niet ziek zijn. Jij doodgaan? wat heb ik je dan gedaan? Als ik er aan denk word ik krankzinnig. Wij behooren bij elkaar, wij hebben elkaar lief. Je hebt geen enkele reden mij alleen te laten. Dat zou onrechtvaardig zijn. Heb ik kwaad gedaan? Je hebt me bovendien alles al vergeven. Ach, je wilt toch niet dat ik een wanhopig wezen word, een paria, een woesteling, een reddeloos wrak? Dea, och toe, ik bid je, ik smeek je met gevouwen handen, blijf bij mij.

En radeloos de handen in zijn haren slaande, bevend van ontsteltenis, knielde hij in tranen uitbarstend bij haar neer.

— Ach, mijn Gwynplaine, zei Dea, ik kan het niet helpen.

En op haar lippen kwam wat bloedig schuim, dat Ursus met een plooi van haar kleed wegveegde, zonder dat Gwynplaine het in zijn opgewondenheid zag. Gwynplaine omvatte de voeten van het stervend meisje en overstelpte haar met een vloed van wartaal.

— Ik zeg je dat ik het niet hebben wil. Jij dood gaan! Dat mag niet, daar heb ik de kracht niet toe. Dood gaan, goed, maar dan met ons allen. Niet anders. Jij sterven, Dea? Neen, dat gaat zoo maar niet, dan gebeuren er andere dingen. Mijn troost en mijn hoop, mijn liefde! begrijp dan toch, dat ik er ook nog ben. Ik bezweer je, dat je moet blijven leven. Dood gaan? maar kun je je dan niet voorstellen wat er van mij moet worden, als je weg bent? Ach, als je wist hoe ik niet buiten je kan en je niet missen kan, dan zou je begrijpen, dat het niet kan en dat het niet mag. Dea, ik heb niemand op de wereld dan jou, geloof dat dan toch. Wat mij de laatste dagen is overkomen zijn buiten-

gewone dingen. Je kunt het je niet voorstellen, maar in een paar uren heb ik een heel leven doorleefd. En één ding heb ik daarbij begrepen, dat alles niets is. Alleen jij, jij bent me alles. Als jij er niet meer bent, dan houdt alles voor mij op. Blijf bij mij. Heb een beetje medelijden met mij. Als je wat van mij houdt, begrijp dan toch, dat je bij mij moet blijven. Ik heb je niet teruggevonden om je weer te verliezen. Wacht nog wat. Zoo gaat men toch niet van elkaar als men nauwelijks weer bij elkaar is. Heb toch wat geduld. O, mijn God, wat lijd ik, wat moet ik beginnen. Je wijt het mij toch niet, dat ik weg ben geweest? Je begrijpt toch wel, dat ik niet anders heb gekund, ze hebben me immers gehaald en ik moest wel gaan. Als je wilt, zul je zien, dat je weer beter wordt en dat het aanstonds over is, Dea, en dan komt alles weer goed. We zullen van nu af gelukkig zijn. Maak me niet tot wanhoop, Dea ! ik heb je toch niets gedaan!

Deze woorden werden meer uitgesnikt dan uitgesproken. Men voelde er een mengeling in van smeekenden angst en van opstandig dreigen. Er klonk uit het diepst van zijn ziel een jammerkreet, die duiven zou hebben verteederd en een brullen dat leeuwen zou hebben doen terugdeinzen.

Dea antwoordde met een stem die zwakker en zwakker werd, schier bij elk woord even ophoudend om te rusten:

— Ach, er is niets aan te doen. Mijn arme jongen, ik zie wel dat je doet wat je kan. Een uur geleden wou ik graag dood, nu niet meer. Wat zijn we gelukkig geweest hè, Gwynplaine, en wat hebben we van elkaar gehouden. God heeft jou in mijn leven gebracht en nu neemt hij mij weg uit het jouwe. En dat ik nu juist moet heengaan. Je zult nog wel eens aan de Green Box denken, niet waar? en aan je kleine blinde Dea? en je zult ook nog wel eens denken aan mijn zingen? en je zult de klank van mijn stem niet vergeten, en de toon waarop ik altijd zei dat ik zoo van je hield. Ik zal telkens terugkomen om het je te zeggen, 's nachts als je slaapt. Wij waren nu weer bij elkaar, maar de blijdschap was te groot. En nu is het meteen weer gedaan. Eerst was je weg en nu je terug bent moet ik weg. Ik hou ook veel van onzen vader Ursus en van onzen Homo. Jullie bent allemaal goed voor mij geweest. Het is hier benauwd. Zet toch alles open.

Gwynplaine, ik heb het nooit gezegd, maar toen er eens een andere vrouw is geweest, ben ik jaloersch geweest. Je weet niet wat ik bedoel, niet waar? Dek mij wat toe. Ik ben koud. En waar zijn Fibi en Vinos nu? Och, dat waren ook zulke goede zielen. En ze waren er ook bij toen wij gelukkig waren en daarom hooren ze ook bij ons clubje, dat zoo gelukkig leefde met elkaar. Hoe is dat nu allemaal ineens zoo gekomen? Ik kan maar niet begrijpen wat er de laatste dagen toch is gebeurd. Nu moet ik sterven. Laat me maar in dit witte kleed. Toen ik het straks aandeed dacht ik al dat het mijn doodskleed zou zijn. Ik wil het aanhouden. Er zijn kussen van Gwynplaine op. Och, ik had nog zoo graag wat willen leven. Wat hadden we een heerlijk leventje in onzen wagen! we zongen en speelden en dan werd er in de handen geklapt! Waren we maar nooit van elkaar geraakt. Het was me of we leefden in een wolk, het hinderde me niets dat ik blind was, ik wist toch alles wat er gebeurde ik kon heel goed den eenen dag van den anderen onderscheiden, ik kon merken of het morgen was want dan hoorde ik Gwynplaine, ik wist of het nacht was want dan droomde ik van Gwynplaine. Ik voelde iets wat altijd om mij heen was en dat was zijn liefde. Wij hebben zoo van elkaar gehouden! En nu is alles voorbij, nu zullen we nooit meer zingen en spelen. Ach, het is dus niet mogelijk nog wat te blijven leven! Maar je zult aan me blijven denken, niet waar?

Haar stem werd uiterst zwak. De afmatting van den doodsstrijd benam haar den adem. Haar vingers sloten zich krampachtig om haar duimen, een teeken dat het einde nabij was. Het eerste stamelen van den wordenden engel scheen in het kinderlijk klagen van het reine wezentje al hoorbaar.

Zij fluisterde nog:

— Je zult aan me blijven denken, niet waar? Want het zou erg naar voor me zijn als ik dood ben als niemand meer aan mij dacht. Ik heb wel eens gedaan wat ik niet had moeten doen. Ik vraag jullie allen me dat te vergeven. Ik ben er zeker van, Gwynplaine, dat we nog wel weer gelukkig hadden kunnen leven met elkaar, want wat we noodig hadden was toch zoo veel niet, en dat hadden we wel kunnen verdienen onder elkander, in dat andere land, maar God heeft het zeker niet gewild. Ik weet maar niet waarom ik nu

juist dood moet gaan. Ik heb toch ook niet geklaagd dat ik blind was en heb ik ooit iemand kwaad gedaan? Ik verlangde niet eens anders, dan maar altijd blind te blijven en dan bij jou te zijn. Ach, wat droevig alles te moeten verlaten.

Haar woorden hijgden, en doofden uit alsof ze werden uitgeblazen. Ze waren bijna niet meer te hooren.

— Gwynplaine, niet waar? je zult me niet vergeten, nog wel eens aan mij denken, anders zal ik geen rust hebben als ik dood ben!

En even later: O! hou me vast!

En weer even later:

— Kom bij me, zoo gauw als je kan. Ik zal zoo erg ongelukkig zijn zonder jou, ook als ik dood ben. Laat me niet te lang alleen, Gwynplaine! Hier hadden we het paradijs, en dat is meer dan de liefde. O, ik stik! Mijn geliefde, mijn geliefde, mijn geliefde!

— Genade! gilde Gwynplaine.

— Dag Gwynplaine, dag mijn Gwynplaine.

— Genade! gilde Gwynplaine nogmaals.

En hij drukte zijn lippen op Dea's kille handen.

Een oogenblik was het of zij niet meer ademde.

Opeens richtte ze zich op haar ellebogen op, er kwam een diepen gloed in haar oogen, op haar gelaat kwam een blijden glimlach. Met trillende stem riep ze:

— Licht! ik zie!

Het waren haar laatste woorden. Bewegingloos en wezenloos zonk zij op de matras ineen.

— Dood, zei Ursus.

En de arme oude man, overstelpt door wanhoop, boog het hoofd en verborg snikkend zijn gezicht in de plooien van het kleed der doode, en bleef zoo wezenloos liggen.

Gwynplaine was verschrikkelijk om te zien.

Hij was opgestaan, hij sloeg de oogen op, en beschouwde de oneindige duisternis boven zijn hoofd.

Toen, door niemand gezien en toch misschien in deze zwarte donkerte door onzichtbare oogen gadegeslagen, strekte hij de armen uit naar de diepten omhoog, en riep: Ik kom.

En hij liep van het midden van het dek, waar hij was, naar den kant, alsof een vizioen hem daarheen trok.

Hij liep langzaam en onhoorbaar, zonder er op te letten waar hij den voet zette.

Een paar schreden vandaar was de afgrond, de zee

Dea's glimlach van zooeven lag nu over zijn gelaat.

Hij liep recht door. Hij scheen iets te zien. In zijn blik was een glans die als de weerspiegeling was van iets lichtends door hem in de verte gezien.

Hij fluisterde: — Ja, ja! Ik kom.

Elke stap bracht hem dichter bij het door geen verschansing of wat ook beveiligde boord van het schip.

Hij bewoog zich niet of hij liep, maar alsof hij werd geschoven, met opgeheven armen, het hoofd achterover, het oog strak omhoog gericht, als een door de duisternis glijdende spookverschijning.

Hij liep voort, zonder te aarzelen, met fatale regelmaat, alsof niet daar vlak voor hem de afgrond gaapte en het graf zich ontsloot.

Hij mompelde: — Wees maar gerust. Ik volg je. Ik zie het teeken wel dat je me geeft.

Zijn oog bleef gericht op een punt aan den hemel, in het zenith der duisternis boven hem. Hij glimlachte.

De hemel was volkomen zwart, geen ster was meer zichtbaar, maar toch zag hij er een, naar het scheen.

Zoo liep hij over het voordek.

Na een paar dier verstijfde, sombere, spookachtige schreden was hij aan den kant van het vaartuig.

— Ik kom, Dea, zei hij, hier ben ik.

Hij liep door. Een verschansing of iets wat hem weerhouden kon was er niet. Vóór hem was leegte. Hij zette den voet erin.

Hij stortte neer en verdween.

De nacht was tastbaar donker en dof, het water was diep. Hij zonk er in weg. Het was een in sombere kalmte onhoorbaar verdwijnen. Het schip dreef verder en de stroom vloeide voort.

Even later voer het vaartuig de open zee in.

Toen Ursus tot bezinning kwam, vond hij Gwynplaine niet meer, en hij zag Homo huilend in het donker aan den kant van het schip staan met de oogen op de zee gericht.

EINDE VAN HET LAATSTE DEEL.

Typ. Amst. Boek- en Steendrukkerij v.h. Ellerman, Harms & Co. — Amsterdam.